

BETEKINTŐ

2009/4. szám

TARTALOMJEGYZÉK

Fried Ilona: Italianisztika és állambiztonság

Nagy-Csere Áron: Munkásokból huligánok

A huligán mint társadalmi kategória megteremtése 1956 állambiztonsági értelmezésében

Ábrahám Balázs: Repülőgép eltérítési kísérlet a forradalom előestéjén

Lupkovics György: A tököli tárgyalóküldöttség kísérete

Müller Rolf – Takács Tibor: 1989 – vidék – állambiztonság IV.

Fried Ilona

Italianisztika és állambiztonság

Jelen kutatásaim az ötvenes évektől a hetvenes évek végéig tartó időszakot ölelik fel az Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltárának (ÁBTL) italianisztikai vonatkozású dokumentumai alapján.¹

A Magyarországi Olasz Kultúrintézetéről (ma Budapesti Olasz Kultúrintézet, a dokumentumokban általában Olasz Kultúrintézet vagy egyszerűen Intézet néven szerepel, illetve helyenként konspirálva álnevek alatt) hét vaskos dosszié maradt fenn, mely töredékességében is jól tükrözi azt a kitüntetett figyelmet, amelyet az egykori politikai rendőrség az Intézet tevékenységének, dolgozóinak szentelt. A fentiek rávilágítanak az olasz nyelv és kultúra, egyben az úgynevezett nyugati nyelvek és kultúrák terjesztése mozgásterének korlátaira. Jól szemléltetik az ellenségességnek és a gyanakvásnak azt a légkörét, mely a felszíni támogatás mögött meghúzódott: a felszíni „túrás” vagy néha egyenesen bátorítás mögött mindvégig az ellenséggel való küzdelem is működött. A politikai hatalom mindent megtett, hogy a nyelvtanítást, a tudományos kutatást, a könyv- és folyóirat-kiadást, akárcsak az utazásokat, a személyes és szakmai kapcsolatokat (koronként és helyzetenként változó) határok közé szorítsa, s mindenképpen állandó megfigyelés és ellenőrzés alatt tartsa. A pártvezetésen belül természetesen voltak irányzatok, személyek, események, amelyek és akik a kényes egyensúlyt valamelyik irányban elbillentették, mindenesetre, amint a dokumentumokból is világosan kirajzolódik, a rendszer egészében véve keményen kivetette azokat az értelmiségieket, akik a határokat áthágták, s összességében arra volt berendezkedve, hogy a külföldi kultúrákkal való kapcsolatok inkább takaréklángon maradjanak.²

Az Olasz Kultúrintézet fennmaradt dokumentumain keresztül is bizonyos mértékig képet kaphatunk az olasz nyelv és kultúra magyarországi helyzetéről. Ezekon kívül, velük összefüggésben tanulmányoztam többek között Kalocsán Béláné és társai peranyagát, a hatvanas évek magyarországi olasz „kémperét”, illetve Jászay Magda szervezési iratait, valamint más személyekről szóló iratokat. (Előrebocsátom, hogy Jászay Magdát az államvédelem minden igyekezte ellenére sem tudta beszervezni, a megfigyelési anyag egy rendkívül kemény és nehéz, de hallatlanul bátor és tisztességes életpályát mutat meg.) Természetesen nem gondolom, hogy az italianisztikáról a jelenleg rendelkezésre álló államvédelmi iratok áttekintést nyújtanak, de egy bizonyos betekintést mégis megengednek.

A látszólagos támogatás, s a felszín mögötti akadályoztatás erős konfrontációjára példa többek között Dr. Herczeg Gyula, a neves italianista pályája is, melyre a későbbiekben még visszatérek. A könnyebb áttekinthetőség kedvéért nagyjából kronológiai sorrendben először az ötvenes évek, majd a hatvanas évek néhány fontosabb eseményét követem nyomon.³ Az időszak kiválasztása abból adódott, hogy a politikai rendőrség ekkor dolgozott legintenzívebben az intézet, illetve a Magyarországon szolgálatot teljesítő olasz diplomaták ellen.

A nyugati nyelveket és kultúrákat lényegében mindvégig a gyanakvás légköre vette körül. Mindez, az anyaországgal való kapcsolatok nehézségeit leszámítva is súlyosan kihatott a nyelvoktatásra, a kutatásokra, alkalmasint a fordításokra, könyvkiadásra is. 1951-re a magyar hatóságok bezáratták a brit és az amerikai kulturális intézményeket. (A Grösz-perben kémkedéssel megvádolták, majd egyik mellékperében halálra ítélték és kivégezték Pongrácz Alajost, az Amerikai Egyesült Államok követségi tanácsosát.) Az olaszt és a franciát megtűrték ugyan, de az ott dolgozók felkészültek bármelyik pillanatban várható letartóztatásukra. Marinella, Francesco D’Alessandro igazgató lánya arra emlékszik, hogy családjuk akkoriban összecsomagolt bőröndökkel készen állt a várható kiutasításra, ablakukból látták a lakásukat figyelő titkosrendőröket. Jászay Magda, az Olasz Kultúrintézet tanára és könyvtárosa, mint találkozásunkkor elmondta, arról is tudott, hogy a Francia Kultúrintézetben a hozzá hasonló munkakörben dolgozó tisztviselőnt letartóztatták, és csak sok évvel később látta őt viszont. Az Olasz Kultúrintézet alkalmazottainak félelmei tehát egyáltalán nem voltak alaptalanok.

A magyar-olasz viszonyt nem könnyítette meg, hogy Olaszország a NATO-ban Magyarország ellenpólusa lett. A Vatikánnal való kapcsolatok szintén nehezítették a magyar-olasz politikai viszonyokat.⁴ Másrészt viszont az Olasz Kommunista Párt politikai ellenzékként is az olasz társadalmi és politikai, kulturális élet igen fontos tényezője volt, számos jelentős személyiséget, írókat, költőket, rendezőket tudhatott tagjai és szimpatizánsai között, ezekben az évtizedekben a baloldali ideológiák az olasz irodalomban, filmben, színházban, filozófiában, esztétikában, kultúrában is érvényesültek. Az ellenségkép, jóllehet a kétpólusú világban természetesen mindvégig megmaradt, súlya az aktuális politikai helyzeteknek megfelelően változott. Feltételezhetően módosulhatott a hatalmi struktúrában is, bizonyosan számítottak a külpolitikai törekvések, kapcsolatok, a gazdasági érdekek, akár még a döntéshozó pozícióban lévő funkcionáriusok személyes rokonszenvei is.

A magyar politika az intézményt megkímélte a bezárástól. Annak, hogy ez így történt, feltehetőleg része volt, hogy az igazgatók, a magyar alkalmazottak, szerencsésen ismerték fel a helyzeteket, tisztában voltak a határokkal, amelyek túl nem mehettek. 1952-ben például az Olasz Kultúrintézet, hogy ne hogy politikai ürügyet szolgáltatson tevékenysége felfüggesztésére, beszüntette a könyvtárban a napilapok s a politikai folyóiratok járatását. Az ÁVH összefoglaló jelentéseiben ugyan még ez után is hosszú ideig vádpontként szerepel az ellenséges propaganda-anyag terjesztése, s ebben külön kiemeli a lapokat, folyóiratokat. A dokumentumokból azonban egyértelmű, hogy tudomással bírtak és pozitívan értékelték a változást.⁵ Az Olasz Kultúrintézet munkáját az épület rossz állapota is hátráltatta: a háborúban a Bródy Sándor utcai palota súlyosan megrongálódott.

„Alulírott Izer Lajos áv. őrm. (I/3-e. alosztály) foglalkozom az olasz kulturintézet anyagával. Megállapítottam eddigi munkánk során, az elfekvő adatokból, hálózati jelentésekből és dokumentációs anyagokból, hogy az olasz hírszerző szervek, a magyarországi olasz kulturintézetet hírszerzéssel alaposan gyanúsítható fedőszerveként használják fel a Magyar Népköztársaság ellen. Ennek alapján az olasz kulturintézetnek, mint hírszerző objektumnak – »Olasz Kulturintézet« néven – nyilvántartásba vételét és objektum dosszié felfektetését szükségesnek látom. Izer Lajos áv. őrm.”⁶ Ezzel a megjegyzéssel nyitottak 1951-ben objektum dossziét. Az ÁVH szerint: „a többi kapitalista ország hasonló szervezetének bezárása után, az Olasz Kultúrintézet vette át az angolszász hírszerző szervek megbízatását, hogy széleskörű kutatómunkát végezzen a Népi demokráciával szemben álló rétegek között.”⁷

Egy, két évvel későbbi jelentés igen elégedetlen a felderítő munkával, s új alapokra készül azt helyezni. „Az Olasz Kultúrintézet vonalán az operatív elhárító munka eléggé elhanyagolt volt. Konkrét anyag hiányában nem lehet teljes képet nyerni az Intézet tevékenységéről, az oda járó személyek számáról, a nyelvtanfolyamok szervezéséről és az ott foglalkoztatott nyelvtanárok kilétéről, az olvasóteremben elhelyezett könyvek tartalmáról.”⁸ E területen mutatkozó hiányosságok döntő okát egyrészt kevés hálózati személyben, másrészt a meglévő hálózat nem kielégítő foglalkoztatásában látták, majd így folytatták: „A munkaterületre súlyponti kérdés csak az átszervezés után lett fektetve. A fő feladat a munkaterület megismerése, a hálózat bővítése, a meglévő hálózat lehetőségének mérlegelése és e lehetőségek kihasználásának fokozása. Továbbá megismerni az Intézet munkájának tagozódását, a nyelvtanfolyamok felépítését valamint a foglalkoztatott nyelvtanárok kilétét.” Ezután a jelentés részletesen ismerteti a nyelvtanfolyamok számát, szintjét, a hallgatói létszámot, stb. A kitüntetett figyelmet természetesen az Intézet „ellenséges propaganda tevékenysége” indokolta. Kiemelték, hogy „az olvasóteremben kb. 6000 kötet könyv van, amelyek között nagy számmal van reakciós vezetők életrajzait, valamint ellenséges propagandát tartalmazó és a Szovjetuniót böcsmerlő könyv is. Az említett könyveket azonban csak »megbízható« egyéneknek adják ki és ezek a könyvek a hivatalos nyilvántartásban sem szerepelnek.”⁹

1953-54-ben visszaállították a gimnáziumokban az olasz nyelv tanítását. Az Intézet tevékenységi körének igen fontos részét képezték a nyelvtanfolyamok, valamint a filmvetítések, a zenei események: hangversenyek, lemezhallgatás. A hallgatók a könyvtárat is igénybe vehették. A jelentések kiemelkedő zenészeket, énekeseket,

zenetörténészeket említene az Intézet látogatói között: Kodály Zoltánt, Szabolcsi Bencét, Zathureczky Edét, Gyurkovics Máriát, Orosz Júliát, Osváth Júliát, Simándi Józsefet, Melis Györgyöt, Ferencsik Jánost, Fischer Anniét, Sándor Juditot, Tóth Aladárt. „F. hó 1–2-án este ½ 9-kor hangverseny lesz az Intézetben, Vivaldi olasz zeneszerző műveiből, Zathureczky Ede, Jeney Zoltán és a Tátrai Quartett közreműködésével és Bartha Dénes zeneakadémiai tanár bevezető beszédével. Csak meghívóval lehet belépni. Korlátolt számban adtak ki meghívókat a tanfolyam hallgatóinak, hangsúlyozva, hogy csak olyannak adnak, aki biztosan el is megy.”¹⁰

Ezenközben a titkosszolgálat az Olasz Kultúrintézet dolgozóit is szoros megfigyelés alatt tartotta: „Az intézet vonalán jelenleg 4 ügynök van foglalkoztatva. Az intézetben dolgozó – számunkra érdekes – személyek nagy része ügynöki ellenőrzés alatt áll. További beszerzés céljából foglalkozunk [...]”.¹¹ Az intézeti nyelvtanfolyamokat, a könyvtárat olyannyira veszélyesnek ítélték, hogy már magát a beiratkozási űrlapot is egyenesen a hírszerző tevékenység bizonyítékaként jelölték meg: „Hálózati úton megszerzett dokumentációk és hálózati értesüléseink alapján megállapítottuk, hogy az Olasz Kultúr Intézet ellenséges tevékenységet folytat a Magyar Népköztársaság ellen, olyan formában, hogy az intézet látogatói között a Szovjetuniót és a népi demokráciát rágalmozó folyóiratokat terjesztenek. A folyóiratok és napilapok közül – melyek nyíltan uszító hangot használnak – néhány a birtokunkban van. Ezek az Intézet hivatalos körbélyegzőjével vannak ellátva. Az ellenséges propagandát különösen veszélyessé teszi az, hogy az Intézetbe kb. 550–600 személy jár be, részben nyelvoktatásra, részben a könyvtár látogatása céljából. Az intézet felépítésénél fogva a tagokkal való érintkezési mód lehetőséget nyújt arra, hogy az odajáró személyeket – miután tanulmányi előmenetelükön keresztül kiértékelik őket, – bevonják az olasz hírszerző szervek munkájába. Az intézet bázisul szolgál az ellenséges beállítottságú személyeknek, akik az angolszász propaganda hatására könnyen maguk is az ellenség szolgálatába állhatnak. A nyelvoktatásra jelentkezőkkel egy űrlapot töltenek ki, melyen fel kell tüntetni a hallgatók nevét, foglalkozását és lakcímét. Az így felkartonozott személyeket nyilvántartásba veszik. Ez a tény különösen figyelemre méltó, mert az olasz hírszerző szervek ezen módszerrel több száz, esetleg több ezer olyan név birtokába jutnak, melyeknek jelentős része szemben áll a népi demokráciával.”¹²

Az Intézet veszélyességét hol bagatellizálják, hogy túlon túl is súlyosnak ítélik: a nők eleve érdektelenebbek, mint a férfiak, de néhol jelzik, hogy úgyszólván csak idősebb, jórészt polgári származású nőkről van szó, akikkel nem is törődnek (férfiak szinte nem is járnak, legfeljebb fiatal fiúk): „A hallgatóság nagyobb része nőkből áll, kb. 60–65%-ban. Ezek részben »úri« leánykák, részben idősebb ráérő »hölgyek«, dolgozó nő csak kis számban akad. A férfiak között akadnak középiskolások, egyetemi hallgatók, zeneművészeti főiskolások, papok, idősebb »urak«, akik unatkoznak és olyanok, akiknek rokonuk van Olaszországban és várják a kijutási lehetőséget. [...] A könyvtárba más közönség jár: 1. Tipikus középosztálybeli magyar, állandó közönség, de nem barátkoznak egymással. 2. Itt élő olaszok, akik szintén nagyon zárkóztak. Gavaldi és D’Alessandro többször hosszabb négy szemközti beszélgetésen fogadja ezeket a magyarokat és olaszokat.”¹³ Más alkalommal mégis a könyvtár veszélyességét hangsúlyozzák: „A fiatalokra igen rossz hatással vannak az intézet könyvtárában lévő képes folyóiratok, amik tele vannak félmeztelen nőkkel, mint pl: kutyájukkal heverésznek, ilyen lap az OGGI.”¹⁴ A fiatalok mind ezeket olvassák, és arról beszélnek, hogy milyen »klassz élet lehet Olaszországban«. Az Intézet célja az, hogy a hallgatók minél többet járjanak be és csak a szép oldalát lássák az olasz viszonyoknak.”¹⁵

A hírszerzés feltételezéseit igazolták, bizonyították kívánta látni. A Jászay Magdára az ötvenes évek legelején ráállított „Lakatos” fedőnevű ügynök jelentéseiben rendszeresen beszámol arról, hogyan érdeklődik tőle Jászay vidéki útjai kapcsán katonai csapatmozgások felől. A határon zajló katonai hadműveletek felől tudakozódik például az ügynök kiskunhalasi [!] látogatása után.¹⁶ Mai szemmel nézve abszurd kép kerekedik ki: „Leggyakrabban és legeredményesebben alkalmazott módszerük a sötét hírszerzés. Ezt úgy végzik, hogy a hallgatókkal való csoportos és egyéni beszélgetéseik alatt érdeklődnek azok életkörülményei, munkahelyei, megélhetési viszonyai és társadalmi kapcsolatai felől. Érdeklődési körükbe tartozik még a párt és állami vezetők

életkörülményei, társadalmi szervezetek felépítése és hatásköre, stb. Legújabbán a hírszerzésnek azt a módszerét vezették be, hogy a hallgatókkal írásgyakorlat címén dolgotat iratnak, mely dolgotatoknak többek között az alábbi címetek adják: »Katonai kiképzés élményei az egyetemen«, »A DISZ működése az egyetemen«, stb. Ezeket a dolgotatokat összegyűjtik és értékelik, amikből kétségtelenül komoly adatok birtokába jutnak Magyarországot illetően.¹⁷

Nyilvánvalóan különbözőek az ügynökök is. A leghosszabb ideig működő ügynök, a „Csapó Bálint” fedőnevű, (az egyetlen, akinek rendelkezésre állnak a beszerzési iratai) jelentéseiben írói ambícióit is kiélte: szinte rövid karcolatokat alkotott, gyakran párbeszédes formában szerkesztette meg „műveit”, mintegy idézte az általa lefolytatott vagy hallott dialógusokat, természetesen középpontba helyezve saját magát, műveltségét, tekintélyét, elismertségét és ügyességét. Jászay Magda elmondása szerint több őt megfigyelő ügynökről előbb-utóbb kiderült tevékenysége, azonban a fenti, azonosított ügynökre egyáltalán nem gyanakodott.¹⁸

Az 50-es évek elejének jelentésein néhol még megfigyelhetőek az olasz történelem, irodalom, kultúra ismeretének súlyos hiányosságai, esetenként szarvashibákat is vétenek például az olasz tulajdonnevek írásában: így találkozhatunk a „Danthe”, vagy a Mossulini névvel.¹⁹ (Ez a tudatlanság a későbbiek során megváltozik.) A jelentések, az összefoglalók az olasz diplomatákat nem egyszer „fasisztaként” aposztrofálják. Valójában, a 40-es évek végének, 50-es évek elejének igazgatói, Rodolfo Mosca, Francesco D’Alessandro, akárcsak több más velük együtt dolgozó olasz állampolgár, például Teodolino Gavoldi (mint néhol még maguk a dokumentumok is megemlítik), 1943-ban szembefordultak a fasiszta rendszerrel.²⁰ Jászay Magda esetében úgyszintén tisztában van az államvédelem avval a ténnyel, hogy ő is, családja is olyannyira szembefordult a nácizmussal, hogy az üldöztetések idején zsidó menekülőt bujtattak. A pozitívumok azonban lényegtelenek voltak, hiszen a cél éppen ellenkezőleg, az ellenségkép megalkotása, a megfigyelt személyek korrumpálhatósága, zsarolhatósága volt.

A besúgói jelentések kiemelten foglalkoznak az Intézet igazgatóival. A tudós igazgató Rodolfo Moscat, aki később rangos diplomáciatörténész lett, még 1950-ben kiutasították. Kémkedéssel, vagyonok kimentésével, s embercsempészéssel vádolták.²¹ Helyét a korábban tanárként már Budapesten működő Francesco D’Alessandro vette át, aki minden bizonnyal a működés szűk lehetőségei közepette utódai számára is irányt mutatott. (Marinella lánya tovább vitte a hagyományokat, és a legismertebb magyar műfordító lett Olaszországban.)

A jelentések nagy figyelmet szentelnek egy szintén kiemelkedő igazgatónak, az 1956-ban itt működő Luciano Persellinek, illetve az olasz nyelv és kultúra terjesztése mellett elkötelezett, kiválóan felkészült Vita Finzi nagykövetnek. Perselli a háború idején partizán volt, kereszténydemokrata, Moscával és D’Alessandroval ellentétben korábban nem élt Magyarországon, nem beszélt jól magyarul, nem voltak eredendő kapcsolatai és helyismerete, azonban mégis köze volt a magyar kultúrához. Isztriai származású lévén fiatal korában Fiumében is élt, ahol a két világháború között még élt a Magyarországhoz való tartozás emléke. Perselli ittléte során magyarul is tanult, mivel közelebb akart kerülni az itteni kultúrához.

Az Intézet tanárai között az olasz nyelvet, kultúrát, Olaszországot jól ismerő szakemberek tevékenykedtek, (olasz anyanyelvűek is, mint Zambra Szidónia, vagy a kiugrott szerzetes, Gallerani Bonaventura, a kitűnően képzett Ács Mária és mások), ami annyiból is fontos volt, mivel a felnövekvő generációnak rendkívül kevés módja volt a nyelvvél, a kultúrával való közvetlen érintkezésre.

Az államvédelem kitartóan próbálkozott Jászay Magda megfélemlítésével, zsarolásával, majd beszerzésével, azonban nem sikerült „eredményt” elérnie: a történésznő múltjánál, származásánál fogva védtelen volt ugyan, családját ki is telepítették, de több éves munkával sem sikerült az államvédelemnek megtörnie őt.²²

Jászay Magda Rodolfo Mosca doktoranduszaként kezdte pályáját a Budapesti Bölcsészkaron. A negyvenes évek végén, amikor eredeti munkahelyén, a Teleki Intézetben elvesztette állását, Rodolfo Mosca, akkor már a Kultúrintézet igazgatója ajánlott számára állást. Mivel birtokos családból származott, 1948 után osztályidegen

lett, beteg édesanyját és testvérét kitelepítették. Jászay Magda könyvtárost egymással párhuzamosan három ügynök figyelte. A fentiekben már jelzett „Lakatos” fedőnevű ügynökön kívül a másik ügynök, a „Török Katalin” fedőnevű orvosnő, aki a nyelvtanfolyamára iratkozott be, és a későbbiekben családirag is közelébe férközött. Jászay Magda, az előzőhöz hasonlóan, elmondása szerint utólag megtudta kilétét, 1956 után, amikor az orvosnő már elhagyta az országot. Az is kiderült Jászay Magda számára, hogy mások még rosszabbul jártak „Török Katalinnal”: két kollégáját, tudomása szerint, Recskre juttatta. A harmadik, a „Csapó Bálint” fedőnevű ügynök részben szakmabeli volt, ő az, aki jelentéseiben talán a legjobb indulatú a történésznővel szemben, s aki igen sok évig írta szorgalmasan jelentéseit, s élvezte az Olasz Kultúrintézet és a szakma bizalmát.

Belső személy beszerzésével, főleg 1957 után, az államvédelem hozzájutott hallgatói névsorokhoz, a rendezvényekre meghívott vendégek listáihoz, illetve némelykor a futárpostához is, ennek köszönhetően például az Olasz Külügyminisztériumba küldendő igazgatói jelentésekhez. Hogy a zsarolással kicsikart jelentések mindig pontosak voltak-e, efelől lehetnek kétségeink, nem tartom kizártnak, hogy az ügynök helyenként megtévesztette a magyar belügyi szerveket.

1956 után az Intézet a valamelyest nyitottabb magyar kulturális élet számára igen fontos tájékozási pont lett. Az irodalmi életet is a kortárs olasz irodalom iránti nagyfokú érdeklődés jellemezte. A belügyi szervek is tudatában vannak, hogy az értelmiség, az irodalmi világ színe-java látogatja a programokat, illetve a könyvtárat (ekkoriban több mint 800 tanfolyam látogatóról, s összesen kétezres látogatói számról beszél), és segítséget nyújtanak irodalmi művek kiadásához is.²³ Az Intézet, szűkös lehetőségei ellenére, néhány fontos olasz író, filmes szakembert is meghívott.

A lassú politikai és kulturális nyitás jegyében az államvédelem „sötét hírszerzés” koncepcióját az „ellenséges propaganda” enyhébb szólamai váltották fel. 1959-ben indult az első ösztöndíjas csoport Olaszországba – a következő években komoly alkudozások folytak a kiküldendő ösztöndíjasok személye, illetve az útlevel- és vízum megadások körül. Mindkét fél igyekezett érvényesíteni saját szempontjait. A kulturális egyezmények keretében végre egyetemi oktatók, kiadói szakemberek, műfordítók, tanárok, hallgatók kezdtek el kijutni Olaszországba. A korlátok természetesen továbbra is erősen jelen vannak: egyik jelentésben például a neves filmkritikus, Di Giammatteo budapesti látogatása kapcsán arról számolnak be, hogyan vallott kudarcot Perselli igazgató azon próbálkozása, hogy az előadás után vitát rendezzenek a neorealizmusról. A hivatalos minőségben jelen lévő meghívottakat követően a szakma nem mert felszólalni. Bizonyosan a háttérben folytak ezen közben komoly ellenlépések is: az általam vizsgált anyag csak távolról foglalkozik egyházi ügyekkel, de mindvégig figyelemmel követi Gallerani Bonaventura kiugrott jezsuita szerzetes, az Olasz Intézet későbbi tanára tevékenységét, (aki mellékesen élete végéig illegálisan a budapesti Dante Társaság képviselője, mondhatjuk, elnöke maradt), később a perbe fogott Árpás Ferenc papot vallatják is vele való kapcsolatáról.²⁴

A kulturális nyitás az Olasz Kultúrintézet körül mindössze 1966-ig tartott. Az ez utáni szomorú történet egyik főszereplője Herczeg Gyula, a magyarországi italianisztika egyik kiemelkedő képviselője lesz, aki ekkor pályája csúcsán lenne, (1920-ban született), ha 1958-ban nem tették volna ki az ELTE Olasz Tanszékéről, ahol adjunktus volt. 1953-ban lett az ELTE Olasz Tanszékének adjunktusa: Tamás Lajos rektorhelyettes, romanista, és Kardos Tibor tanszékvezető annak ellenére kiállt mellette, hogy a „szótár vitában” már 1953-ban igen éles kritikákat kapott – az Irodalmi Újság január 21-i számában Gábor György *Megjegyzések az új olasz-magyar szótárhoz* címmel, február 26-i számában pedig Korach Mór, a műszaki tudományok doktora, „a bolognai egyetem volt tanára” *Egy szótárvita tanulságai* címmel írt megsemmisítő kritikát.²⁵ 1956-ban fegyelmet kapott, mivel kapcsolatot tartott fenn egy hallgatóval: az egyetemi mende-mondák szerint menyasszonyát, in flagranti kapta egy hallgatójával, és ebbeli féltékenységében akkora botrányt csinált, amivel végül elsősorban saját magára ütött vissza. Mint a dokumentumokból kiderül, a „menyasszony” titkos ügynök volt, akit 1956 után Olaszországba telepítettek. Feltételezhetően eleve Herczegre állították: a jelentések a legsötétebb ellenség képét festik a nyelvészről, jó okkal feltételezhetjük, hogy Herczeget

el akarták tüntetni az italianisztikából. Herczeg egyetemi elbocsájtása után 1958-ban szakfelügyelő lett, s az ő érdemének tudható a magyarországi olasz tanítás igen nagyfokú elterjesztése.

A magyar-olasz kapcsolatokban 1966. november 3-ával azonban döntő változás következett be: Olaszországban olasz kapcsolatával együtt kémkedés gyanújával letartóztatták Budai Ferenc őrnagyot.²⁶ Az olasz lapok november 5-én kezdtek az esetről hírt adni. December 14-ig az ügyvéd sem beszélhetett Budaival. Mint az egy magyar rendőrségi dokumentumban olvasható: „November 24-én engedélyezték Kozdon és Kóczyán elvtársnak a beszélgetést Budai elvtárssal. Budai közölte, hogy anyag letartóztatásakor nem volt nála. Semmit el nem ismert. Kihallgatták. A carabinieri disszidálásra szólították fel. Közölték kb. január közepén várható a per. [...] Budai lakásán házkutatás volt, melynek során filmet és írásmásolatokat foglaltak le.”²⁷

November 22-én már Budapesten is kémkedés alapos gyanúja vádjával őrizetbe vették Kalocsán Bélánét.²⁸ Az asszony hosszú ideig, 1965 végétől 1966 májusáig engedéllyel Olaszországban tartózkodott, és ott bizonytalan egzisztenciális körülmények között élt, a Perugiai Külföldiek Egyetemét látogatta. 1966 márciusában, későbbi vallomása szerint koholt váddal előállították a perugiai rendőrségen. Miután a vád alól tisztázta magát, együttműködést ajánlották számára. (Vallomása szerint, biztosították afelől, hogy nincs számára az együttműködésnek semmiféle kockázata [sic!]. Feladata egy időnként Perugiába látogató magyar személy, vélhetően ügynök, illetve az odaérkező magyar csoportok megfigyelése lett volna, egyik feladatát sem látta el, mivel a következő időszakban nem jelent meg senki. A rendőrségtől mindössze 30 ezer lírányi jövedelmet kapott. Vallomásában a tartótisztjével való három-négyszeri találkozásról beszélt, (fennmaradt magánlevélben néhány hozzá írott igen meleg sor az egyik rendőrtől): ezért a bíróság másodfokon elveti a „bűnszövetkezet” vádját. Kalocsánné édesanyja sürgetésére mégis a hazatérés mellett döntött, és ekkor, állítása szerint azt a feladatot kapta, hogy „visszaérkezése után próbálja a dolgokat úgy irányítani, hogy a magyar állambiztonsági szervek felfigyeljenek rá. Az se baj, ha önként jelentkezik és elmondja, hogy az olasz állambiztonsági szervek próbáltak vele kapcsolatot felvenni, stb. s próbálja ezzel elérni, hogy a magyar hatóságok beszervezzék és bizonyos idő után feladattal visszaküldjék Olaszországba, ahol majd ismét felveszik vele a kapcsolatot.”²⁹ Hazajövetele után, mint a vallomások megerősítik, többeknek arról panaszkodott, hogy Olaszországban beszervezték.

Kalocsánné Németh Éva igen széles ismeretségi körrel rendelkezett, ez indokolhatja a fő-kém szerepére való kiválasztását: hosszabb ideje laza kapcsolata volt Herczeg Gyulával, valamint összeköttetésbe került az Olasz Kultúrintézet igazgató-helyettesével, Giovanni Gambellával is, aki nemrég érkezett budapesti állomáshelyére és minthogy nem volt diplomata státusban: ő lett a másik vádlott.³⁰ Gambella barátságos, sikeres ember volt, tanárként is népszerű. Kalocsánné Herczeg mellett a magyar italianisztika más prominens képviselőjét, így Kardos Tibor tanszékvezető professzort és feleségét is ismerte. Giovanni Gambella, s az asszony másik hat férfiismerőse hirtelen a vádlottak padján találta magát „kémkedés tekintetében elkövetett feljelentési kötelezettség elmulasztása” miatt.

A letartóztatás körültekintő előkészítéséről tanúskodik a korábbi, november 25-én kelt ügyészi feljegyzés, mely szerint megvizsgálták a „kémkedés miatt Kalocsán Béláné budapesti lakos ellen indult nyomozás iratait”. Valóban, Kalocsánné maga ellen vallott, és szinte egyik vádlott sem tagadta, hogy korábban hasonlót mondott.³¹

„A Btk. 132 §. 1. bek. szerint állampolgárságra való tekintet nélkül feljelentési kötelezettség terhel mindenkit a tudomására jutott vagy készülő kémkedés miatt. Aki ezt a kötelezettséget elmulasztja, büntettet követ el, és 3 évig terjedhető szabadságvesztéssel büntethető. Giovanni Gambella ezt a büntettet elkövette. [Ekkor még ki sem hallgatták! – A szerző] A Be. 108. §, illetve 120. §. 1. bek. alapján törvényes lehetőség van Giovanni Gambellával szemben szabadságkorlátozó intézkedésre (őrizetbevétel, előzetes letartóztatás). A cselekmény megítélésénél figyelemmel kell lenni arra, hogy ha Giovanni Gambella ennek a magyar törvények által megállapított kötelezettségének eleget tesz akkor esetleg az Olasz törvények alapján vonják felelősségre. Arra vonatkozóan, hogy nevezett Kalocsánné kémkedésre vállalkozásáról

hitelt érdemlő tudomással bírt, közvetlen bizonyítékként csak Kalocsánné vallomása szolgál. Vannak ezen kívül ezt alátámasztó közvetett adatok is. A bizonyítékok ilyen alakulására figyelemmel abban az esetben, ha Giovanni Gambella tagadná a bűncselekmény elkövetését, pusztán Kalocsánné vallomása alapján nem lehet bíróság elé állítani, mert csak ezen bizonyítékon alapuló vád esetén elítélése kilátástalan lenne. Ez esetben vele szemben bizonyítékok hiányában kellene a nyomozást megszüntetni.”³²

Giovanni Gambellát 1966. december 9-én vették őrizetbe és az ítélethirdetésig börtönben is maradt. Az eljárás egy későbbi szakaszában valóban megkérdőjelezte, (nyilván akkor már tudott ügyvédi tanácsot kérni), hogy neki ténylegesen lett volna-e feljelentési kötelezettsége.

Védekezésében egy alkalommal elmondta (a tolmács fordításában): „Németh Évával kapcsolatban megjegyezni kívánom, hogy [...] azt mondta nekem, hogy Olaszországban megkörnyékezték őt a biztonsági szervek tagjai, értésemre akarva adni, hogy együtt működött velük. Én nem hittem el a dolgot és nem akartam semmit tudni. Németh Évát félrevezetve és nevetve mondtam, egy nem igaz dolgot, hogy én is a titkos szolgálat tagja vagyok. Következőleg azt hittem, hogy Német Éva megértett, hogy nem hittem el, amit ő mondott, és hogy én azért mondtam azt a mondatot, hogy őt félre vezessem.”³³ És abba hagytam a beszélgetést, melyet feleslegesnek tartottam és engem nem érdekelt. Nem emlékszem, hogy Németh Éva más alkalommal beszélt nekem erről a dolgról.”³⁴ Később hozzáteszi, a közlés azért is tűnt számára valóságosítlennek, mivel Németh Évát a feladatra teljeséggel alkalmatlannak tartotta.³⁵

Giovanni Gambella ellen az ízgatás vádját is fontolgatták: az Olasz Kultúrintézet egy látogatója, már Gambella letartóztatása után jelentette, hogy két verset talált a könyvtárban, melyek Gambellának az 1956-os forradalom tizedik évfordulójára írt kéziratok voltak. Gambella védekezésében személyes céduláinak nevezte őket, s nem értette, hogyan kerülhettek a könyvtárba.³⁶ (Gambella ideáljaira, érdeklődésére jellemző, a börtönbe vitt leltári tárgyai között van többek között egy Dante kötet is.) További vádpont volt ellene az is, hogy tájékoztatta Kalocsánnét Budai olaszországi letartóztatásáról.³⁷

Az államvédelmi anyag a Budai féle perhez hasonló példa statuálására konkrét utalásokat is tartalmaz, pl. „A Budai elvtárrsal szemben alkalmazott olasz vizsgálati intézkedésekhez hasonlóan kerül sor kb. azonos időpontok szerint a következőkre: Gambella találkozása a konzullal, személyes érintkezése védőjével és feleségével.”³⁸ Kalocsánné és Gambella ügyét 1967. január 24-i hatállyal elkülönítették Dr. Herczeg és társai „feljelentési kötelezettség elmulasztása büntettének” vizsgálatától.

Az előbbiben 1967. január 28-án befejezték a nyomozást, ekkor az ügyet átadták a Legfőbb Ügyészség Politikai Osztályának. A Budapesti Fővárosi Bíróság mindössze négy nap alatt 1967. február 20., 22., 23. és 24-én megtartott zárt tárgyalásai után 24-én meghozta ítéletét: kimondta Kalocsán Béláné elsőrendű vádlott „kém szervezet tagjaként elkövetett kémkedésben”³⁹, illetve Giovanni Gambella vádlott mint „bűnsegéd a kém szervezet tagjaként elkövetett kémkedésben” való bűnösségét. Kalocsán Béláné első fokon 7 év és 6 hónap szabadságvesztésre, 10 évre a közügyektől való eltiltásra, 2500 Ft vagyonek kobzásra, Giovanni Gambellát pedig 5 év és 6 hónap szabadságvesztésre, 25 000 Ft vagyonek kobzásra, a Magyar Népköztársaság területéről való kiutasításra ítélték. Az indoklás szerint „Kalocsán Béláné a nyomozás során megállapított, bizonyított tényállás szerint tevékenységével a Btk. 131. §. 3. bek. b. pontjába ütköző kémkedés büntettét, Gambella Giovanni pedig tevékenységével a Btk. 184.§. 2. bek. a. pontjába ütköző kémkedés büntettével kapcsolatosan elkövetett bűnpártolás, valamint a Btk. 131. §. 1. bek. b. pontjába ütköző kémkedéssel kapcsolatos feljelentési kötelezettség elmulasztásának büntettét valósította meg.”⁴⁰ Gambellát ekkor, a magyar fogolyért cserébe, azonnal kiadták Olaszországnak. Az év május 7-i hatállyal az Elnöki Tanács „kegyelemből” elengedte Giovanni Gambella börtönbüntetésének hátralévő részét, valamint a vagyonek kobzást.⁴¹ A Legfelsőbb Bíróság 1967. augusztus 15-i nem nyilvános fellebbezési tárgyalásán Kalocsán Béláné ítéletét 5 év börtönre, 6 évre a közügyektől való eltiltásra enyhítette, valamint eltekintett a vagyonek kobzástól.⁴²

Az elkülönített perben az idős Sztéryni Gyula jogász ellen, aki a Tanácsköztársaság idején összekötő tiszt volt Guido Romanelli ezredes és a Kun Béla

kormány között, elejtették a vádat. Sztérényi doktor feleségével együtt közeli jóviszonyban volt Kalocsánnéval, de első pillanattól kezdve tagadta, hogy tudott volna annak beszerzéséről. Első fokon Herczeg Gyula kivételével a többi vádlott felfüggesztett börtönbüntetést kapott. A legsúlyosabb Herczeg Gyula büntetése volt, (jóllehet, őt nem helyezték előzetes letartóztatásba, mint némely más vádlottat): első fokon tíz hónap letöltendő börtönbüntetésre ítélték. Súlyosbító körülménynek számított, szinte a „pszichikai bűnsegítség határát” súrolta, hogy Kalocsánnének tanácsot is adott, tudniillik, hogy senkinek ne beszéljen beszerzéséről, és azonnal szakítsa meg olasz kapcsolatait. 1967 augusztusában másodfokon enyhítették az ítéletet: börtönbüntetését három évre felfüggesztették. Azonban, ami Herczeg számára rendkívül súlyos maradt: elvesztette munkáját, leváltották mint szakfelügyelőt, nem taníthatott, igaz, ekkor már a Firenzei Egyetem magántanára volt, nemzetközi rangú nyelvész. A következő években az iskolai olasz oktatás teljességgel visszaszorult. Az Olasz Kultúrintézetet sok évig a gyanú légköre vette körül: kevésbé volt tanácsos magyar állampolgárok számára rendezvényeit, tanfolyamait látogatni, könyvtárába beiratkozni.

A per a magyarországi italianisztikát is alapvetően felforgatta. Gambellával kapcsolatban a dokumentumok mintegy 40 tanú meghallgatásáról szólnak (kihallgatták például Kardos Tibor tanszékvezető professzort is), sokan érezték magukat közvetetten is érintve, és ettől kezdve fokozottan a bizalmatlanság légkörében dolgoztak.⁴³

Végezetül hadd közöljem Giovanni Gambella verseinek a periratokhoz mellékelte „végleges” fordításait, melyek jól reprezentálják, hogyan viszonyult a szerzőjük Magyarországhoz:

„Magyarország 1966. november

Langyos novemberi ködök szállnak fel a síkságról.

A titkokkal teli Duna türelmesen és csendesen nézi a merész hidakat.

Levelek lassú esője fedí az utak aszfaltját, s megsimogatja a felesleges szobrokat az üres kertekben.

Néma férfiak, fáradt asszonyok sétálnak,

Kövér rendőrök pisztolyokkal és csizmában járkálnak.

*Vörös kabátos gyermekek járnak lassan sorban, valamennyien egyformák és egyforma csendben.*⁴⁴

És senki sem mosolyog, még a gyerekek sem.

Ki tiporta el a magyar földről a mosoly virágát?

*Jó tündérek, legalább a gyermekszájaknak adjátok vissza a mosolyt és szemükbe a fényt.*⁴⁵

„Iconos

A Mackóban mint nagy pókok függenek a mennyezetről a fekete-fehér csillárok és csak önmagukat világítják meg.

A régi emeletről ismert semmittevők jönnek, s csak őket lehet hallani.

A sötét asztaloknál néhány csoport ül magába zártan, mint zsírcseppek a halott vízben.

Cigarettáid füstfelhőjéből felém fordítod szemedet.

A Mackó nagy termében, a világ nagy termében, a magány tömegébe zárva nézel és nem mégé át.

És egyedül maradsz.

*És egyedül maradok.*⁴⁶

¹ A kutatásaimhoz nyújtott segítségért szeretnék köszönetet mondani az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára munkatársainak, elsősorban Tóth Eszternek és Szakolczai Évának.

² Vö. Tabajdi Gábor – Ungvári Krisztián: *Elhallgatott múlt. A pártállam és a belügy. A politikai rendőrség működése Magyarországon. 1956–1990.* 1956-os Intézet, Corvina, Budapest, 2008. 17–49, 97–108.

³ Az anyagnak elsősorban Herczeg Gyulára vonatkozó részéről lásd Fried Ilona: *Árnyak a Bródy Sándor utcában. Élet és Irodalom*, 2009. június 26. 12.

⁴ Csorba László kutatásairól ld. Ráday Eszter vele készült interjúját: „Befurakodni a katolikus világegyház központjába”. *Élet és Irodalom*, 2009. szeptember 25. 7, 14.

⁵ Lásd a napilapok és folyóiratok felsorolását pl. ÁBTL 3.1.5. O-11566/1. Olasz Kultúrintézet c. dosszié 86. „Lakatos” jelentése, 1951. január 10. Két évvel később az összefoglaló jelentés így fogalmaz: „Az ellenséges propaganda aláhagyását [sic!] mutatja látszólag az a tény is, hogy megszűntek a kimondottan politikai folyóiratok és inkább kulturális, sport, divatbemutató, és tájképeket tartalmazó folyóiratok kerültek előtérbe.” Uo. 527. Összefoglaló jelentés, Budapest, 1953. december 27.

⁶ Uo. 81. Javaslat objektum dosszié nyitásáról. Budapest 1951. február 6. Az eredeti helyesírásban közlöm.

⁷ Uo. 206/7.

⁸ Uo. 526. Összefoglaló jelentés, 1953. december 27.

⁹ Uo. 526–527.

¹⁰ Uo. 142. „Tánczos Gábor” fedőnevű ügynök jelentése, Budapest, 1952. március 10.

¹¹ ÁBTL 3.1.5. O-11566/1/a 532.

¹² ÁBTL 3.1.5. O-11566/1. 106. Olasz Kultúr Intézet ellenséges tevékenysége, Budapest, 1951. november 2. Az összefoglaló jelentés felhasználja a korábbi ügynöki jelentést, részletesen szól a folyóiratok ellenséges hangneméről, pl.: „Az intézet fő támadási területe a Szovjetunió és a népi demokráciák elleni féktelen uszítás, amelyet különösen a könyvtárban elhelyezett napilapokon, folyóiratokon és szaklapokon keresztül folytatnak.” Azt is jelzi, hogy az Intézet körbélyegzőjével ellátott folyóiratból van birtokukban. A példák között felsorolja az akkor még megoldatlan trieszti kérdést is: „A „L’Europeo” c. hetilap ez év július 15-iki számában azt írja, hogy Trieszt dolgozói nem Sztálintól, hanem De Gasperitől várják a trieszti kérdés kedvező megoldását.”

¹³ ÁBTL 3.1.5. O-11566/1. 86. „Lakatos” jelentése, 1951. január 10.

¹⁴ Az *Oggi* valójában egy nem különösebben politikai színezetű bulvár hetilap volt. A könyvtárban felsorolt sajtóorgánumok általános képet adtak az olasz politikáról, kultúráról.

¹⁵ Uo. 104. Jelentés, Budapest, 1951. november 1.

¹⁶ ÁBTL 3.1.5. O-14655/1. 46–48 „Lakatos” jelentése, 1951. április 3.

¹⁷ Uo. 531. Jelentés, Budapest, 1955. június 29.

¹⁸ Jászay Magdával 2008 kora őszén találkoztam. Később is szerettem volna még beszélni vele, de egészségi állapota már nem tette ezt lehetővé. A történész nő ez év elején meghalt.

¹⁹ ÁBTL 3.1.5. O-11566/2. 90.

²⁰ 1943 őszén szakadás állt be az olasz követség, a diplomaták körében: nagyobb részük nem esküdött fel a Mussolini-féle Salói Köztársaságra, hanem hű maradt az ekkorra már a Mussolinivel szembeforduló Királyhoz, aki a fegyverszünetet támogatta. Ezért a német megszállás után Magyarországon üldöztetésben volt részük, először ellenségessé vált diplomataként többüket internálták, majd Németországba deportálták. Kettlen közülük életüket is veszítették. Vö. Marta Petricioli: *Quell’inverno a Budapest.* In *Tra totalitarismo e democrazia. Italia e Ungheria.* (Szerk. Fried Ilona) ELTE TFK – Budapesti Dante Társaság, Budapest 1995, 1–16. Magyarul: *Az a budapesti tél. A budapesti olasz kolónia sorsa a II. világháború végén.* Ford. Falvay Dávid. *Rubicon*, 2001/10.–2002/1. 77–80.

²¹ A Grösz-perben hatodrendű vádlott Endrédi Vendel 1951. június 23-án azt vallotta, hogy Rodolfo Moscán keresztül is kapott az egyház anyagi támogatást. Vö. Balogh Margit – Szabó Csaba: *A Grösz-per.* Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 2002. 150–151, 297.

²² Vö. ÁBTL 3.1.5. O-14655/1, O-14655/1/a, O-14655/2, O-14655/3, illetve ÁBTL 3.1.1. B-93013.

²³ ÁBTL 3.1.5. O-11566/2. 36–38. Összefoglaló a budapesti Olasz Kultúrintézetéről, Budapest, 1957. január 30.

²⁴ Uo. 120/6. Árpás Ferenc vallomása Galleranival kapcsolatban. Illetve jelentés: ÁBTL 3.1.5. O-11566/1/a 537–541.

²⁵ A vita a mai olvasó számára elképesztő: Korach Mór, Gábor György, a Magyar Írószövetség, fordítói szakosztályában nem sokkal korábban elhangzott kétórás bírálatát folytatva, egyenesen a szótár visszavonását követeli. Nyelvi, szerkesztési hibákra hivatkozott, (ilyenek természetesen előfordulnak egy újonnan megjelenő szótárban), s kifogásainak elsősorban politikai színezetet adott. Eközben nem kisebb tekintély nyelvészeti munkásságára hivatkozott, mint Sztálin. Cikkében többek között kifejtette: „A szótár kulturális munkaeszköz, amelynek ma, a diadalmas szocializmussal tömegmozgalommá vált kultúrkapcsolatok korában, ezerszer nagyobb a hordereje, mint valaha, mikor csupán egy kiváltságos, vékony társadalmi réteg tartott fenn nemzetközi kapcsolatokat. Ezért manapság egy szótár felépítését nem szabad olyan felületesen megszervezni, mint ahogy az itt történt. Már a szerkesztés során alapos kollektív vita tárgyává kellett volna tenni a szótár irányelveit és anyagát, a szakértők legszélesebbkörű bevonásával.” Mellékesen szólva a szótár szakértője a neves romanista, az ELTE rektorhelyettese, Tamás Lajos volt. Korach vitába szállt a Herczeg által a bevezetőben jelzett modern olasz köznyelv koncepciójával is, s Dante nyelvért kérte számon a munkán: „kiebrudalni Dantét és a fasiszta D’Annunziót ültetni helyébe” (Mellékesen szólva a modern olasz nyelv már valóban nem egyszerűen a firenzei dialektus változata, „Dante nyelve”). A vita miatt Herczeg kinevezése elhúzódott, de

Tamás Lajos és Kardos Tibor a támadás ellenére is kitartott Herczeg alkalmazása mellett.

²⁶ ÁBTL 3.1.9. V-154082/2. 376–378.

²⁷ Uo.

²⁸ A perre valamelyest utal könyvében Pankovits József: *Fejezetek a magyar-olasz politikai kapcsolatok történetéből*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2005. 129.

²⁹ ÁBTL 3.1.9. V-154082/2. 387–389.

³⁰ 1925-ben született Sassariban, olasz-filozófia szakot végzett Genovában, de jogot is hallgatott. Külszolgálatban Budapestre érkezése előtt mindössze Teheránban tanított egy évig. Lásd életrajza: Uo. 57–59.

³¹ Giovanni Gambella egy telefonbeszélgetés során beszélt sok évvel később egykori félelmeiről, melyek egész további életét befolyásolták. A Giovanna Gruberrel folytatott telefonbeszélgetést idézi Fried Ilona: *Árnyak*. i. m. 12.

³² ÁBTL 3.1.9. V-154082/2. 353. Dr. Gyöngyi Gyula osztályvezető ügyész és Dr. Deák József r. alez. osztályvezető aláírásával.

³³ Védekezése: Uo. 81–82, 136–137.

³⁴ Uo. 46. A vallomás végén, a 47. lap alján Gambella tollal odairta, mint más vallomásai után is, hogy tekintettel a fordításra, amelyet nem tud ellenőrizni, nem vállalja a szövegért a felelősséget.

³⁵ Uo. 74.

³⁶ A költemények: Uo. 171–180, magyarázatául: 79–80, 134–135.

³⁷ Uo. 75, 78, 133–134.

³⁸ Uo. 351.

³⁹ ÁBTL 3.1.9. V-154082/3. 290–315. 1967. február 24. Berczki Lajosné ülnök, Guidi Béla, a tanács elnöke, Nagy János ülnök aláírásával

⁴⁰ ÁBTL 3.1.9. V-154082/2. 390–391.

⁴¹ ÁBTL 3.1.9. V-154082/3. 316.

⁴² Uo. 317–319.

⁴³ ÁBTL 3.1.9. V-154082/2. 351.

⁴⁴ A versben itt a következő áthúzott rész olvasható: „*És senki sem mosolyog. Még a gyermekek sem...*

Megölték a mosoly virágát... Ki tiporta el a magyar földről a mosoly virágát? Ó jó tündérek, adjátok vissza legalább az életet a gyerekszájajknak és a gyerekszemeknek.”

⁴⁵ A fordítás Koss Anna tolmács munkája. A vers első magyar verzióját még a feljelentő fordította le. A tolmács megjegyzi, hogy megítélése szerint a vers „egyértelműen az ellenforradalom évfordulójára készült.” Uo. 177.

⁴⁶ Uo. 177. Fordítás: Koss Anna, 1966. december 12. Nincs tudomásom arról, hogy a versek valaha is megjelentek volna nyomtatásban.

Nagy-Csere Áron

Munkásokból huligánok

A huligán mint társadalmi kategória megteremtése 1956 állambiztonsági értelmezésében

„Az ellenségeskedés a szemlélő tekintetében gyökerezik. Lehet, hogy van rá bizonyítéka, lehet, hogy nincs.”¹

(Murray Edelman)

„Nem tények, de el lehet képzelni.”

(Temesi elvtárs)

A fogalom hatalma

Az 1956-os fegyveres felkelőkkel kapcsolatos állambiztonsági iratokat vizsgálva a kutató gyakran találkozhat a „huligán osztályhelyzet”, sőt a „huligán származás” terminussal, érdemesnek tűnik tehát közelebbről is megvizsgálni a *huligán* fogalmát. Reinhart Koselleck, a fogalomtörténet legjelentősebb képviselője szerint „a múlt társadalmi és politikai konfliktusait a korabeli fogalmi elhatárolások közegében, a részt vevő felek nyelvhasználatának önértelmezésében kell feltárnunk”.² Fontos azt is megjegyezni, hogy „a fogalmak nem egyedileg, hanem »jelentésbokrokban«, egymást átfedő szemantikai mezők erőterében, egyszóval egymással szoros összefüggésben léteznek, és ennek a kölcsönviszonynak a hatására változtatják jelentésüket. [...] tekintettel kell lenni a fogalmak horizontális kapcsolatrendszerére.”³ A továbbiakban – anélkül, hogy a huligán terminus teljes fogalomtörténeti kifejtésére, a „jelentésbokrok” részletes elemzésére vállalkoznék – megpróbálok rámutatni, milyen erővel bír „az értelmezés hatalma”, ami ebben az esetben talán a „hatalom értelmezésének”, közelebbről néhány, az állambiztonsági szervek által közvetlenül 1956 után létrehozott szövegnek a vizsgálatával válik megragadhatóvá.⁴

A *hooliganism* kifejezést írásban egy 1898-as londoni rendőrségi jelentés említi először, ebben a szövegben az utcai bandák erőszakos viselkedésének leírására szolgál. A szó etimológiája a nyelvészek körében nem tisztázott, bár ír eredetében szinte mindannyian megegyeznek.⁵ Oroszországban a 20. század elején (elsősorban az 1905-ös tömegmegmozdulások erőszakos cselekedeteit tárgyaló szövegekben, másodsorban a fiatalkori erőszakról beszámoló szentpétervári bulvársajtóban) terjedt el az angolból átvett huliganizmus (*хулиганство*) kifejezés, amely később a Szovjetunió büntetőtörvénykönyvébe is önálló büntetőjogi tényállásként került be. A szovjet Btk. szerint „a huligánság garázda és egyúttal a társadalom nyilvánvaló semmibebevételére utaló cselekmények elkövetéséből áll.”⁶ A törvény széles körben határozta meg a huliganizmusnak minősülő cselekedeteket, ide tartozott többek között a csavargás és az illetlen nyelvhasználat is, amit ezáltal a bolsevik állam nemcsak megbélyegzett, de kriminalizált is.⁷

Magyarországon Révai *nagy lexikona* említi először írásban a huligán szót, amelyet „a brutalitás és elvetemedettség kifejezésére használnak.”⁸ Az 1970-es TESz szerint 1919-ből ismeretesek a kifejezés következő jelentései: „köpönyegforgató, a szocializmus eszméit eláruló ember”; „sztrájktrő”; „ellenforradalmár, bandita”.⁹ Kelet-Európában az orosz nyelv közvetítésével és hatására terjedt el a kifejezés, de a magyar változat esetében elképzelhető a jiddis *хулиган* – jelentése: semmiházi – szó átvétele is.¹⁰ A fentebb már hivatkozott 1958-as állambiztonsági tanulmány szerzője szerint „alapjában azonban minden nyelvben egyet jelent; a társadalom együttélési szabályainak megszegőjét.”¹¹ 1919-et követően csak 1956 után terjedt el széles körben a huligán köznévi hivatalos magyar nyelvhasználatban, addig a sajtóban, valamint elenyésző számban irodalmi alkotásokban bukkant fel.¹²

Vajon alkothattak-e 1956-ban valódi társadalmi csoportot a huligánnak nevezett fegyveres felkelők, ha addig magát a szót is csak ritkán használták? „A történetírás

gyakorta úgy használja ezeket a kifejezéseket, mint a hétköznapi nyelv, azaz adottnak és szinte dologi jellegűnek veszi a társadalmi térben azoknak a csoportoknak a létezését, amelyeket megjelöl velük.” – mutat rá Bódy Zsombor.¹³ A Bódy által bírált történelmi gyakorlatra kiváló példa Kozák Gyula egyik tanulmánya. Ugyanis az egykori állambiztonsági szervekhez hasonlóan Kozák is valóságos társadalmi csoportként ábrázolja a megtorlás diskurzusában huligán néven megbélyegzett, deviánsnak minősített fegyveres felkelőket, vagy ahogyan ő nevezi az általa „anómiásnak” gondolt embereket, a „szent csőcseléket”.¹⁴ Bódy kritikájával egyetértve írásom kiindulópontja, hogy az 1956-ot követő megtorlás diskurzusában megjelenő huligánok „márpedig nincsenek”, csak huligánok bélyegzettek vannak.¹⁵ Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy a hatvanas évektől kezdve – a nyugat-európai fiatalok mintáját is követve – a politikai rendszerrel és a társadalmi normákkal szembehelyezkedő csoportok (állambiztonsági nevükön: galerik) sokszor már tudatosan használták önmaguk megnevezésére a huligán kifejezést, sőt a korábban megbélyegző terminus gyorsan identitásképző tényezővé vált. A magyarországi ifjúsági szubkultúrákra a hatvanas évektől kezdődően alkalmazott huliganizmus fogalommal a továbbiakban legfeljebb utalás szintjén foglalkozom.¹⁶

Temesi elvtárs hatalma

Az 1956 végén és 1957-ben megjelent ún. Fehér könyvek¹⁷ még abban a szellemben íródtak, miszerint „az ország szocialista fejlődését a Rákosi–Gerő-féle politika zsákutcába juttatta. E bűnös politika következményei nagy felháborodást és széleskörű népmozgalmat váltottak ki. Dolgozók százezrei síkraszálltak a *népi hatalom megtisztításáért*, az elhatalmasodott bürokratizmus megszüntetéséért, és a nemzeti érzést súlyosan sértő politika felszámolásáért. [...] A jogos népi és nemzeti követelések jegyében kibontakozott mozgalmat azonban az ellenforradalom sötét erői kezdettől fogva a *népi hatalom megdöntésére* igyekeztek felhasználni.”¹⁸ A két kiemelés a népi hatalom megtisztításának és megdöntésének ilyen feltűnő szövegbeli szembeállításával nyilvánvalóan két ellentétes szándékot ütköztet egymással, utóbbit diszkreditálva. Ebben az interpretációban az „ellenforradalmárok” (a „horthysta erőszakos szervezetek” tagjai, a nyilasok, a „fasiszták”) által a börtönökből nagy számban kiszabadított „szokásos” vagy „közönséges bűnözők” azok, akik az erőszakos „ellenforradalmi” cselekményekben részt vesznek, akik „provokálják”, „manipulálják” a „békés szándékú” és a „megtévedt dolgozókat”.

A Fehér könyvekben tehát még egyáltalán nem bukkan fel a huligán kifejezés, a kötetek a fegyveres felkelőket többször büntetett köztörvényes bűnözőkként ábrázolják. Az MSZMP PB büntetéspolitikai határozatáról szóló 1957. decemberi tájékoztatóban azonban felsorolás szintjén (az „osztályidegenek”, a „deklasszált elemek” és a „szokásos bűnözők” társaságában) már többször is feltűnik a huligán terminus, de a szöveg adós marad a fogalom definíciójával. Az azonban kiderül, hogy a politikai vezetés megkülönböztette egymástól a huligánok és a „szokásos bűnözők” kategóriáját.¹⁹

Vajon mi lehet az oka a huligán terminus hivatalos diskurzusban való hirtelen elterjedésének? Horváth Sándor szerint „1956 után megváltozott a fiatalokról szóló közbeszéd, ennek nyomán a fiatalok elítélendő csoportjai is új neveket kaptak.”²⁰ De mi a helyzet a „nem fiatal” huligánokkal? A válasz reményében elsőként célszerű szemügyre venni a belügyminiszter-helyettes 1957. december 4-én kiadott 61. számú utasítását, amely az őrizetesek osztályhelyzetének pontosabb meghatározásával foglalkozik: „A Belügyminisztérium nyomozó és vizsgálati szervei a nyomozati és vizsgálati munkáról adott jelentésekben, az ezekkel kapcsolatos statisztikákban sok esetben nem megfelelően leellenőrzött és így megtévesztő adatokat tüntetnek fel az őrizetesek, vagy gyanúsítottak szociális származására vonatkozólag. Ez a Párt és az állami vezetés esetleges félrevezetésére szolgáltathat alapot. Akadályozza a BM munkájának értékelését, az osztálypolitika helyes érvényesítését, megnehezíti a munka eredményességének felmérését az ellenséges kategóriák elhelyezkedésének és támadási irányuknak meghatározását. Ezek a téves adatok sok esetben a valóságtól eltérően azt mutatják, hogy a köztörvényes és politikai bűnözők nem elsősorban osztályidegen,

lumpenproletár, huligán elemek soraiból kerülnek ki. A félrevezető adatok szolgáltatásának alapja, hogy a rendőri és politikai nyomozó szervek egyes vezetői és beosztottai nem tartják kötelességüknek a gyanúsítottak, őrizetesek valódi osztályhelyzetének tisztázását és sok esetben csak bemondás alapján határozzák azt meg. Előfordul, hogy többszörösen büntetett huligán elemeket, osztályidegeneket, névleges foglalkozásuk, jelenlegi munkakörük, vagy származásuk alapján *munkásnak tüntetnek fel*. [kiemelés tőlem] [...] A parancsnokok tartsanak eligazításokat beosztottaiknak az osztályhelyzet megállapításának alapvető kérdéseiről. Nem lehet munkásnak, vagy parasztnak feltüntetni azt, aki pl. már kétszer büntetve volt, valamint azokat az osztályidegen személyeket, akiket a proletárdiktatúra szorított ki pozícióikból fizikai munkára, stb. Az osztályhelyzet meghatározásánál származást, eredeti és jelenlegi foglalkozást együttesen kell alapul venni. A parancsnokok ellenőrizték, hogy az osztályhelyzet megállapítása ne sablonosan, hanem minden körülmény vizsgálata és figyelembevétel után történjék."²¹ Az utasítás komoly zavart okozhatott a fejekben. Ezt jól mutatja, hogy a belügyi beosztottak általában nem vállalkoztak az osztályhelyzet fenti kívánalmaknak megfelelő meghatározására, s a biztonság kedvéért a gyanúsított személyek nevei után inkább feltüntették az illetőkhöz kapcsolható összes fontosnak vélt adatot. Például: „23 éves, munkás származású, huligán osztályhelyzetű, szobafestő, elítélt.”²²

Sheila Fitzpatrick úgy véli, hogy a sztálini Szovjetunióban az emberek osztályhelyzetét nem egyszerűen a termelési eszközökhöz való aktuális viszonyuk határozta meg, hanem a forradalom előtti osztályhelyzetük, valamint szüleik (egykori vagy jelenlegi) társadalmi helyzete is.²³ Bolgár Dániel, aki Fitzpatrick nyomán ugyanezt feltételezi az ötvenes évekbeli Magyarország esetében is, így fogalmaz: „a társadalmi azonosítás bolsevik agendája nemcsak tematikus utasításokat tartalmazott, hanem sajátos időbeliség is jellemezte: a jelen mellett – a marxizmus sugallata ellenére – a személyes és genealogikus múlt is szerepet kapott az identifikálásban, vagyis az osztályba sorolás módja egyfajta bolsevik rendiséget eredményezett, hisz az osztályhelyzet megrögzített, sőt örökletes volt.”²⁴ A belügyminiszter-helyettes fenti utasítása szerint ugyanakkor a bűncselekményt elkövető személyek sem lehettek a dolgozó osztályok tagjai, még abban az esetben sem, ha addig annak számítottak. A fő problémát természetesen az jelenthette a politikai vezetés számára, hogy az eljárás alá vont 1956-os fegyveres felkelők többsége munkásként jelent meg a hivatalos statisztikákban. A megtorlás irányítóinak kezdeniük kellett valamit azzal az alapvető ellentmondással, hogy a „munkásállam”, a „proletárdiktatúra” ellen folytatott fegyveres harcokban legnagyobb számban munkásnak minősülő személyek vettek részt. Úgy tűnik, ennek az ellentmondásnak a feloldására – szovjet mintát követve bár, de a fogalmat eltérő tartalommal megtöltve – a huligán kategória bevezetését választotta a politikai vezetés. Azokat a „statisztikai munkásokat” tehát, akik fegyveresen vettek részt az eseményekben,²⁵ a fent idézett szempontok alapján egyszerűen csak huligánoknak kellett bélyegezni, ezáltal azonnal kikerültek a munkás kategóriából.

A Párt iránymutatása alapján a BM II/11. (Operatív Nyilvántartó) Osztály munkatársai vették nyilvántartásba az „ellenforradalmároknak” minősülő személyeket. Ők írták a kartonokra ezen emberek – a történészek által gyakran felhasznált statisztikákban is megjelenő – személyes adatait, melyek közül a leginkább konstruálható és rugalmas természetűek a szociális helyzetre és származásra vonatkoznak. A társadalomtörténész számára korántsem mellékes tehát, milyen szempontok alapján végezték feladatukat. A BM 1957. december 4-én kiadott Operatív Nyilvántartási Szabályzata kimondja, hogy a „Forradalmi Bizottságok”, „Nemzeti Bizottmányok”, „Nemzetőrségek”, „Munkástanácsok” esetében csak azokat a személyeket kell nyilvántartásba venni, akik november 3. éjfélét követően is részt vettek ezen szervezetek munkájában, ugyanakkor azt is leszögezi: „Nem lehet nyilvántartásba venni az ezekben a szervezetekben bekerült munkás embereket.”²⁶ Hogyan kerültek akkor mégis a nyilvántartásba „munkás származású” szobafestők és segédmunkások? És hogyan lettek ők „huligán osztályhelyzetűek”, miközben a termelő eszközökhöz való viszonyuk alapján „dolgozó osztályhelyzetűeknek” kellett volna lenniük?

Az állambiztonság által termelt szövegekben felbukkanó „huligán osztályhelyzet” és „huligán származás” fogalmakról egészen addig nem tudtam egy hihető történetet elbeszélni, amíg meg nem hallgattam Temesi elvtárs 1958 márciusában tartott előadásának hangfelvételét.²⁷ (Mivel az előadó teljes neve nem hangzik el a szövegben, ezért őt a továbbiakban annak ellenére is – akárcsak az előadás résztvevői, a „kedves elvtársak” – Temesi elvtársnak nevezem, hogy azonosítottam őt, valamint számos információval rendelkezem róla. Teszem ezt azért, mert teljes nevének használata és a személyére való utalás talán erősítené a „valóságghatást”, de a Temesi elvtárs elnevezés többletjelentést hordoz magában, s jobban is jellemzi a konzultáció szövegvilágát.) A BM pártbizottságának tagja a BM II/11. Osztály állományával folytatott konzultáció során az „ellenforradalmi kategóriákról” értekezett, majd válaszolt az előadása nyomán a hallgatóság tagjaiban felmerült kérdésekre.

Előadásában Temesi elvtárs az 1957. december 10-ei tájékoztató irányelveit a „gyakorlati szakemberek” nyelvére próbálja lefordítani. Mivel Temesi elvtárs értelmezésében a bűnüldöző szervek nem voltak figyelemmel az „osztályszempontokra”, valamint arra sem, hogy az „ellenforradalom” „dolgozó osztályhelyzetű” „becsületes munkásokat” is „megtévesztett”, ezért nyomatékosítja hallgatóságában, hogy a „dolgozó osztályhelyzetű emberek tevékenységét differenciáltan kell elbírálni. Mindenkor szigorúan a tények alapján az dönti el, hogy hova tartozik az illető, hogy hova soroljuk, hogy konkrétan milyen tevékenységet fejtett ki.”²⁸ Ebben az interpretációban tehát egy ember „osztályhelyzetét” alapvetően cselekedetei határozzák meg, ugyanakkor Temesi elvtárs szerint az „osztályhelyzet” – tovább nehezítve a nyilvántartásba vételt végzők dolgát – „súlyosbító körülménynek” számít az „ellenforradalmárok” esetében.²⁹

Temesi elvtárs nyelvtanilag talán nem egészen hibátlan megfogalmazása szerint „az ellenforradalom egyik fő tanulsága, [...] hogy mint ellenforradalmi kategóriával számoljunk bűnüldöző munkánkban a huligánokkal és a szokásos bűnözőkkel, amit azelőtt nem tettünk meg”.³⁰ Temesi elvtárs a két csoport közti különbségtétel fontosságát még inkább kiemeli azzal a megállapításával, miszerint a „szokásos bűnözők” kategóriája a huligánok kategóriájának „egy magasabb foka”, „talán úgy, mint a kapitalizmusnak az imperializmus.”³¹

Temesi elvtárs véleménye szerint a huligán kategóriába tartozó személyek kaphatóak leginkább „ellenforradalmi bűncselekményekre”. Friss példaként említi Mansfeld Péter „terroristacsoportját”, amelynek tagjai az államvédelmi értelmezésben huligánoknak minősülnek. Temesi elvtárs megbélyegző elbeszélésében a csoport olyan 20 éven aluli fiatalokból áll, akik „züllöttek” és „erkölcstelenek”, börtönviseltek vagy javítóintézetből kerültek ki, nem dolgoznak, esetleg váltogatják munkahelyeiket. Temesi elvtárs szerint e fiatalok szülei legtöbb esetben „becsületes munkásemberek”, akik általában semmit sem tudnak gyermekeik „elzülléséről”. Ez a fajta értelmezés már a néhány évvel későbbi, ifjúsági szubkultúrákkal kapcsolatos morális pánik diskurzusába illeszkedik. A huliganizmus diskurzust a magyar pártvezetés minden bizonnyal a Szovjetunióból importálta. Ezt támasztja alá, hogy előadásában Temesi elvtárs is a szó orosz eredetét hangsúlyozza, nem tud annak angol gyökereiről, sem a magyar nyelvben való korábbi használatáról.

Az ellenségkonstrukció nem párbeszéd, hanem kinyilatkoztatás, amelyben az ellenségről, nem pedig vele beszélnek. Fokozottan érvényes ez a hatalmi pozícióból történő ellenségkonstrukciókra: „A politikai ellenség feltételezett létezése soha sem egyenrangú személyek közötti dialógus formájában születik meg és marad fenn, hanem cáfolhatatlan igazságként egy kinyilatkoztató beszédben.”³² Az 1957. decemberi tájékoztató szövegével ellentétben Temesi elvtárs nem marad adós a huligán kategória kinyilatkoztatásszerű definíciójával: „A huligán elemek elég népes táborához tartozik minden olyan, egyébként dolgozó osztályhelyzetű személy, korra és nemre való tekintet nélkül, aki nem él becsületes munkáséletet.”³³ A „népes huligán tábor” tagjainak eszerint tehát egyszerre két osztályhelyzetük is van. Ugyan a huligánok a termelő eszközökhöz való viszonyuk alapján dolgoznak minősülnek, következésképpen a politikai közösség teljes jogú tagjainak kellene lenniük, de mégsem lehetnek azok.³⁴ Temesi elvtárs még tovább fokozza a hallgatóság zavarát: „Rengeteg adat és tény kell hozzá, hogy az ember valakire azt mondhassa, hogy ez huligán. Ide tartoznak persze a prostituáltak, és ugye a

női nemnél ez a kategória.”³⁵ Temesi elvtárs tehát a huligánok női megfelelőinek tartja a prostituáltakat. Ez ellentmond a néhány sorral feljebb olvasható definíciójának, miszerint „nemre való tekintet nélkül” minősül valaki huligánnak. Temesi elvtárs konzervatív világképét mutatja: el sem tudja képzelni, hogy férfiak is lehetnek prostituáltak. Szerinte huligán az, aki „nem hajlandó dolgozni”, aki „állandóan változtatja a munkahelyét”, aki „fegyelmezetlenül dolgozik”, akinek „magánélete erkölcstelen”, aki „illegális fizetésből él”, végül az, aki „nem alapít rendes, becsületes munkáscsaládot”. Tehát ide sorolhatók az egyedülállók, a fegyelmezetlenül és a feketén dolgozók, azok, akik nem öregszenek meg ugyanabban az egy gyárban, a munkanélküliek, s végül azok is, akinek a magánélete nem áll összhangban az elképzelt normákkal. Érdeemes megfigyelni, hogy a „szocialista erkölcs” képviselőjében mennyire konzervatív, szinte „nyárspolgári” életformát és családmódellet tekint követendőnek az előadó.

Temesi elvtárs a Párt útmutatásának szellemében végezetül felhívja a figyelmet arra, hogy „kisebb jelentőségű bűncselekmények” esetén elég „nevelő jellegű intézkedéseket” hozni, mert a „dolgozó osztályhelyzetű” fiatal huligánok még nevelhetőek (nem úgy az „osztályidegen huligánok”, akiket – korábbi definíciójának ellentmondva – szintén megemlít): „A Szovjetunióban például az elmúlt években az ilyen huligánokat összeszedték, s bezárták javító-nevelő táborkba. Egy kicsit erősebb eszközökkel, mint a Makarenko-módszer nevelik őket... Lehetséges, hogy a mi országunkban is lesznek hasonló jellegű intézkedések.”³⁶

Temesi elvtárs előadását követően olyan kérdések és hozzászólások hangzanak el a „kedves elvtársak” részéről, amelyek nem a huligánokra vonatkoznak, egyedül a rendezvény házigazdája³⁷ reflektál az „új” terminus bevezetésére és definiálására. Megerősíti, hogy a huligán kifejezés a „forradalomban született”,³⁸ de – Temesi elvtársnál szélesebb látókörről téve tanúbizonyságot – felhívja a figyelmet arra, hogy ez a kategória – *lumpenproletár* néven – már korábban is létezett. Szerinte a lumpenproletárok mindig is a „reakciót szolgálták”: 1919-ben ők voltak a Tanácsköztársaság és a „nemzetközi munkásmozgalom áruói”, ők képezték a Horthy-korszak társadalmi bázisát, ők voltak a sztrájkterőrök, a fasiszták, a terroristák³⁹ és a partizánvadászok. A Temesi elvtársnál láthatóan komolyabb elméleti alapokkal rendelkező „házigazda” lumpenproletárokról kialakított képét valószínűleg nagyban befolyásolhatta a lumpenproletariátus klasszikus, a Kommunista Kiáltványban található megfogalmazása, miszerint: „A lumpenproletariátust, a régi társadalom legalsó rétegeinek ezt a passzív rothadási termékét a proletárforradalom helyel-közzel belesorolja a mozgalomba, de egész élethelyzete következtében inkább hajlandó arra, hogy a reakciós üzelmek zsoldjába szegődjék.”⁴⁰ Ebben a megközelítésben tehát a proletáröntudat nélküli „véglény”, vagyis a lumpenproletár egyértelműen az öntudatos munkás aszimmetrikus ellenfogalmának minősül.

Temesi elvtárs válaszában némileg árnyalja a lumpenproletár–huligán fogalmak kontinuitását és tartalmi azonosságát hangsúlyozó definíciót: „Értelmezés szempontjából szükséges leszögezni, hogy huligán nemcsak a munkásosztályból származhat, hanem a huligánok népes tábora az az [sic!] egész társadalmat összetevő osztályokból és rétegekből verbuválódik.”⁴¹ Temesi elvtárs végleges, kiterjesztő értelmezése szerint tehát a huligán kategóriába bármilyen osztályhelyzetű személy belekerülhet, míg lumpenproletár csak munkás lehet. Példaként említi egy „falusi bicskás parasztlegényt”, aki „rettegésben tartotta” a falu lakóit, míg *A 9-es kórterem* című film Gábor Miklós által játszott orvosát (Málnási doktort) úgyszintén huligánnak nevezi.⁴² Az első részletesen elemzett forrás esetében tehát egy meglehetősen tág és zavaros huligán-fogalommal van dolgunk.

A „tudomány” hatalma

Dolgozatom következő részében Szücs László rendőr százados *A huligánok* című 1958-as (tehát Temesi elvtárs előadásával egy időben keletkezett), fentebb már hivatkozott tanulmányát vizsgálom. Minden bizonnyal Szücs százados feladata volt, hogy „a tudomány eszközeivel” tisztázza a huligánokkal kapcsolatos fogalmi zűrzavart. A szigorúan titkos, csak belső használatra készült munkát a BM Tanulmányi és Módszertani

Osztálya adta ki, a bírálók között pedig olyan szaktekintély is helyet kapott, mint Hollós Ervin rendőr alezredes, az „ellenforradalom” későbbi hivatalos krónikása.⁴³ Tanulmánya első oldalán Szücs önkritikusan jegyzi meg, hogy „a huligánok ellenforradalmi indítékai [...] még nem elég tisztázottak, hiszen ezekkel mint ellenforradalmi tényezőkkel az októberi lázadásig nem számoltunk, s rendőrpolitikai vonalon velük szemben – tapasztalatok hiányában – (külön) megelőző intézkedéseket sem tettünk.”⁴⁴ Szücs a rendőri felügyelet és a kitiltás intézményének kiüresedését, névlegessé válását, valamint „a rosszul értelmezett törvényességet”⁴⁵ okolja a „huligánprobléma” kialakulásáért, s a korábbinál sokkal erélyesebb fellépést szorgalmaz. Az 1956-ot közvetlenül megelőző időszakra vonatkozóan Szücs kijelenti: „Bármily fonákul hangzik is, ebben az időszakban az erélyes intézkedéstől visszariasztott rendőr került el a garázda huligánokat, és nem a huligán a rendőrt.”⁴⁶

Szücs százados szerint „a proletárdiktatúra viszonyai között a garázda huligánok a társadalmi együttélés szabályait és törvényeit semmibe véve, megvetve, veszélyeztetik a közrendet, közbiztonságot, életmódjukból eredő, anarchiára törekvő tulajdonságuknál fogva – elvi meggyőződés nélkül – az ellenforradalom egyik fő bázisát képezik”,⁴⁷ ezért „szükségessé vált [...], hogy a szocialista fejlődés egyik legádázabb ellenségével, a huligánnal szemben is kíméletlen harcot folytassunk.”⁴⁸ Olybá tűnik tehát, mintha a huligánok meglepetésszerűen, váratlanul „támadtak” volna a „munkásállamra”, s mintha az állambiztonság is csak éppen most ismerte volna meg a huligánok „valódi” tulajdonságait, s mérte volna fel „veszélyességük” mértékét. Szabó Márton az ellenség *felfedezése* kapcsán a következőképpen fogalmaz: „belső politikai ellenségek nincsenek eleve, hanem konstruáljuk őket, méghozzá egy konkrét és adott viszonylatban. Miközben a létrehozó mindig úgy beszél, mintha csak *felfedezné* azt, ami tőle függetlenül, a másik természeteként, objektíve létezik.”⁴⁹

De vajon kit kell huligánnak tekinteni Szücs szerint? Értelmezésében „huligánnak minősülnek azok az elvtelen és gátlástalan elemek, akik köztörvényes bűncselekmények sorozatos elkövetésével kifejezésre juttatják szembenállásukat a szocialista erkölcsi normákkal, az együttélés szabályaival és a törvényekkel, tehát »huligán életmódot« folytatnak. A »huligán életmód« nagyfokú brutalitást, gátlástalanságot, erőszakosságot, erkölcstelenséget, önkielés utáni vágyat, illetve a társadalom más tagjainak semmibevevését, megvetését kifejező életmódot jelent. A huligánság tehát nem egy cselekmény, hanem egy – a társadalomra káros – életmód.”⁵⁰ Szücs tehát – társadalomtudományos érzékenységről tanúságot téve – nem csupán osztályhelyzetként, hanem életmódként is beszél a „huligánságról”. Emellett differenciálja a huligán fogalmát, megkülönbözteti egymástól az „egyszerű huligánt” a „garázda huligántól”, sőt a „garázda huligánok” általa konstruált két fő csoportja közé is határvonalat húz: „A garázda huligánok két rétegével szükséges a legkörültekintőbben foglalkozni. Az egyik ilyen réteg a fiatalság, amely a garázda huligánok között a legnagyobb számot teszi ki. A másik az alvilág, amelynek egy része a garázda huligánok legveszélyesebb rétegét képezi. [...] e két kategória volt az, amely – bár elvtelenül, a kaland és a brutális önkielési vágytól hajtva – elsőként csatlakozott a restaurációs erőkhöz, az ellenforradalomhoz...”⁵¹ Itt tehát az a narratíva jelenik meg, amelyben az ötvenhatos fegyveres felkelők elsősorban bűnözőkként szerepelnek. Mivel pedig a megtorlás számarányánál jóval nagyobb mértékben sújtotta a fiatalkorúakat,⁵² Szücs őket is kénytelen „ellenforradalmárokként” megjeleníteni. Horváth Sándor szerint az 1956-tal kapcsolatban elítélt fiatalok magas arányszáma miatt vált a hatvanas évek központi problémájává az „ifjúság nevelésének kérdése”.⁵³

Az ellenségnek természetesen nem elég pusztán nevet adni, jellegzetes arccal is el kell látni ahhoz, hogy mindenki számára könnyen azonosítható, felismerhető, és ami talán a legfontosabb, gyűlölhető legyen. De vajon milyen a huligán arca Szücs szerint? „Természetesen a közvélemény a huligánt elhanyagolt külsővel, brutális arccal képzei el. Nem egy esetben rajzban, festményen és fényképen is így ábrázolják. A közvélemény ilyen elképzelése a huligánokról tette lehetővé, hogy a választékosan öltözködő, vagy a munkáskülsővel jelentkező bűnözők – huligánok – az ellenforradalmárok irányításával a histériáig tudták fokozni a tömegek hangulatát. Bár a ruházat sokat megmutat viselőjének jelleméből – különösen a mi viszonyaink között – de az arc és a testalkat

nem sokat jelent ezen a téren. Az elhanyagolt ruházat és az alkoholtól brutálissá vált arc az alkoholistákra jellemző, de teljes bizonyossággal így sem szolgálhat az egyén huligán mivoltának megállapítására. Az esszessók és luxus szórakozóhelyek huligánjai választékosan öltöznek és külsejükben esetleg a kozmopolitizmus mutatkozik meg, azonban ez sem megbízható ismertető, mert sok ferdeízlésű ember és fiatal mutatkozik hasonló külsővel. Ezért kerülni kell a szubjektív megítélést, és az egyének huligán mivoltát magatartásuk alapján kell meghatározni.⁵⁴ Szücs elbeszélése alapján tehát a huligánt külseje alapján nem lehet felismerni, csak magatartása, tettei alapján, *utólag* lehet azonosítani. Azonban éppen arctalansága teszi őt igazán veszélyes ellenséggé, hiszen az azonosítás lehetőségének hiányában tetteinek megakadályozása is lehetetlen. A huligánok „arctalanságát” hangsúlyozó ezen felfogás néhány év elteltével megváltozott, hiszen a hatvanas évektől kezdve az ifjúsági szubkultúrák huligánok bélyegzett tagjait könnyedén azonosították külsejük alapján az arra hivatott fegyelmező szervek és a társadalom „jó érzésű” tagjai egyaránt.⁵⁵

Szücs százados – s amint ezt Temesi elvtárs előadásának elemzése során is láthattuk, ezzel nincs egyedül – a lumpenproletároknak látja a huligánok elődeit: „A kapitalista rend [...] taszította a nincstelenségre a bűnözés felé. A munkanélküliek választhattak a legmélyebb nyomor és a bűnözés között. Az állhatatos, kulturáltabb réteg a szervezettségben keresett menedéket, az állhatatlanok lezüllöttek és lumpenproletárokká váltak. Ez a lumpenproletariátus magába szívja a társadalom bűneit és bomlást okoz maga körül, mivel visszahat a dolgozókra és bűnözésre ösztönzi őket.”⁵⁶ Ebben a szövegrészletben jól megfigyelhető, hogy a lumpenproletariátus „álnéven” emlegetett szegénységgel kapcsolatos sztereotípiák meghatározó eleme szegénység és deviancia, szegénység és bűnözés összekapcsolása.

A fegyveres harcokban való részvételük miatt megbélyegezni kívánt személyek „züllöttségének” hangsúlyozása fontos építőeleme a huligán kategória megalkotásának. Egy 1958-ban „Huligán” címen nyitott dosszié összefoglaló jelentésében a pesterzsébeti felkelők egyik vezetőjéről a következő jellemzés olvasható: „K. K. 27 éves, egyéb származású (huligán), pártonkívüli, munkanélküli személy. K. huligán [a gépelt szövegben található huligán szót tollal áthúzták, majd fölé írták a javítást: cigány] családból származik: zenész, aki más munkával egyáltalán nem foglalkozik.”⁵⁷ Vagyis az államvédelmisek elképzelése szerint a zenész nem teljes értékű dolgozó, főleg, ha az illető még cigánynak is minősül. A vélt etnikai hovatartozás, származás ez esetben még annál is fontosabbnak bizonyul, hogy milyen osztályhelyzetűeknek minősültek a vizsgált személy felmenői. K. K. egyébként a dossziéba került 1957-es gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyvben származását illetően a következőképpen nyilatkozik: „Munkás családból származom.”⁵⁸ Ennek megfelelően a jegyzőkönyv elején szereplő alapadatok kitöltésekor K. K.-t segédmunkás foglalkozásúként kategorizálták.⁵⁹ A vizsgáló által kért 1958-as környezettanulmányban azonban már megbélyegző és rasszista megfogalmazás szerepel: „Részeges, züllött erkölcsű cigánycsaládból származik. Dolgozni nem szeretett, rendszeresen különböző helyeken csavargott.”⁶⁰ Itt tehát olyan elemek jelentik a narráció nélkülözhetetlen kellékeit, mint a cigány származás, a „züllöttség” és a munka „megvetésének” hangsúlyozása, amely „jellemzők” és magatartások annak ellenére, hogy jogilag, a „szocialista törvényesség” talaján nem minősülnek bűncselekménynek, mégis mintegy bizonyítják az „ellenforradalmár” „terrorcselekményeit” és ezzel egyidejűleg a huligánok közé tartozását is.

A lumpenproletariátus fogalmának definiálásához Szücs Karl Marxtól hívja segítségül: „A lumpenproletariátus [...] minden nagy városban az ipari proletariátustól pontosan megkülönböztetendő tömeget alkot, ebből a lumpenproletariátusból kerülnek ki a társadalom hulladékából élő tolvajok és gonosztevők legkülönfélébb fajtái, foglalkozás nélküli emberek, csavargók, otthon és elv nélküli emberek, akik között vannak különbségek a nemzetük műveltségi foka szerint, de naplopó jellemüket sohasem tagadhatják meg.”⁶¹ Szücs érvelésében és magyarázatában – akárcsak Temesi elvtárs „házigazdájában” – tehát szintén feltűnik a lumpenproletár és az öntudatos munkás aszimmetrikus fogalompárja. Koselleck szerint a fogalompárok történelmileg átültethetőek, mivel „az ellenfogalmak struktúrája nem egyedül a fogalompárokat alkotó szavaktól függ. E szavak kicserélhetők, miközben az aszimmetrikus érvelési struktúra

változatlan.”⁶² A német gondolkodó úgy látja, hogy „nem maga a nyelv hozza tehát létre az ellenségeskedést: ez már a nyelv politikai instrumentalizálódása; azaz vannak szemantikai oppozíciós struktúrák, amelyek minden nyelvben előfordulnak, és amelyek aztán előhívják a mindenkori ellenségfogalmat.”⁶³ Így léphet szinte észrevétlenül a lumpenproletár helyébe a huligán elnevezés, s válhat ezáltal az öntudatos munkás hatékony ellenfogalmává.

A „munkáshatalom” munkása és hatalma

Vizsgálódásom egyik következtetése, hogy a lumpenproletár és a huligán aszimmetrikus ellenfogalmak egyaránt a szegénynek minősülő, illetve a politikai rendszerrel fegyveresen szembeszálló csoportok (elsősorban a munkásként kategorizált emberek) kriminalizálására, deviánsként történő ábrázolására törekvő, valamint a munkások és a szegények fegyelmezésének az ipari forradalom hatására kialakult hagyományát⁶⁴ követő hatalmi diskurzusok termékei, melyek az 1956 utáni megtorlás során kulcsszerepet játszottak. Ezek a diskurzusok létező társadalmi csoportként, sőt osztályként mutatják be a huligánként megnevezett embereket. A „huligán osztályhelyzet” megalkotásával, a fegyveres felkelő csoportok tagjainak kriminalizálásával az új politikai vezetés megteremtette saját maga és megtorló gépezete legitimitásának alapját. Az 1956-os fegyveres felkelők huligánként történő azonosításának kanonizálódását jól szemlélteti az *Új Magyar Lexikon* 1960-as szócikke: „huligán <ang.>: durvaságokra, erőszakoskodásra, kegyetlenkedésre hajlamos ember; rabló, garázdálkodó, fosztogató, útonálló, a társadalomra veszélyes munkakerülő, csavargó, vagány, csirkefogó. A huligánok a társadalom söpredéke, a csőcselék hangadói, vezetői. A burzsoázia sokszor politikai célokra használja fel őket, provokációs cselekedetet végeztet velük. A proletariátus hatalomra jutása utáni időszakban is a megvert burzsoázia megpróbálja felhasználni őket hatalmának visszaszerzésére (pl. 1956 októberében Mo.-n).”⁶⁵

Vajon miért kellett „új” fogalmat bevezetni, miért nem felelt meg a lumpenproletariátus jól bevált kategóriája az 1956-os fegyveres felkelők leírására? A lehetséges válaszhoz közelebb vihet az *Új Magyar Lexikon* másik szócikke: „lumpenproletariátus <ném. – lat.-ból>: a tőkésországokban [sic!] a lakosság legalsó rétegét alkotó, különböző társadalmi rétegből deklasszálódott, elzüllött emberek csoportja; általában nincs meghatározott foglalkozásuk, nem vesznek rendszeresen részt a társadalmilag hasznos munkában (koldusok, csavargók, bűnözők stb.) A burzsoázia az osztályharc során a ~ t saját céljaira (sztrájk törés, fasiszta bandák terrorakciói stb.) igyekszik felhasználni. A tőkés rendszer a kispolgárság nagy tömegének tönkretételével, a proletariátus széles rétegeinek nyomorba taszításával folyamatosan újratermeli a ~ t; csak a kapitalizmus felszámolásával szűnik meg.”⁶⁶ Eszerint a lumpenproletariátus a kapitalista társadalmak „folyamatosan újratermelt” szereplője, s mivel a kapitalizmus felszámolásával megszűnik, a szocializmusban nem létezhet. Így, mivel mégiscsak „létezik”, új nevet kell neki adni.

A huligán elnevezés az újdonság, a felfedezés erejével (amint arra már utaltam, a felfedezés újdonságának hangsúlyozása fontos eleme az ellenségkonstrukciónak) is hathatott a szót addig nem, vagy „másképp ismerő” közvéleményre. A huligán megteremtett, ördögi alakja „veszélyt jelentett” a fennálló, az egyetlen helyes út végtermékeként ábrázolt szocialista társadalmi rendre. Ez alapján a huligán erőszakos alakjának megalkotása morális pánikként is felfogható. 1958-tól kezdve a fentről indított morális pánikok legfontosabb, katalizátor szerepet játszó csatornájában, az esetünkben szoros pártirányítás alatt álló tömegmédiában is gyakorivá vált a fogalom használata. A huligán kategória összeolvasztása a korábban a fiatalokra alkalmazott fogalmakkal (jampec/jampi, vagány)⁶⁷ egyúttal kiváló muníciót biztosított a fiatalok hatvanas évekbeli fegyelmezéséhez is: „A magyar huligánok jellemrajza 1959–1960-ra készen állt. A fiatalokról kialakult rendészeti diskurzusban az 1956-os erőszakos bűntettek örökösének számítottak.”⁶⁸ De ez már egy másik történet.

- ¹ Murray Edelman: Politikai ellenségek konstruálása. In *Az ellenség neve*. (Szerk. Szabó Márton) Budapest, Józsefvég, 1998. 119.
- ² Reinhart Koselleck: Fogalomtörténet és társadalomtörténet. In Reinhart Koselleck: *Elmúlt jövő. A történelmi idők szemantikája*. Budapest, Atlantisz, 2003. 129.
- ³ Koselleck egykori tanítványának, Rolf Reichardtnek és körének módszertani megfontolásait ismerteti Trencsényi Balázs: Kulcsszavak és politikai nyelvek: gondolatok a kontextualista-konceptualista eszmétörténeti módszertan kelet-közép európai adaptációjáról. In *A történelem szerszámokládaja*. (Szerk. Szekeres András) Budapest, L'Harmattan – Atelier, 2002. 125–128. Idézet: 126.
- ⁴ A Clifford Geertzre utaló „az értelmezés hatalma – a hatalom értelmezése” szójátékot Majtényi Györgytől „kölsönöztem”. Ld. Majtényi György: Az értelmezés hatalma és a hatalom értelmezése. Az 1945 utáni társadalomtörténet fogalmi nyelvéről. *Korall*, 19–20. (2005. május) 37–52. Interneten: <http://epa.oszk.hu/00400/00414/00014/pdf/04majtenyi.pdf?contentID=14> (utolsó letöltés dátuma: 2009.11.18.)
- ⁵ Ami persze nem véletlen, hiszen az angol diskurzusokban hosszú ideig az írek töltötték be a „problémás”, minden bajért hibáztatható „söpredék” szerepét. A különböző etimológiai elképzelések ismertetéséhez, illetve a huliganizmus diskurzus mint morális pánik értelmezéséhez ld. Geoffrey Pearson: *Hooligan. A history of respectable fears*. London, MacMillan Press, 1983. Különösen: 74–79., 83–84. és 255–256., Horváth Sándor: *Kádár gyermekei. Ifjúsági lázadás a hatvanas években*. Budapest, Nyitott Könyvműhely, 2009. Különösen: 53–73. és 145–169. A morális pánik elméletéhez: *Replika*, 40. (2000. június) tematikus blokk, elsősorban Kitzinger Dávid: A morális pánik elmélete. *Replika*, 40. (2000. június) 23–48.
- ⁶ Idézi Szücs László: *A huligánok (Tanulmány)*. Budapest, BM Tanulmányi és Módszertani Osztály, 1958. (ÁBTL 4.1. A-3249 jelzet alatt kutatható) 1. sz. melléklet. 2.
- ⁷ Uo. Az oroszországi, majd szovjet huliganizmushoz ld. Joan Neuberger: *Hooliganism: Crime, Culture, and Power in St. Petersburg, 1900–1914*. Berkeley, University of California Press, 1993., Rittersporn Gábor: Karnevál és egyéb lazaságok – a 30-as évek nem-hivatalos szovjet folklórjáról –. *Magyar Lettre Internationale*, 35. (1999/Tél) Interneten: <http://www.epa.hu/00000/00012/00019/12ritter.htm> (utolsó letöltés dátuma: 2009.11.18.), Sheila Fitzpatrick: *Everyday Stalinism. Ordinary Life in Extraordinary Times: Soviet Russia in the 1930s*. New York – Oxford, Oxford University Press, 1999. 150–152., David L. Hoffmann: *Stalinist Values. The Cultural Norms of Soviet Modernity, 1917–1941*. Ithaca and London, Cornell University Press, 2003. 175–179.
- ⁸ 'Huligán' szócikk. In *Révai nagy lexikona: Az ismeretek enciklopédiája*. 10. kötet. Budapest, Révai, 1914.
- ⁹ 'Huligán' szócikk. In *A magyar nyelv történelmi-etimológiai szótára*. II. kötet. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1970. (a továbbiakban: TESz)
- ¹⁰ TESz
- ¹¹ Szücs i. m. 1. sz. melléklet. 1.
- ¹² A kizárólag a „magaskultúra” szövegeit tartalmazó elektronikus *Magyar történelmi szövegtárban* (<http://www.nyud.hu/hhc/>) mindössze négy találatot kapunk (ebből kettőt egy műben), ha a huligán kifejezés 1957 előtti előfordulásaira vagyunk kíváncsiak: Kassák Lajos: *Egy ember élete. 2/1. Vergődés*. Budapest, Dante, 1931. 33. és 57., László Gyula: Megállt a munka. In Uő: *A mi életünk. Versek*. Budapest, 1933. 8. és Kádár János: Első lépések az ifjúság munkásmozgalmában. *Új Hang*, 1956. 45.
- ¹³ Bódy Zsombor: *Egy társadalmi osztály születése. A magántisztviselők társadalomtörténete*. Budapest, L'Harmattan, 2004. 11.
- ¹⁴ Kozák Gyula: Szent csöcselék. In *Évkönyv 1999. Magyarország a jelenkorban*. (Szerk. Rainer M. János – Ständeisky Éva) Budapest, 1956-os Intézet, 1999. 255–281.
- ¹⁵ Bolgár Dániel kiindulópontja szintén ugyanez, amikor a kulákokat társadalmilag konstruált ellenségeknek nevezi. Bolgár Dániel: A kulák érthető arca. Fogalomtörténeti vázlat. In *Mindennapok Rákosi és Kádár korában*. (Szerk. Horváth Sándor) Budapest, Nyitott Könyvműhely, 2008. 51–52.
- ¹⁶ Az ifjúsági szubkultúrákkal kapcsolatos huliganizmus diskurzusokról részletesen ír: Horváth i. m. Különösen: 53–84. 145–169.
- ¹⁷ *Ellenforradalmi erők a magyar októberi eseményekben I–IV*. Budapest, MNK MT Tájékoztatási Hivatala, 1956–1957.
- ¹⁸ *Ellenforradalmi erők a magyar októberi eseményekben I*. Budapest, MNK MT Tájékoztatási Hivatala, 1956. 3.
- ¹⁹ Az MSZMP PB tájékoztatója a büntetéspolitikai határozatról. 1957. december 10. Interneten: <http://www.rev.hu/sulinet56/online/szerviz/dokument/mszmpmaj.htm> (utolsó letöltés dátuma: 2009.11.18.)
- ²⁰ Horváth i. m. 53.
- ²¹ A belügyminiszter-helyettes 61. számú utasítása az őrizetesek osztályhelyzetének pontosabb meghatározásáról. 1957. december 4. In *Az érvényes miniszteri, miniszterhelyettesi parancsok, utasítások, közös utasítások gyűjteménye 1957*. Budapest, BM, 1959. 405–406. (ÁBTL ÁB 674. jelzet alatt kutatható) Interneten: <http://betekinto.hu/> ('Állambiztonsági kézikönyv', Parancsgyűjtemény)
- ²² ÁBTL 3.1.9. V-150381/1. Tájékoztató jelentés az ellenforradalmi fegyveres góckokról és szervezetekről a vizsgálati ügyek tapasztalatai alapján. 1958. május 17. 27.
- ²³ Sheila Fitzpatrick: Ascribing Class. The Construction of Social Identity in Soviet Russia. In *Stalinism. New Directions*. (Ed. Sheila Fitzpatrick) London – New York, Routledge, 2000. 28–29.
- ²⁴ Bolgár Dániel: *A hatalom mindennapjai. Azonosítási játék az államvédelemnél*. 2009. Kézirat. Ezúton is köszönöm a szerzőnek, hogy tanulmányát rendelkezésemre bocsátotta.

- ²⁵ 1956 meghatározásának és elnevezésének problematikus voltához Gyáni Gábor: Forradalom, felkelés, polgárháború. 1956 fogalmi dilemmái. *BUKSZ*, 2007/Tavaszi. 41–49.
- ²⁶ ÁBTL 4.2. 6-200/57/1957. BM 57. sz. parancsa (1957. 11. 27.) Szabályzat a Belügyminisztérium politikai nyomozó szervei operatív nyilvántartására. 42.
- ²⁷ ÁBTL 4.9. H-2.3. Temesi előadása az „ellenforradalmi kategóriákról” az Operatív Nyilvántartó Osztályon. A forrást az ÁBTL-ben őrzött hangszalagok rendezése során fedeztem fel 2007 végén. Sajnos a hangszalagok digitalizálására egyelőre nem jutott pénz, ezért azok egyelőre nem kutathatóak, mert borzasztóan rossz állapotban vannak, s minden egyes meghallgatás súlyos károkat okozhat bennük.
- ²⁸ ÁBTL 4.9. H-2.3/1.
- ²⁹ ÁBTL 4.9. H-2.3/2.
- ³⁰ Uo.
- ³¹ Uo.
- ³² Szabó Márton: *Politikai idegen. A politika diszkurzív szereplőinek elméleti értelmezése*. Budapest, L’Harmattan, 2006. 81–82.
- ³³ ÁBTL 4.9. H-2.3/2.
- ³⁴ A szocialista társadalom általános politikai szereplőjét, a dolgozót részletesen vizsgálja Szabó Márton: A dolgozó mint állampolgár. Fogalomtörténeti tanulmány a magyar szocializmus három korszakaszáról. *Korall*, 27. (2007. május) 151–171. Interneten: <http://epa.oszk.hu/00400/00414/00019/pdf/151-171.pdf?contentID=19> (utolsó letöltés dátuma: 2009.11.18.)
- ³⁵ ÁBTL 4.9. H-2.3/2.
- ³⁶ ÁBTL 4.9. H-2.3/3.
- ³⁷ Neve sajnos nem derül ki a szövegből.
- ³⁸ Forradalom alatt minden bizonnyal a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány tevékenységét érti.
- ³⁹ Példaként említi Marinus van der Lubbe, aki szerinte „lumpenproletár terroristaként” felgyújtotta a Reichstagot.
- ⁴⁰ Karl Marx – Friedrich Engels: A Kommunista Párt Kiáltványa. In *Történetelmélet I.* (Szerk. Gyurgyák János – Kisantal Tamás) Budapest, Osiris. 2006 [1848]. 515.
- ⁴¹ ÁBTL 4.9. H-2.3/4.
- ⁴² *A 9-es kórterem* (magyar játékfilm, rendezte: Makk Károly). 1955.
- ⁴³ A bűnözőnek, huligánnak, lumpenproletárnak minősülő fegyveres felkelők „társadalmi háttérével” maga Hollós is részletesen foglalkozik későbbi munkáiban. Ld. *Kik voltak, mit akartak?* Budapest, Kossuth, 1967. 44–94., 170–172. és Hollós Ervin – Lajtai Vera: *Drámai napok*. Budapest, Kossuth, 1986. 92–140.
- ⁴⁴ Szücs i. m. 1.
- ⁴⁵ Uo. 22.
- ⁴⁶ Uo. 21.
- ⁴⁷ Uo. 19.
- ⁴⁸ Uo. 1.
- ⁴⁹ Szabó i. m. (2006.) 71.
- ⁵⁰ Szücs i. m. 2.
- ⁵¹ Uo. 3.
- ⁵² Horváth i. m. 65–67. és 75–76.
- ⁵³ Uo. 76.
- ⁵⁴ Szücs i. m. 22–23.
- ⁵⁵ Ld. Horváth i. m.
- ⁵⁶ Szücs i. m. 9.
- ⁵⁷ ÁBTL 3.1.5. O-10431. „Huligán”. 6. Összefoglaló jelentés, 1958. január 13.
- ⁵⁸ ÁBTL 3.1.5. O-10431. „Huligán”. 32/a. Gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyv, 1957. október 24.
- ⁵⁹ Uo. 32.
- ⁶⁰ ÁBTL 3.1.5. O-10431. „Huligán”. 12. Környezettanulmány, 1958. január 10.
- ⁶¹ Marxot hivatkozás nélkül idézi Szücs i. m. 9–10. Szücs azt a *Kommunista Kiáltvány*ből származó definíciót is szó szerint idézi, melyet magam is citálok a főszoveg 40-es végjegyzetével hivatkozva.
- ⁶² Reinhart Koselleck: Az aszimmetrikus ellenfogalmak történeti-politikai szemantikája. In Reinhart Koselleck: *Elmúlt jövő. A történeti idők szemantikája*. Budapest, Atlantisz, 2003. 247.
- ⁶³ Reinhart Koselleck: Ellenségfogalmak. In *Az ellenség neve*. (Szerk. Szabó Márton) Budapest, Józsefvég, 1998. 22.
- ⁶⁴ Ld. Gyáni Gábor: Könyörületesség, fegyvelmezés, avagy a szociális gondoskodás genealógiája. *Történelmi Szemle*, 1999/1–2. 57–84. Interneten: http://epa.oszk.hu/00600/00617/00003/tsz99_1_2_gyani_gabor.htm (utolsó letöltés dátuma: 2009.11.18.)
- ⁶⁵ ’Huligán’ szócikk. In *Új Magyar Lexikon. G–J*. 3. kötet. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1960.
- ⁶⁶ ’Lumpenproletariátus’ szócikk. In *Új Magyar Lexikon. K–Me*. 4. kötet. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1961.
- ⁶⁷ A jampec fogalmával részletesen foglalkozik: Horváth i. m. 54–64.
- ⁶⁸ Horváth i. m. 69.

Ábrahám Balázs

Repülőgép eltérítési kísérlet a forradalom előestéjén

A II. világháború után Magyarország repülőterei romokban heverték, így szinte a semmiből kellett újjászervezni az ország légi közlekedését. Az 1946-os év fontos változásokat hozott Magyarországon, a magyar-szovjet vegyes vállalatok kiterjesztették Moszkva befolyását a magyar gazdaság fontos területeire.¹ Már 1945 augusztusában megkezdődtek a tárgyalások Moszkvában,² melynek eredményeként 1946. március 29-én aláírták az egyezményt,³ mellyel létrejött a Maszovlet, a Magyar-Szovjet Polgári Légiforgalmi Részvénytársaság.⁴ Az első két járat 1946. október 15-én indulhatott el a háborút viszonylag épségben átvészelt Budaörsi repülőtérrel Szombathelyre⁵ és Debrecenbe. A vidéki repülőterek helyreállításai még abban az évben lehetővé tették a szegedi és győri járatnyitást. 1947-ben bekapcsolták a vonalhálózatba Miskolcot és Pécsét, a következő években pedig Nyíregyháza, Békéscsaba, Kaposvár, Zalaegerszeg és Nagykanizsa városokkal bővült a menetrend szerinti belföldi vonalhálózat, míg Siófokra a nyári hónapokban indítottak járatokat.

1954-ben a Maszovlet-járatok 21 személyes Li-2-es utasszállító gépei már 11 belföldi várost kötöttek össze Budapestről, melyekre a tarifa nem haladhatta meg a gyorsvonati első osztályú jegy árát. A vidéki repülőterek öt-tíz kilométerre voltak a városközponttól, ahonnan az utasok a Maszovlet autóbusszával juthattak be a városba, a rövid 40–50 perces repülési idő után.

1954. november 26-án kezdhette meg önálló tevékenységét – a Maszovlet jogutódaként – a Malév, a Magyar Légiközlekedési Vállalat azzal, hogy Magyarország megvásárolta a szovjet fél részesedését.⁶ A Malév 1969-ben szüntette meg belföldi légi forgalmát, amikor már 28 ország 33 városába indultak Malév-gépek.⁷

A belföldi légiforgalom sem maradhatott ki az ÁVH ellenőrző-felügyelő tevékenységéből, hiszen az nagy csábítást jelentett a nyugatra távozáshoz. A politikai rendőrség már 1949-től alkalmazott a határvédelem állományából kikerülő civil ruhás utaskísérőket. Erre azért volt szükség, mert 1949. január 4-én a Maszovlet HA-LIE lajstromjelű Li-2-es utasszállító gépét, a menetrend szerinti Pécs-Budapest útvonalra történt felszállás után, Majoros János és Kun Miklós hatalmába kerítette, és azt eltérítve az NSZK területén szálltak le. Ez volt a II világháború után a világon az első gépelértés.⁸ Emellett 1951. március 2-én a Maszovlet két repülőgépszerelője, a Ferihegyi repülőtéren elfoglalt egy földön várakozó, Po-2-es repülőgépet, majd azzal nyugatra szökött. A civil ruhás ÁVH-sok jelenléte azonban ezt követően sem hozott teljes sikert, ugyanis 1956 nyarán, július 13-án Iszák Ferenc és Polyák György vezette hét fős társaságnak sikerült egy Li-2-es géppel elhagynia az országot.⁹ Akkor a repülőgép személyzetéhez a pilótán, másodpilótán, szerelőn, táviráson és a civilben utazó államvédelmi kísérőn kívül más nem tartozott.

Vajon ezek a sikeres esetek hányszor adtak ötletet, reményt a disszidálásra, melyek aztán sikertelen szökési kísérletek lettek.

Egy öt fős, 19–31 év kor közötti társaság négy tagja Kutasi István, Neckos Vasilis, Kabók Sándor és Merczel Gábor nyolc nappal a forradalom kitörése előtt 1956 október 15-én hétfőn azzal a szándékkal szállt fel a Budapest – Szombathely – Zalaegerszeg járatra, hogy Szombathelyről felszállva a gépet eltérítik, és azzal nyugatra szöknek. Az esetről október 21-én a Szabad Föld „Újabb aljas banditatámadás egy belföldi repülőgép ellen” címmel tudósított,¹⁰ azonban az olvasók figyelmét pár nap múlva már egészen más események kötötték le. A forradalom miatt a támadóknak sikerült a felelősségre vonás elől megmenekülniük, bírói eljárást akkor nem folytattak le ellenük. A történések csak két évvel később, egy 1958-as vizsgálat során elevenedtek fel újra.

1958-ban Jósvai György és társai OTI telepi¹¹ fiatalok ellen szóbeli bejelentés alapján,¹² kézigránát- és lőfegyver rejtegetés miatt eljárást indítottak. A nyomozás során felmerült annak gyanúja, hogy a csoport tagjai fegyverrejtegetésen túl más bűncselekményeket is elkövettek, azaz, hogy Jósvai György több társával disszidálást tervezett 1957 tavaszán.¹³ Az 1956. október 15-ei események tanúvallomásaikból

kerültek újból napvilágra. A vizsgálat során meghallgatták az ügyben akkor eljáró államvédelmi tisztet, Nagy Tamás rendőr főhadnagyot, aki elmondta, hogy 1956. október 13-án szombaton a BM fogadóirodájában jelentette egy férfi, hogy biztos forrásból, egy nő ismerősétől, Sárosi Máriától hallotta, hogy baráti társaságából többen disszidálásra készülnek a szombathelyi repülőgép elrablásával.¹⁴ A bejelentést követően a tizennégy férőhelyes gépre az utasok közé beült két ÁVH-s tiszt, természetesen civilben és a személyzetet figyelmeztették, hogy nagy körültekintéssel legyenek, mert terrortámadás várható. A fegyveres támadás egészen sokáig váratott magára. A tervük az volt, hogy amikor Szombathelyről Zalaegerszegre továbbindul a gép, akkor kezdik akciójukat. Kutasi Istvánnak géppisztollyal az utasokat kellett volna felügyelnie, míg Kabók Sándor a pilótafülke utastérbe nyíló ajtó figyelőnyílását leragasztja, Korsós Pál Merczel Gáborral ez idő alatt pedig kifeszítik a pilótafülke ajtaját. Erre azonban nem kerülhetett sor, mert mire Kutasi István elővette a géppisztolyát az egyik ÁVH-s tiszt négy lövéssel semlegesítette a támadókat. Kutasi István két lövést kapott, melyek halálosak voltak. A görög származású Neckos Vasilis-re is rálőttek, aki ennek ellenére nem sérült meg, így miután a gép visszafordult és leszállt Szombathelyen, Budapestre vitték és még aznap ki is hallgatták. Ugyanígy a gépen tartózkodó Merczel Gábort is, aki nem vett részt a lövöldözésben, de ott volt a gépen. Negyedik társukat, Korsós Pált, aki már korábban elutazott Szombathelyre, gyanús viselkedése miatt már a felszállás előtt őrizetbe vették, s mivel nem tudott ott lenni a gépen, az áruló gyanúját keltette társai szemében. Az ötödik személyt Kabók Sándort ugyancsak meglőtték, hasát és combját találta el a golyó, félholt volt már, amikor a gép Szombathelyre visszaért. Dr. Torjay Walter szombathelyi orvost ÁVH-s tisztek vitték a sebészetre, ahol legnagyobb megdöbbenésére budapesti bérmakeresztfia, Kabók Sándor feküdt a műtőasztalon.¹⁵ Kabók Sándor így a forradalmat egy szombathelyi kórházban vészelte át, ahonnan december 1-jén engedték ki. Ezután a város közelében maradt, mégpedig egy volt ÁVH-s családnál, akiket Kabók Sándor családja, vagy rokonsága bújtatott a forradalom napjaiban.¹⁶ Január végén meghalt Kabók Sándor édesanyja, ezért úgy döntött Budapestre utazik, majd az ÁVH-s ismerős segítségével sikerült Budapesten a rendőrségnél elhelyezkednie.¹⁷ A repülőgépet eltéríteni szándékozó társai közül hárman maradtak életben, közülük ketten, Merczel Gábor és Korsós Pál a forradalom alatt a vizsgálati fogságból külföldre szöktek,¹⁸ görög társát pedig köztörvényes bűncselekmények miatt bebörtönözték.

Az öt fős társaság egyetlen életben, itthon lévő tagja Kabók Sándor sem maradhatott sokáig szabadlábban, mert az októberi eseményekben a Jósvai-féle ügyben nyomozva felmerült a neve és hét társával együtt elítélték.¹⁹ Első rendű vádlottként 6 évet kapott repülőgép elrablásával elkövetett tiltott határátlépés bűntettének kísérlete és repülőgéppel külföldre irányuló tiltott határátlépés előkészületének feljelentését elmulasztó bűntett miatt. Az utóbbit azért kapta, mert megosztotta a Jósvai György és Iványos László-féle baráti társaságával repülőgép eltérítési tapasztalatait, és ezen felbuzdulva, ők is szerettek volna külföldre kijutni.

1956. október 13-án a repülőgép eltérítéssel kapcsolatban bejelentést tevő férfi két névre hivatkozott, akiktől az információkat szerezte. Sárosi Máriára és Iván Zoltánra. Sárosi Mária barátja Iván Zoltán állt kapcsolatban a fiatalokkal, melyekhez Kabók Sándor is tartozott. Nagy valószínűséggel Iván Zoltánt Kabók ismerte, Sárosi Máriát feltehetőleg nem, az is lehet, hogy sohasem találkoztak. A két vezetőknévre azonban érdemes odafigyelni, mert az állambiztonság „Sárosi Iván” fedőnevet adta egy 1962-ben börtönből frissen szabadult ügynökének. Az ügynök 1963-ban esti gimnáziumba járt, és nyugodt helyet keresve bekéredzkedik a piarista rendházba tanulni, korábbi gimnáziumába.²⁰ Kabók egyébként 1955-ben érettségizett volna a Budapesti Piarista Gimnáziumban, ha egy évvel az érettségi előtt nem csapták volna ki, mert harmadik év végén több tantárgyból is megbukott.²¹

Az 1960-as évek második felében a III/I. Csoportfőnökség úgy döntött, hogy „Sárosi Ivánt” külföldre telepíti, ezért „Sárosi Iván” felvette a kapcsolatot volt piarista osztálytársával Tudós Takács Jánossal, aki a Gál István által vezetett osztályban érettségizett 1955-ben, rajta keresztül azt szerette volna elérni, hogy juttassa külföldre domonkos kapcsolatain keresztül továbbtanulás céljából. Ekkor érthetjük meg, hogy „Sárosi” jelentései miért is kerültek Mt-dossziékba.²² „Sárosi”-nak végül sikerült kijutnia

Svájcba, ahol egy világhírű gyógyszergyártó cégnél helyezkedett el. Konferenciákon vett részt, melyekről nagy szorgalommal jelent, most már mint „Salzner Richárd”, valamint megküldte a konferenciákon résztvevők névsorát is a magyar elhárításnak, melyek állandó résztvevője egy Kabók Sándor nevű személy.

A dokumentumokat a mai helyesírásnak megfelelően közlöm, az elírásokat, helyesírási hibákat javítottam, a személyes adatok, pontos címek közlésétől eltekintek. A történet megértéséhez általam nélkülözhetőnek ítélt, illetve a történethez újabb információkat nem adó részeket a jegyzőkönyvekből elhagytam. A vizsgálat során kihallgatásra kerültek a támadást végrehajtó személyek, a repülő személyzetéhez tartozók és az utasok is, ők idézik fel az eseményeket.

Dokumentumok

1. Részlet Merczel Gábor kihallgatási jegyzőkönyvéből, 1956. október 15.

Másolat

BM VII. Főosztály Szigorúan titkos

Jegyzőkönyv
Merczel Gábor kihallgatásáról.
Budapest, 1956. X. 15.
[...]

Kérdés: Tegyen vallomást arról, hogy mióta foglalkozott a nyugatra szökés gondolatával és az hogyan merült fel?

Válasz: 1956 augusztusában eljött hozzám a lakásomra Kutasi István, akit én már régóta ismertem. [...] ²³ majd szeptember elején, amikor ismét nálam volt, említést tett arról, hogy nyugatra akar szökni és kérdezte tőlem, hogy nekem nem volna-e kedvem vele menni. Közölte, hogy a szökést MALÉV géppel akarja végrehajtani és már van egy társa, aki hajlandó vele együtt szökni. Kutasi közölte még azt is, hogy van neki egy géppisztolya is, amit a szökés végrehajtása során használni fog olyan formában, hogy az utasokat feltartóztatja vele és utána a pilótát kényszeríti, hogy a gépet vigye ki nyugatra. Kutasi közlésére én kijelentettem, hogy most még nem tudok határozott választ adni, mert ezen még gondolkodni kell. A társa kilétét ekkor nem nevezte meg.

Kb. 3–4 nap elteltével felhívtam Kutasit telefonon a munkahelyén, amikor is közöltem vele, hogy hajlandó vagyok a dologba belemenni. Ekkor a telefonba többet nem közöltem vele, hanem megbeszéltük, hogy másnap találkozni fogunk és részleteiben megbeszéljük a szökés végrehajtását. Másnap a találkozónk létre is jött – arra már nem emlékszem, hogy hol – ahol megállapodtunk abban, hogy én is benne vagyok a nyugatra szökésben, de amíg ő ezt rendszeren elő nem készíti, addig engem ne háborgasson vele. Kutasitól semmiféle feladatot nem kaptam a szökés előkészítését illetően.

Kérdés: Ezután még hány esetben találkoztak a szökés végrehajtásáig és miről beszélgettek?

Válasz: Ezután a szökés végrehajtásáig még kb. 10 esetben találkoztunk és minden alkalommal beszélgettünk a szökés végrehajtását illetően. A találkozásaink a MÁVAUT Engels téri végállomásánál zajlott le.

Kérdés: Kik voltak a társaik, azokat ön mikor ismerte meg, ki szervezte be őket?

Válasz: A társaim voltak Kutasin kívül Korsós Pál, egy Sanyi nevű személy – a vezetéknevét nem tudom – és egy görög származású személy, akinek a nevét szintén nem tudom. Ezekkel a személyekkel Kutasi révén ismerkedtem meg különböző időpontokban. Először Korsós Pállal és a Sanyi nevű személlyel ismerkedtem meg. Kb. 2 és fél héttel ezelőtt, amikor Kutasi a Korsós és Sanyi társaságában a munkahelyemen

felkeresett. Kutasi ekkor közölte velem, hogy ez a két személy is hajlandó velünk szökni. A görög származású személlyel pedig kb. egy hete ismertetett össze Kutasi a MÁVUT Engels téri végállomásánál. Ezt a személyt is úgy mutatta be Kutasi, mint aki szintén velünk fog szökni. Több társunk nem volt.

[...]

Kérdés: Mikor határozták meg a nyugatra szökésük időpontját, a szökés technikai végrehajtásának tervét és milyen előkészületet tettek?

Válasz: A szökésünk végrehajtásának időpontját október 6-án határoztuk meg, amikor is megállapodtunk abban, hogy 15-én, azaz a mai napon fogjuk végrehajtani. A jegyeket azonban már egy héttel előre megvettük.

A szökésünk végrehajtásának a tervét október 14-én, azaz tegnap beszéltük meg. A végrehajtást a következőképpen akartuk megvalósítani: miután a repülőgép Szombathelyen felszáll Zalaegerszeg felé, utána kb. 5 perc múlva Kutasi feláll és a nála lévő géppisztolyt az utasokra szegezi. Miután mi a pilótafülke ajtaját felfeszítjük és kényszeríteni fogjuk a pilótát, hogy az ország területét Ausztria felé hagyja el. Ez volt nagyjából Kutasi elképzelése, amit mi jóvá hagyunk.

A szökési szándékunk véghezvitele érdekében Kutasi egy géppisztolyt és egy hatlövetű forgópisztolyt szerzett, továbbá megvett 2 db. kalapácsot, 2 db. paiszert és egy baltát. Én pedig vettem 5 db. aktatáskát, 5 db töltőtollat, 10 db. MOFÉM irónt, 5 db. melegítőt és 10 db. naplőfüzetet. Ezen árucikkeket a vállalatom számlájára vásároltam. A többi társaim semmit sem vettek.

Kérdés: Tegyen vallomást a szökési szándékuk megvalósításáról!

Válasz: Miután a jegyünk már megvolt, ma reggel a 6.50 órakor induló repülőgépre szálltunk, amely Bp. – Szombathely – Zalaegerszeg útvonalon jár. Magunkkal vittük a már említett fegyvereket, szerszámokat és a megvásárolt holmikat. Miután a repülőgép a repülőgép Szombathelyen felszállt és Zalaegerszeg felé tartott, Kutasi feláll, kezében a géppisztollyal és az utasokat felszólította, hogy tartsák fel a kezüket. Abban a pillanatban Kutasira rálóttek az utasok közül, aki golyótól eltalálva összeesett. Ezután már harcképtelenné voltunk téve. Majd a gép visszatért Szombathelyre és ott őrizetbe vettek bennünket.

Elmondani kívánom, hogy Korsós Pál nem volt velünk, mert ő a múlt hét péntekjén eltűnt. Így a szökést én, Kutasi, a görög személy és Sanyi kíséreltük meg.

Ezekre a kérdésekre még részletesen visszatérünk. Kihallgatását megszakítom.

A jegyzőkönyvet átolvastam, mely vallomásomat helyesen tartalmazza.

Felvette:

Berta Sándor áv.hdgy. sk
vizsgáló

Merczel Gábor sk.
gyanúsított

Készült: 4 pld. 3 old.

A másolat hiteles:

(Majtényi Jánosné)

ri.I.o.sgt.

Budapest, 1958. május 29.

Készült: 2péld.

Gépelte: Mjné

[ÁBTL 3.1.9. V-143829. 110–112. Géppel írt másolat Majtényi Jánosné saját kezű aláírásával.]

2. Részlet Merczel Gábor kihallgatási jegyzőkönyvéből, 1956. október 15.

Másolat

BM Vasmegeyei Főosztály
Vizsgálati Alosztálya

Szigorúan titkos

Jegyzőkönyv
Merczel Gábor gyanúsított kihallgatásáról.
Szombathely, 1956. X. 15.
[...]

Kérdés: Önt a mai napon a Budapest – Szombathely – Zalaegerszeg-i repülőgépen társaival együtt elfogták és őrizetbe vették a repülőgépen történt fegyveres támadás miatt. Milyen célból tartózkodtak önök a repülőgépen és mi volt a fegyveres támadás célja?

Válasz: Három társammal együtt azért tartózkodtam a Zalaegerszeg felé haladó repülőgépen, mert már korábban elhatároztuk, hogy együtt nyugatra fogunk szökni. Tervünk az volt, hogy a repülőgéppel utazunk és, hogy amikor Szombathelyet elhagyja a gép, azután a barátom, Kutasi István feláll a gépben, az utasokat megadásra szólítja fel, majd a nála lévő géppisztollyal a pilótafülkébe behatol és kényszeríti a pilótákat, hogy a repülőgépet Nyugat Németországba vigyék.

Kérdés: Hogyan akartak kiszökni az országból, kik voltak a társai?

Válasz: Eredetileg öten akartunk nyugatra szökni, de egy közülünk néhány napja nem jelentkezett a megbeszéléseken, úgy tudom, hogy valamilyen okból kb. pénteken, 11-én, vagy csütörtökön reggel repülővel Szombathelyre utazott. Ez a személy Korsós Pál. A nevét onnan tudom, hogy az elindulás előtt a Ferihegyi rep. téren a hangos bemondó kereste. Egyébként nem ismerem, csupán, csupán 3-4 esetben találkoztam vele az Engels téri megbeszéléseken. Társam volt még Kutasi István, aki úgyszólván gyermekkori barátom. Ő volt az egész ügynek a megszervezője, ő hívott engem is. A másik két személyt nem ismerem, nevüket nem tudom, kb. másfél hete ismerem őket. Azt tudom, hogy az egyik görög származású.

[...]

Kérdés: Milyen tárgyakkal fegyverkeztek fel a repülőgép elrablásához? Kinél milyen fegyverek és egyéb támadó eszközök voltak?

Válasz: Kutasi Istvánnál volt egy géppisztoly, egy dobtárral és kb. 32 db. tölténnyel, a legfiatalabbnál, a Sanyinál (a nevét csak a nyomozás során tudtam meg) volt egy forgópisztoly, én úgy tudom, hogy töltény nem volt hozzá. Nálam volt egy szétszedhető feszítővas, egy db. kalapács és egy kisbalta. A görög származású személynél ugyancsak egy feszítővas és egy kalapács volt.

Kérdés: Mi volt az ön feladata a gép elrablásában?

Válasz: Az volt a feladatam, hogy a Kutasi által történő, az utasok felé intézett, megadásra való felszólítás után én összezsavarom a feszítővasamat és a pilótafülke ajtaját a görög személlyel közösen felfeszítem. Más feladatam nem volt.

Kérdés: Ezt a választ nem fogadom el, mert a Polyák-féle repülőrablás ügyét, mint korábban mondotta, jól ismeri, így tudja azt is, hogy az utasok ellenállásával is kell számolniuk. Véleményem szerint önök erre számítottak is. Mi volt a tervük arra az esetre, ha az utasok ellenállnak?

Válasz: Csak azt tudom mondani, hogy nem volt más feladatam, csak amit már elmondottam.

[...]

Felvette: Cseke Zoltán áv.fhdgy.sk.

Merczel Gábor sk.

A másolat hiteles:
(Majtényi Jánosné)
ri.I.o.sgt.

[ÁBTL 3.1.9. V-143829. 113–114. Géppel írt másolat Majtényi Jánosné saját kezű aláírásával.]

3. Részlet Merczel Gábor kihallgatási jegyzőkönyvéből, 1956. október 16.

Másolat
BM VII. Főosztály
Szigorúan titkos
Jegyzőkönyv
Merczel Gábor kihallgatásáról.
Budapest, 1956. okt. 16.
[...]

Kérdés: Most tegyen részletes vallomást arról, hogy mikor ismerkedett meg társaival, hány esetben, hol jöttek össze a szökés megbeszélése céljából?

Válasz: [...] A görög származású személlyel pedig okt. 6-án ismerkedtem meg. [...] A beszélgetésünk fő témája a szökés időpontjának a meghatározása és a repülőjegyek megvásárlásának lebonyolítása volt. A szökés végrehajtásának időpontjául okt. 15-ét jelöltük meg. Utána a Sanyi és a Korsós elmentek a Vörösmarty téren lévő MALÉV jegypénztárba, ahol a saját részükre félretettek 1-1 db. repülőjegyet Szombathelyre. Én pedig 8-án, azaz hétfőn [...] vettem egyet magamnak. Ugyanezen a napon váltotta meg a repülőjegyet Kutasi is. A görög személy pedig szerdán vette meg a repülőjegyet.

A társaimmal való megismerkedésem után a szökésünk megkísérléséig egy nap kivételével minden nap találkoztunk. Összejöveteleink minden esetben az Engels téri MÁVAUT végállomásnál zajlottak le és esetenként kb. fél óráig tartottak. Ezekben a beszélgetéseken érdemben nem foglalkoztunk a szökés végrehajtásával. Fő célja csupán az volt a találkozásoknak, hogy tudjunk egymásról. A múlt hét pénteki napján csináltuk meg a bevásárlás, amikor is a magunkkal vitt dolgokat vásároltuk meg. A szökésünk technikai végrehajtásának tervét vasárnap este, azaz a szökésünk végrehajtása előtti napon beszéltük meg részletesen és osztottuk szét egymás között a feladatokat

Kérdés: Volt-e önök között olyan személy, aki nem helyeselte a repülőgépen való nyugatra szökést?

Válasz: Tudomásom szerint olyan személy közöttünk nem volt, aki nem helyeselte volna a repülőgép elrablása útján való nyugatra szökésünket. Mindenki jónak találta azt.

[...]

Kihallgatását megszakítom

A jegyzőkönyvet átolvastam, mely vallomásomat helyesen tartalmazza.

Felvette: Berta Sándor áv. hdgy. sk
vizsgáló

Merczel Gábor sk.
gyanúsított

Készült: 4 pld. 3 old.

A másolat hiteles:
(Majtényi Jánosné)
ri.I.o.sgt.

Budapest, 1958. május 29.

[ÁBTL 3.1.9. V-143829. 115–116. Géppel írt másolat Majtényi Jánosné saját kezű aláírásával.]

4. Merczel Gábor kihallgatási jegyzőkönyve, 1956. október 20.

Másolat
BM VII. Főosztály
Szigorúan titkos
Jegyzőkönyv
Merczel Gábor kihallgatásáról.
Budapest, 1956. okt. 20.
[...]

Kérdés: Tegyen vallomást arról, hogy hogyan hajtották végre a szökési kísérletüket?

Válasz: Okt. 14-én este megbeszéltük, hogy 15-én reggel 5 óra, fél hat között fogunk találkozni a lakásomon. Megbeszéltük azt is, hogy a görög fiú nálam fog aludni, Kabók pedig Kutasinál.

A megbeszélés szerint 15-én reggel kb. negyed 6-kor Kutasi és Kabók feljöttek a lakásomra. Elkészültünk és utána elmentünk a Vörösmarty térre, ahol a Ferihegyi repülőtérre induló autóbuszra felszálltunk és kimentünk a repülőtérre. A repülőtéren a váróteremben várakoztunk, amíg a beszállásra sor nem került. Majd beszálltunk a repülőgépbe, ahol a megbeszélés szerinti első helyeket foglaltuk el.

Majd amikor a repülőgép Szombathelyen felszállt és Zalaegerszeg felé vette az irányt, utána kb. 5 perc múlva Kutasi feláll, levette a csomagtartóból a szatyrot, melyben a géppisztoly volt. Majd elővette a géppisztolyt, felállt, annak súlyzárát felhúzta és az utasokra irányította a géppisztoly csövét. Ezután csak annyit tudott mondani, hogy „maradjanak” – emlékezetem szerint ezt mondta, mert – közben a gép hátsó részéből Kutasira rálóttek, aki a golyótól találva összeesett. Közben Kabók felállt még a lövés eldördülése előtt – és a pilótafülke ajtaján lévő kémlelőnyílást akarta leragasztani, ami nem sikerült. A görög társam és én a nálunk lévő paiszert és kalapácsot akartuk előszedni, hogy a pilótafülke ajtajának kifeszítéséhez hozzáfogjunk. Ezt azonban már nem volt időnk megcsinálni, mert akkorra a lövöldözés elkezdődött. A lövöldözés alatt én a széken ültem és azt sem tudom, hogy a másik két társam mikor sebesült meg, mert ők az előttem lévő székeknél voltak lehúzódva. A nyomozókon kívül a pilótafülkéből is lóttek kifelé. Közülünk senki nem lőtt, mert a géppisztoly Kutasinál volt, aki már súlyosan sebesült volt. A géppisztoly megszerzésére pedig nem volt lehetőségünk, mert annyira lóttek, hogy nem lehetett az ülés mögül kimozdulni. Az egész eset kb. fél percig tartott, majd a gép visszafordult és leszállt Szombathelyen, ahol őrizetbe vettek bennünket.

Kihallgatását megszakítom

A jegyzőkönyvet átolvastam, mely vallomásomat helyesen tartalmazza.

Felvette: Berta Sándor áv. hdgy. sk

Merczel Gábor sk.
terhelt

A másolat hiteles:
(Majtényi Jánosné)
ri.I.o.sgt.

[ÁBTL 3.1.9. V-143829. 117. Géppel írt másolat Majtényi Jánosné saját kezű aláírásával.]

5. Kabók Sándor kihallgatási jegyzőkönyve, 1957. február 11.

Jegyzőkönyv
Budapest, 1957. február 11-én

Kabók Sándor
[...]

Mondja el, hogy 1956. október 15-én történt szombathelyi repülőgép elrablási cselekménybe mikor és hogyan kapcsolódott bele?

Korsós Pál [...] sz. alatti lakos, aki korábban iskolatársam volt 1956. október 4-én találkozás alkalmával közölte velem, hogy itt az alkalom nyugatra való kiutazáshoz – hasonlóan Pintér Károly által elrabolt győri repülőgéphez. Korsós elmondotta, hogy pénzről ő gondoskodik és az egész dolgot bízom rá. Korsós közölte, hogy jövő hét csütörtökön indulnánk a 6 órás géppel. Kért, hogy tartsak velem, biztatott, hogy nyugaton jobban érvényesülök. Ekkor én határozottan ígéretet nem tettem, hanem ugyanazon nap este Korsós lakásán egyeztem bele, hogy én is velük tartok. Korsós lakásán jelen volt még Kutasi István [...] sz. alatti lakos, akit én ekkor ismertem meg. Kutasi erélyesen és határozottan mondta, hogy itt mennünk kell. Felemlítette – mikor én a részletek után érdeklődtem – hogy fegyveresen biztosítják a repülőgép elrablását. Közölte, hogy van géppisztolyuk és pisztolyuk is, amit Kutasi a táskájából elővéve meg is mutatott. Kérdeztem tőlük, hogy ő is és Korsós is tud gépet vezetni? Erre akkor került volna sor, ha a pilóta nem hajlandó még fegyveres erőszak címén sem kivezetni a gépet az országból. Kutasi mondta továbbá, hogy az ÁVH-sokat, akik a gépre vigyáznak azokat lelövi és úgy biztosítja a gép elrablását. Kutasi mindezt úgy mondta el, mint aki már próbatárazást tett és megfigyelte a körülményeket.

Ki szervezte a repülőgép elrablására alakult fegyveres csapatot?

Korsós Pál szervezte és hozta össze a személyeket, ő vitt engem is a csoportba és hozott össze Kutasival. Neckos Vasilis nevű görög személyt Kutasi hozta be a csoportba a későbbiek folyamán. A repülőgép elrablásának technikai kivitelezését és a részletek kidolgozását Kutasi végezte.

Folytassa vallomását, milyen kérdéseket beszéltek még meg 1956 október 4-én Korsós lakásán?

Megbeszéltük, hogy az egész esetet részletesen le fogjuk játszani a szobában, hogy kinek mi lesz a feladata. Másnap reggel 1956 október 5-én ismét felkerestem Korsóst a lakásán, majd vele együtt Kutasival találkoztunk az Engels-téren. Kutasival volt Merczel Gábor [...] sz. alatti lakos is. Merczelt ekkor ismertem meg és ő is tudott a csoport tervéről. Kutasi ekkor elment a MALÉV-hez jegyek előre lefoglalása végett. Korsós pedig a forgópisztoly hengerébe keresett perselyt, hogy a töltények alkalmasak legyenek a pisztolyba.

Vasárnap ismét találkoztam Korsóssal a lakásán, amikor megmutatta nekem a dobtáras géppisztolyt. A géppisztolynak nem volt rajta a fa része (tusa), melyet csak kedden, vagy szerdán készítettek el. Korsós családja, szülei valószínűleg tartom, hogy tudtak tervünkről, mert a géppisztoly fa részét előtűk készítette és a későbbiek folyamán pedig Korsós anyja konspirációs jelzésekbe is be lett avatva. Pl.: ha veszély van Korsósék lakásán (házkutatás stb.) akkor a söprű az erkélyszerű bejáratnál lefelé lesz fordítva.

Mikorra tervezték a kiszökést, illetve a repülőgép elrablását?

Először 1956. október 11-re csütörtökre terveztük. Ez azért nem volt jó, mert nem kaptunk ugyan arra a gépre 5 jegyet. Tervünk az volt, hogy Budapesten felszállunk, Szombathelyig megyünk, majd Szombathelyen a felszállás után 8 percre kezdjük az akciót. Végül megegyeztünk abban, hogy 15-én megyünk.

Mondja el, kinek milyen feladata volt a repülőgép elrablásában?

1. Kutasi Istvánnak géppisztollyal az utasokat kellett feltartani. E célból előre ült. Aki megmozdul, vagy ellenállást fejt ki azt le kellett volna lönie.
2. Én – pisztollyal a kezemben – előre elkészített papírral leragasztottam volna az utastérbe nyíló ajtó figyelőnyílását, majd utána pisztollyal én tartottam volna fel továbbra az utazókat.

3. Korsós Pál illetve Merczel Gábor feszítővassal és csákánnyal kifeszítik a pilótafülke ajtaját és Kutasi géppisztolyának biztosítása mellett bemennek a pilótafülkébe. A gépet őrző áv. katonát kicsalják, vagy megsemmisítik, a pilótát pedig kényszerítik, hogy kirepüljön az országból. A géppel Münchenbe mentünk volna, amennyiben nem elég a benzin, úgy Ausztriába szállunk le.

Részletesen ismertesse, hogy mi történt, 1956. október 15-én, amikor a repülőgép elrablásának kísérletét végrehajtották?

Reggel 4.30-kor találkoztam Kutasival a lakása előtt, felmentünk a lakásukra. Ott átadta nekem a pisztolyt, 6 tölténnyel. Melyet betettem a nálam lévő táskába. Ezt látta Kutasi anyja is. Ezután taxival Merczelhez mentünk, ott volt nála Neckos Vasilis is. Ők ketten készen voltak a csomagokkal és külön mentek a Malév buszhoz, majd mi is mentünk utánuk. Kutasi előzőleg a lakásán a géppisztolyt beletette egy szatyorba, amire tréningruhát tett, és a szatyorral együtt állandóan magával vitte. A csoportból csak Korsós hiányzott, aki előzőleg – mint később megtudtuk – 12-én reggel elment Szombathelyre, azóta nem láttam. A repülőgépbe a többi utasokkal együtt beszálltunk. Úgy helyezkedtünk el, hogy elől foglaljunk helyet. Kutasi ült legelől. A gép 6.50-kor indult a Ferihegyi repülőtérrel, Szombathelyig nem történt semmi esemény. Szombathelyen az utasok nagy része kiszállt, úgy emlékszem, hogy Kutasi kiszállt és sétált a repülőgép körül. A felszállás után kb. 8 percre Kutasi leemelte a szatyrot a csomagtartóról és elhúzta a zipzárt. Ez volt nekem a jel arra, hogy menjek előre az ablakhoz és azt ragasszam le. Én felkeltem és az ablakhoz mentem. Az ablak leragasztása közben Kutasi elővette a géppisztolyt és az utasokra tartotta. Annyit kb. hallottam Kutasi mondatából, hogy „mindenki...”, amikor egy dörrenés hangzott el. Valószínűleg Kutasira lőttek ekkor. Utána engem is találatok értek. Kutasi eldőlt és sérülten az ülésre esett. A gép eközben visszafordult a szombathelyi repülőtérre, ahova percekben belül megérkeztünk. Szombathelyen átkutattak bennünket és kórházba szállítottak.

Mi történt a kórházba való szállítás után?

Mindenre nem emlékszem, mivel a sérülések súlyosak voltak és eszméletemet vesztettem. Megoperáltak, majd a kórházban feküdtem és rendőr vigyázott rám, 1956. október 28-ig, amikor közölték velem, hogy valószínű szabadlábra helyeznek. Úgy tudom Merczel nem sérült meg, őt Szombathelyen őrizetbe vették, hogy jelenleg hol van, nem tudom. Vasilis Szombathelyen kórházba került, úgy hallottam, hogy betöréses lopásért letartóztatták azóta. A kórházból 1956. december 1-jén szabadultam és Vasvárra, [...] Végh Istvánhoz mentem. Végh István leánya bátyám menyasszonya. Itt voltam 1957. január 29-ig, amikor édesanyám meghalt és feljöttem B[uda]pestre, jelenlegi lakásunkba.

Mondja el, hogy miből fedezték a kiadásokat a repülőgép elrablásával kapcsolatban?

A kiadásokat Kutasi fedezte, ő adott 200–250 Ft-t Kórsósnak és nekem 160 Ft-t, melyben a jegy ára 120 Ft is benne volt. Kutasi nekem 1956. október 11-én egyik találkozás alkalmával mondta el, hogy a pénz nem számít, úgymint állami, ő sikkasztotta. Az összeget nem mondta meg, csak beszédéből sejtettem, hogy 8-10.000 Ft-ról van szó. Az útra Merczel is, én is új táskát kaptam, valamint töltőtollat, amit szintén Kutasi pénzből vehettek.

Mit tud Korsóssal kapcsolatban elmondani?

Korsós az előkészületek során többször sürgetett bennünket, hogy menjünk már, ne halogassuk az utat. Egy alkalommal a Gerlóczi utca sarkán lévő kocsmában voltunk Korsós, Kutasi, Merczel és én. Ekkor Korsós kifakadt, hogy „értsétek meg, hogy nekem minden körülmények között mennem kell”. Ekkor úgy emlékszem Merczel mondta, hogy „Palinak valami HÉV kisiklatása miatt kell mennie”. [...]

Mit tud Kutasival kapcsolatban elmondani?

Kutasi az előkészületek ideje alatt 1956. október 9-én elkérte a személyi igazolványomat, azért, hogy abba munkahelyet írjon. Ugyanis az gyanús lett volna ha egy ellenőrzés esetén nem találnak munkahelybejegyzést. A személyi igazolványt 10-én visszaadta és akkor „Törökszentmiklósi Gépgyár” pecsétje is benne volt, valamint az, hogy anyagbeszerző vagyok. Tudomásom van arról, hogy Neckos Vasilisnek is szerzett hamis munkaadói igazolványt, szintén a Törökszentmiklósi Gépgyár címére szólót.

1956 nyarán a győri repülőgépet hasonló körülmények között rabolták el. Kit ismert ezek közül a személyek közül?

Pintér Károly [...] lakost ismerem. Egy iskolába jártunk, de nem egy osztályba. Nagyon bánkódtam, amikor megtudtam utólag, hogy ő is kiment azzal a géppel. [...]

Mit tud még az üggyel kapcsolatban elmondani?

Mást az ügyben nem tudok előadni. Érzem, hogy súlyos bűnt követtem el és ezért felelnem kell.

A jegyzőkönyv vallomásomat a valóságnak megfelelően tartalmazza. A vallomásomat minden kényszer nélkül tettem meg.

K.m.f.t.²⁴

Kabók Sándor sk.

Rédei Miklós
jkv[-et] felvette

[ÁBTL 3.1.9. V-143829. 72–75. Géppel írt tisztázat aláírás nélkül.]

6. Jósvai György kihallgatási jegyzőkönyve, 1958. április 26.

Budapesti Rendőr-főkapitányság
Pol. Nyom .Oszt. Vizsg. Aloszt.

Jegyzőkönyv
Jósvai György 4. kihallgatása.
Budapest, 1958. április 26.
[...]

Tegyen vallomást Kabók Sándorral való kapcsolatáról!

Kabók Sándort 1945 óta ismerem. Egy udvarban laktunk, így baráti kapcsolat alakult ki közöttünk. 1956. októberéig barátságunknak semmi különösebb tartalma nem volt. Esténként a lakótelepi fiatalok kiültek az udvarra, velük én is és tréfálkoztunk, vicceket meséltünk, beszélgettünk. 1956. október 13-án, szombaton Kabók eltűnt a telepről. Hogy hová, akkor még nem tudtam. Október 15-én este a rádióban hallottam, hogy egy repülőgépet el akartak rabolni, hogy azzal nyugatra szökjenek. Ennek a repülőgéprablásnak egyik tettese Kabók Sándor volt. Tervéről előre nem tájékoztatott engem. A bűncselekményről akkor szereztem tudomást, mikor a nyilvánosságra került, október 15-én a rádió útján.

Az események után mikor találkozott legközelebb Kabókkal?

A repülőgéprablási kísérlet után először 1957. január 21-én találkoztam vele először. Ekkor elmondta, hogy október 15-e óta a Szombathelyi Kórházban volt sebesülése miatt.

Mondja el részletesen, hogyan beszélte el Kabók a történeteket?

Elmondta Kabók, hogy néhány nappal október 15-e előtt egy Kutasi nevű férfivel, egy görög fiatalemberrel és még egy fiatalemberrel – akinek nevét nem tudom – jegyet váltott a zalaegerszegi repülőgépre. Kutasinál egy géppisztoly volt, Kabóknál egy forgópisztoly. Az volt a tervük, hogy a Zalaegerszegre simán elmennek, majd amikor visszafelé jönnek a géppel, az utasfülkében az első ülésen helyet foglaló Kutasi a nála lévő sporttáskából előveszi a géppisztolyt és az utasokra fogva kényszeríti őket a megadásra. Ezalatt Kabóknak a pilótafülke ablakát be kellett ragasztania papírral, hogy a

pilóta fegyveres kísérője ne lásson hátra az utasfülkébe. Úgy tervezték, hogy amikor már biztosítva van az utasfülké az ő számukra, akkor Kabók a forgópisztollyal átveszi az utasok őrzését. Ezalatt a pilótafülkét kinyitották volna és Kutasi behatolva átveszi a repülőgép vezetését, miután ő pilóta volt. Tudomásom szerint az egész bűncselekményt Korsós Pál kezdeményezte, és tervezte meg. Korsós előre ment és – nem tudom pontosan – vagy Győrben, vagy Szombathelyen kellett volna felszállnia a gépre. Ahogy Kabók elmondta, hogy Korsós Pál elárulta őket, ennek következtében Zalaegerszegről visszafelé jövet nyomozók szálltak fel a gépre. Amikor a megbeszélés szerint Kutasi a sportszatyrot a csomagtartóról levéve elővette a géppisztolyt, ráfogta az utasokra, egy lövést hallottak. Ő (Kabók) azt hitte, hogy Kutasi lőtt. Hátrafordult és Kutasi toroklövéssel ebben a pillanatban terült el a padlón. Mikor hátrafordult, akkor őt is eltalálta egy, majd még két lövedék. A gép ekkor visszafordult Szombathelyre, ahol őt (Kabókot) kórházba szállították. Kutasi a helyszínen meghalt, Korsós a megbeszélés szerint nem szállt fel Szombathelyen a gépre, az esemény után többé nem láttam őt. Kabók elbeszélése szerint azért gyanúsítja Korsóst az árulással, mert nem tartotta be a megállapodást. Ahogy Kabók elmondta, Korsós az ellenforradalom után kiszökött az országból és jelenleg Amerikában van.

Mondja el, mit mondott Kabók, hogyan került gyógyulása után szabadlábra?

Különösebbet erről nem mondott. Annyit említett meg, hogy néhányszor behívták a XI. kerületi kapitányságra, ahol kihallgatták. Nekem feltűnt ugyan, hogy ilyen bűncselekményért nem tartóztatták le, de kérdést nem tettem fel neki, erre vonatkozóan. Feltételeztem, hogy azért nem vették őrizetbe, mert azelőtt önkéntes rendőr volt. esetleg a közbejött ellenforradalom is közrejátszott ebben.

Milyen összefüggést lát az ellenforradalom és Kabók szabadlábán maradása között?

Arra gondoltam, hogy az ellenforradalom előtti bűncselekményeket elévültnek vették. Tudomásom szerint az ellenforradalom alatt Kabók mindvégig kórházban volt sebesülése miatt.

Attól fogva, hogy Kabók a kórházból hazajött, hogyan alakult kettejük között a viszony?

Kettőnk között csak baráti kapcsolat volt. Kb. egyszer egy héten történő találkozásaink alkalmával közömbös dolgokról beszélgettünk.

Tegyen őszinte vallomást az ön és Kabók között lefolyt tárgyalásokról!

Arról tárgyaltunk, hogy szerzünk egy repülőgépet és azzal nyugatra szökünk. A szökés gondolata először 1957. április-májusban merült fel közöttünk, miután Kabók a repülőgéprablásban való részvétele miatt nem tudott elhelyezkedni és nyugatról olyan híreket kapott, hogy azok, akik az ő társaságából kimentek, nyugaton nagyon jól elhelyezkedtek, ő is ki akart menni. Én is ki akartam menni, mert nyugatra szökött barátaimtól is olyan híreket kaptam, hogy jól élnek, hogy a középiskolában sokkal kisebb a követelmény, mint itt, kevesebbet kell tanulni. Arra gondoltam, hogy az itt magasabb követelmények alapján szerzett tudásommal magas fizetésű állásba kerülök. Arra nem emlékszem, hogy a szökést ki kezdeményezte. Emlékezetem szerint a repülőgép „szerzést” Kabók kezdeményezte.

Hogyan akartak repülőgépet szerezni?

Az volt a tervünk, hogy feltűnés nélkül bejutunk az egyik repülőtérré oly módon, hogy szerzünk egyenruhát, melyben úgy tudunk egy repülőgépet megközelíteni, hogy nem figyelnek fel ránk. Ezután beülünk a gépbe és elindulunk vele. Kabók vezette és navigálta volna a gépet. Ő vállalta magára, hogy megszerzi az egyenruhát és ez év január vagy februárban beszéltünk arról is, hogy az egyenruhához megfelelő katonai igazolványt is szerez.

Honnan tudott Kabók repülőgépet vezetni, honnan szerezte navigációs ismereteit?

Kabók 1957 őszén elmondta, hogy ő 1956-ban megtanult repülőgépet vezetni. Elmondta, hogy a Farkashegyi rep. térre járt ki, ahol vitorlázni is tanult és motorgéppel

is felvitték. Az egész kérdés úgy merült fel, hogy beszélgettünk az országból való szökésünkről és ekkor mondta, hogy ő tud vezetni, szerezzünk gépet és azzal menjünk.

Kikkel járt Kabók együtt, kikkel volt kapcsolata, akiknek közül volt a repülőgéphez?

Kabók is, én is rendszeresen bejártunk a Rózsa Ferenc Kultúrotthonba a modellező körbe. Itt ismerkedtünk meg Budai Árpáddal, aki ugyancsak a kör tagja volt. Vele közösen dolgoztunk modellen. Budai később meghívott a lakására, ahol nyugatról érkezett modelleket mutatott. Összesen háromszor voltam fenn nála. Két esetben Kabókkal együtt, egyszer egyedül voltam fenn nála. Beszélgetésünk mindig a modellekről folyt.

Hol tartották Kabókkal a megbeszéléseket?

Én általában egyszer egy hónapban kerestem fel Kabókot, ő átlag hetenként jött az én lakásomra. Így tartottuk a megbeszéléseket. Szüleim ilyen alkalmakkor nem voltak otthon. Nagypám a konyhában tartózkodott, mi pedig a felső szobában. Kabókéknál tett látogatásaim alkalmával szökésünkkel kapcsolatos megbeszélést nem folytattunk. Látogatásaimat mindig olyan időpontra tettem, amikor Kabók édesapja még dolgozott. Megbeszéléseinken harmadik személy soha nem volt jelen.

Milyen kapcsolatot tartottak Korsóssal annak külföldre szökése után?

Én nem tartottam vele kapcsolatot, tudtommal Kabók sem. Én Korsóst összesen egyszer láttam.

Honnan tudja, hogy Korsós Amerikában van?

Ezt Kabók mondta nekem.

Ha Kabók nem tartott vele kapcsolatot, honnan tudta, hogy Amerikában van?

Ezt nem tudom. Amikor Kabók elmesélte a rep. gép rablás történetét, akkor azt is elmondta, hogy mi történt az egyes szereplőkkel.

Kihallgatását ideiglenesen megszakítom.

Vallomásom helyesen van jegyzőkönyvbe véve, azt minden kényszer nélkül tettem és elolvasás után h.h.²⁵ aláírom.

Felvette:

(Erdős Béla) r. szds
vizsgáló

(Jósvai György)
gyanúsított

Készült: 3 péld.

Gépelte: Mjné.

[ÁBTL 3.1.9. V-143829. 31–34. Géppel írt tisztázat aláírás nélkül.]

7. Részlet az 1956. október 15-én történt géprablási kísérletről szóló jelentésből. 1958. május 2.

BM II/4-f. alosztály.

Szigorúan titkos!
Tárgy: 1956. október 15-i
repülőgéprablási kísérletről

Jelentés
Budapest, 1958 május 2.

Az 1956 október 15-én történt géprablási kísérletről – emlékezetből – a következőket tudom elmondani:

1956 október 13-án szombaton délelőtt a BM fogadó irodában jelentkezett egy Kocsis Zoltán nevű elvtárs, aki akkor a Kohó és Gépipari Minisztériumban dolgozott

osztályvezetői beosztásban és közölte, hogy tudomása szerint az 1956. X. 15-i reggeli szombathelyi repülőgépet fegyveresen el akarják rabolni. Kocsist azonnal kikérdeztük, aki elmondta, hogy még régebben nyilvános helyen ismerkedett meg Sárosi Mária 20 éves nővel, akivel azóta is szórványosan kapcsolatban áll. Sárosi Mária elmondta neki, hogy ismerősei akarják a gépet elrabolni.

Kocsis révén megismerkedtünk még aznap Sárosi Máriával is. Sárosi akkor kb. 20 éves, csinos, jólöltözködő, s feltűnően értelmes nő volt, [...] ²⁶ Kikérdezése során elmondta, hogy néhány hónapja ismerkedett meg Iván Zoltán nevű egyénnel, [...] Iván elmondta Sárosi Máriának, hogy több barátjával együtt, akik fel vannak fegyverezve el fogják rabolni a fent említett gépet, s hívta a nőt is, tartson velük. (A barátokat Sárosi nem ismerte) Sárosi nem akart velük menni, majd egy óvatlan pillanatban elfecsegte az egész ügyet Kocsisnak, aki jutalom reményében jelentette. [...]

A bejelentés alapján – bár az ügy nem volt világos, és egyáltalán nem volt ellenőrizhető, sőt Sárosi Mária elmondásában több hihetetlennek – de legalábbis valószínűtlennek tűnő részlet volt – az üggyel azonnal igen komolyan kezdtünk foglalkozni. Sárosi Máriát megbíztuk, hogy végezzen részünkre felderítést, amit ő szívesen el is vállalt. Iván Zoltánt sürgős feldolgozás alá vettük, s bevezettük figyelésébe. Szombat délután lévén Iván Zoltánról bővebb adatokat nem tudtunk megállapítani. A figyelés szerint több helyen volt szórakozni, sok személlyel beszélt, s kapcsolatai közül kettő belügyi tiszt volt. Sem Iván, sem kapcsolatai nem szerepeltek a hétfői reggeli szombathelyi repülőgép utas névsorán.

Sárosi Mária csak vasárnap késő délután jelentkezett. Elmondta, hogy Ivánnal nem sikerült beszélnie, s előttünk hívta fel Ivánt, hogy találkozót kérjen tőle, de Iván erre a találkozóra sem jött el.

15-én reggel, bár a figyelők jelentése szerint Iván Zoltán a gép indulásának pillanatában még lakásán tartózkodott, s Sárosi Mária az utasok közül senkit sem ismert fel, a gép szokásos biztosítását 2 operatív tiszttel megerősítettük. Beszállás előtt néhány utasnál szűrőpróbaszerű ellenőrzést végeztünk, de eredménytelenül.

A gép a Budapest – Szombathely útvonalat esemény nélkül repülte. Amikor Szombathelyről Zalaegerszegre repült át, a felszállás után néhány perccel Kutasi István [...] helyéről felállva géppisztolyt vett elő, melyet az utasokra fogott, Vasilis Neckos büntetett előéletű görög emigráns és Kabók Sándor 18 éves tanuló utóbbi egy forgópisztollyal a kezében a pilótafülkébe vezető ajtót kezdte fészegetni. Az utastérben lévő 2 operatív tiszt ekkor pisztoly- lövésekkel mindhárom támadót leküzdötte, a gép visszafordult és Szombathelyen szállt le.

A támadók közül Kutasi István a helyszínen maghalt, Vasilis Neckos és Kabók Sándor súlyos sérülésekkel kórházba került (természetesen szigorú őrizet alatt). A gép utasai közül még Merczel Gábor volt a banda tagja, akit azonnal őrizetbe is vettek, de ő a cselekményekben nem játszott szerepet.

A helyszínen azonnal megkezdtük a kihallgatásokat, amelyek során Merczel elmondta, hogy a banda egyik tagja, Korsós Pál ismeretlen okból lemaradt a gépről. Kiderült, hogy Korsós már 1956. október 12-én repülőgéppel Szombathelyre utazott, ahol gyanússá vált és tiltott határátlépés gyanúja miatt őrizetbe vették, de kihallgatását még nem kezdték meg.

Még 1956. október 15-én Korsóst, Merczelt és Neckost felszállítottuk Budapestre, ahol vizsgálatukat a volt VII. Főosztály vizsgálati alosztálya (Béres Pál r.örgy.) azonnal megkezdte. [...] A vizsgálat befejezését a közbejött ellenforradalmi események miatt nem nyert.

A banda tagjai emlékezetem szerint a következő felszereléssel voltak ellátva:

- 1 db. lefűrészelt-agyú üzemképes szovjet dobtáras géppisztoly kb. 35 tölténnyel.
- 1 db. Weston-Smith gyártmányú 0,45 kaliberű forgópisztoly, amelybe papírral TT-töltények voltak erősítve.
- 2 db. Két részből álló és összezsavarható feszítővas,
- 2 db. repülési vázlat a Budapest – Szombathely – München útvonalra.
„Törökszentmiklósi Gépgyár” feliratú gumibélyegző.

A banda több tagjának volt a „Törökszentmiklósi Gépgyár” Vállalat nevével hamisított személyi igazolványa, munkaadói igazolványa, valamint volt náluk fenti cégre szóló anyagbeszerzői csekk-tömb, amelyből több lapot felhasználtak. Ilyen módon minden tagot elláttak egyforma aktatáskával, töltőtollal, határidőnaplóval, s még több hasonló gyerekes aprósággal, melyekre már nem emlékszem.

[...]

Sárosi Mária – a feljelentő – 5000 Ft pénzzutalmat és Belügyminiszteri Dicséretet kapott.

Az ellenforradalom során az őrizetbevett személyek kiszabadultak. Sárosi Mária egy csoport huligánnal kifosztotta Ács Ferenc ezredes elvtárs lakását, akinek lakcímét az ügy során megismerte, majd az ellenforradalom leverése után kiszökött az országból, s jelenleg Svédországban van.

Merczel Gábor szintén disszidált, tartózkodási helyét nem ismerem. NeckosVasilis betöréses lopásért kapott 12 éves börtönbüntetését tölti. Korsós, [...] jelenlegi tartózkodási helyét nem ismerem.

[...]

Nagy Tamás r. fhdgy.

Készült: 2 pld.

Készítette: N.T. /Csné

Nyt.sz.

[ÁBTL 3.1.9. V-143829. 69–71. Géppel írt tisztázat Nagy Tamás rendőr főhadnagy saját kezű aláírásával.]

8. Gál András kihallgatási jegyzőkönyve, 1958. május 14.

Budapesti Rendőr-főkapitányság
Politikai Nyomozó Osztály
Vizsgálati Alosztály

Tanúkihallgatási jegyzőkönyv
Budapest, 1958. május 14.

[...]

repülő hajózó szerelő

[...]

Önt tanúként fogom kihallgatni az 1956-os repülőgép rablási kísérletre vonatkozóan. Figyelmeztetem, hogy a törvény a hamis tanúzást szigorúan bünteti.

A törvényes figyelmeztetést megértettem.

Mondja el mit tud az 1956. október 15-én megkísérelt repülőgép rablásra vonatkozóan?

Ezen a napon a Budapest – Szombathely – Zalaegerszegi vonalon, mint hajózó szerelő voltam beosztásban a Ferihegyi repülőtérrel induló személyszállító gépen. A repülőtérrel való eltávozás után az első pilóta és Sarek et., a gép kísérője közölték velem, hogy számíthatunk esetleges belső támadásra. Budapesttől Szombathelyig nem történt semmi különösebb esemény. A fentiek tudatában és a rossz látási viszonyok miatt a géppel 400-500 méter magasságban repültünk, hogy esetleges kényszerleszállást tudjunk végrehajtani. Szombathelyről való elstartolás után kb. 7 perc eltelté után a kémlelő nyíláson az utastért figyelve láttuk, hogy fiatal civil személy a jobb első ülésben ülő személyhez előrejött, a kabátját széjjelhúzva, hogy leplezze barátja mozgását. Ugyanakkor láttuk Sarek elvtárral, hogy a jobboldali első ülésen ülő fiatal személy csomagtartóról levette a sportszatyrot, amelyből egy dobtaras géppisztolyt húzott elő. A fentiek láttára elhúzódtunk az ajtótól, majd Sarek et. lövéseket adott le, miután kintről lövéseket hallottunk. Ezután több lövés elhangzott. A lövések elhangzása után az első pilóta a gépet 180 fokkal visszafordította Szombathely felé, a magasságot is csökkentettük. Mivel abbamaradtak a lövések, megkíséreltük Szombathelyre a leszállást, ami sikerrel járt. A leszállás után tudtam meg pontosan, hogy egy négy főből álló

fegyveres banda akarta a gépet elrabolni, akik közül egy fő meghalt, 2 fő megsebesült, egy fő sérülés nélkül maradt.

Az ügyre vonatkozóan egyebet előadni nem tudok, vallomásomat a jkv. jól tartalmazza, melyet elolvasás után h.h. aláírok.

Felvette:

Pataki István r. ny. hdgy.

Gál András s.k.

tanú

2 pld/Szné

[ÁBTL 3.1.9. V-143829. 118. Géppel írt tisztázat aláírás nélkül.]

9. Sarek József kihallgatási jegyzőkönyve, 1958. május 14.

Budapesti Rendőr-főkapitányság

Politikai Nyomozó Osztály

Vizsgálati Alosztály

Tanúkihallgatási jegyzőkönyv

Budapest, 1958. május 14.

[...]

BM beosztott

[...]

Önt tanúként fogom kihallgatni az 1956. október 15-én történt repülőgép rablási kísérlettel kapcsolatban. Figyelmeztetem, hogy a törvény a hamis tanúzást szigorúan bünteti.

A törvényes figyelmeztetést megértettem.

Tegyen vallomást arra vonatkozóan, hogy az 1956-os repülőgép rablási kísérlet hogyan történt és kik vettek abban részt?

1956. október 15-én a Budapest – Szombathely – Zalaegerszegi légi útvonalon közlekedő személyszállító repülőgépen teljesítettem szolgálatot. A repülőgép a Ferihegyi repülőtérrel reggel 6.50-kor indult. Budapestről Szombathelyig minden rendben volt. A szombathelyi repülőtérrel való felszállás után Zalaegerszeg felé haladva, mintegy 3-4 perc eltelté után a figyelő lukakon arra lettem figyelmes, hogy az utastér első részében a pilótafülke mellett az első székekben ülő négy fiatal közül az első, egy magas fiatal felállt és a csomagtartóból leemelte a sportzsákot és kihúzta belőle a dobtaras géppisztolyt. Társai ezzel egy időben az aktatáskákból kezdték kipakolni a feszítővasakat, kalapácsokat. A fentiek láttára mivel láttam, hogy támadásra készülnek, a pilótának szóltam, hogy támadásra készülnek és vigyázzon. Közben már egy nagy koppanást is hallottam az ajtón, ami a támadást jelezte. Erre én is fegyveremet használtam és tüzeltem a figyelő luk előtt álló személyre az ajtón keresztül. Ezután a gép visszafordult és a szombathelyi repülőtérre leszállt. A leszállás után láttam pontosan, hogy négyen voltak és ekkor ismertem meg őket.

A rablási kísérletben résztvevő személyek közül Kabók Sándor tevékenységéről mit tud elmondani?

Kabók Sándor a gép jobboldali ülésorból jött előre a géppisztolyos személyhez, valami újsághoz hasonló papír volt a kezében. Ezután nem láttam Kabók tevékenységét miután elkezdődött a támadás. Amikor Szombathelyen leszállt a gép Kabók több helyen megsebesülve a baloldali első ülésbe volt beleesve. Kutasi, a banda vezetője, sérüléseibe behalt. A rablóbanda görög származású tagja több helyen megsebesült. Egy tagja nem sebesült meg a csoportnak.

Mást az ügyre vonatkozóan elmondani nem tudok, vallomásomat a jkv. jól tartalmazza, melyet elolvasás után h.h. aláírok.

Felvette:

Pataki István r. ny. hdgy

Sarek József s.k.
tanú

2 pld/Szné

[ÁBTL 3.1.9. V-143829. 119–120. Géppel írt tisztázat aláírás nélkül.]

10. Marsi Gyula kihallgatási jegyzőkönyve, 1958. május 14.

Budapesti Rendőr-főkapitányság
Politikai Nyomozó Osztály
Vizsgálati Alosztály

Tanúkihallgatási jegyzőkönyv
Budapest, 1958. május 14.

[...]
MÁV dolgozó
[...]

Önt tanúként fogom kihallgatni az 1956-os repülőgép rablási kísérletre vonatkozóan. Figyelmeztetem, hogy a törvény a hamis tanúzást szigorúan bünteti.

A törvényes figyelmeztetést megértettem.

Tegyen vallomást arra vonatkozóan, hogy 1956. október 15-én hogyan történt a repülőgép rablási kísérlet, mit tud erre vonatkozóan?

1956. október 13-án mint a BM dolgozója vezetőmtől utasítást kaptam arra, hogy másodmagammal október 15-én reggel a Ferihegyi reptérről induló Szombathely – Zalaegerszeg légi útvonalon közlekedő személyszállító gépet biztosítsuk, mivel általunk ismeretlen személyek fegyveresen el akarják rabolni, hogy ezzel nyugatra szökjenek. A fenti napon a Vörösmarty térről induló MALÉV autóbusszal kimentünk a Ferihegyi reptérre, majd a várócsarnokban foglaltunk helyet az indulásig. A mikrofonon történő indulási jelzésre beszálltunk a gépbe. Az utastér középső sorának a hátsó ülésein foglaltunk helyet. Szombathelyig rendellenességet nem észleltünk. Szombathelyről való felszállás után társammal ülőhelyet változtattunk, így én a gép utasterének a jobboldali széksor utolsó székére ültem. Míg a társam előttem harmadik vagy negyedik helyre ült. Felszállás után kb. 4-5 perc múlva, a jobboldali ülésről felállt egy világos ballonkabátban lévő, vékony termetű fiatalember (mint később megtudtam) Kabók Sándor, aki előre ment Kutasihoz. Ugyanakkor oldalról is odament a görög származású személy (Neckos Vasilis), a banda tagja. Pár másodperc múlva a sportzsákot leemelő személy, aki az utasok felé háttal állt, jobbról balra fordulva egy világosszürkére festett dobtáras géppisztolyt, csövével az utasok felé tartva, felszólította az utazóközönséget, hogy „fel a kezekkel, vagy kezeket fel” pontosan nem értettem a gépzúgástól, felszólítást tette. Erre az utasok fejmagasságban fel is tették a kezüket. Rövid egy-két másodperc után, amikor a vezető fülke ajtajánál koppanást hallottam, Kutasi is odatekintett és ekkor az előttem ülő munkatársam csípőmagasságból bal kézzel pisztolyából leadott egy lövést a géppisztolyt tartó Kutasi felé, akit a lövés eltalált, aminek következtében az testtartásában megingott. A lövés pillanatában az utasok igyekeztek az ülések támlái mögé lehúzódni. Kutasi körül állók pedig az utastér bal oldala felé ugrottak félre. Közben én is és társaim is lövéseket adtunk le a félreugró Kutasi társaira. Közben a gép kísérője is adott le lövéseket. Ezután a pilóta visszafordította a gépet és azt dobálni kezdte és alacsonyan repülve visszatértünk a szombathelyi repülőtérre. Leszállás után láttuk, hogy a géppisztolyos Kutasi a lövések következtében meghalt. Kabók Sándor több helyen megsebesült, majd kórházba lett szállítva. Neckos Vasilis is sérült volt. Ekkor összeszedtük a banda fegyverzetét, amely 1 db lefűrészelt tusájú dobtáras géppisztoly, 1 db forgópisztoly, két darab összeszerelhető feszítővas, 2 db kalapács, 1 db balta, mindegyiknek új akataska és repülőútirány térképek, stb.

Az ügyre vonatkozóan más egyebet előadni nem tudok, vallomásomat a jkv. helyesen tartalmazza, melyet elolvasás után h.h. aláírok.

Felvette:
Pataki István r. ny. hdgy.

Marsi Gyula s.k.
tanú

2 pld/Szné

[ÁBTL 3.1.9. V-143829. 121–122. Géppel írt tisztázat aláírás nélkül.]

11. Dávid Imre kihallgatási jegyzőkönyve, 1958. május 15.

Budapesti Rendőr-főkapitányság
Politikai Nyomozó Osztály
Vizsgálati Alosztály

Tanúkihallgatási jegyzőkönyv
Budapest, 1958. május 15.
[...]
repülőgép vezető
[...]

Önt tanúként fogom kihallgatni az 1956. október 15-én történt repülőgép rablási kísérletre vonatkozóan. Figyelmeztetem, hogy a törvény a hamis tanúzást szigorúan bünteti.

A törvényes figyelmeztetést megértettem.

Tegyen vallomást, mint repülőgép vezető, mit tud a fenti repülőgép rablási kísérlettel kapcsolatban?

1956. október 15-én hétfőn Budapest – Szombathely – Zalaegerszegi menetrendszerű légútvonalon közlekedő utasszállító repülőgépre voltam beosztva, mint első pilóta. Az utasszállító géppel 7 óra 7.15 perc között szálltunk fel. Ezt megelőzően illetékes, de általam ismeretlen hatósági közeg figyelmeztetett, hogy fokozottabb éberséggel figyeljünk a gépen, nehogy megtörténjen az 1956. június vagy júliusban megtörtént géprablás. Budapesttől Szombathelyig semmi rendellenességet nem észleltünk az utasfülkében. Szombathelyi repülőtérről való felszállás után, mintegy 4-5 perc elteltével a gép kísérője Sarek et., figyelmeztette a gép személyzetét, készüljünk fel, mert támadás várható az utastérből. Ezután egy hatalmas ütés zúdult a pilótafülke ajtajára, majd ezután mintegy 30-40 másodpercig lövöldözés volt a gépen. Én ekkor a géppel igyekeztem megközelíteni a földet, hogy kényszer leszálljak, de a leszállás végső megközelítésében a lövöldözés megszűnt, és az átlótt kabinajtón jól látható volt, hogy a pilótafülkéhez nem közelednek, így úgy határoztunk, hogy Szombathelyen szállunk le. Ezt a szándékunkat végre is tudtuk hajtani. A leszállás után tudtam meg, hogy egy négytagú fegyveres csoport akarta a gépünket elrabolni. Ezek közül egy meghalt, 2 fő megsebesült, 1 fő sértetlen maradt. A gép ajtaját akkor nyitottuk ki, amikor a BM fegyveres szervei megérkeztek.

A fenti eseményekről részletesebb vallomást nem tudok tenni, mivel első pilóta voltam, így nagy volt az elfoglaltságom.

Vallomásomat a jkv. jól tartalmazza, melyet elolvasás után h.h. aláírok.

Felvette:
Pataki István r. ny. hdgy.

Dávid Imre s.k.
tanú

2 pld/Szné

[ÁBTL 3.1.9. V-143829. 123–124. Géppel írt tisztázat aláírás nélkül.]

12. Részlet Kabók Sándor kihallgatási jegyzőkönyvéből, 1958. május 20.

Budapesti Rendőr-főkapitányság
Politikai Nyomozó Osztály
Vizsgálati Alosztály

Jegyzőkönyv
Budapest, 1958. május 20.
[...]

Tegyen vallomást, hogy hány esetben és hol tartottak megbeszéléseket a repülőgép fegyveres elrablására vonatkozóan és miről volt ott szó?

1956. október 4-én [...] Emlékezetem szerint ezután Kutasi elment a MALÉV jegyirodába megnézni, hogy lesz-e elegendő jegy a csütörtökön 11-én induló szombathelyi gépre. Mi addig az Engels téren várakoztunk. Később visszatért Kutasi és közölte, hogy csütörtökre nincs elegendő jegy. Emlékezetem szerint azt mondta, hogy ő minden esetre hétfőre 15-re előjegyzett két jegyet. Korsóst ez igen méregbe hozta, ő minden áron az előző héten akart indulni. [...] Kutasi és Korsós még mindig azon vitatkoztak, hogy mikor induljanak. Korsós erőszakoskodott, hogy 8-tól 13-ig tartó héten történjen a disszidálás. [...] Másnap szombaton délelőtt az Engels téri busz pályaudvar várótermében találkoztunk. [...] Emlékezetem szerint ezután elmentem Korsóssal a Madách téri fegyver boltba, hogy ott beszerezzünk több db. rakéta pisztolyt, amelyre Korsósnak állítólag a Sportrepülő Szövetségtől volt kiutalása. Itt rakéta pisztolyt nem kaptunk, mivel csak akkor van, ha bizományba kapnak. [...]

Vallomásomat a jkv. helyesen tartalmazza, melyet elolvasás után h.h. aláírok.

Felvette:
Pataki István r. ny. hdgy.

Kabók Sándor s.k.
terhelt

[ÁBTL 3.1.9. V-143829. 101-102, 104. Géppel írt tisztázat aláírás nélkül.]

13. Kabók Sándor kihallgatási jegyzőkönyve, 1958. május 21.

Budapesti Rendőr-főkapitányság
Politikai Nyomozó Osztály
Vizsgálati Alosztály

Jegyzőkönyv
Budapest, 1958. május 21.
[...]

Tegyen vallomást arra vonatkozóan, hogy honnan szereztek fegyvereket, feszítővasakat a repülőgép rabláshoz?

A géppisztoly és a forgópisztoly megszerzésének körülményeiről nincs tudomásom, azonban Kutasi és Korsósközt lezajlott viták alkalmával hallottam, hogy legalábbis a géppisztoly Korsós tulajdonát képezi. Korsós ugyanis azt mondta „hogy a géppisztolyom nélkül ti semmit sem tudtok kezdeni”. A géppisztoly létéről szóban mint fegyverről Korsós lakásán október 4-én este szereztem tudomást, amikor hármásban beszélgettünk. Október 8-a után valamelyik nap láttam Korsós lakásán az átalakított tusájú géppisztolyt tár nélkül amely kékre volt festve. A forgópisztoly tárrészét október 4-én este adta át Kutasi a M[óricz Zsigmond] körtéren azt hiszem azzal, hogy azt adjam át Korsósnak. Én felismertem, hogy az pisztolytár, és közölte is Kutasi, hogy van ilyen. A forgópisztolyt ezután csak október 15-én reggel láttam újra amikor azt Kutasi a táskámba tette. Október 6-án az Engels téren keresztül mentünk a MALÉV-hoz Kutasi, Merczel, Korsós és én. Ekkor beszélték meg Kutasi elgondolása szerint, hogy Korsós és Merczel fogják elkészíteni úgy, hogy az több darabból összeállítható legyen. Én személyesen nem láttam a feszítővasakat. A terv szerint tűzoltó csákány is lett volna a pilóta fülke felfeszítéséhez, de ezt nem láttam. Később újságokból értesültem, hogy balta

és kalapács volt a tűzoltó csákány helyett. A gyutacsot sem láttam, nem is beszéltek róla Kutasiék egyáltalán semmit.

Tegyen vallomást ki fedezte és milyen pénzforrásból a repülőgép rabláshoz szükséges kiadásokat, utazási jegy, táskák, töltőtollak, melegítők vásárlását?

Mint már fentebb a jegyzőkönyvben elmondtam, hogy 1956. október 10-én vagy 11-én amikor Korsóssal és Kutasival gyalogosan mentünk a 61-es villamos Karolina úti megállójához, és Korsós a Szappangyárnál maradt. Ezután mondotta el nekem Kutasi, hogy amennyiben most nem lehetne lebonyolítani a támadást, akkor neki hirtelen 8-10 ezer forintból fedezhette a költségeket. [sic!] A táskát, töltőtollat Merczeltől kaptam, a melegítőt Kutasitól. Mindenkinek volt új táskája és melegítője is. Bővebben nem tudom, hogy honnan szerezték a kiadásokat.

A repülőgép rabló csoportjuknak mi volt a terve külön-külön abban az esetben, ha sikeresen kijutnak az ország légiteréből?

Emlékezetem szerint az volt a terv, hogy Nyugat-Németországban szállunk le a géppel. Kutasi azt mondta, hogy az ő véleménye az, hogy együtt marad a csoport, elmegyünk dolgozni, amit a tagok külön-külön csak nagy nehezen tudnak megszerezni két év alatt, azt a csoport fél év alatt megszerzi. Korsós azt mondta, hogy ő valamelyik nyugat-német járműgyárnál profi motorversenyző akar lenni, hogy így biztosítsa magának a jólétet. Az én elgondolásom az volt, hogy tovább utazok Amerikába és ott televíziós készülékeket gyártó vállalatnál akartam a műszerész szakmát elsajátítani. Merczel és Neckos tervét nem ismerem.

A jkv. vallomásomat jól tartalmazza, amelyet elolvasás után h.h. aláírom.

Felvette:

Pataki István r. ny. hdgy.

Kabók Sándor s.k.
terhelt

2 pld/Szné

[ÁBTL 3.1.9. V-143829. 99–100. Géppel írt tisztázat aláírás nélkül.]

14. Kemenesi Béla kihallgatási jegyzőkönyve, 1958. május 22.

Budapesti Rendőr-főkapitányság
Politikai Nyomozó Osztály
Vizsgálati Alosztály

Jegyzőkönyv
Budapest, 1958. május 22.

[...]

BM dolgozó

[...]

Önt tanúként fogom kihallgatni az 1956. október 15-én történt repülőgép rablási kísérletre vonatkozóan. Figyelmeztetem, hogy a törvény a hamis tanúzást szigorúan bünteti.

A törvényes figyelmeztetést megértettem.

Tegyen vallomást hogyan történt az 1956. október 15-én a repülőgép rablási kísérlet?

A fenti napon hajnalban utasítást kaptunk Marsi Gyula BM beosztottal együtt, hogy szolgálati fegyverünkkel ellátva a reggel Budapest[ról] Zalaegerszegre induló menetrendszerinti MALÉV utasszállító repülőgépbe szálljunk be. Ismertették velünk vezetőink, hogy bejelentés érkezett a lakosság köréből, hogy ezzel a géppel több olyan személy kíván utazni, akik a gépet fegyveres kényszerítő eszközökkel akarják birtokba venni és ezzel nyugatra távozni. Az utasítás után a repülőgépbe beszálltunk, de addig a repülőgéprabló személyének kilétét az op[eratív]. szerveknek nem sikerült megállapítani.

Ebből kiindulva mivel ismeretlen személyekkel fogunk szembeállni, így a repülőgép rablást nekünk kell megakadályozni. A repülőgépen a feladatunk az volt, hogy az utazókat figyelemmel kísérjük és esetleges fellépésükből megítélve a rablási kísérletet megakadályozzuk. Szombathelyig a repülőgépen semmi esemény nem történt. Ott több utas leszállt, valamint 2 szombathelyi egyén felszállt. A szombathelyi repülőtérről való felszálláskor a repülőgépben velünk együtt 14 fő utas tartózkodott. A felszállást követően néhány perc múlva a jobb oldali sorban ülő Kabók Sándor felállt, és az első ülésen ülő Kutasihoz lépett, aki már ezt megelőzően a zöld színű sportzsákot a felette lévő csomagtartóból levette és azt az ölében tartotta. Kabók előbb az ülés támlájára dőlt, miközben Kutasi a jobb kezével valami nehéz tárgyat emelt ki a sportzsákból. Ezt követően Kutasi megsürgette Kabókot „menjél” szavakat ismételve, Kabók a pilótafülke ajtajához lépett. Az ajtón zörgetett, majd annak kilincsét helyettesítő gombját megfogta és az ajtót kinyitni próbálta. Kabók ellépését követően Kutasi görnyedt tartással ülőhelyéről felállt, féloldali állásban az utasok felé fordulva, kezében egy szürkére festett dobtáras géppisztolyt tartott az utasokra irányítva. Eközben hangosan szólt, hogy „kezeket fel”, ekkor én mivel már a készülődésből láttam, hogy a repülőgép rablási kísérlet megindult, szolgálati fegyveremet bal kezembe fogva a „kezeket fel” szólításra először Kutasira, Kabókra, majd pedig a bal sarokban lévő görög személyre lőttem. Mind a három lövésem talált, de Kutasi továbbra is álló helyzetben maradt és géppisztolyát az utasok felé tartotta, ezért negyedik lövésemet szintén Kutasira adtam le, aki erre előre bukott. Ezt követően Marsi elvtárs adott le szolgálati fegyveréből lövéseket.

A leírtak után a repülőgép kísérő személyzete a náluk lévő dobtáras géppisztolyból sorozatlövéseket adott le, nehogy valaki az összekötő ajtót ki tudja nyitni. Közvetlenül ezután én felültem az ülés támlájára, mivel még ekkor nem tudtam, hogy a sorozatlövések miből származnak. Arra gondoltam, hogy a fekvő helyzetben lévő Kutasi adja le ezeket a lövéseket. A lövések elhangzása után a vezetőpilóta a gépet dobálni kezdte, amely mintegy 6 percig tartott, amíg vissza nem érkeztünk a szombathelyi repülőtérré, ahol leszálltunk.

Az ügyre vonatkozóan egyebet előadni nem tudok, vallomásomat a jkv. helyesen tartalmazza, melyet elolvasás után h.h. aláírok.

Felvette:

Pataki István r. ny. hdgy.

Kemenesi Béla s.k.
tanú

2 pld/Szné

[ÁBTL 3.1.9. V-143829. 125–126. Géppel írt tisztázat aláírás nélkül.]

15. Patonai Ferenc (utas) kihallgatási jegyzőkönyve, 1958. május 23.

Budapesti Rendőr-főkapitányság
Pol. Nyom. Oszt. Vizsg. Aloszt.

Jegyzőkönyv
Budapest, 1958. május 23.
[...]
gépészmérnök
[...]

Önt tanúként fogom kihallgatni az 1956. október 15-én történt repülőgép rablási kísérletre vonatkozóan. Figyelmeztetem, hogy a törvény a hamis tanúzást szigorúan bünteti.

A törvényes figyelmeztetést megértettem.

Mondja el mit tud az 1956. október 15-én reggel 6 óra 50 perckor induló repülőgép rablási kísérletére vonatkozóan?

1956. október 15-én reggel 6 óra 50 perckor induló menetrendszerint közlekedő utasszállító repülőgépre ültem, hogy azzal Zalaegerszegre utazzak a Ferihegyi repülőtérrel. Budapesttől Szombathelyig semmi rendellenesség nem történt. A szombathelyi repülőtérrel való felszállás után mintegy 4-5 perc múlva arra lettem figyelmes, hogy valaki erélyes hangon szól, hogy „menjen hátra”. Ekkor láttam, hogy az utastér jobboldali ülésor első ülésének támaszkodva géppisztolyt tart a kezében egy férfi és a második ülésen ülő bőrkabátos férfire tartva küldi hátra őt. Ugyanezt követő pillanatban már két fiatal férfi állt a pilótafülke előtt. Mikor a géppisztolyos férfi csőre töltött, a háta mögül, vagyis a gép utasterének hátsó részéből lőttek a géppisztolyos férfire és a mellette álló két fiatal személyre is. A géppisztolyos a lövések következtében előrebukott a fotel támlájára és a másik kettő is megsebesült. Az egyik fiatalabb az üléseken keresztbe feküdt sebesülten, a görög személy lekuporodott a gép padlójára. A lövöldözés csak másodpercekig tartott, majd közben az utasfülkéből is lőttek. Ezután a gép visszatért Szombathelyre, ahol megtudtuk, hogy négy fiatalember akarta a gépet elrabolni, hogy azzal nyugatra szökjenek. A támadók közül egy meghalt, kettő pedig megsebesült. A támadók közül egyet sem ismerek.

Vallomásomat a jegyzőkönyv jól tartalmazza, amelyet elolvasás után h.h. aláírok.

Felvette:

(Pataki István) r. ny. hdgy.
vizsgáló

Patonai Ferenc s.k.
tanú

Készült: 2 pld.
Gépelte: MJné

[ÁBTL 3.1.9. V-143829. 127. Géppel írt tisztázat aláírás nélkül.]

16. Részlet Somogyi István (utas) kihallgatási jegyzőkönyvéből, 1958. május 23.

Budapesti Rendőr-főkapitányság
Pol. Nyom. Oszt. Vizsg. Aloszt.

Jegyzőkönyv
Budapest, 1958. május 23.
[...]
anyagáru forgalmista
[...]

Önt tanúként fogom kihallgatni az 1956. október 15-i történt repülőgép rablási kísérletre vonatkozóan. Figyelmeztetem, hogy a törvény a hamis tanúzást szigorúan bünteti.

A törvényes figyelmeztetést megértettem.

Tegyen vallomást arról, hogy mit tapasztalt az 1956. október 15-i repülőrablással kapcsolatban?

1956. október 14-én megváltottam a repülőjegyemet Budapestről Szombathelyig és vissza. 1956. október 15-én reggel a MÁLEV autóbuszán a menetrendszerű reggeli járással a Vörösmarty térről mentünk ki a Ferihegyi repülőtérre. Az indulás előtt a szokástól eltérően a mi repülőgépünk utasait igazoltatásra szólították fel. Az utasok között egy személy, Flesch kartárs [...], ismerősöm volt, akivel Szombathelyig utaztam. Az igazoltatásnál néhány személyt behívtak egy helységbe, ahonnan néhány perc múlva kijöttek. Emlékezetem szerint köztük volt az az egyén, akit később a katonai bírósági tárgyaláson felismertem. Görög származású személy volt, Vasilis névre emlékszem. 5-10 percnyi késéssel elindult a repülőgép. Én a repülőgép jobboldali egyes ülésor 2-es, vagy 3-as székén ültem. Flesch kartárs pedig a baloldali kétsoros ülés ablak melletti első székén foglalt helyet. A görög pedig a Flesch mögött sor külső ülésén – hozzám közel – foglalt helyet. [...] Hamarosan megérkeztünk Szombathelyre, ahol én leszálltam. Ettől

kezdve csak hallomásból tudok a történekről. Még aznap, 1956. október 15-én délután visszajöttem Budapestre. A szombathelyi repülőtér várótermében értesültem arról, hogy támadás érte a reggeli gépet Szombathely és Zalaegerszeg között. A szombathelyi repülőtéren letakarva messziről láttam egy halottat, aki az elmondás szerint a repülőgépben halt meg. Úgy emlékszem, hogy a repülőgép is ott volt, mely ellen a támadást intézték. A nekem felmutatott fényképen lévő személyt nem ismerem fel, hogy a repülőgépen utazó utasok között volt-e.

Mást az üggyel kapcsolatban elmondani nem tudok. A jegyzőkönyv a vallomásomat helyesen tartalmazza, melyet elolvasás után aláírok.

Felvette:

(Orosz Balázs) r. szds
vizsgáló

Somogyi István s.k.
tanú

Készült: 2 péld

Gépelte: Mjné

[ÁBTL 3.1.9. V-143829. 128–129. Géppel írt tisztázat Orosz Balázs rendőr százados saját kezű aláírásával.]

17. Neckos Vasilis kihallgatási jegyzőkönyve, 1958. május 24.

Budapesti Rendőr-főkapitányság
Politikai Nyomozó Osztály
Vizsgálati Alosztály

Jegyzőkönyv
Budapest, 1958. május 24.
[...]

Önt tanúként fogom kihallgatni Kabók Sándor ügyében. Figyelmeztetem, hogy a törvény a hamis tanúaszt szigorúan bünteti.

A törvényes figyelmeztetést megértettem.

Tegyen vallomást Kabók Sándor tevékenységére vonatkozóan, hogy milyen szerepe volt az 1956. október 15-én megkísérelt repülőgép rablásban, amely csoportnak ön is tagja volt?

Én 1956. október 6-án ismertem meg Kutasi Istvánt, aki a csoportunk vezetője lett. Kutasin keresztül ismertem meg Kabók Sándort, akit Merczel Gábor lakásán mutatott be október 14-én vasárnap este az indulás előtti este. Kutasi a Merczel lakásán az utolsó eligazítás alkalmával feladatául jelölte meg Kabóknak, hogy ragasztó papírral lefogja ragasztani a repülőgép pilóta fülke ajtaján lévő figyelő nyílást, hogy a kísérő ne lásson ki az utastérre. Ugyancsak feladatául szabta meg Kutasi Kabóknak, hogy a forgópisztollyal biztosítsa a Kutasi behatolását a repülőgép pilóta fülkéjébe. Október 14-én este a megbeszélés után Kabók Kutasival együtt távozott, én pedig Merczel lakásán maradtam. Másnap 15-én reggel ugyancsak együtt jött Kutasi és Kabók, Merczel Gábor lakására. A Budapest – Szombathely – Zalaegerszeg-i menetrend szerint közlekedő utasszállító repülőgépbe szálltunk október 15-én reggel a Ferihegyi repülőtéren, ahol Kabók Sándor is velünk jött. Kabóknál is volt aktatáska a felszálláskor. A szombathelyi repülőtérről való felszállás után a megbeszéltek szerint Kutasi levette a sportszatyrot és kivette a géppisztolyt. Ezzel egy időben Kabók is felállt a jobboldali széksorból, Kutasinak a háta mögül és előrement, hogy leragassza a figyelő nyílást. Közben Kutasi felszólította az utazó közönséget, hogy „mindenki tegye fel a kezét”. Ezután én is felálltam, de ekkor már lövések dördültek el. A lövések először Kutasit utána Kabók Sándort és utána engem értek. Kabók megsebesült valami gyomorlövést kapott. Kabók egyéb tevékenységéről nem tudok.

Vallomásomat a jkv. helyesen tartalmazza, melyet elolvasás után h.h. aláírom.

Felvette:
Pataki István r. ny. hdgy.

Neckos Vasilis s.k.
elítelt

2 pld/Szné.

[ÁBTL 3.1.9. V-143829. 108–109. Géppel írt tisztázat aláírás nélkül.]

¹ Borhi László: *Magyarország a hidegháborúban*. Corvina, Budapest, 2005. 86–119.

² Uo.172. „1945. augusztus 27-én moszkvai látogatásuk alkalmával Gerő Ernő kereskedelmi és Bán Antal ipari miniszter a kormány felhatalmazása nélkül kézjeggyel látott el egy szovjet–magyar gazdasági és kereskedelmi szerződést. Ez elvileg lehetővé tette, hogy a Szovjetunió kiaknázza Magyarország fontos iparágait, természeti erőforrásait, mezőgazdaságát, valamint légi, illetve vízi közlekedését.”

³ Uo.178. Az egyezmény értelmében a Maszovlet nevű közös légiforgalmi társaság, a magyar légi közlekedés szervezésére és irányítására, valamint a nemzetközi forgalomba történő bekapcsolódásra kapott megbízást. „A Maszovlet harminc évre megkapta a jogot arra, hogy az ország polgári légikikötőjét és azok minden létesítményét hasznosíthassa, illetve területet bocsátottak a rendelkezésére új repülőterek létesítésére.”

⁴ Csanádi – Nagyvárad – Winkler: *A magyar repülés története*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1974. 245–246., ÁBTL 3.1.9. V-136741/2. Kuhn Ferenc 164–165. Boros Zsigmond a Vacuum Oil Company RT ügyvezető igazgatójának jegyzete a Maszovletről, melyet Lienau-nak a Vacuum Oil Company amerikai vezérigazgatójának küldött. 1946. augusztus 31.

⁵ Révész Tamás: *Repülőtér az Alpokalján A szombathelyi katonai repülőtér története*. Kutató Diákokért Alapítvány, Budapest, 2006. 151–152.

⁶ <http://www.malev.hu/ceginformaciok/malev-tortenet/reszletes-tortenet/1946-1954>. letöltés dátuma:2009.08.06

⁷ <http://www.malev.hu/ceginformaciok/malev-tortenet/attekintes>. letöltés dátuma: 2009.08.06

⁸ <http://www.aeronews.hu/press/gepelt.htm>. letöltés dátuma:2009.08.12

⁹ ÁBTL 3.1.9. V-140865 Polyák György, Uo. V-143829 55–56. Petre István, Gunya Ferenc és Jósvai György beszélgetéséről készült feljegyzés. 1958. május 8.

¹⁰ *Szabad Föld*, 1956. október 21. VII. évf. 43. szám 5.

¹¹ Országos Társadalombiztosítási Intézeti (OTI) kölcsönrel épült olcsóbéru kislakásos lakótelep, a Villányi út 83–85 szám alatt lévő lakóházak fiataljai tartoztak a Jósvai György-féle társasághoz.

¹² ÁBTL 3.1.9. V-143829 8. Határozat a nyomozás elrendeléséről. 1958. április 16.

¹³ Uo.10–14. Összefoglaló jelentés Jósvai György és társai fegyveres szervezkedés ügyében. dátum nélkül

¹⁴ Uo.69. Jelentés az 1956. október 15-én történt géprablási kísérletről. 1958. május 2.

¹⁵ <http://www.nyugat.hu/tartalom/cikknymtat/11879> Bozzai J.: *Gépeltérítők és légimarsallok a szombathelyi légtérben*. letöltés dátuma:2009.06.24

¹⁶ Uo.133. Jelentés Kabók Sándorról. 1958. május 6.

¹⁷ Uo.

¹⁸ Merczel Gáborra és Korsós Pálra vonatkozóan lásd ÁBTL 2.2.1. Operatív nyilvántartó karton, Korsós Pál KEO-dossziéja: Uo. 1.11.13. 0002-321-4-KFM.

¹⁹ ÁBTL 3.1.9. V-143829. 373–378. A Budapesti Katonai Bíróság ítélete Jósvai György és társai ügyében. 1959. március 9.

²⁰ ÁBTL 3.2.3. Mt-1820/1–7 „Sárosi Iván” „Salzner Richard”

²¹ Uo. 81. Kabók Sándor kihallgatási jegyzőkönyve. 1958. április 28.

²² Az ilyen betűjelű Munka-dossziékba lerakott anyagok a III/I-es Hírszerző Csoportfőnökségnél foglalkoztatott ügynökök jelentéseit tartalmazzák.

²³ Anonimizálva.

²⁴ Kelt mint fent.

²⁵ Helyben hagyólag.

²⁶ Anonimizálva.

Lupkovics György

A tököli tárgyalóküldöttség kísérete

KGB-s dokumentumok az 1956. november 3-án Maléter Pál vezette küldöttség¹ kíséretének kihallgatásáról

A szovjet Különleges Hadtest Parancsnoksága és Politikai Osztálya 1956. október 28-án a tököli katonai repülőtéren rendezte be főhadiszállását. November 3-án este itt került sor a Malinyin hadseregtábornok vezette szovjet² és a Maléter Pál vezetésével, Kovács István, Szücs Miklós, valamint Erdei Ferenc részvételével a magyar delegációk tárgyalásának második fordulójára, ám Szerov tábornok letartóztatta a magyar küldöttséget és vele együtt a kíséret tagjait is.³ Visszaemlékezésében Maléter Pál volt gépkocsivezetője, Tamás Kálmán sokak nevét felsorolta.⁴ Az elbeszéléseket alátámasztó okirati, levéltári források azonban mindez ideig rejtve voltak a kutatók elől. A Szovjetunióba deportált magyar állampolgároknak a KGB Archívumban lévő iratai között találtam meg a többi irattól egy szerkesztésében és adattartalmában is különbözőt. Az irat címe: Azoknak a személyeknek a névsora, akik részt vettek a magyar delegáció őrzésében és biztosították a szovjet képviselőkkel való megbeszélésüket, és akiket fegyveres őrizettel kell elkísérni a munkácsi táborba (lásd a 12. dokumentumot).⁵

A névsor a tököli tárgyalóküldöttség lefogott, majd a Szovjetunióba deportált kíséretének tagjait sorolja fel. Az iraton feltüntetett nevek és beosztásuk: „Mecséri János ezredes az esztergomi 7-es számú gépesített lövészhadosztály parancsnoka; Hersiczky Lajos ezredes; Garai Sándor ezredes a Honvédelmi Minisztérium osztályvezetője; Kriszten Andor százados vezérkari tiszte; Hurai Rudolf százados, a 7-es számú gépesített lövészhadosztály politikai tiszte; Zs. Szabó László, a váci [katonai] egység testnevelője; Réti Zoltán hadnagy, az állambiztonsági szervezet gépkocsivezetője; Tót Imre hadnagy, és Fazekas Bálint hadnagy, az aszói gyalogosezred rajparancsnokai; Simon Ferenc hadnagy, a kiskunfélegyházi lövészezred javítószázadának parancsnoka; Cseh László alhadnagy, a Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskola hallgatója; Dr. Szücs Sándor, a Minisztertanács hivatalnoka; idősebb Dr. Barcsa Zoltán, a Parlament Gyorsíró Hivatalának vezetője; ifjabb Barcsa Zoltán, az MTI fotóriportere; Német József honvéd; Nik József honvéd; Hargitai Gusztáv, a Klement Gottvald gyár elektrotechnikusa; Haszmán László, a Honvédelmi Minisztérium gépkocsivezetője; Fülöp Vilmos, a Minisztertanács gépkocsivezetője; Bodó Ferenc, a Közlekedési Minisztérium gépkocsivezetője; Orbán Lajos a Minisztertanács gépkocsivezetője; Tamás Kálmán, a Minisztertanács gépkocsivezetője.”⁶

Ezt a 22 fős csoportot később Szmirnov alezredes vezetésével vitték a Szovjetunióba 1956. november 9-én. A foglyul ejtett kísérők Szovjetunióba szállításáról kevés adatot találtam. Csak kihallgatási jegyzőkönyvekben szerepel, ott is csak elvétve, erre való utalás. Ez érthető, hiszen kihallgatóik nem a deportálásukra voltak kíváncsiak. Bár a terv szerint Munkácsra akarták vinni őket, ám a csoportot ettől eltérően egyenesen Ungvárra szállították, ahol későbbi kihallgatásuk történt.⁷ Elhurcolásukról Hurai Rudolf vallomásában arról szólt, hogy őt november 9-én repülőgéppel vitték Ungvárra.⁸ Hersiczky Lajos úgy fogalmazott, hogy Tökölön történt letartóztatása óta van itt. Valószínűbbnek tartom, hogy inkább azt akarta írni, hogy azóta van fogságban és nem azt, hogy rögtön elvitték a Szovjetunióba. Hargitai Gusztáv is csak annyit közölt kihallgatójával, hogy rövid tököli fogva tartás után repülőgéppel hozták másokkal együtt Ungvárra, pontos dátumot nem említett. Letartóztatott társaik is valószínűleg velük együtt ekkor kerültek Ungvárra, de irataikban erre adatot nem találtam. A kevés ezzel kapcsolatos információ ellenére is az valószínűsíthető, hogy őrizetbe vételük után, november 3–9. között Tökölön tartották őket fogva, majd együtt kerültek november 9-én Ungvárra. Arra adatot, hogy őket már Tökölön kihallgatták volna, nem találtam, erre való utalás ungvári kihallgatásukról készített irataikban nincsen.

A magyar történetírás mai adatai szerint a tököli tárgyalóküldöttség és kíséretének letartóztatását szovjet KGB-s tisztek végezték. Ezzel szemben az

alábbiakban ismertetett iratok tanúsága szerint magyar államvédelmiek is részt vettek a letartóztatásokban.

Nagy Imre október 28-án jelentette be a rádióban az ÁVH felosztatását, de ennek jogi formában történő megerősítése ekkor még elmaradt. Ennek ellenére az államvédelmiekben a bizonytalanság lett úrrá, de voltak olyanok is, akik a szovjetek oldalára állva a forradalmárok elleni harcra rendezkedtek be. „A Tököltre került volt belügyi dolgozók úgy érzik, hogy valami készülöben van, s ha mégsem úgy alakulnak a dolgok, ahogy elképzelik, akkor – terveik szerint – kimennek a Szovjetunióba. Ez a beszédtema közöttük. November 2-án (van, aki 3-áról beszél) 10-15 fős operatív, továbbá egészségügyi, hadtáp- stb. csoportot alakítanak. A szakaszokból osztag szerveződik, amelynek vezetője Rajnai Sándor alezredes, akinek a szerepe a magyar forradalom és szabadságharc utáni időszakban még feltáratlan; többek között ő volt a politikai vizsgálati osztály vezetője, az egész Nagy Imre-per kiagyalója és végrehajtója, a megtorlás fő irányítója, forgatókönyvírója.”⁹

„Az előcsarnokban sápadtan ott topogtak a Moszkvából e célra Tököltre visszahozott Bata [István], korábbi honvédelmi és Piros [László], korábbi belügyminiszter. Ők is be voltak ijedve. Hazugság és rágalom, hogy a KGB átadta volna ezen az éjszakán letartóztatottjait Kádár újonnan felállított ÁVH-jának (így állt a kádári Fehér Könyvben). Bár a főavósok jelen voltak, de távol e dráma színhelyétől. Rajnai Sándor BM-ezredes és a többiek szovjet pufajkában, a szovjet főhadiszálláson keresve menedéket, ezen az éjszakán izgatottan tárgyalták jövőbeli sorsuk alakulásának lehetőségét.”¹⁰

Véleményem szerint az államvédelmiek nemhogy távol álltak a dráma helyszínétől, hanem ott tartózkodtak, sőt, többen részt is vettek a letartóztatásokban. Bár nevüket az iratokon nem szerepeltették, a deportáltak letartóztatásában való részvételük igazolt. Kriszten Andor kihallgatásakor elmondta, hogy őt magyarok tartóztatták le. Az ifjabb Barcsa Zoltán, aki az MTI fotóriportereként volt jelen a tárgyalásokon, szintén arról számolt be kihallgatójának, hogy őt két civil ruhás magyar tartóztatta le. Hersiczky Lajos pedig azt vallotta, hogy őt is magyar polgári [ruhás] személyek tartóztatták le, majd átadták a szovjeteknek. Ez a megfogalmazás önálló magyar eljárási cselekményt jelent, nem pedig a szovjetekkel közösen végrehajtottat. E vallomások egyértelműen arról szólnak, hogy őket (csak) magyarok és nem szovjetek, vagy nem szovjet-magyar vegyes csoportok tartóztatták le. Ez pedig azt is jelenti, hogy az ott tartózkodó magyar államvédelmiek a szovjet KGB-sek beavatták – legalább részben – tervükbe és velük együttműködtek a letartóztatásokban.¹¹

Ennek tulajdonítható a foglyul ejtett 22 fős kíséretéről kiállított iratnak a szovjet mintától eltérő jellege, adatai is. A névsort ugyan cirill betűs írógéppel írták, ami sem dátumot, sem keletkezési helyet nem tartalmaz, de feltűnő különbség az egyéb iratokhoz képest, hogy a nevek után – magyar szokásnak megfelelően – a születési idő és hely megjelölése teljes, valamint az apa keresztnéve helyett az anyjuk nevét tartalmazza, továbbá a pontos lakhely is szerepel benne.¹² A dátum nélküli irat keletkezési idejére és helyére csak a listán szereplő személyek neve alapján lehet következtetni.

A névsorban szereplőket Ungváron több alkalommal is kihallgatták. A kihallgatásról felvett jegyzőkönyvek azonban nem rendszerezettek, más-más dossziéba kerültek. Dátum hiányában két ismeretlen keletkezési idejű jegyzőkönyvben Mecséri Jánost és Garai Sándort is a határőrség parancsnokáról, Szalva Jánosról és politikai helyetteséről, a forradalom idején tanúsított magatartásukról faggatták. Mivel a határőrség a Belügyminisztériumhoz tartozott, így a katonáknak nem volt kapcsolatuk a határőrökkel, érdemi információval sem szolgálhattak róluk. Garai Sándor ráadásul csak a korábbi parancsnok Valencsák János nevére emlékezett. Mecsérit oroszul hallgatták ki, Garait tolmács közreműködésével magyarul.¹³ A fontosabbnak ítélt személyek kihallgatásáról jegyzőkönyvet vettek fel, míg mások kihallgatásáról csak feljegyzést készített a kihallgatást végző tiszt. Hersiczky Lajos és Hurai Rudolf is oroszul tettek vallomást.

A kihallgatásokat Szerov egyik helyettesének, Belcsenko vezérőrnagy utasítására, az abban foglaltak alapján végezték el. Ez abból a levélmásolatból derül ki, amelyben Maljarov vezérőrnagy, a KGB Központi Nyomozati Főhivatalának az igazságügyi vezetője

azt jelentette Belcsenkonak: „Az ön november 29-i utasítása alapján kihallgattuk Mecsérit és Hurait. Más személyek, akik iránt ön érdeklődik, nálunk nincsenek.”¹⁴ Az, hogy rajtuk kívül ki után érdeklődött Belcsenko, a levélből nem derül ki.

Kevés iraton szerepel annak keletkezési ideje óra és perc pontossággal. Az ekkor Budapesten székelő Belcsenko tábornok levelén viszont 1956. november 29-e, 23 óra 15 perc olvasható. Ez a levél is azt bizonyítja, hogy a Budapesten tartózkodó szovjet KGB-s vezetők – magyar állambiztonsági segítséggel – összegyűjtött információikat eljuttatták az ungvári KGB-ekhez, akiknek így határozták meg a kihallgatni kért személyeket, és azt is, hogy milyen kérdésekre kérnek tőlük választ. A feltett kérdéseket az ekkora már kihallgatott más magyar honvédtisztek vallomásaiból nyert információk alapján fogalmazták meg. A kihallgatások iratain is november 29-i dátum szerepel, ami figyelemmel a Belcsenko-levél keletkezési idejére feltehetően elírás következménye, esetleg a tábornok távirata keltezett hamarabb (lásd az 1. dokumentumot).

Mecséri János kihallgatásáról az említetten kívül egy másik orosz nyelvű, kézzel írott jegyzőkönyv is fennmaradt. Ezt egy kirovográdi KGB-s nyomozó¹⁵ végezte Ungváron, tolmács közreműködésével. A jegyzőkönyv azt nem tartalmazza, hogy milyen eljárásban és milyen minőségben hallgatták ki. A kihallgató egyedül a tolmácsot figyelmeztette, hogy a valótlan fordítással elkövetheti az ukrán Btk. 89. §-a szerinti hamis tanúzás bűncselekményét.

A személyi adatok szerint, „Mecséri János 1920-ban Győrben született, magyar állampolgár, 7 osztálya van, Sztálin Katonai Akadémiát végzett, 1942–46-ig a Szociáldemokrata, 1946-tól a Magyar Kommunista Párt tagja, családos, a 7. gépesített hadosztály parancsnoka ezredesi rangban.” A kihallgatónak nem volt konkrét terve a kihallgatás menetéről, feltehetően a magyarországi történésekről is keveset tudott. Kérdéseivel arra próbált meg választ keresni, hogy mi történt Magyarországon 1956. október 23-án és azt követően, a kihallgatottnak milyen szerepe volt az eseményekben. Ez megfelelt a Belcsenko-levélben írt kérdéseknek.

A kihallgatást követően a kihallgató tiszt megállapításait egy feljegyzésben foglalta össze. Ez valójában a kihallgatási jegyzőkönyvben szereplő vallomásnak a rövid összefoglalása. Új elemet, következtetést, további feladatokat nem tartalmaz. A kihallgatásokat a KGB-s tisztek kiértékelték, véleményüket az iratokra írt záradék tükrözi. Mecséri János vallomását kiértékelő tiszt a jegyzőkönyvet azzal a záradékkal látta el, hogy: „Semmilyen adat nincs arra nézve, hogy részt vett a felkelésben.”

Feltűnő különbség az egyéb anyagokhoz képest, hogy őket nem általánosságban a magyar hatóságoknak kellett átadni, hanem a magyar kormányoknak.¹⁶ Ez egyszersmind jelzi a személyek megkülönböztetett helyzetét is. Ugyan akkor nevük után vagy az a záradék szerepel, hogy: „Arra adat, hogy a fegyveres felkelésben részt vett volna nincsen.” vagy „Átadni a magyar szerveknek további vizsgálatra.” Az írásomban bemutatott kihallgatási anyagok szereplőinek neve után az előbbi záradék szerepel.

Hercsiky Lajos vallomásához hozzátűzték a tőle lefoglalt iratok fordítását. Ezek a katonai tanács november 1–2-i igazolásai arról, hogy ő a magyar hadsereg ezredese, és engedélyt kapott a Hadügyminisztériumba való belépésre.¹⁷ (3. és 8. dokumentumként vallomásainak fordítását közlöm.) A vallomások tartalmából visszakövetkeztethetünk azokra a kérdésekre, amelyekre tőle választ vártak. Első olvasásra is szembetűnő Hercsiky vallomásainak hangvétele, az, ahogyan saját szerepét ismerteti. A Kádár János melletti kiállása azt jelzi, hogy fogsága alatt akár a szovjet, akár a Tökölon tartózkodó magyar államvédelmisektől kaphatott tájékoztatást a magyarországi helyzetről.¹⁸

A kihallgatók fogolytársairól, így Mecséri Jánosról is kérdezték. Ez a kihallgatási taktika része volt, így akarták Mecséri és mások vallomását ellenőrizni. Erről árulkodik a vallomás folytatása, s jelzi továbbá azt is, hogy az oroszul jól beszélő, iskoláját a Szovjetunióban végzett, már ekkor a Kádár János mellett álló tiszttel szemben nagyobb volt a kihallgatók bizalma, számítottak együttműködésére (lásd a 8. dokumentumot.). Hercsiky Lajos vallomásában megnevezte az általa az „ellenforradalom” szervezőinek, aktív résztvevőinek tartott tiszteket. Ennek tulajdonítom, hogy az irattári anyagban található, a Forradalmi Katonai Tanács tagjainak orosz nyelvű névsorában aláhúzták az általa megnevezett katonatisztek neveit, – mint akik a névsor alján olvasható

megjegyzés szerint azok a forradalmi vezetők, – akikre oda kell figyelni (lásd a 13. dokumentumot).

Az itt olvasható dokumentumok a kíséret tagjainak a Szovjetunióban történt kihallgatásai során keletkeztek. Valamennyi orosz nyelven készült, írásomban ezek fordításait közlöm.

Dokumentumok

1. Belcsenko tábornok levele, 1956. november 29.

A budapesti katonai alakulattól

Október végén a felkelők a budapesti városi pártbizottság épületét ostromolták. A bent lévő Tóth [Lajos] ezredes¹⁹ segítséget kért. A főparancsnokság vezetője, Kovács István²⁰ utasítást adott, hogy irányítsanak oda egy osztagot a városi bizottság védelmére. Kovács azt vallotta, hogy Solymosi ezredes²¹ később neki jelentette, hogy a 8. ezred tankjait odairányították. Az ezredes a 7. hadosztály parancsnokának, Mecsérinek volt az alárendeltje. Az odaérkezett hat tank segítség helyett a pártbizottságot kezdte löni, ami sok emberáldozatot követelt. A letartóztatott Solymosi azt vallotta, hogy ő nem kapott utasítást a tankok odaküldésére, és a 33. ezred politikai tisztjétől tudta meg, hogy a hat tank a pártbizottsághoz a 33-as ezredtől volt odairányítva. A fent leírtak alapján kérem, hogy sürgősen hallgassák ki Mecsérit, helyettesét Hurait és másokat a 7. hadosztályból, a 33. és 8. ezredből a következő kérdésekre: Kitől és milyen parancsot kaptak arra, hogy tankokat küldjenek a városi pártbizottság védelmére? Ki kapta ezeket a parancsokat, konkrétan ki volt megbízva azzal, hogy végrehajtsák ezt a parancsot? Miért nem volt végrehajtva? Hol tartózkodtak azok a katonák, akik részt vettek a felkelőkkel [együtt] a város elleni ostromban és a kommunisták elleni kegyetlenkedésekben? Hogyan reagált erre a tényre a vezetőség, Mecséri és Hurai?

Belcsenko tábornok

November 29-én 23.15-kor

[KGB Archívum 43. f. 1/21. 40. Gépirat aláírás nélkül.]

2. Részlet Mecséri János kihallgatási jegyzőkönyvéből, 1956. november 29.

Kérdés: Hol volt ön 1956. október 23-án?

Válasz: A 7. gépesített hadosztály parancsnokaként október 23-án Esztergomban voltam.

Kérdés: Mivel foglalkozott a 7. gépesített hadosztály 1956. október 23-án?

Válasz: Ebéd után Kiss Sándor őrnagy törzsfőnök azt mondta, hogy menjek Piliscsabára, ahol a 8. sz. ezred állomásozott és ott várt engem a magyar hadsereg politikai vezetőjének helyettese, Hídvégi [Ferenc] vezérőrnagy. Amikor megérkeztem, [a vezérőrnagy] azt mondta, hogy Budapesten diáktüntetés lesz és nekünk, katonáknak azért kell odamennünk, hogy a diákok zavargását megakadályozzuk.²² Hídvégi arról is tájékoztatót, hogy ha telefonon kapok egy rejtjeles parancsot, ami úgy fog szólni, hogy „Budapest”, akkor a 8. és a 15. gépesített lövész ezredet azonnal küldjem Budapestre, hogy a demonstrálók rendbontását megakadályozzák. Kb. 18–19 órakor Tóth Lajos vezérőrnagy telefonon parancsot adott, hogy ezeket az ezredeket küldjem Budapestre. A parancsot végrehajtottam. Tóth vezérőrnagy egyéb parancsot is adott, azt, hogy a többi ezredet is mozgósítsam és azokat is küldjem Budapestre. Október 24-én reggel 3–4 óra körül a 8. sz. ezred katonáitól, akik már visszafelé jöttek Budapestre, megtudtam, hogy a budapestiek lefegyverezték őket. A 8. ezredet azért küldték oda, hogy a Magyar Rádió

épületét biztosítsa. Október 24-én 22–23 óra körül Tóth tábornok parancsára elküldtem a harckocsi ezredet és még két gépesített lövész ezredet. A 6. gépesített ezred a Hadügyminisztériumot, míg a 33. harckocsi ezred a Belügyminisztériumot, valamint a Sztálin [ma Árpád híd] és a Margit hidat őrizte, a 15. gépesített ezred pedig a fegyverraktárt a Tinódi utcán. Október 23-tól 26-ig a 7. gépesített hadosztályt vezettem, amely a felkelőkkel harcolt, de a nekem alárendelt egységek a Hadügyminisztérium közvetlen alárendeltségében voltak. 26-án reggel Esztergomba utaztam, ahol egy ezred és egy harckocsi hadosztály volt. Azért mentem oda, mert a hadosztály vezérkara telefonon arról értesített, hogy a felkelő tömeg fegyvert követel, és a helyzet nagyon veszélyes volt. Utasításomra a tüzérezred egy része Piliscsabára ment, hogy a fegyverraktárt és a Budapest-Bécs útvonalat őrizze. Október 29-ig Esztergomban voltam, majd 29-én a Hadügyminisztériumba rendeltek, ahol Hegyi [Lajos] vezérőrnagy²³ azt közölte, hogy a hadsereg átállt a felkelők oldalára.²⁴ Azt azonban, hogy a továbbiakban milyen magatartást tanúsítsak, nekem senki nem mondta meg, sem a vezérkarban sem a Hadügyminisztériumban. A tisztektől megtudtam, hogy a felkelőket Maléter ezredes vezeti. Én elmentem hozzá. Mivel Maléter azt mondta, hogy ő a független magyar államért harcol, ezért én is az ő oldalára álltam.

Október 30-án a Mátyás laktanyában összegyűjtöttem a hadosztály valamennyi ezredét, kivéve a 8.-at. Zólyomi [László] vezérkari ezredes október 30-i parancsára a 6. hadosztályt Budára irányítottam járőrőrizni, azért, hogy az erőszakos cselekményeket, rablásokat, megakadályozzuk. Ezt a parancsot október 31-én hajtottam végre. November 1-től 3-ig 10 tank és egy páncélos hadosztály őrizte a parlamentet és biztosította a Nagy Imre kormány munkáját. Ezt a parancsot Maléter ezredestől kaptam, akit hadügyminiszternek neveztek ki. A hadosztály többi alakulata Budán járőrözött, két szakasz pedig Dudás bandája ellen harcolt, amely november 1-én megtámadta a Külügyminisztériumot. November 3-án délelőtt én biztosítottam a szovjet küldöttséget, amely a magyar delegációval tárgyalt. Este, ugyancsak november 3-án, a magyar delegáció biztonságáért feleltem, amely a szovjet delegációval tárgyalt a tököli repülőtéren. Itt tartóztattak le. Amikor letartóztattak, a szovjet ezredes azt közölte, hogy a szovjet alakulatok tüzet fognak nyitni a felkelőkre, és ezért adjak parancsot a 7. hadosztálynak, hogy ne lőjenek a szovjetekre, amit én telefonon teljesítettem is.

Kérdés: Kit ismer azok közül, akik részt vettek a magyar ellenforradalomban?

Válasz: A felkelőket a Kilián laktanyában Maléter ezredes vezette, mást nem ismerek.

Kérdés: Részt vette-e ön tanácsokban a magyarországi események alatt?

Válasz: Nem.

Kérdés: Ki szervezte a zavargásokat Magyarországon?

Válasz: Én nem tudom, de amikor a parlamentet védtem, ott láttam Horthy-egyenruhás tiszteket és altiszteket, nevüket azonban nem tudom.

A jegyzőkönyvben írtakat magyarul felolvasták, azok az én szavaimat tartalmazzák.

Mecséri

[KGB Archívum 43. f. 1/1. 205–209. Kézirat Mecséri János saját kezű aláírásával.]

3. Hersiczky Lajos vallomása, 1956. november 29.

Én, Hersiczky Lajos ezredes, 1920-ban Kisbéren születtem, 1954-ben elvégeztem a Katonai Szállítási Akadémiát Leningrádban, majd hazajöttem és a vasútnál lettem referens a MÁV Katonai Főosztályán. 1955-től a vasút katonai részlegének a vezetője

lettem. A forradalomról úgy értesültem, hogy az utcán láttam a diákok tüntetését, amikor ebédelni mentem. Ugyanezen a napon 17 órakor a volt közlekedési miniszter, Bebrits Lajos²⁵ a minisztertanácsból azt magyarázta, hogy a tüntetések nem komolyak és hamarosan véget fognak érni, így a minisztériumnak nem kell óvintézkedéseket tenni és munka után mindenki hazamehet. Aznap én is hazamentem. Este feleségemmel sétáltunk a városban, amikor a tüntetések folytatódtak, de akkor még lövések nem dördültek. Reggel lövések hangjaira ébredtünk. Munkába akartam menni, de a hidakon nem lehetett átjárni. A budai oldalon laktam. Ezután a MÁV hírközlési főosztályra mentem, ahol szintén volt katonai részlegünk. Leellenőriztem az ügyeletet és éjszakára ott maradtam. 25-én már át tudtam menni a pesti oldalra, bementem a főosztályra, ahol folyamatosan, egészen 31-ig ott voltam, míg a szovjet alakulatok el nem hagyták Budapestet. A főosztályon ügyeletet szerveztem, a vasút-közlekedésit, és a vasút-légvédelmit. Természetesen nem tudott mindenki bevonulni, mert a városban nem volt közlekedés. Azon kívül a vasút politikai vezetőjével és saját munkatársaimmal, meg a politikai munkatársakkal megszerveztem a vasúti minisztérium²⁶ épületének védelmét is.

Az első napokban nem volt fegyverünk és a fenti stábbal azokat a feladatokat hajtottuk végre, amelyeket a főparancsnokságtól kaptuk. A hadügyminiszter, Bata [István] vezérezredes parancsot adott, hogy bármilyen vasúti szállítást csak Békási Sándor vezérkari ezredesen keresztül kiadott személyes parancsa alapján lehet végezni. Megkövetelte, hogy minden közlekedés, még a polgári is, csak katonai felügyelettel történhet. Ezt a parancsot Csanádi Györgynek a vasút vezérigazgatójának továbbítottam. Ezek után a katonai vezetés felügyelte a vasúti forgalmat. A hadügyminiszter parancsára megakadályoztuk, hogy a felkelők vonatokkal közlekedjenek Budapest felé, előttük, Budapesttől kb. 40-60 kilométerre felszedtük a síneket és nem engedték be őket Budapestre. Csak egy vonat tudott Budapestre jönni, az is csak Kőbánya felsőig, ahol megállítottuk, és ott a hadsereg, amely már várta őket, tüzet nyitott és fogságba ejtették őket. Ezek a katonák a katonai akadémiától voltak ott. Láttam, hogy az nem elég, hogy a vonatközlekedést megakadályozzuk Budapest körül, mivel a felkelők a Pécsről és Miskolcra érkező vonatokat is elfoglalták. Ezért megbeszéltem Csanádi Györggyel, hogy ideiglenesen az ország valamennyi személyszállítását leállítjuk. Ezt közöltem a VKSZ vezetőjével,²⁷ Békásival, és olyan rendet alakítottunk ki, hogy a Budapestre tartó tehervonatokat a helyi katonai alakulatok átkutatták és csak akkor engedték Budapestre, ha nem voltak rajtuk fegyverek és felkelők. Ezekről tud Békási ezredes, a VKSZ főnöke és a tanácsos, M.A. Kozsemjakin ezredes, illetve a szovjet hadsereg VOSZO-jának a vezetője, Fedoszov ezredes is. Rajtuk kívül tudott még erről Csanádi György, aki később közlekedési miniszter lett a Kádár-kormányban. A vezérigazgató helyettesei Németh [József] és Kamuti [Jenő] is tudtak róla. Azon kívül a hadügy vezetése és a vasút politikai vezetője, Bogdy Géza és még sokan mások, akik a magyar vasútnál dolgoznak.

Amikor a Nagy Imre kormány megalakult, Csanádi Györgyöt²⁸ nevezték ki miniszternek, kb. október 28-án. A katonai vezetésnél szintén létrejött a munkástanács, amely azt javasolta a miniszternek, hogy váltsa le Jancsik [Ferenc] főosztályvezetőt, mivel az események alatt bebizonyította, hogy komoly helyzetekben döntésképtelen, és ő egy olyan ember, aki szó nélkül támogatja Rákosit és Gerőt. Csanádi miniszter ezt elfogadta és engem, mint helyetteset, kinevezett a főosztály vezetőjévé. Október 31-én, amikor a szovjetek kimentek a városból és létrejöttek a különböző jobboldali pártok, az utcán rendőrök nem voltak, csak nemeztörök. Én semmilyen parancsot nem kaptam a vezérkartól, a vezetés meg is szűnt. Hallottam, hogy kommunistákat gyilkolnak, nem tudtam mitévő legyek, és akkor mentem először haza nappal. Otthon gondolkodtam, mit tegyek, és láttam, hogy a kormányban igazi ellenforradalmárok is részt vesznek (pl. jobboldali szocdemek és reakciós elemek). A vasúton már keresték a lehetőséget, hogy a Kőbányán lévő vonatra lőjenek, és én arra gondoltam, hogy Csehszlovákiába kéne szöknöm. De az nem lehet, hogy mi mindent elveszítettünk, mert maradt még erőnk az ellenállásra, és elhatároztam, hogy amíg a párt első titkára, Kádár János kormányon lesz, én visszatérek a helyemre. November 1-jén visszatértem a főosztályra és 3-ig azzal foglalkoztam, hogy megmentsem a főosztályt, mivel különböző vasúti forradalmi tanácsok el akarták űzni a katonai vezetését a vasúti épületekből. Ez főként Debrecen és Szeged környékén volt így. Azon kívül, az akkori honvédelmi miniszter, Janza [Károly]

tábornok²⁹ a VKSZ munkatársán, Kriszten századoson keresztül parancsot adott arra, hogy szervezzünk meg mozgó javító csoportokat arra az esetre, ha kárt tesznek a vasútvonalban.

De ezt már nem tudtam végrehajtani, mivel november 3-án Kriszten százados közölte velem, hogy Kovács tábornok parancsot adott, hogy este 8 órakor nekünk a parlamentben jelentést kell tennünk a vasúti helyzetről. Minden anyagot összeszedtünk és este a parlamentbe mentünk. Ott Tildy [Zoltán] személyi titkára, Szücs [Sándor] fogadott és bevezetett Vas [Zoltán] szobájába. Ott volt Kovács [István] tábornok,³⁰ Maléter, Szücs [Miklós] tábornok,³¹ és utána érkezett meg a minisztertanács elnökének helyettese, Erdei [Ferenc]. Azon kívül a parlamentben találkoztunk még Garai ezredessel, aki a hadtáp üzemanyag ellátásáért felelt, annak volt a főnöke. Kovács tábornoknak akartunk referálni, de ő félbeszakított, nem kell semmit sem közölni, mondta, hanem együtt megyünk a kormánydelegációval Tökölre. Azon kívül megkérdezte, van-e kocsink. Azt válaszoltam, hogy a parlamentbe kocsival mentem, mire azt mondta, hogy a VKSZ-sok menjenek a saját kocsijukkal. A kocsit Bodó elvtárs vezette, aki az események alatt saját családjánál volt. A kocsiban volt még Cseh hadnagy, akinek a kocsikat kellett őrizni, amikor azok utasok nélkül voltak. (Ebben az időben Budapesten anarchia volt és azokat egyszerűen elvették.) Tökölre érkeztünk, ahol elkezdődött a megbeszélés. Mi, szakemberek nem vettünk részt a tárgyaláson, azt parancsolták, hogy addig várjunk, amíg be nem hívnak. 23 óra körül, abban a szobában, ahol várakoztunk, bennünket letartóztattak és attól kezdve itt vagyunk.”³²

Mecseri forradalmi magatartása, a tőle hallottak alapján:

A 7. hadosztály vezetője volt Esztergomban. Még 23-án parancsot adtak neki arra, hogy hadosztályával menjen Budapestre. Ő ezt a parancsot végrehajtotta és Budapesten tevékenykedett a felkelők ellen a szovjet alakulatokkal közösen. Ez idő alatt felkelés kezdődött Esztergomban is és ezért néhány alakulattal visszatért Esztergomba, ahol a felkelést leverte. Politikai helyettese Hurai százados, a városi tanács ostrománál még meg is sebesült. A felkelés leverése után visszatért Budapestre, ahol a szovjet hadsereg kivonulása után azt a parancsot kapta, hogy védje a parlamentet és a budai oldalt. November 3-án reggel parancsot kapott, hogy kísérje Tökölre azt a szovjet delegációt, amely a parlamentben folytatott megbeszéléseket. Ő elkísérte a delegációt, és annak vezetőjével meghatározták azt a helyet, ahol este 22 órakor várják a magyar küldöttséget. Mivel Mecseri azt a helyet pontosan ismerte, azt is parancsba adták neki, hogy este a magyar delegációt kísérje oda, ahol aztán őt is letartóztatták. Garai – elmondása alapján – október 23-án éjjel a szolgálati helyére ment, a hadtáphoz. A felkelés alatt biztosította az üzemanyag utánpótlást a szovjet és a magyar alakulatok részére. A felkelés alatt egyszer sem hagyta el a hadügyminisztérium épületét, csak november 3-án kapta a parancsot, hogy Kovács tábornokkal 10 órakor jelenjen meg a parlamentben és tájékoztassa az üzemanyag ellátási helyzetről. Velünk együtt ment Tökölre, ahol letartóztattak bennünket.

Kriszten századosról:

Ő a VKSZ osztályának munkatársa volt. 23-án éjjel azt a parancsot kapta, hogy menjen az egyik szovjet hadosztályhoz és ott legyen összekötő és tolmács, mivel egy kicsit tud oroszul. Addig, amíg a szovjetek Budapesten voltak, ő a szovjet hadosztály vezérkaránál tartózkodott. Miután a szovjetek elmentek, ő visszatért a VKSZ-ba. A hadsereg forradalmi haditanácsa a VKSZ vezetőjét, Békásit, a budapesti tisztek kérésére ideiglenesen eltávolította. Mivel magasabb rangú a VKSZ osztályán nem volt, Kriszten százados maradt (de őt nem nevezték ki) az osztály vezetője. Harmadikán kapott parancsot Kovács tábornoktól, hogy nekünk 20 órára a parlamentbe kell mennünk. Együtt mentünk a parlamentbe, utána Tökölre, ahol letartóztattak.

Hurai százados, Mecseri elmondása szerint mindig vele volt, nagyon jól helytállt és bebizonyította, hogy bátor tiszt. Én együtt voltam vele Tökölön egy cellában.

Hersiczky Lajos

1956. november 29.

[KGB Archívum 43. f. 1/1. 213–220. Kézirat Hersiczky Lajos saját kezű aláírásával.]

4. Jegyzőkönyv Kriszten Andor kihallgatásáról, 1956. november 29.

Jegyzőkönyv Kriszten Andor kihallgatásáról

Készült: 1956. november 29-én

Kriszten Andor 1920-ban Szatmár megyében Lámfalun született, magyar, munkásszármazású, 1954-től párttag, középfokú végzettsége van, a magyar hadsereg századosa. A vezérkar katonai közlekedési osztályán dolgozott. A kihallgatást megkezdtük 15.45-kor.

A Gajdos nevű tolmácsot figyelmeztettük az ukrán Btk 89. §-ában foglalt, valótlan fordítással elkövethető hamis tanúzás törvényes következményeire.

Kérdés: Hol volt letartóztatva?

Válasz: November 3-ról 4-re virradóra magyar emberek tartóztattak le Tökölön, Csepel szigeten, akik aztán átadtak a szovjet parancsnokságnak.

Kérdés: Hogyan került Tökölre?

Válasz: November 3-án nappal a parlamentben megbeszélések voltak a magyar és a szovjet katonai vezetés között a szovjet csapatok kivonásáról. Mivel ezek nem voltak befejezve, úgy határoztak, hogy azt Tökölön kell folytatni még aznap este. A vezérkar főnöke, Kovács István vezérőrnagy parancsára, mi, többek között Garai ezredessel és Hersiczkyvel Tökölre érkeztünk, mint a magyar kormánydelegáció szakértői. Nálam volt minden adat a magyar vasút és közút kapacitásáról és az összes térkép. A bizottságok ülésén nem vettünk részt, a folyosón tartózkodtunk. A magyar delegációt Erdei Ferenc, a Nagy Imre kormány államminisztere vezette. Tagja volt Maléter vezérőrnagy, Kovács István vezérőrnagy és Szücs Miklós ezredes³³. A megbeszélések alatt bejött a szovjet tábornokok és tisztek egy csoportja, amelyet egy vezérezredes vezetett és letartóztatta a magyar delegáció összes tagját, így minket is.

Kérdés: Hol tartózkodott és mivel foglalkozott a magyar ellenforradalmi felkelés alatt?

Válasz: Október 23-án megérkeztem a vezérkarhoz, ugyanaznap este a szovjet katonákkal a Danubia Hadianyaggyárba mentem, ahol egy golyószóró fészket akartunk megsemmisíteni.

Másnap Kovács István átirányított engem a szovjet hadosztály kötelékébe, amelyet Abaturov vezérőrnagy vezetett, akivel én Kecskemét felé mentem, hogy a Romániából érkező szovjet alakulatokkal találkozzunk. Ott más feladatokat is végrehajtottam. 30-án éjszaka Abaturov vezérőrnagy hadosztálya elhagyta Budapestet és én visszamentem a Hadügyminisztériumba.

Október 30-tól november 3-ig, amíg a Hadügyminisztériumban voltam, semmivel nem foglalkoztam, mivel a katonai közlekedési vezetéssel nekünk összeköttetésünk vagy nem volt, vagy ha volt is, az nagyon gyenge, akadozó volt. Ennek ellenére tartottuk a kapcsolatot, hogy tudjuk, milyen irányba vonulnak a szovjet alakulatok, és azután ezeket az adatokat átadtuk a magyar katonai hírszerzésnek. Azt, hogy milyen célból kellett nekik ezek az adatok én nem tudtam.

Kérdés: Mit tud ön a magyar ellenforradalom kialakulásának okáról?

Válasz: Szerintem az október 23-i események okai a párt és a kormány vezetésében keresendők egészen 1949-től kezdődően. Úgy gondolom, hogy a nép sok követelése helyes volt, míg egy része alaptalan és nacionalista. Az események közvetlen idején a

párt rosszul értékelte az eseményeket, a tömegek pártirányítása hiányzott, a Nagy Imre kormány határozatlanul cselekedett, és ennek eredményeként a fasizálódó elemek és más bujtogatók nagy hatással voltak a népre, ami nem kívánt eredményhez vezetett.

Kérdés: Mit tud ön az ellenforradalmárok és társaik budapesti gáztetteiről?

Válasz: A felkelés alatt nem voltam a városban, ezért ilyenekről nem tudok. A résztvevőkről sem tudok semmit sem mondani, másoktól hallottam ilyen gáztettekről, de hogy mennyire felelnek meg a valóságnak, azt nem tudom.

A kihallgatás 18 órakor ért véget, [számomra] érthető nyelven lett felolvasva, a saját szavaimat tartalmazza.

Gajdos tolmács

Kriszten Andor

[KGB Archívum 43. f. 1/1. 247–252. Kézirat Gajdos nevű tolmács és Kriszten Andor saját kezű aláírásával.]

5. Jegyzőkönyv Hargitai Gusztáv kihallgatásáról, 1956. november 29.

Jegyzőkönyv Hargitai Gusztáv kihallgatásáról
Ungvár, 1956. november 29.

Hargitai Gusztáv, apja Ferenc, 1932-ben született Sátoraljaújhelyen, Zemplén megyében, munkásszarmazású, DISZ-tag, középfokú végzettsége van, elektroműszerész a budapesti Klement Gottwald Villamossági Gyárban, VII. kerület Csengery u. 5. szám alatti lakos.

A tolmács Fulitka Mária figyelmeztette az ukrán Btk 89. §-ában foglalt, valótlan fordítással elkövethető hamis tanúzás törvényes következményeire.

Kérdés: Milyen nyelven akar vallomást tenni?

Válasz: Magyarul.

Kérdés: Milyen körülmények között és hol volt letartóztatva?

Válasz: November 4-én tartóztattak le kb. 0 óra 10 perckor szovjet katonák a tököli repülőtéren ahol szovjet repülőgépek voltak. Velem együtt 26 embert tartóztattak le, többek között Erdei Ferencet a Nagy Imre kormány igazságügyminiszterét (de ebben nem biztos) Maléter Pál hadügyminisztert, Tamás Kálmán gépkocsivezetőt, Cseh László vasúti tisztet, Szücs József jogászt, Barcsa Zoltán vezető gyorsíró, fiát Barcsa Zoltán fényképészt, Németh József katonai sofőrt és másokat. Ezek neveit nem tudom.

Letartóztatásom előzményei: Október 30-án saját elhatározásomból elmentem az üllői úti katonai laktanyába, ahol elhatároztam, hogy a nemzetőrségbe belépek. Felvettek, amiről egy tiszt nekem igazolást is adott. November 2-ig ebben a laktanyában autót javítottam, mint autóvillamossági szerelő. November 2-án attól a tiszttől, aki igazolást adott arról, hogy nemzetőr vagyok, kaptam egy pisztolyt és vele egy tár lőszert. Én ezt a fegyvert nem használtam, senkire nem lőttem, a laktanyában a gépkocsik javításával foglalkoztam. November 3-án, ebéd után a tisztek a laktanyában arra utasítottak, hogy én Maléter miniszter úr parancsára készítsek elő hat személygépkocsit, amelyen ő és mások valahova el akarnak utazni. Ezekben a gépkocsikban ellenőriztem az akkumulátorokat, és kb. este 8 órakor Németh József gépkocsivezető parancsot kapott, hogy egy kocsival menjen a parlament elé. Németh, Tamás Kálmán és én egy autóval a parlamenthez mentünk, a többi 5 autó már a parlament előtt állt.

Miután a mi autónk a parlament elé érkezett, minden autó elindult, de hogy hová és miért én nem tudtam. Az az autó, amelyben én utaztam, harmadik volt a sorban,

rajtam, a Németh és Tamás nevű sofőrökön kívül még volt két civil ruhás személy. Ezek azt mondták, hogy ők a szovjet képviselőkkel fognak beszélni, de hogy konkrétan kikkel és miről azt nekem nem mondták. Körülbelül egy óra utazás után az autók megálltak és láttam, hogy balra egy repülőtér van, az utasok pedig azt mondták, hogy megérkeztek a rendeltetési helyre. Ide este tíz órakor autóval szovjet tisztek érkeztek, akik üdvözölték azokat a személyeket, akik a közöttünk lévő első gépkocsiban ültek. Utána a szovjet tisztek autójukkal előre mentek, a többi autó követte őket a repülőtéri épülethez, ahova Maléter és társai bementek, míg én azokkal, akikkel egy kocsiban ültem az autóban maradtunk. Két órát váraoztunk, amikor kijöttek a szovjet tisztek és behívtak bennünket az épületbe ahol aztán letartóztattak. Hogy hova tűnt Maléter és a vele együtt érkezett emberek, nem tudom, többé nem láttam őket. Letartóztatásunkkor senki sem tanúsított ellenállást, nem volt lövöldözés, a pisztolyom és a tár a kocsiban maradtak.

Kérdés: Milyen céllal ment ön, Maléter és mások arra a repülőtérre, ahol a szovjet repülőosztagok voltak?

Válasz: Miután letartóztattak, de amikor még magyar területen voltam, a többi letartóztatott magyar tiszttől azt hallottam, hogy Maléter és a vele tartó személyek a szovjet katonai képviselőkkel akartak megbeszéléseket folytatni a szovjet csapatok magyar területről történő kivonásáról. Én személy szerint úgy mentem oda, mint autószerelő, azért hogy elhárítsam a hibákat, ha ilyen történne.³⁴

Kérdés: Milyen részt vettek ön és letartóztatott társai a Magyarország népi demokratikus rendszere elleni felkelésben?

Válasz: Én a felkelésben nem vettem részt, azon kívül, hogy tagja voltam a nemzetőrségnek.³⁵

Kérdés: Milyen részük volt a többieknek, akiket önnel együtt tartóztattak le?

Válasz: Nem tudom.

Kérdés: Nevezze meg a budapesti felkelés ön által ismert aktív résztvevőit, vagy felbujtóit.

Válasz: Én ilyeneket nem ismerek.

Kérdés: Kit ismer ön a felkelők közül, akik állati kegyetlenséget követtek el a magyar kommunisták és munkások ellen és olyanokat, akik a szovjet katonákat lőtték?

Válasz: Ilyeneket sem ismerek és olyat sem láttam, hogy valakit is megöltek volna, mert a lövöldözések idején otthon tartózkodtam és sehova nem mentem el.

Kérdés: Ismer-e ön olyan személyeket, akik át voltak dobva a felkelés idején Magyarországra Nyugatról?

Válasz: Ilyeneket sem ismerek.

Kérdés: Mivel szeretné kiegészíteni a vallomását?

Válasz: Semmivel se azon kívül, hogy letartóztatásom után engem és másokat átszállítottak szovjet repülőgépen a Szovjetunióba. Más kiegészítésem nincsen.

A jegyzőkönyvet a magyar tolmács felolvasta, abban az általam adott válaszok saját szavaimmal vannak leírva.

Hargitai Gusztáv

6. Jegyzőkönyv Hurai Rudolf kihallgatásáról, 1956. november 29.

1925-ben születtem a Komárom megyei Tokodon. 6 osztály polgárit végeztem, majd felsőfokú katonai képzésben vettem részt a Lenin Katonai Politikai Akadémián [Moszkva], amit 1956 márciusában fejeztem be. 1945-től vagyok a munkáspárt tagja, családos, a magyar hadsereg katonája, Esztergomban lakom az Erzsébet szállóban.

Október 23-ig Esztergomban voltam, mint a 7. gépesített hadosztály parancsnokának politikai helyettese. Október 23-án megtudtam, hogy délelőtt 11 órakor Piros belügyminiszter mindenféle felvonulást betiltott a fővárosban. 14 órakor a rádió bemondta, hogy a tilalmat feloldották. Megkezdődött a diákok felvonulása, de ennek okát nem tudom. 16.30-kor a Hadügyminisztérium ügyeletesétől kaptam egy telefont, hogy a hadosztály parancsnoka és én azonnal jelenjünk meg a Piliscsabán állomásozó 8. gépesített ezrednél, és majd ott kapjuk meg a miniszter további parancsát. A politikai helyettes várt bennünket. Elmondta, hogy bár Budapesten békés felvonulás zajlik, nekünk az lesz a feladatunk, hogy az esetleges zavargásokat megakadályozzuk. Közölte, hogy riadót csak a miniszter, a politikai főosztály vezetője és a törzsfőnök rendelhet el. Riadó esetén a löszereket csak egy autón szabad vinni, és csak szükség esetén osszuk szét, azért hogy elkerüljük a vérontást. A katonáknak el kell magyarázni, hogy őket nem a saját népük ellen küldik, hanem a fosztogatók és a gyújtogatók ellen. Ezek után az utasítások után ő minket a hadosztály parancsnokával, Mecséri ezredessel Aszódra küldött, a 15. gépesített ezredhez. A tábornok a 8. ezreddel maradt. Miután Mecséri ezredes Aszódra érkezett, parancsot adott az ered parancsnokának, hogy hívja össze a parancsnokokat. Ismertették velük a feladatokat. 20 óra körül a törzsfőnök telefonon utasítást adott, hogy egy megerősített gépesített hadosztállyal induljanak Budapestre, én pedig arra kaptam parancsot, hogy térjek vissza Esztergomba és az egész hadosztályt mozgósítsam. 22 órakor érkezünk Esztergomba és riadót rendeltünk el. Hazafelé menet Budapest külvárosában találkoztunk a 8. gépesített ezreddel, amely már megkapta a számunkra ismeretlen parancsot. 24-én hajnali 2 órakor a minisztériumból parancs érkezett, hogy a 33-as tankezredet Budapestre kell küldeni, a hadosztály parancsnokának és nekem pedig a Budai Nagy Antal kaszárnyába kellett mennünk. Az ezred azt a feladatot kapta, hogy őrizze a hidakat és a Belügyminisztériumot. Mi azt, hogy hol tartózkodott a 8. és a 15. ezred, akkor még nem tudtuk. Feladatukról később a minisztériumból értesítették őket, a hadosztály parancsnokának külön erre irányuló kérésére.

Október 25-én, csütörtökön a hadosztály parancsnoka meg akarta szemlélni az alakulatokat. Elmentünk vele a 33. ezredhez, a Belügyminisztériumhoz. 11 óra körül a szomszéd házakból ránk lőttek. Nem messze álltak a szovjet alakulatok. Mi velük együtt válaszoltunk a lövésekre. A harc negyven percig tartott. Ezek után létrehoztunk egy ostromcsoportot a házak átkutatására, de ott már senkit nem találtunk. Mint ahogy később kiderült, ezek a házak egymással össze voltak kötve, így a banditák elszökhettek. 14 óra körül a 15. gépesített ezredhez mentünk, ami a XIV. kerület fegyverraktárát őrizte. Ott tudtuk meg, hogy éjszaka őrájuk is rálóttek, megöltek egy századost és két vagy három katonát. A 8. ezredhez a nagy tömeg miatt nem tudtunk eljutni, ezért visszatértünk a laktanyába. 26-án, pénteken hírt kaptunk, hogy Esztergomban zavargások vannak és mi Mecséri ezredessel, két tankkal hazamentünk. Útközben, már Esztergomban, a gépkocsinkra a fürdőszállóból rálóttek. Súlyosan megsebesült a műszaki osztály vezető-helyettese, Szabó százados. Visszalóttunk a szállodára. Gépfegyverekkel és a tankok ágyúival is tüzeltünk. A törzskarból velünk azt közölték, hogy a városi tanácsot elfoglalták a fegyveres felkelők és még az érkezésünk előtt a törzskar előtt szétlőttek egy autóbust, amelyen fegyverekért jöttek. A felkelők nem hallgattak sem a kérésekre, sem a felszólításokra, nem fordultak vissza. Elhatároztuk, hogy 3 tankkal elmegyünk megnézni, mi folyik a városi tanácson. Az egyik tankot a hadosztály parancsnoka, a másikat a törzsfőnök, a harmadikat nem tudom ki irányította. Én egy teherautóval mentem, azon 10–15 ember volt velem, kézi lőfegyverekkel. Mikor a térre

értünk, az épületből ránk lőttek. Rövid tűzharc keletkezett, de amikor válaszul a tankok is elkezdtek lőni, minden elhallgatott. Engem egy szilánk könnyebben megsebesített a nyakamon. Mikor egy percnyi csend lett, elhatároztam, hogy támadást indítok. Ezt közöltem a három parancsnokkal, és kértem, hogy ne lőjenek. Velem együtt rohamra indult egy csoport katona, úgy 8–10 ember. Benyomultunk a városi tanács udvarába, ahol az ott lévőknek megparancsoltam, hogy tegyék le a fegyvert. Erre azzal a feltétellel voltak hajlandók, hogyha szabadon elmehetnek. Én ebbe beleegyeztem.

Ezek után a fegyvert és a lőszert egy csomóba ledobálták. Ott láttam a lefegyverzett rendőrség automata fegyvereit, néhány katonai automata fegyvert és egy golyószórót is. Később kiderült ez utóbbi egy tankról volt leszerelve, amit a felkelők előzőleg foglaltak el. Az épületből kizárólag fiatalok jöttek ki, úgy 15–20 évesek lehettek. Ezen az estén hírt kaptunk arról, hogy Csolnok mellett, az Esztergomtól 15 km-re lévő bányában, a fogságban lévő köztörvényesek és politikai rabok szökést készítenek elő a helyi lakosok segítségével. A korábban odaküldött katonák féltek, nem akartak éjszakára nehéz fegyverzet nélkül maradni. A hadosztály parancsnoka ezért engem három tankkal odaküldött. Reggelig voltam ott, majd az ő parancsára visszatértem. A tankok és az emberek addig maradtak ott, amíg az Igazságügyminisztériumból meg nem érkezett egy bizottság azzal a paranccsal, hogy minden foglyot engedjünk szabadon. Ez hétfőn vagy kedden volt, október 28-án, vagy 29-én.

Kedden, 29-én visszatértünk a hadosztály parancsnokával Budapestre. Ugyanabban a laktanyában, ahol mi is voltunk, volt egy gyalogsági tiszti iskola is. Estére érkezünk meg, amikor tisztjeink beszámoltak a fővárosi helyzetről, ahol ekkorra már minden összekeveredett, senki sem tudta ki kivel van. A központból semmilyen utasítás nem érkezett. Az állandóan ismételt kérdéseinkre azt válaszolták, hogy mindenki cselekedjen saját belátása szerint. Ezért a hadosztály parancsnokával elhatároztuk, hogy a Hadügyminisztériumba megyünk, hogy a helyszínen tájékozódjunk. Nem akartak kiengedni bennünket a laktanyából, mivel a tiszti iskola létrehozott egy katonai forradalmi tanácsot, és a távozáshoz annak az engedélyére is szükség lett volna. Az engedély hiánya ellenére minket nem mertek visszatartani. Elmentünk a minisztériumba. Nem találtuk ott a törzsfőnököt, de a vezérkari főnököt és a politikai főosztály vezetőjét sem. Később közölték, hogy őket már menesztették. A tisztek, és ami még érthetlenebb volt, a kommunisták kezdtek forradalmi tanácsokat létrehozni, olyan embereket választva oda, akik – ahogy ők mondták – nem kompromittálták magukat a Rákosi kormány idején. Ezek után mi az akkori hadügyminiszterhez, Janza altábornagyhoz mentünk. Feltettük neki a kérdést, hogy mitévők legyünk a továbbiakban. Mindenre határozatlanul felelt, és nagyon rosszkedvűnek látszott. A hadosztály parancsnoka erre azt mondta neki, hogyha így van, akkor mi Maléter ezredeshez fogunk csatlakozni, aki tudomásunk szerint a munkáshatalomért harcol, és a kommunista kormányért. Nem emlékszem, hogy erre Janza tábornok mit válaszolt. Talán azt kérdezte, nem lesz-e korai, vagy azt mondta, hogy csináljatok, amit akartok, ezt már nem tudom megmondani. Elmentünk a Mátyás laktanyába, ahova a mi törzsünk és a 33-as tankezred is ment. Ott tanácskoztunk a tisztekkel és onnan a Kilián laktanyába mentünk Maléter ezredeshez. Megkérdeztük mi a célja. Ő elmondta, hogy került oda, elmondta azt, hogy ő szilárdan áll és ő és az emberei a szovjethatalomért és Nagy Imre kormányáért harcol. (Akkor még kommunista kormányért) A cél: létrehozni egy szilárd rendet, megakadályozni a vérontást, nem engedni meg semmiféle fasiszta és burzsoá rend létrejöttét. Mi megígértük, hogy ezeket a célokat támogatni fogjuk. Ez a beszélgetés október 29-én 22 óra körül történt. Ezek után a hadosztály parancsnokával visszamentünk a törzskarhoz. Másnap, 30-án egy helyre gyűjtöttük össze a hadosztály katonai alakulatait, ugyanezen a napon a főparancsnokságról a hadosztály parancsnoka parancsot kapott, hogy vegye át a Buda feletti parancsnokságot, és irányítsa oda a hadosztályt is. 31-én a Petőfi laktanyába mentünk át, ott állomásoztak a mi alakulataink egészen november 3-ig, az én letartóztatásomig. 31-én vagy november 1-jén a legfelsőbb tanács parancsot adott Maléter ezredesnek a haderő irányítására. November 1-jén Maléter parancsot adott, küldjünk 10 tankot és egy gépesített zászlóaljat a parlament őrzésére. A hadosztály parancsnoka személyesen irányította őket. Reggel, november 3-án Mecseri ezredes telefonált, hogy a törzsfőnök és én menjünk hozzá a

parlamentbe. Ott azt mondta, hogy nem érti, miről van szó, a kommunista vezetést menesztették, valami kabinet jött létre, a parlament egyre jobban telítődik mindenféle kétes elemekkel. Ebből kifolyólag kérdést akartak intézni az ekkorra hadügyminiszterre lett Maléterhez, vagy Nagy Imréhez, de egyiket sem tudták elérni.

Maléter kiadta a parancsot, hogy két kocsival, fegyverekkel a hadosztály parancsnoka és én menjünk egy szovjet alakulathoz Tökölre, és kísérik el a szovjet delegációt a parlamenthez és gondoskodjunk a városban a biztonságukról. Mi odamentünk, de elkerültük a delegációt, amely egy másik úton már elment. A parlamentben találtuk meg őket. A megbeszélések után a delegációt a szovjet követségre kísértük, utána Tökölre. Nekünk azt mondták, hogy a megbeszélések 22 órakor lesznek Tökölön, ahova megint el kell kísérni, de most már a mi delegációnk. Ott minket 24 órakor letartóztattak, és 9-én, repülőgépen hoztak ide.

Befejezésül néhány szót azokról, akiket velem együtt tartóztattak le. Mecséri ezredes ez év tavaszától ismerem. Ezekben a napokban mi együtt voltunk, ő azt tette, amit én. Hersiczky ezredessel én a tököli alakulat cellájában ismerkedtem meg. Elbeszélése szerint ő még csak nem is tudta miről van szó. Arra kapott parancsot, hogy gyűjtse össze az adatokat a szállítójárművekről és jelenjen meg a parlamentben. Ott beültették egy kocsiába, és Tökölre vitték, ahol le is tartóztatták. Addig ő nem vett részt az eseményekben, csak a miniszter utasítására adott ki parancsot Budapest peremén a sínek felszedésére, azért hogy a felkelők vidékről ne tudjanak bejönni a városba. Az utóbbi napokban tehetetlen volt, a vasutasok megtagadták parancsait, amelyek a szovjet szállításokra irányultak. Ugyanott ismerkedtem meg Zs. Szabó László főhadnaggyal, aki Maléter segédtisztje volt. Ő véletlenül került hozzám, addig a lőszerraktárt és a pénzverdét őrizte. Részleteket nem tudok. A többiek, akikkel jelenleg egy cellában vagyok: parlamenti gépkocsivezetők, a parlament és a Hadügyminisztérium gépkocsivezetői. Egyikük fotóriporter a Magyar Távirati Irodából. Az ő elbeszélésükből és az eseményekhez való viszonyulásukból világossá vált számomra, hogy ezek majdnem mind párttagok és az eseményekben nem vettek részt. Egy autóval utazott velünk, de nem tudom kinek a parancsára Szücs [Sándor] doktor. Valamelyik miniszter, talán Tildy államminiszter titkára. Ő a gépkocsiban próbált beszédbe elegyedni velünk, azt mesélte, hogy megsértették, amikor 1949-ben kizavarták a parlamentből, és hogy milyen jó, hogy minden így történt, és a mi feladatunk megtisztítani a társadalmi életet. Bennünket uraknak nevezett, azt mondta, hogy a paraszttól nem szabad elvenni a földet, de el tudja képzelni a gyárak kapitalista irányítását. Korábban én őt nem ismertem, nem láttam, véleményem szerint, amikor az utcákon folyt a vér, ő és a hozzá hasonló elemek a régi hatalmat igyekeztek visszahozni. Mást elmondani nem tudok.

Ungvár, 1956. november 29.
Ernő

Hurai Rudolf

[KGB Archívum 43.f. 1/14. 168-172. Kézirat Hurai Rudolf Ernő saját kezű aláírásával.]

7. Feljegyzés Németh József Lajos kihallgatásáról, 1956. november 29.

Feljegyzés
1956. november 29.

Németh József Lajos 1934-ben született Budapesten, munkás, gyengén tud írni, olvasni, nőtlen, DISZ-tag. 1953-ban elítélték két év kilenc hónapra tűzifa lopásért. Büntetését letöltötte 1956. május 22-én. Letartóztatásáig a magyar hadsereg 1226/3-as építészeti alakulatánál volt sorkaton. A hadseregbe 1956. június 19-én hívták be. Október 24-én másik négy katonával együtt az állomásra ment építőanyagot rakodni. Kirakodás után visszament és a laktanyában volt 27-ig, amikor aznap este kimenőt kapott és hazament. Egy napig volt otthon, majd visszament a laktanyába. November 3-án Maléter ezredessel együtt Tökölre ment a szovjet megbeszélésre, ahol 26 magyar katonával együtt

letartóztatták. Letartóztatásakor fegyvere nem volt. Hogy ki szervezte az államellenes zavargásokat, ki vezette és ki vett benne részt, nem tudja.

Ellenőrzésre szorul.³⁶

Tretyakov nyomozó

[KGB Archívum 43. f. 1/1. 337. Kézirat Tretyakov nyomozó saját kezű aláírásával.]

8. Hersiczky Lajos kihallgatási jegyzőkönyve 1956. november 30.

Hersiczky Lajos, apja Imre, 1920-ban született Kisbéren, Komárom megyében, munkás származású, a magyar munkáspártnak 1939-től tagja. 1954-ben fejezte be a leningrádi Kaganovics Katonai Szállítási Akadémiát. A Közlekedési Minisztérium katonai főosztályán dolgozott vezető beosztásban, Budapesten lakott a Szász Károly u. 5. szám alatt. Ezredes.

A kihallgatás kezdete: 9 óra 5 perc.

Kérdés: Mondja el azokat az okokat, amelyek kiváltották a magyar nép elégedetlenségét és elindították politikai mozgalmát, amelyet aztán a fasiszta elemek népellenes ellenforradalommal alakítottak át.

Válasz: Saját tapasztalatom, valamint a gazdasági helyzet alapján az a véleményem, hogy a magyar kormány 1950-től súlyos gazdasági és politikai hibákat követett el. Nem akarom részletezni, de megnevezhetem a Jugoszláviához való viszonyt, a Rajk-ügyet, ismert kommunisták letartóztatását. A sok letartóztatás és a büntetések súlya nem volt indokolt. Gazdasági szempontból az ipar új ágainak kiépítése, amelyek nem feleltek meg a lehetőségeknek, a régi gyárak és üzemek korszerűsítésének hiánya, ugyanis sok gyár felmondta a szolgálatot, nem termelt, mert elromlottak a rossz minőségű gépek. A mezőgazdaságban a helyzet úgy alakult, hogy a parasztok menekültek a földtől a súlyos adók miatt. Megjegyzem, régebben Magyarországon volt olyan helyzet, hogy egyik testvér megölte a másikat egy darab földért. Szembe ötlő volt a mezőgazdaság rossz helyzete és a parasztokkal való mostoha bánásmód. A hadseregben a tiszteknek igen alacsony volt a fizetésük, folyamatosan csökkentették az állományt. A leszerelt tiszték és sorkatonák pedig nem találtak munkát, nem volt kellő megélhetési lehetőség, mintahogyan szén sem volt. Megsértették a magyar hadsereg hagyományait is azzal, hogy megváltoztatták az egyenruhát, beszüntették a nyári szabadságot, az esti kimenőket stb. Hozzá kell tennem, hogy a hadsereg állományát főleg a nép fiai adták, akik ismerték a mezőgazdaság rossz helyzetét, az ipar hanyatlását, és ez rányomta a bélyeget a gondolkodásukra. A hadsereg vezetése pedig gyenge volt, mivel legtöbbjük nem volt képzett katona. Azokat a személyeket, akik elégedetlenkedtek, vagy rámutattak a hibákra, azonnal ok nélkül elbocsátották. Ebből az következik, hogy a hadsereg gyenge volt és a kritikus pillanatban képtelen volt harcolni a felkeléssel. Egyes képviselői ráadásul átálltak a felkelők oldalára. Ezzel a háttérrel a politikai élet felszínén különböző társadalmi szervezetek jelentek meg, egyletek, és egyes, a népi rendszerrel ellenséges személyek. Ennek a fényében rá kell mutatni a létrejött Petőfi Körre, ahová a diákok tömegesen mentek. Kezdetben a Petőfi Kör nem foglalkozott politikai kérdésekkel. De miután rámutattak a pártvezetés hibáira, és feltárták a hibákat, a tömeggyűléseken, amelyeket ez a társaság szervezett, csakis politikai problémákat vitattak meg. Kéthárromezer fős tömeg előtt minden jelentkező szabadon elmondhatta a véleményét a legkülönbözőbb kérdésekről. Észre lehetett venni, hogy ennek a társaságnak a tagjai két táborra oszlottak: voltak békés beállítottságú személyek, becsületes magyar ifjak, akik a hibák kijavítására törekedtek, a másik része pedig reakciós elemekből állt. A tömeggyűléseken Háy László író lépett fel, Tardos Tibor újságíró, Nógrádi [Sándor] vezérezredes, Rajk felesége, az oktatásügyi miniszter és mások. Ez a szólásszabadság ahhoz vezetett, hogy már 1956 júliusában egyes személyek forradalomra, a hatalom leverésére buzdították a népet. (Ezek közé tartoztak az általam megnevezett szónokok is.) A Petőfi Kör vezetése kapcsolatban állt a budapesti egyetemmel. Rá kell mutatnom a

Magyar Írószövetségre is. Ennek az „Irodalmi Újsága” az utóbbi időben nem irodalmi, hanem kizárólag politikai kérdésekkel foglalkozott. Az újságban közölt cikkek élesen hatalom ellenesek voltak. Az ellenforradalom legsötétebb forrásai a földalatti ellenforradalmi szervezetek voltak. Én csak egy általam ismert ellenforradalmi szervezetet mondhatok, amelynek létezéséről a MÁV Katonai Szállításvezetőség mérnöke Bacsonyi mesélt nekem. Az egyik beszélgetésünk során elmondta, hogy kb. fél évvel azelőtt egy vasúttervező szervezet mérnöke, bizonyos Péter igyekezett megnyerni Bacsonyit egy Magyar Egység nevű ellenforradalmi szervezetnek. Elmondta, hogy ez a szervezet sok pénzzel rendelkezik, lehetősége van tagját bármilyen állásba, bármelyik magyar városba kinevezni, a feladatairól és a működési mechanizmusáról azonban Péter – Bacsonyi elmondása alapján – nem mesélt. Erről a tényről én informáltam Radványi őrnagyot a Belügyminisztériumban, aki foglalkozni kezdett ezzel az üggyel. Más ellenforradalmi szervezetről nem tudok.

Kérdés: Kit ismer ön az ellenforradalom aktív résztvevői közül?

Válasz: Az aktív szervezők közül ismerem Malétert, régi horthysta tisztet, aki az ellenforradalom idején átállt a felkelőkhöz. Amikor a szovjet hadsereg elhagyta Budapestet, először hadügyminiszter-helyettes lett, utána miniszter. 1948 óta ismerem Malétert, amikor ő orosz nyelvtanfolyamon vett részt. 1948 után pedig 1956. november 3-án a parlamentben találkoztam vele. Marián [István] alezredes a Műszaki Egyetem Katonai Tanszékének vezetője. Ott voltam, amikor a diákok előtt elmondott beszédében felhívta az ott lévőket, halasszák el a tüntetést október 23-ról 24-re. A felkelés idején a Budapesti Katonai Forradalmi Bizottságnak a tagja volt. Hallottam, hogy Marián Maléter helyettese volt a Kilián laktanyában. Király Béla öreg horthysta tiszt. A tiszti iskola tanára. 1949-ben a vezérkar alezredese volt. A felkelés idején, Budapest területén valamennyi katonai egységet ő irányította. A katonai forradalmi tanács tagja. Dencs [Demtsa Pál] öreg horthysta tiszt, ezredes. A katonai akadémia tanára. A hadsereg katonai forradalmi tanácsának tagja. Ezekon kívül ismerem még Ficzerét [Béla] alezredest, öreg horthysta tisztet, aki a zavargás idején egy olyan csoportot vezetett, amely felderítette azokat a búvóhelyeket, ahol a felkelők elől bujkáltak Budapest pártszervezeteinek vezetői. Váradi [Gyula] tábornok, aki a hadsereg forradalmi tanácsának tagja volt, 1950-től 51-ig Magyarország összes gépesített hadosztályát vezette. Más ellenforradalmárokat nem ismerek.

Kérdés: Milyen volt az ön gyakorlati részvétele az eseményekben?

Válasz: 1956. október 22-én mintegy fél óráig jelen voltam a műszaki egyetem tömeggyűlésén, ahol elhatározták, hogy tüntetést szerveznek. Október 23-án magához rendelt a közlekedésügyi miniszter, Bebrits [Lajos] és közölte, hogy semmi rendkívüli nem fog történni. Október 24–25-re éjjel a Közlekedésügyi Minisztériumban voltam, azért mentem oda, mert képtelen voltam átmenni a hídon Pestre, ahol a katonai főosztály volt, azaz a munkahelyem. Október 25-én elmentem a munkahelyemre, kapcsolatba léptem Békási [Sándor] ezredessel és megismerkedtem a budapesti helyzettel. Megszerveztem az épület védelmét, a főosztály védelmét, felállítottam a helyi vasutak őrségét. Még ezen a napon megkaptam a honvédelmi miniszter, Bata vezérőrnagy parancsát, hogy csak az ő utasítását hajtsam végre, amelyeket kizárólag Békási ezredesen keresztül fogok kapni. Mivel Budapestre kezdtek irányulni a felkelőkkel teli vonatok, én a Bata utasítására elzártam a vasúti közlekedést 60 km távolságra Budapesttől. Mivel egy szerelvény áttörte a zárlatot, én saját belátásom szerint leszereltem a Budapest körüli síneket, hogy megakadályozzam a felkelők Budapestre való bejutását. A Budapestre érkező szerelvény vakvágányra volt irányítva, ahol a felkelőkre tüzet nyitottak a katonai akadémia katonái, és fogságba ejtették őket. Egyeztettem Csanádival [Csanádi György], aki a MÁV vezérigazgatója volt, beszüntettem a személyközlekedést Magyarország teljes területén. Ennek az volt az alapja, hogy Sztálinvárosban a felkelők elfoglaltak egy személyvonatot, az utasokat kiszállították, és ezzel akartak a felkelők Budapestre jönni. Békási ezredessel megbeszéltem, hogy minden

teherszállító szerelvényt átvizsgáltatunk, hogy megakadályozzuk azt, hogy a fegyverek Budapestre jussanak. Miután megalakult a Nagy Imre kormány, a közlekedésügyi miniszter Bebrits Lajos lett, akit gyűlöltek a vasutasok. Ezért sztrájkot hirdettek, és a létrehozott forradalmi bizottságok befolyására, hatására, figyelmen kívül hagyva azt, hogy Bebritset már felmentették, folytatták a sztrájkot, és azt követelték, hogy vonják ki magyar területről a szovjet hadsereget.

Október 29-én a Közlekedésügyi Minisztérium katonai főosztályánál létrehoztak egy forradalmi bizottságot Gallóval az élén és Kovács László helyettesével. Én személyesen a bizottságban nem vettem részt, ez a bizottság főleg a főosztály referenseiből állt. A forradalmi bizottság, követelést terjesztett a minisztérium elé, hogy váltsák le Jancsikot a főosztály éléről, és nevezzenek ki engem erre a posztra. Ezzel a javaslattal a közlekedésügyi miniszter egyetértett és október 29-én elfoglaltam a minisztérium katonai főosztály főosztályvezetői posztját. Október 30–31-én, Budapesten teljes anarchia uralkodott, a városból kezdtek kivonulni a szovjet seregek, a reakció hatalomhoz jutott. Október 30–31-én, a munkahelyemen voltam, 31-én hazamentem, november 1-jén a rádióban hallottam, hogy létrejött a katonai forradalmi tanács, amelynek tagjai lettek Lőrincz Kálmán, Váradi [Gyula] tábornok, Penczi [József] ezredes, Nádor [Ferenc] ezredes, Király Béla és mások. Ezek után elhatároztam, hogy visszajövök a főosztályhoz. November 1,2,3-án minden erőmet arra fordítottam, hogy megakadályozzam, hogy a forradalmi bizottság felszámolja a Közlekedésügyi Minisztérium katonai főosztályát, valamint a vasúti igazgatóságok katonai osztályait. Ez sikerült, a mi főosztályunk fennmaradt, és a főosztály iratai is megmaradtak. Ezek a bizottságok felszámolták a politikai főosztályokat és osztályokat. November 3-án a vezérkar főnöke, Kovács István nekem és Kriszten századosnak parancsba adta, hogy készítsünk egy jelentést, a vasút és a közlekedés katonai helyzetéről, ehhez mellékeljük a megfelelő anyagokat és jelentkezzünk Tildy államminiszternél. 20 órakor Kriszten századossal megérkeztünk a parlamentbe, ahol minket Szücs, Tildy személyi titkára fogadott. Ő átirányított minket Vashoz [Vas Zoltán] Budapest főváros ellátási biztosához, ott tartózkodott Maléter, Kovács István tábornok és Szücs [Miklós] ezredes. Maléter közölte velünk, hogy ők, azaz ő és Kovács István, Szücs és Erdei, a minisztertanács elnökének helyettese, annak a delegációnak a tagjai, amelyet a kormány hozott létre a szovjet katonai vezetéssel való tárgyalásra, amelynek az lesz a témája, hogy hogyan fogják kivonni a szovjet hadsereget Magyarországról. Mi, azaz én, Kriszten és Garai kötelesek vagyunk őket Tökölre kísélni, mint a saját szakterületünk szakértői.

Azt akarom mondani, hogy mi arról előre nem tudtunk, hogy a bizottsággal majd Tökölre kell mennünk, mivel nekünk csak azt parancsolták, hogy tájékoztassuk a vasúton uralkodó helyzetről Tildy titkárságát. 23 óra körül érkeztünk a delegációval együtt Tökölre, ahol a szovjet katonai képviselők fogadtak bennünket. Én, Kriszten, Garai ezredes és Zs Szabó, Maléter segédtisztje, Maléter parancsára egy külön szobában maradtunk a fényképésszel együtt. A fényképész szerint ebből a szobából minket, mint szakértőket szükség esetén behívtak volna abba a terembe, ahol a megbeszélések folytak. Ebben a szobában fél óra múlva bennünket magyar polgári személyek letartóztattak, akik azonnal átadtak minket a szovjet vezetőknek. A kihallgatás 18 óra 50 perckor fejeződött be, közben szünetet tartottunk 13-tól 14 óráig. A kihallgatás egyetértésemmel orosz nyelven történt.

A jegyzőkönyv az én szavaimat helyesen tartalmazza, azt elolvastam.

Hersiczky Lajos
nyomozó

Gamarisz

[KGB Archívum 43. f. 1/14. 219–222. Gépirat aláírások nélkül.]

9. Feljegyzés Barcsa Zoltán kihallgatásáról, 1956. december 1.

Feljegyzés
1956. december 1.

Barcsa Zoltán 1903-ban született Debrecenben, magyar nemzetiségű, apja János, magyar állampolgár, értelmiségi, felsőfokú végzettsége van, jogi doktor, pártonkívüli, családos, budapesti lakos a XIII. kerület, Sziget u. 26. szám alatt lakik.

Kihallgatása során elmondta, hogy az ellenforradalomban nem vett részt, a zavargások kezdetétől Budapesten volt és október 30-ig semmit nem csinált, otthon volt, az utcákra is csak vásárolni ment ki. Tüntetésekben nem vett részt.

1953-tól kezdve gyorsíróként dolgozott az MDP Pártfőiskola filozófiai karán. Október 30-án meghívták az újonnan létrejött parlamenti gyorsíró részlegbe, ahol őt a gyorsíró csoport vezetőjévé nevezték ki. November 3-án részt vett a megbeszéléseken, amely a Nagy Imre kormánydelegáció és a szovjet katonai vezetés között zajlott, ahol gyorsírói teendőket látott el.³⁷ (A megbeszélések nappal a minisztertanács épületében zajlottak, este pedig Tökölön, amely 40 km-re van Budapeستől) A magyar delegáció közé tartozott Erdei Ferenc államminiszter, a delegáció vezetője, Maléter hadügyminiszter, Kovács István vezérkari főnök, Szücs (hogy milyen beosztást töltött be nem tudja). A megbeszélések fő témája, hogy ne engedjék be Magyarországra a szovjet alakulatokat, a bent lévők menjenek ki a Varsói Paktum szerint, a szovjet kormány egyezzen bele abba, hogy hivatalos közleményt adjanak ki Magyarország szuverenitásáról és függetlenségéről. Ez, és más kérdések, amelyek a megbeszélés témájához tartoztak, abból a politikából erednek, amely szerint Nagy Imre kormánya ígéretet tett arra, hogy a magyarországi mozgalom minden napirenden lévő követelését teljesíti, mert Nagy Imre ezek elől meghátrált. Barcsa személyes véleménye, hogy Magyarország kilépése a Varsói Szerződésből, az ország semlegessége nem fenyegetik azoknak a magyar munkásoknak a gyökeres érdekeit, akik szocialista társadalmat akarnak felépíteni, mivel a jelenlegi nemzetközi helyzetben, (a világ két táborra szakadása imperialista, militarista és szocialista táborra) nem lehet létrehozni és megőrizni Magyarország semlegességét, a szocialista rendszer mellett. Barcsa kijelentette, nem tudja, hogy ki szervezte, ki vezette az ellenforradalmi felkelést Magyarországon, azt sem, hogy kik voltak a résztvevői a magyar kormány és a párt elleni támadásoknak, kik voltak a pártaktívák és a szovjet katonatisztek gyilkosai.

További ellenőrzésre szorul.

Gatenko nyomozó

[KGB Archívum 43. f. 1/1. 324–326. Kézirat Gatenko nyomozó saját kezű aláírásával.]

10. Feljegyzés Barcsa Zoltán fotóriporter kihallgatásáról, 1956. december 3.

Feljegyzés
1956. december 3.

Barcsa Zoltán 1936-ban született Budapesten, a DISZ tagja 1950-től, középfokú végzettségű, tisztviselő, nőtlen, az MTI-nél fotóriporter, [Budapest] XII. kerület, Sziget u. 26. szám alatti lakos.

Kihallgatása során, december 3-án előadta, hogy az események első napján, október 23-án dolgozott, utána hazament, tüntetésekben és katonai megmozdulásokban nem vett részt. November 3-án behívták az MTI-be, és mint fotóriportert kiküldték a parlamentbe, ahol ő a külföldi tudósítokat fényképezte. Este a magyar állami kormánydelegáció elutazott a budapesti repülőtérre, hogy ott megbeszéléseket folytasson a szovjet katonai vezetéssel, ahova saját kezdeményezéséből ő is elment apjával, mivel az ő apja gyorsíróként dolgozott a magyar parlamentben. A megbeszélések idején, a repülőtéren két civil ruhás magyar letartóztatta.

Ugyanakkor volt letartóztatva apja is és átadták őket a szovjet katonai parancsnokságnak.

Bogdov százados főnyomozó

[KGB Archívum 43. f. 1/1. 335–336. Kézirat Bogdov százados saját kezű aláírásával.]

11. Feljegyzés Zs. Szabó László kihallgatásáról

Feljegyzés

Zs. Szabó László 1931-ben született Békéscsabán, 1949-től a magyar munkáspárt tagja, parasztszármazású, családos, felsőfokú végzettsége van. A Budapesti Egyetem testnevelési karát végezte, magyar nemzetiségű, honvéd főhadnagy, testnevelő tanár a Váci Katonai Iskolában, budapesti lakos.

Kihallgatása során elmondta, hogy az ellenforradalomban nem vett részt, október 23-án Vácról megérkezett Budapestre és október 25-ig csak a családjához ment, máshová nem.

Október 25-én a rádióban hallotta a hadügyminiszter parancsát, hogy minden Budapesten tartózkodó tiszt jelenjen meg a legközelebbi laktanyában, és e miatt a Kis János laktanyába ment. Ott egy tisztiiskola volt, és a törzsfőnöknél Bisi [Tibor] alezredesnél jelentkezett. Október 25-től 30-ig a Kiss János laktanyában volt, feladata a lőszerraktárak őrzése volt, 30-án pedig az iskola parancsnokától, Koltai ezredestől (vagy Szabótól) olyan parancsot kapott, hogy kísérjen el a műszaki hadsereg főnökéhez, Maléterhez két diákot, akik engedélyt kértek Budapestre való beutazásra azzal a céllal, hogy élelmiszert vásároljanak, amit ő végre is hajtott. Maléter, aki ismerte Szabót, még az 1951-től a hadügyminisztériumban végzett közös szolgálatból, magánál tartotta segédtsztnak. Október 31-től Szabó állandóan Maléter mellett volt, november 1-jén Maléter hadügyminiszter-helyettesnek volt kinevezve, másodikán pedig miniszternek. Maléternek a Budapesti események ideje alatti tevékenységéről Szabó a Maléter szavaiból a következőket tudja:

[Október] 26-ig Maléter ellenezte a budapesti zavargásokat, mialatt a Kilián laktanyában volt 25-én és 26-án, azt adta parancsba katonáinak, hogy gátolják meg a városban lévő rendbontásokat. Később, mikor a zavargások a városban kiteljesedtek, Maléter csatlakozott a felkelőkhöz. Azt, hogy konkrétan mi volt a tevékenysége Maléternek, Szabó nem tudja. Szabót a szovjet katonák tartóztatták le Tökölön, ahová Maléterrel és a delegáció más tagjaival érkezett, amely megbeszéléseket folytatott a szovjet parancsnoksággal. Szabó nem vett részt a megbeszéléseken, Tökölre Maléter segédtsztnjeként érkezett. Azt, hogy ki vezette az ellenforradalmi zavargásokat, Szabó nem tudja, a zavargások résztvevőit nem ismeri, mintahogyan a pogromokét sem. A pogromok, a fegyveres összetűzések és gyilkosságok elkövetőit nem ismeri.”

[KGB Archívum 43. f. 1/1. 266–268. Kézirat dátum és aláírás nélkül.]

12. A küldöttség kíséretének névsora

С П И С О К

лиц, принимавших участие в охране и обеспечении венгерской делегации по переговорам с советскими представителями, подлежащих этапированию в лагерь гор. Мукачево.

- ✓ Полковник МЕЧЕРИ Янош, мать МОАР Ержибет, 1920 года рождения, уроженец гор. Дьер, командир 7 механизированной дивизии, место жительства гор. Эстергом.
- ✓ Полковник ХЕРШИЦКИ Лайош, мать ФОДОР Роза, 1920 года рождения, уроженец гор. Кишбер, зам. начальника главного управления Министерства путей сообщения. Место жительства гор. Будапешт, II-й район, улица Саскарой, дом № 5, этаж 4.
- ✓ Полковник ГОРОИ Шандор, мать ШВОРЦ Териз, 1913 года рождения, уроженец гор. Будапешта. Начальник отдела ГСМ Министерства Сроны. Место жительства: гор. Будапешт, УП-й район, Ленинкеруш Дом № 25/27, I-й этаж, 5/а.
- ✓ Капитан КРИСТЕН Андор, мать БАУМАН Клара, 1920 года рождения, уроженец г. Вамфолу, офицер отдела ВОСО Генштаба Министерства Обороны. Место жительства: гор. Будапешт, У-й район, улица Семере, дом 16/18, У1 этаж, кв. 3.
- ✓ Капитан ХУРАИ Рудольф, мать ХУРАИ Альбина, 1925 года рождения, уроженец с. Токод, зам. начальника политотдела 7 мехдивизии. Место жительства: гор. Эстергом, гостиница Эржибет.
- ✓ Ст. лейтенант И. САБО Ласло, мать ГОЙДАР Розалия, 1931 года рождения, уроженец г. Бекешгаба, физрук полка связи гор. Вац. Место жительства: гор. Будапешт, XIX район, улица Беншур, дом 26.
- ✓ Лейтенант РЕТИ Золтан, мать ШЕНТЕЛЬ Маргит, 1906 года рождения, уроженец гор. Будапешта, шофер Министерства Госбезопасности. Место жительства: гор. Будапешт XIX-й район, улица Эндерс, дом № 34.
- ✓ Лейтенант ТОТ Имре, мать ХОРВАТ Терез, 1930 года рождения, уроженец гор. Сентгал. Командир отделения Мехполка гор. Асад. Место жительства: гор. Асад в Доме офицеров.
- ✓ Лейтенант ФАЗЕКОШ Балинт, мать БОНИШ Пирожка, 1929 года рождения, уроженец г. Паптомаша, командир отделения мех. пол гор. Асад. Место жительства. гор. Асад, ул. Сечени, дом № 31.
- ✓ Лейтенант ШИМОН Ференц, мать ПОШВАРИ Ирен, 1934 года рождения, уроженец гор. Будапешта. Командир ремонтной мастерской 27 стрелковой дивизии, гор. Кишкунфельдхаза. Место жительства: гор. Кишкунфельдхаза, ул. Зимень, дом №

- 1. Мл. лейтенант ЧИХ Ласло, мать КОЧИШ Маргит, 1929 года рождения, уроженец г. Шангаторьян. Слушатель школы связи им. Мат Валка в гор. Будапеште.
Место жительства: гор. Будапешт, ХУ-й район, сечени Лакотелен, здание III I лестница, I-й этаж, кв. 4.
- 2. Доктор СЮЧ Шандор, мать ПАЦИ Бстер, 1913 года рождения, уроженец гор. Будапешта. Чинovníк секретариата Совета Министров.
Место жительства: г. Будапешт, XII район, улица Надьшало, № 7.
- 3. Доктор БАРЧО Золтан старший, мать БАРАНИ Илона, 1903 года рождения, уроженец г. Дебрецен. Начальник стенографического бюро Парламента.
Место жительства: г. Будапешт, XIII-й район, ул. Сигет, дом № 26, II-й этаж, кв. 4.
- 4. БАРЧО Золтан - младший, мать ИМО Илона, 1936 года рождения, уроженец г. Будапешта, фоторепортер МТИ.
Место жительства: г. Будапешт, XIII-й район, ул. Сигет, дом № 26, II-й этаж, кв. 4.
- 5. Солдат НЕМЕТ Иосиф, мать НОННУШ Розалия, 1934 года рождения, уроженец гор. Будапешта. Рядовой строительного полка почтовый ящик 1226/3.
Место жительства: гор. Будапешт, X-й район, ул. Цегледи 5/7.
- 16. Солдат НИК Иосиф, мать БОЛК Каталин, 1935 г. рождения, уроженец Пилишверешвар. Рядовой школы младших командиров почтовый ящик 6671/Е И.
Место жительства: Пилишверешвар, ул. Байчизилинский, дом № 5.
- 17. ХОРИ ИТАН Густав, мать ИШТВАНИ Илона, 1932 г. рождения, уроженец Шаторайьяуйхей. Электротехник завода им. Кл. Готвал.
Место жительства: гор. Будапешт, II-й район, ул. Ченгери, дом № 17.
- 18. ХАСМАН Ласло, мать КОЗЕК Мария, 1929 г. рождения, уроженец Помаз. Шофер гаража Министерства Обороны.
Место жительства: гор. Помаз, ул. Самуца, дом № 3.
- 19. ФЮЛЕН Вильмош, мать ФЕКЕТЕ Терезия, 1915 года рождения, уроженец с. Альмоселеште. Шофер гаража при Совете Министров.
Место жительства: гор. Будапешт, XIII-й район, ул. Ващи, дом № 102, II-й этаж, кв. 37.
- 20. БОЛО Ференц, мать ОЧКО Пирожка, 1914 г. рождения, уроженец Бекхазо. Шофер гаража Министерства путей сообщений. Место жительства: гор. Будапешт, XIII-й район, ул. Ващи, дом № 8, II-й этаж, кв. 28.
- 21. ОРБАН Лайош, мать БАЛОК Лужанна, 1928 года рождения, уроженец гор. Будапешта. Шофер гаража при Совете Министров.
Место жительства: г. Будапешт, IX район, ул. Асоди, дом № 26.
- 22. ТОМАШ Кальман, мать ТУРЗО Маргит, 1933 г. рождения, уроженец г. Уйпешт. Шофер гаража при Совете Министров.
Место жительства: г. Будапешт, IУ-й район, ул. Петефи, д. № 43.

13. Magyarország Forradalmi Katonai Tanácsának névsora

ЧЛЕНЫ "РЕВОЛЮЦИОННО" ВОЕННОГО СОВЕТА" ВЕНГРИИ:

1. КИРАЙ Бела - генерал-майор - командующий войсками Будапешта.
2. МАЛШТЕР Пал - командир вооруженной молодежи казармы Килиан Дьердь.
3. ВАРОГИ Дьюла - генерал-майор танковых войск.
4. МАРИАН Иштван - подполковник, начальник военного факультета технического института.
5. КОШАЧИ Шандор - полковник полиции.
6. ОСКО Дьюла - полковник полиции.
7. НАДОР Ференц - полковник от ВВС.
8. ПЕНЦИ Йозеф - полковник - связист.
9. ДЫСЛАЙ Михай - полковник, Кекемет.
10. МАРТОН Андраш - полковник, академик Врени.
11. КОВАЧ Ференц - майор, казарма Петёфи.
12. КАНА Леринц - генерал-майор, зенитная артиллерия.
13. МАТЕ Шандор - майор, арт. управления.
14. САЛВА Янош - полковник, пограничник.
15. КЕВАГО Шандор - подполковник, казарма Бем.
16. ШАРДИ Тибор - полковник, военно-технический институт.
17. СЕКЕЙ Бела - солдат и делегаты революционной
18. ЭРДЕИ Шандор - ст. лейтенант молодежи.
19. ТОТ Элемер - ст. лейтенант - Управл. инженерн. войск
20. КОВАЧ Иштван - генерал-майор, ГП.
21. ДЕМЧА Пал - полковник, казарма Залка Мате.

Все члены были избраны в ночь на 31 октября 1956 г. на заседании 200 представителей от армии, погранвойск, "революционной молодежи" и полиции. Заседание происходило в Министерстве Обороны.

Примечание: - на подчеркнутых обратить особое внимание.

- ¹ Valójában Erdei Ferenc volt a delegáció vezetője, de a köztudatban így ismert.
- ² A szovjet kormány Mihail Malinyin hadseregtábornokot jelölte ki a szovjet csapatkivonási tárgyalások lefolytatására. A szovjet küldöttség tagjai voltak még Fjodor Sztjepcsenko altábornagy, politikai főcsoportfőnök-helyettes és Mihail Scselbanyin vezérőrnagy, a székesfehérvári különleges hadtest törzsfőnöke.
- ³ A tököli küldöttségről lásd bővebben Horváth Miklós: 1956 hadikrónikája. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2003. 404–412.
- ⁴ Maléter Pál, Erdei Ferenc, Garai Sándor, Hersiczky Lajos, Mecseri János, Kovács István, Szücs Miklós, Zs. Szabó László, Dr. Szücs Sándor, Cseh László, Tóth Imre, Farkas József, idősebb Barcsa Zoltán, ifjabb Barcsa Zoltán, Németh József, Hargitai Gusztáv, Orbán Lajos, Haszman László, Bodó Ferenc, Réti Zoltán, Rác István, Fülöp Vilmos neveit említi. Kő András–Nagy J. Lambert: *Tököl* 1956. Budapest, Publica, 1992. 15.
- ⁵ Ukrajna Állambiztonsági Hivatalának Archívum Ungvár, KGB Ukrajnai Nyomozó Osztálya Kárpátontúli Terület, 1956. A deportált magyar állampolgárokkal kapcsolatos iratok (a továbbiakban KGB Archívum) 43. f. 1/15. 19–20.
- ⁶ Az eltérés oka, hogy a résztvevőket sebtében válogatták ki, csak részben ismerték egymást. E mellett szerepet játszik az idő múlása miatti felejtés. Farkas József neve nem szerepel az elhurcoltak között.
- ⁷ Egyedül Haszman László emlékezett úgy, hogy az őket szállító repülőgép Munkácsra érkezett. Kő András–Nagy J. Lambert: i. m. 84. A többiek Beregszászt és Ungvárt jelölték meg érkezési helyként.
- ⁸ KGB Archívum 43. f. 1/14. 168–172.
- ⁹ Kő András–Nagy J. Lambert: i.m. 146–147.
- ¹⁰ Gosztonyi Péter: Kilián laktanya – 1956. november 3. *Korunk*, 1997 október 150. <http://www.korunk.org/?q=node/8&ev=1997&honap=10&cikk=6158>
- ¹¹ Szücs Miklós tököli letartóztatásuk másnapján, november 4-én a szovjet katonák között látta viszont a felfegyverezett Piros Lászlót és több magas rangú államvédelmi tisztet is. *Szücs Miklós: Ezredes voltam 1956-ban a vezérkarnál.* Budapest, 1989. 127. A név nélkül nyilatkozó volt államvédelmiek pedig arról számoltak be, hogy részükre Piros László ismertette a november 4-én induló támadás tervét, meghatározva részükre a forradalom vezetőinek letartóztatását, a kihallgatások megszervezését. Kő András–Nagy J. Lambert: i.m. 147.
- ¹² A szovjetek csak a fogoly születési évét, az anyja neve helyett pedig az apja keresztnévét tüntették fel.
- ¹³ KGB Archívum 43. f. 1/14. 164-167.
- ¹⁴ KGB Archívum 43. f. 1/21. 38.
- ¹⁵ Nevét adatvédelmi okok miatt nem ismerhettem meg.
- ¹⁶ KGB Archívum 43. f. 1/1. 205.
- ¹⁷ Uo. 1/1. 213.
- ¹⁸ Visszaemlékezése szerint Tökölön megkapták a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány felhívását. Kő András–Nagy J. Lambert: i.m. 63.
- ¹⁹ A Honvédelmi Minisztérium szervezési és mozgósítási csoportfőnöke.
- ²⁰ Vezérőrnagy, vezérkari főnök.
- ²¹ Solymosi János alezredes, a piliscsabai 8. gépesített ezred parancsnoka.
- ²² Józsa Miklós Maléter összekötője úgy nyilatkozott, hogy Hídvégi parancsa szerint tüntetni mentek a harckocsik. Ez a vallomás ismeretében nem igaz. Stefka István: '56 arcai – Józsa Miklós Maléter összekötője, *Magyar Nemzet*, 2004. március 23. <http://www.mno.hu/portal/210561> 2009.07.25.
- ²³ A HM harckiképzési és testnevelési csoportfőnöke.
- ²⁴ A dokumentumon a „felkelők” szó átjavítva „forradalom”-ra.
- ²⁵ Közlekedés- és postaügyi miniszter.
- ²⁶ Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium.
- ²⁷ Írásában következetesen VOSZO szerepel. Valójában a Vasútigazgatósági Katonai Szállításvezetőség, a VOSZO ennek a szovjet megfelelője volt.
- ²⁸ 1956. október 29-31-ig közlekedés- és postaügyi miniszter.
- ²⁹ Altábornagy.
- ³⁰ Vezérőrnagy.
- ³¹ Ezredes volt nem tábornok.
- ³² Figyelemmel a november 9-i elszállításukra, valószínűleg azt akarta írni, hogy azóta vannak fogságban. Visszaemlékezésében arról szólt, hogy őket magyar civil ruhás emberek kötözték meg. Kő András–Nagy J. Lambert: i. m. 62.
- ³³ Szücs Miklós ezredes, akkor a vezérkar hadműveleti osztályának vezetője volt.
- ³⁴ Ezt a mondatot a kihallgató aláhúzta.
- ³⁵ A tolmács nem talált megfelelő szót rá, ezért a nemzetőrség szót cirill betűkkel, de magyarul írták le.
- ³⁶ Az egyik összesítő, visszaadó listán Németh József neve után már olyan megjegyzést írtak, hogy „Arra adat, hogy a fegyveres felkelésben részt vett volna nincsen. Átadni a magyar szerveknek további vizsgálatra.”
- ³⁷ Ilyen jegyzeteket nem találtam.

Müller Rolf – Takács Tibor

1989 – vidék – állambiztonság IV.

Személyi változások az állam és a párt legfelső vezetésében, „alternatív” majd ellenzéki szervezetek, pártok jelentik be megalakulásukat, március 15-i felvonulásukon több ezres tömeg jelenik meg, megkezdzi működését az Ellenzéki Kerekasztal, Nagy Imre és mártírtársainak újratemetése a Hősök terén, összeül a Nemzeti Kerekasztal, a köztársaság kikiáltása... Mintha 1989-ben, a rendszerváltás kulcsévében minden a fővárosban történt volna. Valóban, az utóbbi 20 évben a rendszerváltásról egy olyan kép rögzült, amelyben szinte kizárólag a Budapesthez kapcsolódó, budapesti vonatkozású történések, események számára jutott hely. Ez annyiban természetes, hogy az ország fővárosáról van szó. A probléma csupán az, hogy az ekképpen kialakult kép „a” rendszerváltás történetének címére tart igényt, amelyhez képest a fővároson kívüli események másodlagosak: a vidéken történtek legfeljebb reflektálhatnak erre, de érdemben nem változtatnak rajta.

1989 huszadik évfordulóján ismét nagy figyelem irányul a rendszerváltásra, főleg annak „nagy”, meghatározó jelentőségű mozzanataira. A *Betekintő* folyóirat a maga eszközeivel arra törekszik, hogy a figyelmet egy kicsit a Budapesten kívüli vidékre irányítsa, és az állambiztonsági jelentéseken keresztül mutassa be, hogy a rendszerváltásnak nevezett folyamat áthatotta az ország egészét. Összeállításunkban a megyei rendőr-főkapitányságok állambiztonsági szervei által 1989-ben készített napi operatív információs jelentéseket (NOIJ) közöljük negyedévi bontásban.

Ezt a típusú jelentési rendszert 1979. január 2. és 1990. január 12. között üzemeltették a III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnökségen. Rajta keresztül a már említett megyei állambiztonsági szervek, a BRFK, a III/I. (Hírszerző), III/II. (Kémelhárító), III/III. (Belső reakció elhárító), III/IV. (Katonai elhárító) Csoportfőnökségek, a postai küldemények ellenőrzését ellátó III/3. Osztály és esetenként a szocialista tömb más elhárító szervezetei tették meg jelentéseiket. A híryananyagok a III. Főcsoportfőnökség Operatív Koordináló, Ellenőrző és Titkárságai Osztályára futottak be, amely 1983 második felétől Állambiztonsági Miniszterhelyettesi Titkárság néven működött. A beérkezett alapjelentésekből itt állították össze a főcsoportfőnökség összefoglalóját, amely a belügyi vezetés tájékoztatását látta el.

Az itt közölt híryananyagok előtt szereplő különböző kódjelzések az információ megszerzésének módját jelölik. Ezek a következők:

- AK – alkalmi operatív kapcsolat
- ASZA – állambiztonsági tisztek
- ATA – az „SZT” és a „T” állományú beosztottak
- BB – bolgár állambiztonsági szerv
- BC – csehszlovák állambiztonsági szerv
- BK – kubai állambiztonsági szerv
- BL – lengyel állambiztonsági szerv
- BN – NDK állambiztonsági szerv
- BS – szovjet állambiztonsági szerv
- EHÖ – határőrszervek
- EHŐF – határőr-felderítés
- EMŐ – Munkásőrség
- ER – rendőri szervek
- HK – hivatalos kapcsolat
- HMB – titkos megbízott
- HMT – titkos munkatárs
- HÜ – ügynök
- K/3 – postai küldemények operatív ellenőrzése
- LBE – lakossági bejelentés
- R/5 – rádióelhárítás
- TA – telefonlehallgatás

TE – helyiség-, szobahallgatás
TK – társadalmi kapcsolat
V/1 – vizsgálat

A felsorolásból is kitűnik, hogy milyen sok csatornán keresztül gyűjtötte az információkat az állambiztonság, milyen sok eszköz állt rendelkezésére a társadalom kontrolálásához.

A tágabban értelmezett nyilvánossághoz, közülethez köthető jelentések szereplőinek nevét közöltük, minden egyéb esetben a neveket monogrammal helyettesítettük. A születésre és a lakcímre vonatkozó személyes adatokat töröltük.

Az állambiztonsági szerv által használt névrövidítéseket szögletes zárójelben feloldottuk.

A megyei jelentéseket válogatás nélkül közöljük, azaz nemcsak azokat, amelyek a rendszerváltással kapcsolatos eseményekről tájékoztatnak. Nem kívántunk ugyanis egy utólag kanonizált rendszerváltás-kép alapján szelektálni, és eldönteni, hogy ebből a szempontból mi volt a fontos. Ráadásul a kiválogatás azt sugallta volna, hogy ezek a szövegek gond nélkül beilleszthetők egy (vidéki) rendszerváltás-történetbe, sőt, egymás után olvasva önmagukban egy ilyen történeté állnak össze. Ez távolról sincs így. Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy ezek a jelentések az állambiztonság nézőpontját tükrözik, következésképpen legalább annyira szólnak az állambiztonságról, mint 1989-ről. Miután ezek a jelentések – elvileg – egységes szempontrendszer szerint készültek, válogatás nélküli közlésük így azt is bemutatja, mit tartott egy-egy megyei állambiztonsági szerv jelentésre érdemesnek 1989-ből.

A negyedik negyedév (1989. október–1990. január)

1989 negyedik negyedévében (ide számítva 1990 januárjának néhány napját is) folytatódott az a tendencia, hogy a megyei állambiztonsági szervek egyre kevesebb napi operatív információs jelentést küldtek a központba. Ebben a bő három hónapban Szolnok és Tolna megyéből egyetlen jelentés sem érkezett, de Nógrádból, Somogyból, Vasból és Veszprémből is csak egy-kettő. (Zalából négy, ám az utolsó kettő október 24-i keltezéssel.) Mindez azt jelzi, hogy a vidéki állambiztonsági szervek egyre inkább elbizonytalanodtak, milyen jellegű jelentéseket kellene is adniuk akkor, amikor az ellenzéki szervezetek létét már nemcsak elismerte a pártállami hatalom, hanem tárgyalófélnek is elfogadta, sőt a Nemzeti Kerekasztal-tárgyalásokon megállapodást is kötött velük.

Mint ismeretes, a megállapodást négy szervezet (az SZDSZ, a Fidesz, az MSZDP és az FKGP) nem írták alá, és négy kérdésben népszavazást kezdeményeztek. A pártok ezzel kapcsolatos tevékenységéről, például a kampányról azonban elég kevés információ keletkezett, ilyen jellegű jelentést viszonylag nagy számban csak Heves és Komárom megye küldött. Jóval több területről érkezett viszont olyan híryanag, amely a különböző ellenzéki szervezetek által szervezett október 23-i ünnepségek előkészületeiről tudósít, és ugyancsak több helyen számoltak be az MDF „utazó nagyköveteként” az országot végigjáró Für Lajosról.

Az ebben a negyedévben készített jelentésekben – az előző hónapokhoz hasonlóan – jóval kisebb számban olvashatunk névtelen telefonhívásokról, falfirkálásokról, bár október 25-én Miskolcon a helyi elhárítás tagjainak igyekezniük kellett, mivel egy férfi hang telefonon a városhoz közeli, felsőzsolcai Pokol csárda felrobbantásával fenyegetőzött, és a szóban forgó vendéglátóipari egységben éppen Grósz Károly reggelizett. Az állambiztonságiak intézkedésére a volt párt főtitkár a fenyegetett objektumot elhagyta és a robbanás sem következett be. Baján pedig egy falfirka főszereplője lett: a Bácska Bútoripari Vállalat üdülőjének közelben lévő villamoskapcsolószekrényre egy régi munkásmozgalmi rigmus átköltését, „Munkát, kenyeret, Grósznak kötelet” feliratot fújt fel valaki fekete színű festékkel.

Kevesebb jelentés szólt már a nyugati követségek szovjet és magyar katonai objektumok iránti érdeklődéséről (ez utóbbi most csak Fejér és Vas megyében fordult elő) és a korábbi időszaktól eltérően jelentősen lecsökkent a római katolikus egyház és más felekezetek vezetéséről informáló tájékoztatók száma. Ezt a politikai rendőrségnek

az egyházakkal szembeni tevékenységében bekövetkezett változás jeleként értelmezhetjük, bár az is kétségtelen, hogy az egyházak, vallási csoportok megfigyelése nem szűnt meg teljesen.

A megyei állambiztonsági szervek figyelme 1989 végén – már amennyire a napi jelentésekből meg lehet állapítani – alapvetően továbbra is az ellenzéki pártok és mozgalmak helyi szervezeteire, megalakulásukra, az országos akcióikat követő, azok részét képező helyi megmozdulásaik irányult. Ismét hangsúlyoznunk kell azonban, hogy ebből a szempontból nagy eltérések lehettek a különböző megyék között, hiszen több helyről már semmilyen információ nem érkezett a központba. Jelen időszakban még inkább érvényesült, hogy a különböző pártok elsősorban a helyi kezdeményezéseik nyomán kerültek a jelentésekbe, és már jóval kevésbé az egyébként is megfigyelt helyi vezetők személye révén.

A régi ellenségkép halványulását, egyben átalakulását jelzi, hogy pl. Csongrád megyében nagyobb számban jelentek meg a baloldali radikálisokról szóló információk. A sorait rendezgető MSZMP, a Münnich Ferenc Társaság és a volt munkásörök tervei mellett olvashatunk olyan frissen alakult kommunista „sejtről”, aminek tagjai megegyeztek, hogy vadászfegyvereiket semmiképpen nem adják ki a kezükből. De nemcsak kommunizmus rendíthetetlen híveinek és a szürke egyenruhás „elbocsátott légiónak” elképzelési érdemelték ki az állambiztonság figyelmét. Bács-Kiskun megye egyik tájékoztatója a hadsereg felső vezetésének soraiban lévő félelmekről is tudósított. Eszerint a Honvédelmi Minisztériumban elterjedt hír, hogy amennyiben a munkásörséget nem szüntetik meg, az ellenzéki szervezetek fegyveres alakulatokat hoznak létre, sőt ha nyernek a választásokon, akkor a honvédség tisztikarát „USA segítséggel” két éven belül lecserélik. Az informátor tájékoztatója alapján a katonai vezetés azt tartotta volna célszerűnek, hogy a „tisztikar mind nagyobb számban lépjen be az MSZP-be és szavazzon annak jelöltjeire, ellenkező esetben a jövőjük bizonytalanná válik.”

A másik fő terület, amellyel a vidéki politikai rendőrség kiemelten foglalkozott, a román helyzet volt: a Romániából érkező menekültekkel valamint a szomszédunkban történt eseményekkel kapcsolatos jelentések száma nemcsak relatív, hanem abszolút mértékben is megnőtt. A keleti határ menti megyékből küldött napi jelentések többsége már ezzel a problémával foglalkozott, de még a dunántúli állambiztonsági szerveknek is akadt ezzel kapcsolatos jelentenivalója. Az információk leginkább a menekültek között megbúvó (vagy azzal gyanúsítható) román titkos ügynökökről, továbbá a Securitatéről, a román csapatösszevonásokról, sőt egy, a határon áthajtott ezres számú birkanyájról is szóltak.

Ám a legnagyobb figyelemre minden bizonnyal romániai forradalommal kapcsolatos jelentések tarthatnak igényt, közülük is leginkább az a december 20-i Somogy megyei, lakossági bejelentés nyomán keletkezett információs anyag, amelyben egy szemtanú első kézből számolt be a temesvári tömegmegmozdulásokról és zavargásokról, amelyek aztán a Ceaușescu-rezsimnek véget vető forradalommal eszkalálódtak. Érdemes kiemelni, hogy a diktátor házaspár kivégzése után a Ceaușescu-alteregőről és az ítélet végrehajtáson résztvevők titokzatos haláláról szóló – széles körben elterjedt – híresztelések megjelentek az állambiztonsági jelentésekben is. Az anyaországban nyilvánuló szolidaritás (pl. a Bács-Kiskun megyei Felsőszentivánon Tőkés Lászlót éltető zászlót helyeztek el a tanácsház kapujára, Kiskunfélegyházán 450 középiskolás tüntetett) állambiztonsági megfigyelésén, rögzítésén túl utalhatunk arra, az 1990. január 15-i Békés megyei napi operatív információs jelentésre, amelyben egy marosvásárhelyi személy a hamar újjáéledő nemzetiségi problémákról adott hírt. Két hónappal később a „fekete március” tragikus eseményei igazolták szavait.

A megyei állambiztonsági szervek ettől eltekintve viszonylag kevésbé figyeltek a határokon túli történésekre. Mindenképpen említést érdemel azonban Vas megye november 30-án kelt jelentése, amelyben a délszláv állam megalakításának tervezett ünnepséről, és ennek kapcsán a Jugoszlávián belül éleződő nemzetek közötti ellentétekről és feszültségről számolt be. Az információ szerint fegyveres konfliktus kirobbanása sem zárható ki – mint ismeretes, másfél év múlva erre valóban sor került.

A harmadik negyedévi jelentésekben található rövidítések jegyzéke:

3/a rendszabály – telefonlehallgatás
 ai. – alatti
 áb. – állambiztonság, állambiztonsági
 Bp. – Budapest
 be. – bizalmas ellenőrzés
 Be. – Büntetőeljárásról szóló törvény
 BM – Belügyminisztérium
 BND – Bundesnachrichtendienst; Szövetségi Hírszerző Szolgálat (NSZK)
 BNV – Bős-Nagymarosi Vízlépcső
 BRFK – Budapesti Rendőr-főkapitányság
 Btk. – Büntető Törvénykönyv
 BZSBT – Bajcsy-Zsilinszky Endre Baráti Társaság
 c. – című
 CFR – Căile Ferate Române, Román Vasutak
 Csfség – Csoportfőnökség
 DIE – Departamentul de Informații Externe, Külügyi Hírszerzési Részleg (Románia)
 DISZ (helyesen DEMISZ) – Demokratikus Ifjúsági Szövetség
 ELTE – Eötvös Loránd Tudományegyetem
 EK, EKA – Ellenzéki Kerekasztal
 ENSZ – Egyesült Nemzetek Szervezete
 ev. – evangélikus
 F dosszié – figyelő dosszié
 FEP – forgalom-ellenőrző pont
 FIDESZ – Fiatal Demokraták Szövetsége
 FKGP, FKPP – Független Kisgazda, Földmunkás és Polgári Párt
 fn. – fedőnevű
 frsz. – forgalmi rendszám
 gk. – gépkocsi
 HKA – Helyi Kémelhárítási Adattár
 HM – Honvédelmi Minisztérium
 HNF – Hazafias Népfront
 HNF OT – Hazafias Népfront Országos Tanácsa
 hőr. – határőr
 ht. – hivatásos
 IMI – Ipari Műszergyár, Iklad
 inf. – információs
 JATE ÁJK – József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar
 K ellenőrzés – postai küldemények operatív ellenőrzése
 KALOT – Katolikus Agrárfjúsági Legényegyletek Országos Testülete
 kan. – kanonik; kanonok (lengyel)
 KDNP – Kereszténydemokrata Néppárt
 KGB – Komitet Goszudarsztvennoj Bezopasznosztyi, Állambiztonsági Bizottság
 KISZ – Kommunista Ifjúsági Szövetség
 KLTE – Kossuth Lajos Tudományegyetem
 ks. – ksiądz; pap (lengyel)
 KÜM – Külügyminisztérium
 KTSZ -
 LKM – Lenin Kohászati Művek
 m. – megyei
 MÁV – Magyar Államvasutak
 MEVISZ – Magyarországi Evangélikus Ifjúsági Szövetség
 MDF – Magyar Demokrata Fórum
 MK – Magyar Köztársaság
 MN – Magyar Néphadsereg
 MNK – Magyar Népköztársaság
 MOP – Magyar Október Párt

mőr. – munkásőrség
 MRFK – Megyei Rendőr-főkapitányság
 MSZDP – Magyarországi Szociáldemokrata Párt
 MSZMP – Magyar Szocialista Munkáspárt
 MSZP – Magyar Szocialista Párt
 MVMT – Magyar Villamos Művek Tröszt
 NATO – North Atlantic Treaty Organization; Észak-atlanti Szerződés Szervezete
 NDK – Német Demokratikus Köztársaság
 NME – Nehézipari Műszaki Egyetem
 NSZK – Német Szövetségi Köztársaság
 NOSZF – Nagy Októberi Szocialista Forradalom
 op. – operatív
 ORFK – Országos Rendőr-főkapitányság
 OVIT – Országos Villamos-távvezeték Vállalat
 pk. – parancsnok
 pl. – például
 ref. – református
 REFISZ – Református Fiatalok Szövetsége
 RFK – Rendőr-főkapitányság
 rk. – római katolikus
 RKP – Román Kommunista Párt
 RSZK – Román Szocialista Köztársaság
 sz. – szám
 SZDP – (Magyarországi) Szociáldemokrata Párt
 SZDSZ – Szabad Demokraták Szövetsége
 SZER – Szabad Európa Rádió
 szgk. – személygépkocsi
 SZOT – Szakszervezetek Országos Tanácsa
 SZSZMSZ – Szolidaritás Szakszervezeti Munkásszövetség
 SZU – Szovjetunió
 tmt. – titkos munkatárs
 TSZ – termelőszövetkezet
 tv. – törvény
 USA – United States of America; Amerikai Egyesült Államok
 VP – Vállalkozók Pártja
 VRK – városi rendőrkapitányság
 VSZ – Varsói Szerződés
 X-200 – Jugoszlávia
 X-300 – Románia
 zalj. – zászlóalj
 ZSISZ – Zsidó Ifjúsági Szövetség

A jelentésekben szereplő állambiztonsági szervezeti egységek feladatköre, működési területe:

BM III/II. (Kémelhárító) Csoportfőnökség

2. Osztály	nyugat-német és osztrák vonal
a. alosztály	nyugat-német vonal
3. Osztály	egyéb NATO országok
5. Osztály	határon túli támadólagos elhárítás
6. Osztály	ipari elhárítás
8. Osztály	közgazdasági, kereskedelmi, pénzügyi vonal
9. Osztály	kutatás, körözés
11. Osztály	tájékoztató és gazdasági osztály
a. alosztály	tájékoztató alosztály
12. Osztály	rezidentúrák, K-vonalak, újságírók
A. Önálló Alosztály	titokvédelem

BM III/III. (Belső Reakció Elhárító) Csoportfőnökség	
1. Osztály	egyházi reakció elhárítás
b. alosztály	római katolikus egyházi vezetés és intézmények
2. Osztály	ifjúságvédelem
3. Osztály	ellenséges személyek, rendkívüli események
b. alosztály	írásos úton elkövetett izgatás
4. Osztály	ellenséges ellenzék fő erői
7. Osztály	jelentőszolgálat, nyilvántartás

BM III/IV. (Katonai Elhárító) Csoportfőnökség

BM III/3. Osztály	postai küldemények operatív ellenőrzése
-------------------	---

Rendőr-főkapitányságok

III/II. Osztály	kémelhárítás
III/III. Osztály	belső reakció elhárítás
III/2. alosztály (csak Győr-Sopron megyében)	operatív figyelés, környezettanulmányozás

<u>Baranya megye.....</u>	<u>10</u>
<u>1989. október 6.....</u>	<u>10</u>
<u>1989. október 19.....</u>	<u>11</u>
<u>1989. november 6.....</u>	<u>11</u>
<u>1989. november 10.....</u>	<u>11</u>
<u>1989. november 13.....</u>	<u>12</u>
<u>1989. november 15.....</u>	<u>12</u>
<u>1989. november 22.....</u>	<u>13</u>
<u>1989. november 23.....</u>	<u>13</u>
<u>Bács-Kiskun megye.....</u>	<u>14</u>
<u>1989. október 6.....</u>	<u>14</u>
<u>1989. október 9.....</u>	<u>14</u>
<u>1989. október 16.....</u>	<u>15</u>
<u>1989. október 24.....</u>	<u>16</u>
<u>1989. október 25.....</u>	<u>16</u>
<u>1989. október 26.....</u>	<u>17</u>
<u>1989. október 31.....</u>	<u>17</u>
<u>1989. november 1.....</u>	<u>18</u>
<u>1989. november 6.....</u>	<u>18</u>
<u>1989. november 9.....</u>	<u>18</u>
<u>1989. november 21.....</u>	<u>19</u>
<u>1989. november 23.....</u>	<u>19</u>
<u>1989. november 24.....</u>	<u>20</u>
<u>1989. november 28.....</u>	<u>20</u>
<u>1989. december 6.....</u>	<u>21</u>
<u>1989. december 11.....</u>	<u>22</u>
<u>1989. december 12.....</u>	<u>22</u>
<u>1989. december 21.....</u>	<u>23</u>
<u>Békés megye.....</u>	<u>23</u>
<u>1989. október 14.....</u>	<u>23</u>
<u>1989. október 16.....</u>	<u>24</u>
<u>1989. október 19.....</u>	<u>24</u>
<u>1989. október 19.....</u>	<u>25</u>

1989. október 20.....	25
1989. november 3.....	26
1989. november 3.....	26
1989. november 7.....	27
1989. november 13.....	28
1989. november 17.....	28
1989. november 18.....	29
1989. november 20.....	29
1989. november 28.....	30
1989. december 6.....	30
1989. december 17.....	31
1989. december 19.....	31
1989. december 27.....	32
1990. január 4.....	33
1990. január 16.....	34
Borsod-Abaúj-Zemplén megye.....	34
1989. október 6.....	34
1989. október 16.....	35
1989. október 17.....	35
1989. október 18.....	36
1989. október 19.....	37
1989. október 22.....	39
1989. október 23.....	39
1989. október 25.....	40
1989. november 3.....	40
1989. november 6.....	41
1989. november 13.....	42
1989. november 14.....	42
1989. november 23.....	43
1989. november 24.....	43
1989. december 6.....	43
1989. december 7.....	44
1989. december 20.....	44
Csongrád megye.....	45
1989. október 5.....	45
1989. október 6.....	45
1989. október 6.....	46
1989. október 10.....	46
1989. október 12.....	46
1989. október 13.....	47
1989. október 18.....	47
1989. október 19.....	48
1989. október 20.....	49
1989. október 25.....	50
1989. október 30.....	51
1989. november 2.....	51
1989. november 9.....	51
1989. november 13.....	52
1989. november 14.....	53
1989. november 14.....	53

1989. november 15.....	54
1989. november 16.....	54
1989. november 17.....	55
1989. november 20.....	55
1989. november 20.....	55
1989. november 23.....	56
1989. november 24.....	56
1989. november 28.....	57
1989. november 30.....	57
1989. december 4.....	57
1989. december 13.....	58
1989. december 15.....	58
1989. december 18.....	58
1989. december 20.....	59
1989. december 21.....	59
1989. december 22.....	60
Fejér megye.....	60
1989. november 15.....	60
1989. november 24.....	61
1989. december 6.....	62
1990. január 9.....	63
1989. január 10.....	63
Győr-Sopron megye.....	64
1989. október 18.....	64
1989. december 5.....	64
1989. december 13.....	65
1989. december 15.....	65
Hajdú-Bihar megye.....	66
1989. október 19.....	66
1989. november 9.....	67
1989. november 13.....	67
1989. november 16.....	68
1989. november 28.....	69
1989. december 4.....	69
1989. december 5.....	70
1989. december 6.....	71
1989. december 8.....	71
1989. december 11.....	72
1989. december 14.....	73
1989. december 14.....	74
1989. december 19.....	74
1989. december 20.....	75
Heves megye.....	76
1989. október 6.....	76
1989. október 19.....	77
1989. november 10.....	77
1989. november 13.....	78
1989. november 14.....	79
1989. november 17.....	79
1989. november 20.....	80

1989. november 23.....	80
1989. november 27.....	82
1989. december 6.....	82
1989. december 7.....	83
1989. december 11.....	83
Komárom megye.....	84
1989. október 2.....	84
1989. október 4.....	85
1989. október 5.....	85
1989. október 6.....	86
1989. október 9.....	86
1989. október 10.....	87
1989. október 12.....	87
1989. október 17.....	88
1989. október 18.....	90
1989. október 23.....	90
1989. október 24.....	91
1989. október 27.....	92
1989. október 30.....	92
1989. november 1.....	93
1989. november 3.....	93
1989. november 29.....	93
1989. december 6.....	94
1989. december 7.....	95
1989. december 11.....	96
1989. december 14.....	97
1989. december 22.....	98
1989. december 28.....	98
1990. január 2.....	99
Nógrád megye.....	100
1989. október 20.....	100
1989. december 11.....	101
Pest megye.....	101
1989. október 2.....	101
1989. október 3.....	102
1989. október 9.....	102
1989. október 10.....	103
1989. október 13.....	104
1989. október 16.....	104
1989. október 17.....	105
1989. október 17.....	105
1989. október 20.....	106
1989. október 19.....	107
1989. október 20.....	107
1989. október 20.....	108
1989. október 31.....	108
1989. november 1.....	108
1989. november 2.....	109
1989. november 6.....	109
1989. november 8.....	110

<u>1989. november 13.....</u>	<u>111</u>
<u>1989. november 14.....</u>	<u>111</u>
<u>1989. november 16.....</u>	<u>112</u>
<u>1989. december 5.....</u>	<u>112</u>
<u>1989. december 14.....</u>	<u>113</u>
<u>1989. december 15.....</u>	<u>113</u>
<u>1989. december 20.....</u>	<u>114</u>
<u>Somogy megye.....</u>	<u>114</u>
<u>1989. december 20.....</u>	<u>114</u>
<u>Szabolcs-Szatmár megye.....</u>	<u>116</u>
<u>1989. október 2.....</u>	<u>116</u>
<u>1989. október 9.....</u>	<u>116</u>
<u>1989. október 16.....</u>	<u>117</u>
<u>1989. október 20.....</u>	<u>117</u>
<u>1989. október 26.....</u>	<u>118</u>
<u>1989. december 19.....</u>	<u>118</u>
<u>1989. december 19.....</u>	<u>119</u>
<u>1989. december 20.....</u>	<u>119</u>
<u>Szolnok megye.....</u>	<u>120</u>
<u>Tolna megye.....</u>	<u>120</u>
<u>Vas megye.....</u>	<u>120</u>
<u>1989. október 9.....</u>	<u>120</u>
<u>1989. november 30.....</u>	<u>121</u>
<u>Veszprém megye.....</u>	<u>121</u>
<u>1989. október 16.....</u>	<u>121</u>
<u>Zala megye.....</u>	<u>122</u>
<u>1989. október 10.....</u>	<u>122</u>
<u>1989. október 17.....</u>	<u>123</u>
<u>1989. október 24.....</u>	<u>123</u>
<u>1989. október 24.....</u>	<u>124</u>

Baranya megye

1989. október 6.

IX. 1989. októbert 6. (67)

201-37/2/1989.

Szigorúan titkos!
- selejtezésig -

12-14

Operatív úton jutott tudomásunkra, hogy az előzetes tervektől eltérően az NSZK főkonzulátusát Pécs helyett Baján hozzák létre, mivel az illetékeseknek városunkban nem sikerült megállapodásra jutniuk a külképviselet megfelelő elhelyezésének kérdésében. A tanácsi vezetők további lépéseket kívánnak tenni a főkonzulátus Pécsre telepítésének érdekében, azonban ezzel kapcsolatosan bővebb információkkal nem rendelkezünk.

Intézkedés:

- a BM III/II-2. Osztály vezetőjét tájékoztatjuk.

dr. Paksy László r. ezredes
megyei rendőrfőkapitány
állambiztonsági helyettese

Jankovich András r. szds.

1989. október 19.

IX. 1989. október 19. (68)

201-37/2/1989.

Szigorúan titkos!
– selejtezésig –

HMB 12-12

A Magyar Demokrata Fórum Baranya megyei szervezete 1989. október 23-án az alábbi rendezvények megtartását tervezi:

- 16.30 órakor emlékmise a belvárosi templomban,
- 17.15 órától fáklyás felvonulás a belvárosi templom – Hunyadi út – Aradi vértanúk útja útvonalon,
- 18.00 órától az Aradi vértanúk útján kopjafaavató ünnepség.

A megemlékezésre a Dunántúli Napló hétfői számaiban hívják fel a lakosság figyelmét. A rendezői feladatokat összesen 30 fő látja el, akik a helyi alternatív szervezetek tagjaiból kerülnek kijelölésre. Elképzeléseik szerint az ünneplők csak a lyukas nemzeti színű zászlót vihetik magukkal, transzparenszek használatát megtiltják, a rendbontó viselkedéseket megakadályozzák. A szervezők a városi kapitányságnak a rendezvényt bejelentették, az ünnepség helyszíneire közlekedésirányítást kértek.

Intézkedés:

- a BM III/III-4. Osztály tájékoztatjuk;
- a rendezvény hálózati biztosítását megszervezzük.

dr. Paksy László r. ezredes
megyei rendőrfőkapitány
állambiztonsági helyettese

Jankovich András r. szds.

1989. november 6.

IX. 1989. november 6. (69)

201-37/2/1989.

Szigorúan titkos!
– selejtezésig –

LBE 12-12

Dr. Szöllősi János volt rendőr őrnagy pécsi lakos – aki 1953–1956-ig az Államvédelmi Hatóságnál teljesített szolgálatot, 1957-ben a Munkás-Paraszt Hatalomért Emlékérem kitüntetésben részesült, majd állományviszonya 1971-ben kérelmére megszüntetésre került – 1989. október 29-én egy „Tóth József IKB Pécs, Komócsin u. 3.” fiktív feladó megjelölésű levelet kapott postai úton. Az írógéppel írt küldeményben az Igazságkutató Bizottság Budapest baranyai szervezete nevében arról értesítik, hogy „az ÁVH által elkövetett törvénytelen ségek, visszaélések felkutatása során” tevékenysége dokumentálásra került, ezért a szervezet a „jogállamiság alapján” nyilvántartásba vette és tetteiért a bántalmazottak kérésére adott időben törvényes keretek között felelnie kell.

Intézkedés:

- a BM III/III-3-b. alosztályt tájékoztatjuk, a gépírást prioráltatjuk.

dr. Paksy László r. ezredes
megyei rendőrfőkapitány
állambiztonsági helyettese

Jankovich András r. szds.

1989. november 10.

IX. 1989. november 10. (70)

201-37/2/1989.

Szigorúan titkos!
– selejtezésig –

HMB 12-12

A Magyar Október Párt 1989. november 8-án tagtoborzó összejövetelt tartott Pécsen az Ellenzéki Kerekasztal irodahelyiségében. Az előzetes propaganda ellenére mindössze öt érdeklődő jelent meg, akiket a szervezők eredménytelenül kíséreltek meg rábírní a belépésre és ezzel együtt a párt helyi csoportjának megalakítására.

Intézkedés:

- a BM III/III-4. Osztályt tájékoztatjuk.

dr. Paksy László r. ezredes
megyei rendőrfőkapitány
állambiztonsági helyettese

Jankovich András r. szds.

1989. november 13.

IX. 1989. november 13. (71)

201-37/2/1989.

Szigorúan titkos!
- selejtezésig -

HMB 12-12

A BND 1989. novemberében az NSZK területén személyes találkozót tartott egyik magyarországi ügynökével. A találkozón döntően katonai és politikai jellegű hírigényt határoztak meg számára. Feladata ellátásához megfelelő kémeszközökkel látták el, eddigi tevékenységét anyagilag dotálják.

Intézkedés:

- a BM III/II-5. Osztályt tájékoztatjuk.

dr. Paksy László r. ezredes
megyei rendőrfőkapitány
állambiztonsági helyettese

Jankovich András r. szds.

1989. november 15.

IX. 1989. november 15. (72)

201-37/2/1989.

Szigorúan titkos!
- selejtezésig -

1. K/3 12-14

A Szabad Demokraták Szövetsége Pécs-baranyai szervezete 1989. november 2-án közgyűlést tartott, melyen új városi ügyvivői testületet választottak. Tagjai Molnár Tamás, P. Baracs Nóra és Papp Béla pécsi lakosok lettek, az SZDSZ Országos Tanácsába pedig dr. Krippel Zoltán ugyancsak pécsi lakost delegáltak. Egyidejűleg 7 munkacsoport felállításáról határoztak, így választási csoport, agrárcsoport, szociális csoport és zöld csoport szervezését kezdeményezték meg. A helyi szervezet létszámát mintegy 150 főre becsülik.

Intézkedés:

- a BM III/III-4. Osztályt tájékoztatjuk.

2. HMB 12-12

A Fiatal Demokraták Szövetsége megyei csoportjai 1989. november 7-én 50 fő részvételével gyűlést tartott, melyen új választmányt hozott létre. Tagjai: Trombitás Zoltán, Németh Zsolt, Birtha Károly, Páva Zsolt, Moór Eszter, Arnold Iván és egy Mercedes utónevű lány, valamennyien pécsi lakosok.

Intézkedés:

- a BM III/III-7. Osztályt tájékoztatjuk.

dr. Paksy László r. ezredes

Jankovich András r. szds.

megyei rendőrfőkapitány
állambiztonsági helyettese

1989. november 22.

IX. 1989. november 22. (73)

201-37/2/1989.

Szigorúan titkos!
– selejtezésig –

1. K/3 12-12

Ismeretlen személy postai úton 1 db 20x14 cm nagyságú papírlapra, írógéppel írt és 7 db 14x10 cm nagyságú kockás jegyzetömbből kitépelt lapra golyóstollal, kézzel írt szórólapokat küldött továbbítás céljából Gál Zoltán Pécs, [...] sz. alatti lakosnak. Az írásos anyagok a november 26-i népszavazás kapcsán a kormány, a parlament és az MSZP leszavazására hívnak fel azzal, hogy „ha most nem szavazunk, a fennálló hatalom ellen, akkor ezzel aláírjuk a halálos ítéletünket!” A géppel írt felhívás többek között arra figyelmeztet, hogy a jelenlegi vezetés „...kiárusítja az ország tradicionális ipari vállalatait, a nemzet kincsét, jövő generációk munkáját biztosító üzemeket, iskolákat, kórházakat, elorozza a parasztság ősi jussát, ... és zsoldos hadsereg felállításán fáradoznak az elvtársak...”. A kéziratos papírlapok „Tiltakozunk Szűrös Mátyás ellen, Távozzon a régi komcsi!, Kutyából nem lesz szalonna, Le a pártállammal!, Le a diktatúrával!, A nép majd választ köztársasági elnököt!, Soha többé Mátyást” jelmondatokat tartalmazza.

Intézkedés:

- a küldeményt eredetben koboztuk, a BM III/III-3-b. osztályt tájékoztatjuk, és az írásmintákat prioráltatjuk.

2. K/3 12-14

„Kelet Népe Párt Bp. 1188 Vasút u. 13.” feladó megjelölésű levélben arról tájékoztatták dr. Matheovits Ferenc „F” dossziés pécsi lakost, hogy az 1984. őszén alakult Kelet Népe Mozgalom 1989. október 21-én párttá szerveződött. Állításuk szerint több ezer nyilvántartott szimpatizánsuk van. Eszmei alapjuknak a magyar identitás megőrzését, ápolását tartják, mely a keresztény erkölcsi rendre épül. Szándékukban áll dr. Matheovitsot a párt elnökének felkérni. Mellékelték a párt választási szövetség vezetőségének szórólapját is, amely a gazdaság radikális átalakítására kidolgozott koncepciókat tartalmazza.

Intézkedés:

- a BM III/III-3. Osztályt tájékoztatjuk.

dr. Paksy László r. ezredes
megyei rendőrfőkapitány
állambiztonsági helyettese

Jankovich András r. szds.

1989. november 23.

IX. 1989. november 23. (74)

201-37/2/1989.

Szigorúan titkos!
– selejtezésig –

K/3 12-12

Dr. Matheovits Ferenc „F” dossziés pécsi lakos a „Kelet Népe Párt”-tól kapott levélre válaszolva – melyben tudatták vele, hogy szándékukban áll őt a párt elnökének felkérni – idős korára, valamint a Kereszténydemokrata Néppárthoz fűződő szoros kapcsolatára hivatkozva kitért a számára kilátásba helyezett funkció előli.

Előzmény az 1989. évi 73. sz. napi jelentés 2. pontjában.

Intézkedés:

- a BM III/III-3. Osztályt tájékoztatjuk.

dr. Paksy László r. ezredes
megyei rendőrfőkapitány
állambiztonsági helyettese

Jankovich András r. szds.

Bács-Kiskun megye

1989. október 6.

20/4-133/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

X. 1989. október 6. (81)

ASZA 12-12

Az FKGP kecskeméti és lajosmizsei szervezetei, csatlakozva az SZDSZ és a FIDESZ által meghirdetett demonstrációhoz, az MSZMP Bács-Kiskun megyei bizottsága székháza előtt október 5-én 16 órai kezdettel tüntetést szerveztek. Ennek célja volt: a munkásország jogutód nélküli megszüntetésének, a munkahelyek depolitizálásának, az MSZMP vagyoni elszámolásának, az önvédelmi fegyverek begyűjtésének és a megyei napilapok függetlenné válásának követelése. A demonstráción kb. 350 fő vett részt. A fenti követeléseket magába foglaló beszédek után, azokat írásban az MSZMP mb. titkárának adták át. Az összejöveten az MDF nem vett részt. Rendkívüli esemény nem történt, rendőri beavatkozásra nem került sor.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-3. Osztályt.

Berente Károly r. őrgy.
értékelő tiszt

Jóváhagyom:

Jenovai Lajos r. alezredes
megyei főkapitány
állambiztonsági helyettese

1989. október 9.

20/4-134/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

X. 1989. október 9. (82)

ER 12-12

1989. október 8-án 18.41 órakor ismeretlen férfi felhívta a kecskeméti postahivatal 09-es (tudakozó) számát és közölte: „Öt perc múlva a posta fel fog robbanni!”

Megjegyzés: az információt rendőrkapitányságra jelentették, melynek vezetője a szükséges intézkedéseket megtette. A robbanás nem következett be.

Berente Károly r. őrgy.
értékelő tiszt

Jóváhagyom:

Jenovai Lajos r. alezredes
megyei főkapitány
állambiztonsági helyettese

1989. október 16.

20/4-135/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

X. 1989. október 16. (83)

1. ATA 12-14

Az MNK Honvédelmi Minisztériumában elterjedt hír: amennyiben a munkásőrséget nem szüntetik meg, az ellenzéki szervezetek fegyveres alakulatokat hoznak létre. A HM vezetésében tudni vélik, hogy az ellenzéki szervezetek az USA-val megállapodást kötöttek, mely szerint, ha ők nyernek a soron következő országgyűlési választásokon, abban az esetben az USA segítségével az MNK honvédségi tisztikarát két éven belül lecserélik.

Megjegyzés: ez az információ azzal összefüggésben hangzott el, hogy a HM vezetése célszerűnek tartaná, hogy a tisztikar mind nagyobb számban lépjen be az MSZP-be és szavazzon annak jelöltjeire, ellenkező esetben a jövőjük bizonytalanná válik.

Intézkedés:

- az információról tájékoztatjuk a BM III/IV. Csoportfőnökséget.

2. TA 12-14

Az MDF országos gyűlését követően október 22-én 18 órakor a Budapest Sportcsarnokban egy nagygyűlésre kerül sor.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-4, -7. Osztályokat.

3. TA 12-14

Az MDF lakiteleki szervezete helyben, nyugatról használt berendezések behozatalával egy nyomdát tervez felállítani.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-4, -7. Osztályokat.

4. TA 12-14

Lakiteleken, Tizsakécskén, Soltvadkerten és október 23-án Lajosmizsén az MDF helyi szervezetei „Az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc emlékére” kopjafákat kívánnak állítani. Soltvadkertre szónoknak Maléter Pálnét, Lajosmizsére pedig dr. Debreczeni Józsefet akarják felkérni.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-4, -7. Osztályokat.

5. ASZA 12-14

A. I. volt romániai lakos, aki illegálisan érkezett Magyarországra elmondta, hogy Érmihályfalváról, Szatmárról, Nagykárolyról néhányan a Securitate megbízásából érkeztek feladattal Magyarországra. Ilyen pl. egy D. vezetéknévű tanár, 40 év körüli, barna hajú, kb. 180 cm magas [...] lakos, aki a tulajdonát képező sárga Daciával havonta átutazik Magyarországon, S. vezetéknévű középiskolai igazgató, 45 év körüli, férfi, kb. 2 m magas őszülő, vékony testalkatú, [...] lakos, S. V. 30 év körüli 175 cm magas, fekete hajú „főállású spicli” [...] lakos, akinek fekete Daciája van, Z. S. 40–50 év közötti 180 cm magas, állandóan kalapot viselő szőke hajú, rokkantnyugdíjas [...] lakos, aki piros kerékpárral, vagy vonattal közlekedve madarászat ürügyén jár Magyarországra.

Intézkedés:

- az információról tájékoztattuk a BM III/II-11, -12 Osztályokat.

6. LBE 12-4

Cs. I. Romániából illegálisan Magyarországra érkezett, magyar nemzetiségű román állampolgár feltételezése szerint M. J. 35 év körüli 175 cm magas, vékony testalkatú, hátrafésült őszülő fekete hajú, szakállas férfi a Securitate ügynöke. Ezt abból gondolja, hogy egyik alkalommal sikerült betekintnie M. noteszába, amelyben Cs-ra és kapcsolataira vonatkozó pontos információkat talált. M-el Cs. Az Üllői úti menekült szálláson ismerkedett meg és tudja róla, hogy a budapesti belvárosi plébánián dolgozó volt Szatmár megyei menekült rendőrrel tartja a kapcsolatot, akihez időnként elutazik.

Intézkedés:

- tájékoztattuk a BM III/II-11., -12. Osztályokat.

7. AK 14-4

Dr. A. E. [...], aki 1989. márciusában érvényes letelepedési engedéllyel érkezett Magyarországra. Nyíregyháza környékén egy kis faluban humánorvos. Letelepedési kérelmét 1987 októberében adta be és nem titkolja, hogy az engedélyeztetést Securitate ismerősein keresztül intézte. Befogadó nyilatkozatát L. Gy. magas rangú MÁV tisztviselő Budapest, [...] utcai lakostól kapta.

Intézkedés:

- tájékoztattuk a BM III/II-11., -12. Osztályokat.

Berente Károly r. őrgy.
értékelő tiszt

1989. október 24.

20/4-136/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

X. 1989. október 24. (84)

TMT 12-12

1989. október 24-re virradóra Baján, a Petőfi szigeten a Bácska Bútoripari Vállalat üdülőjének falára 40 cm nagyságú betűkkel 3 méter hosszan „Halál a kommunistákra (zendülők)” valamint egy közelben lévő kb. 1,2 méter magas villamoskapcsolószekrényre 20 cm nagyságú betűkkel „Munkát, kenyeret, Grósznak kötelet” feliratokat készített ismeretlen tettes fekete sprayvel.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-3. Osztályt.

Berente Károly r. őrgy.
értékelő tiszt

Jóváhagyom:

Jenovai Lajos r. alezredes
megyei főkapitány
állambiztonsági helyettese

1989. október 25.

20/4-137/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

X. 1989. október 25. (85)

ER 12-12

A Kecskemét Dózsa György úton lévő Katona József gimnázium falán, a KMP kecskeméti szervezete megalakulásának emlékére elhelyezett 50x80 cm-es kőtáblát ismeretlen tettes 1989. október 24-re virradó éjjel megrongálta.

Intézkedés:

- az információt a BM áb. miniszterhelyettes elvtársnak jelentettük;
- tájékoztatjuk a BM III/III-3. Osztályt.

Berente Károly r. őrgy.
értékelő tiszt

Jóváhagyom:

Jenovai Lajos r. alezredes
megyei főkapitány
állambiztonsági helyettese

1989. október 26.

20/4-138/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

X. 1989. október 26. (86)

ASZA 12-4

N. J. S. ([...] 1988. július 29-én letelepedési engedéllyel érkezett Magyarországra) [...] elmondta, hogy 1989 augusztusának egyik vasárnapján délelőtt 8 óra körüli időben Kecskeméten a Damjanich utcában felismerte az [...] -i Securitate egyik vezető őrnagyát. A teljes nevét nem tudja, a vezetéknévben sem biztos, de Cozsocarú névre emlékszik. Ezt a személyt úgy ismerte meg, hogy 1985–86-ban, hivatalos ügyei intézése miatt, többször járt az [...] -i milíciánál, amely a Securitateval egy épületben van. Ott látta ezt a 40–45 év körüli, alacsony, zömök testalkatú, szőkés-barna hajú férfit, rendszerint civilben, de néhány alkalommal a Securitate kék őrnagyi egyenruhájában. Jellegzetessége: feltehetően idegi alapon a bal szemét összehúzza tartja. Az őrnagy egy magyar rendszámú gépkocsi magas, barna sofőrjével beszélgetett.

Intézkedés:

- információs jelentésben tájékoztatjuk a BM III/II-11. Osztályt.

Berente Károly r. őrgy.
értékelő tiszt

Jóváhagyom:

Jenovai Lajos r. alezredes
megyei főkapitány
állambiztonsági helyettese

1989. október 31.

20/4-140/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

X. 1989. október 31. (87)

K/3 12-12

1989. november 4-én 10 órakor a tököli szovjet laktanyánál, az MDF Dél-Pest megyei szervezetei „a forradalom vérbefojtásának évfordulóján” megemlékezést tartanak. Az emlékbeszédet Für Lajos mondja.

Megjegyzés: a meghívóban gyülekezési helyként szerepel: Csepel Tanácsház tér, Szigetszentmiklós Gyártelep, Bp. HÉV Vágóhid állomás.

Intézkedés:

- az információról tájékoztatjuk a BM III/III-4. Osztályt.

Berente Károly r. őrgy.
értékelő tiszt

Jóváhagyom:
Jenovai Lajos r. alezredes
megyei főkapitány
állambiztonsági helyettese

1989. november 1.

20/4-141/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

X. 1989. november 1. (88)

TA 12-14

Jókai Zoltán magyar nemzetiségű, csehszlovák állampolgár egyik 1989. október 23-i budapesti ünnepségen elszavalta saját versét, amit a TV felvett és sugárzott. Csehszlovákiába visszaérkezve berendelték a rendőrségre, zaklatták és megfenyegették. Ezért átmenekült Magyarországra és az MDF-től kért segítséget.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-4. és 7. Osztályokat.

Berente Károly r. őrgy.
értékelő tiszt

Jóváhagyom:
Jenovai Lajos r. alezredes
megyei főkapitány
állambiztonsági helyettese

1989. november 6.

20/4-142/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

X. 1989. november 06. (89)

TA 12-14

1989. november 11-én Kiskunmajsán, a mezőgazdasági fórum évfordulóján összejövettel szerveznek, melyen Für Lajos mond ünnepi beszédet.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-4. Osztályt.

Berente Károly r. őrgy.
értékelő tiszt

Jóváhagyom:
Jenovai Lajos r. alezredes
megyei főkapitány
állambiztonsági helyettese

1989. november 9.

20/4-144/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

X. 1989. november 09. (90)

HMB 12-14

A cserkészcsapatok megalakításában, a munka irányításában, mint leendő cserkésztisztokra számítanak a fiatal káplánokra és hitoktatókra. Részükre 1989. október 16-án a kalocsai érsek tartott tájékoztatót.

Baján jelenleg három cserkészcsapat van alakulóban: bajaszentistváni plébánia templomnál, belvárosi plébánia-hivatalnál és az Ipari Szakmunkásképző Intézetnél a természetbarátok köre.

A vezetők képzése kb. 20–25 fővel (fiúk-lányok) megindult.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-1. Osztályt.

Berente Károly r. őrgy.
értékelő tiszt

Jóváhagyom:

Jenovai Lajos r. alezredes
megyei főkapitány
állambiztonsági helyettese

1989. november 21.

20/4-147/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

X. 1989. november 21. (91)

TA 12-14

Lezsák Sándorné tájékoztatta Kolosvári István budapesti lakost (tel: [...]), hogy Géci Iván ajánlására Kft. formában Gécivel társtulajdonosként egy nyomdát szeretnének alapítani Lakiteleken. Ez ügyben kérték Kolosvári segítségét.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-4. Osztályt.

Berente Károly r. őrgy.
értékelő tiszt

Jóváhagyom:

Jenovai Lajos r. alezredes
megyei főkapitány
állambiztonsági helyettese

1989. november 23.

20/4-148/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

X. 1989. november 23. (92)

HMB 12-14

A Magyar Politikai Foglyok Szövetsége nevében Szabó Attila Budapest [...] szám alatti lakos a POFOSZ alapszabályzatát és egy belépési nyilatkozatot küldött dr. Vágvolgyi Ferencnek Bajára. Kérte, vállalja el a Bács-Kiskun megyében élő volt politikai elítéltek és üldözöttek szövetsége szervezését.

Tájékoztatta, hogy a szervezet december közepére tervez egy kétnapos országos értekezletet, melynek napirendjei: vezetőség újraválasztása; érdekképviseleti ügyek; képviselőválasztással kapcsolatos stratégia kidolgozása. Elképzelésük, hogy minden megyében állítanak jelöltet a választásokon.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-3. Osztályt.

Berente Károly r. őrgy.
értékelő tiszt

Jóváhagyom:
Jenovai Lajos r. alezredes
megyei főkapitány
állambiztonsági helyettese

1989. november 24.

20/4-149/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

X. 1989. november 24. (93)

1. AK 4-4

M. B. Budapest 1086 [...] és S. L. 2040 Budaörs, [...] szám alatti lakos (a Radikális Párt tagjai), arról beszéltek bizalmas körben, hogy Antoniewicz Rolandot fel fogják robbantani. S. „Matuska” gúnynéven ismert, a várpalotai lőtérén fémkeresővel gyűjt fel nem robbant lövedékeket, ebből származó robbanóanyag van a birtokában.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

2. HK 12-14

Kiskunmajsán 1989. december 10-én 18.00 órai kezdettel a katolikus templomban orgonahangversenyt rendez az MDF a helyi zsidó temető felújításának támogatására. Részt vesz az izraeli nagykövet, Für Lajos és Várszegi Asztrik katolikus püspök.

Intézkedés:

- az információról tájékoztatjuk a BM III/III-4. Osztályt.

3. ER 12-12

Kaskantyún 1989. november 10-én megtartott MDF alakuló ülésen „a kommunisták felmentése” felvetésre H. J. Á. [...] gazdálkodó, helyi lakos [...] azt mondta, hogy „nem felmenteni, hanem lábuknál fogva fel kell akasztani őket”.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

Berente Károly r. őrgy.
értékelő tiszt

Jóváhagyom:
Jenovai Lajos r. alezredes
megyei főkapitány
állambiztonsági helyettese

1989. november 28.

20/4-151/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

X. 1989. november 28. (94)

1. K/3 12-12

Dr. Sz. É. Nyírtelek [...]. szám alatti lakos visszaküldve az MDF tagsági igazolványát Lezsák Sándornak, tájékoztatta kilépése okáról. Csalódott a szervezetben. Úgy gondolta, hogy az országos gyűlés – melynek küldöttje volt – demokratikusabban működik, mint a helyi szervezet. Nem tudta elfogadni, hogy az „egyszerű” tagokat semmiről sem

tájékoztatták, véleményüket semmiről sem (pl. népszavazás, elnökjelölt, stb.) kérik ki. Érthetetlennek és felháborítósnak, „az MSZMP taktikájától is rosszabb”-nak értékeli a választással kapcsolatos „közömbösségre való felhívást”.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

2. K/3 12-14

T. Gy. Tass [...] szám alatti lakos tájékoztatta Lezsák Sándort arról, hogy Tass községben 1989. november 25-re virradó éjszaka a helyi ABC bejárati kirakatüvegére kívülről valaki A/4-es méretű „finom kivitelű, zöld alapszínű, négy igent tartalmazó plakátot ragasztott fel”. T. véleménye szerint „a terítés” gépkocsival valószínűleg az egész országban történt. Mivel a környékén SZDSZ és FIDESZ szervezet nincs, a[z F]KGP pedig üvegen belül és nappal helyezte el a plakátokat, továbbá, hogy egy perc tévéhirdetés 120.000 Ft, ezért szerinte „az a szörnyű gyanúm, hogy külföldi érdekeltség (maffia) szervezett akciójáról van szó”. Közölte továbbá, hogy a pénzt az SZDSZ kapja, de valószínű, hogy erről csak egy szűk körű tud, a „kamatot és az extraprofitot az országnak kell fizetnie”. Arra gondolt T., hogy „megfigyelés, elemzés és értékelés céljából egy szűk körű elhárító csoportot kellene szervezni” minden infrastruktúra nélkül. A szervezés bizalmas kezelését fontosnak tartja, mert „könnyen a nyakunkba varrják a rendőrállampárt jelzőt”. Az ország érdeke, hogy ilyen senkinek ne engedjenek meg. Javasolta, hogy felvetését az országos vezetéssel beszélje meg Lezsák.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt;

- az információ ellenőrzését követően teszünk további intézkedéseket.

Berente Károly r. őrgy.
értékelő tiszt

Jóváhagyom:

Jenovai Lajos r. alezredes
megyei főkapitány
állambiztonsági helyettese

1989. december 6.

20/4-152/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

X. 1989. december 6. (95)

1. TA 12-14

Bíró Zoltán tájékoztatta dr. Kozma Hubát arról, hogy november 17-én, Cegléden volt és az MDF-esek kezébe nyomtak egy deklarációt, mely szerint „az egész elnökséget le kell váltani”. Bíró megjegyezte továbbá, hogy „Roszik is elmehet a francba, minek ül ott a parlamentben, ha semmit nem csinál”. Közölte továbbá: „megmondták neki, álljon fel és ítélje el az SZDSZ akciót, mire ott ül négy kuka és nem szól senki semmit”. Bíró szerint Roszikot „valahol külföldön kitanították”. Bírónak az a véleménye, hogy ha nem tudják időben megfogni, akkor a legjobb embereiket „szépen lesöprik, és persze majd az egész elnökséget – az országost is – és akkor jön a szakadás”. Két lehetőséget lát Bíró: „vagy fejjel megy a társaság a falnak, vagy pedig újabb sátorral alakítanak egy elit szervezetet”.

Dr. Kozma Huba tájékoztatta Csőke István bajai lakost, hogy Für Lajos egy körút alkalmával pl. december 9-én szívesen elmenne Bajára. Ekkorra a kiskunhalasiakkal együtt egy találkozót akarnak szervezni.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

2. HMB 12-13

Für Lajos 1989. december 10-én Bajára látogat ennek keretén belül 15 órától a Helyőrségi Művelődési Központban nagygyűlést tart.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

Berente Károly r. őrgy.
értékelő tiszt

Jóváhagyom:

Jenovai Lajos r. alezredes
megyei főkapitány
állambiztonsági helyettese

1989. december 11.

20/4-154/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

X. 1989. december 11. (96)

HMB 12-12

Utalás a 95. számú napi jelentés 2. sz. pontjára.

Für Lajos mintegy 300 fő előtt tartott tájékoztatójában elmondta, hogy a közép-európai események felgyorsulásában az MDF-nek is része volt. A hazai menetrendet a népszavazás némileg megzavarta, közjogi bizonytalanság keletkezett. Helyeselte, hogy az MDF a szavazásról való távolmaradást javasolta, mivel a szavazásnak nem volt igazi tétje. Két „komoly” taktikai hibát említett: hogy későn és nem megfelelő módon lépett fel az MDF a tulajdonviszonyok átalakításában „zöld utat kell kapnia a magántulajdon és az igazi – a nem kolhoz típusú – szövetkezetnek, melyből a tag bármikor kiviheti jól elkülönített vagyonát. A munkásságnak is legyen tulajdona részvények formájában, az állami tulajdont pedig a legszűkebb méretekre kell visszaszorítani”. Für az előadásában a 700 ezres MSZMP tagságot tette felelőssé a kialakult helyzet miatt.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

Berente Károly r. őrgy.
értékelő tiszt

1989. december 12.

20/4-155/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

X. 1989. december 12. (97)

LBE 12-12

Az MSZMP kecskeméti szervező bizottsága Budai u. 15. sz. alatti székházának falára kb. 1,5 méter magasságban, 7 méter hosszan, 30 cm-es betűnagysággal 1989. december 9-re virradó éjszaka fekete sprayvel ismeretlen tettes „Piszkos kommunisták” szöveget festett fel.

Megjegyzés: az újjászerveződő MSZMP-t az elmúlt időszakban több alkalommal levélben, illetve telefonon zaklatták.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-3., -7. Osztályt.

Berente Károly r. őrgy.
értékelő tiszt

Jóváhagyom:
Jenovai Lajos r. alezredes
megyei főkapitány
állambiztonsági helyettese

1989. december 21.

20/4-156/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

X. 1989. december 21. (98)

1. ER 12-12

1989. december 20-ra virradó éjjel Felsőszentivánon a tanácsháza kapujára ismeretlen tettes egy házi készítésű zászlót helyezett el, melyen az alábbi szöveg volt: „Éljen Tőkés, le a kommunistákkal T.T.T. Románia fuccs”.

Intézkedés:

- tájékoztattuk a BM III/III-7. Osztályt.

2. ER 12-12

1989. december 20-án 12.00 és 12.15 óra között Kiskunfélegyháza főterén a helyi középiskolák kb. 450 fővel békés szolidaritási tüntetést tartottak a „temesvári események” kapcsán. Az engedélyezett demonstráció rendkívüli esemény nélkül zajlott le.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

Berente Károly r. őrgy.
értékelő tiszt

Békés megye

1989. október 14.

R-203-6/46/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XI. 1989. október 14. (45)

TK 12-12

Herbert Sándor ([...] nyug. rendőrtiszt) Zalaegerszeg [...] és Herbert Ferenc ([...] nyug. rendőrtiszt) Zalaegerszeg [...] alatti lakosok 1989. október 12-én hagyatéki tárgyalásra érkeztek Békésre. Békésen a Dübögő Szállóban szálltak meg. Október 12-án napközben, mikor elhagyták a szállót, szobájukat bezárták, de a kulcsot nem adták le a portán.

Visszaérkezésük után a portás kérdésére elmondták, hogy önvédelmi fegyvereik miatt zárták be a szobát, mivel azt ott hagyták bent. A szálló igazgatója, aki a helyi kisgazdapárt tagja, tájékoztatta a rádió Békés megyei tudósítóját, mivel a két férfi érkezését összefüggésbe hozta a helyi kisgazdapárt október 15-i nagygyűlésével.

Riport készült a Herbert testvérekkel, mely riport okt. 14-én a 168 óra című műsorban hangzik el feltehetően.

Okt. 14-én reggel a Herbert testvérek visszautaztak állandó lakóhelyükre, így kizárt a vélelmezett összefüggés.

Intézkedés:

- az információról a központi ügyelet útján tájékoztattuk a Zala Megyei RFK központi ügyeletét.

Virág Sándor. r. alezredes
áb. helyettes

Hankó Pál r. fhdgy.
értékelő tiszt

1989. október 16.

R-203-6/47/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

IX. 1989. október 16. (46)

K/3 12-12

Október 13-án felszínre került információ szerint „Országos körlevél” címen aláírás nélküli felhívást címeztek 6 békéscsabai nagyvállalat munkáskollektívájának.

A „körlevél” szerint – „az MSZMP számára a munkásosztály csak ürügy, hivatközi alap volt nagyúri üzemeihez” – a megfogalmazó elérkezettnek látja az időt, hogy a becsapott munkásosztályt ráébressze kegyetlen helyzetére.

A kézzel írt „körlevél” felhívása szerint a gyárfalakra fel kell festeni az MSZMP rövidítését, a második M-et, mely a munkás jelzöt takarta, át kell húzni, és egy kérdőjelet kell fölé tenni.

A „körlevél” szerint a címzetteknek öt másolatot kell tovább küldeniük, s meg kell kezdeniük a gyárfalak festését.

Intézkedés:

- illetékes központi osztály tájékoztatása után, az inkriminált anyagot megküldjük írásszakértői vizsgálatra.

Virág Sándor. r. alezredes
állambiztonsági helyettes

Hankó Pál r. fhdgy.
értékelő tiszt

1989. október 19.

R-203-6/48/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

IX. 1989. október 19. (47)

HMB 13-13

Információforrásunk 1989. október 6-án levelet kapott G. I. volt román állampolgártól, aki jelenleg Győrben él. G. kérte kapcsolatunkat, hogy szüleitől, Romániából különböző okmányokat hozzon át, s azt küldje meg győri címére.

Kapcsolatunk előzetes eligazítás után október 9-én Romániába történő kilépése során megkereste régi román határőrismerőst, P. M. századost. Közölte vele, hogy G-től milyen jellegű levelet kapott, s tanácsot kért P-től arra hivatkozva, nem akar összeütközésbe kerülni a román törvényekkel. P. a levelet elkérte, s közölte – ne most, hanem legközelebbi útján kérje el a levelet kapcsolatunk, s azzal jelentkezzen nála. Kihangsúlyozta kapcsolatunknak, hogy nem lesznek ezután problémái a nădlaci [nagy-laki] FEP átlépésekor.

Október 15-én kapcsolatunk újra Romániába utazott, megkereste G. szüleit, s kilépéskor az ott kapott okmányokat (születési anyakönyvi kivonatok, diploma, keresztlevél stb.) átadta P. századosnak.

P. nagyon hálásnak mutatkozott, s eligazította kapcsolatunkat, mi szerint közölje G-sal, lebukott a határon, megbüntették 2800 leire, s egy hónapra kitiltották az országból. P. elmondta még, ha legközelebb beutazik, keresse meg őt.

Megjegyzés: szervünk, az illetékes központi osztály egyetértésével, kapcsolatunkat az érintett biztonsági szolgálat látókörébe kívánja hozni.

Intézkedés:

- az illetékes központi osztályt a folyamatos koordináció során tájékoztatjuk a felmerült információkról;
- kapcsolatunk részletes eligazításban részesült magatartás vonalára, esetleges beszerzésére vonatkozóan, ellenőrzését folyamatosan végezzük.

Virág Sándor. r. alezredes
állambiztonsági helyettes

Hankó Pál r. fhdgy.
értékelő tiszt

1989. október 19.

R-203/49/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XI. 1989. október 19. (48)

EHÖ 12-4

B. L. [...] 1988. október 6-án érvényes kishatárforgalmi engedéllyel Kötegyánnál lépett be az MNK területére. Bejelentette, nem kíván visszatérni az RSZK-ba, s ezt követően Gyulán telepedett le, ahol mint cipész dolgozik egy KTSZ-nél. B. egy nyugdíjas rendőr közvetítésével került kapcsolatba az információt adó szervvel. B. aktív segítségnyújtást ajánlott fel, de a beszélgetés során csak általános jellegű információkat adott át. A beszélgetés befejezéseként szorgalmazta a későbbi kapcsolattartást az információt adó szervvel.

A fenti szerv munkatársának szubjektív véleménye szerint B. alapismeretekkel bír az operatív munkában, feltűnően érdeklődik a BM szervek dolgozói iránt, „vonzódik” a hivatalos szervekhez. Csak olyan információkat adott, melyek már az áttelepültek között is széles körben ismertek, többek által elmondtak.

Intézkedés:

- az információról tájékoztatjuk az illetékes központi osztályt;
- meglévő operatív kapcsolatainkon keresztül megkezdjük B. ellenőrzését.

Virág Sándor. r. alezredes
állambiztonsági helyettes

Hankó Pál r. fhdgy.
értékelő tiszt

1989. október 20.

R-203-6/50/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XI. 1989. október 20. (49)

Op. meghallgatás: 4-3

Tartózkodási engedélyének meghosszabbítása alkalmával V. F. ([...] magyar nemzetiségű román állampolgár, fogl. férfiszabó [...]) Gyula [...] sz. alatti lakos, aki 1989. április óta tartózkodik engedéllyel az MNK területén, elmondta, hogy az utóbbi hetekben három Romániában, Szalontán lakó személlyel találkozott munkahelyén, akikről úgy tudja, a Securitate ügynökei. Mindhárman beszélgetéseket kezdeményeznek az itt dolgozó áttelepültekkel, s az alábbi kérdésekre kerestek választ:

- Hol lakik, mivel foglalkozik?
- Mennyit keres, kapott-e segílyt, mennyit?
- Hogy érzi magát? Mik a további tervei?

Mindhárom személy felkereste V. M. [...], aki a SZOT szállóban dolgozik, s szintén Szalontáról került át. A három férfiból név szerint csak H. G-t ismeri. Elmondta, hogy az egyik férfi Szalontán a Transzilvánia étteremben dolgozik, a másik a szalontai temetkezési vállalatnál vezető. Mindhárom személyről részletes személyleírást, illetve jellemzést adott.

Megjegyzés: V. M. már korábban szervünk látókörébe került kiterjedt román kapcsolatköre, illetve több ügynökgyanús román személlyel meglévő kapcsolata miatt. A temetkezési vállalatnál dolgozó vezető beosztású személy is látókörünkbe került már, akiről az R-203-6/40/1989-es, illetve az R-203-6/44/1989-es számú jelentésben szerepelnek további információk.¹

Intézkedés:

- tájékoztatjuk az illetékes központi osztályt a keletkezett információról;
- a felmerült ügynökgyanús személyek szoros ellenőrzését megkezdtük.

Virág Sándor. r. alezredes
állambiztonsági helyettes

Hankó Pál r. fhdgy.
értékelő tiszt

1989. november 3.

R-203-6/52/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XI. 1989. november 03. (50)

Op. meghallgatás 4-4.

C. E. M. (Köröskisjenő, [...] sz. alatti lakos 1989. október 30-án tiltott határátlépéssel érkezett Magyarországra. Meghallgatása során az alábbiakat mondta el:

1984. januárjától 1986. május 26-ig az aradi milícián dolgozott, mint hivatásos törzsőrmester. Elmondása szerint a jobb megélhetés miatt került ide 1986-ban. Sorozatos parancsmegtagadások miatt három esetben fogdafenytést kapott, majd fegyelmi okokra és feleségének USA-beli rokoni kapcsolataira (ebben az évben nősült) hivatkozva elbocsátották. A fenytéseket parancsmegtagadások miatt kapta, mivel nem volt hajlandó törvényellenes utasításokat végrehajtani. A fenytések másik oka volt, hogy nem tudott erkölcsileg azonosulni a testi fenytés intézkedéskénti alkalmazásával.

Leszerelése után az aradi erdészeti vállalatnál dolgozott, mint fénymásoló. Mivel nem értett egyet a romániai politikai vonallal, egyik munkatársával (C. O.) röpcédulákat készítettek. A röpcédula tartalma politikai és tényleges ellenszegülésre szólította fel az embereket. Kb. 10000 röpcédulát készítettek, s ezeket három hét alatt széthordták az aradi postaládákba.

A röpcédulázás után a Securitate megkezdte a városban lévő fénymásolók ellenőrzését. Folyamatosan zaklatták őt is, de bizonyítékuk nem volt, mert a gép másolóhengerét lecserélte. A zaklatások elől 1988. februárjában Jugoszláviába szökött feleségével, de visszaadásra kerültek. Egy év börtönbüntetést kapott. A szabadulása után is zaklatták, ezért az MNK területére szökött.

Elmondta, hogy akik köztörvényes bűncselekmény után szabadulnak új BL jelű (bază de lucru – munkahelyi bázis) buletint² kapnak.

Elmondta még, hogy tovább kíván utazni az USA-ba, felesége rokonaihoz, s a családját is oda szeretné kivinni.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk az illetékes központi osztályt a keletkezett információkról.

Virág Sándor. r. alezredes
állambiztonsági helyettes

Hankó Pál r. fhdgy.
értékelő tiszt

1989. november 3.

R-203-6/653/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XI. 1989. november 03. (51)

HMB 12-3

Hírforrásunk a mai napon jelentette, hogy egy héten belül két különböző személytől is hallotta a békéscsabai piacon, hogy két hét óta Varsand térségében harckocsiból álló csapatösszevonások tapasztalhatók.

Információforrásunk a továbbiakban elmondta, hogy a román határőrizeti szervek Varsand és Battonya közötti térségben minimálisra csökkentették a határőrizeti és járőrözési tevékenységet. A fenti időszakban Aranyos és Dés térségében a határ irányában láttak mozogni reguláris csapatokat, amelyek kerekes járművekkel leponyvázottan haladtak. A gépkocsioszlopban tábori konyha és mentő gépkocsi is volt.

Román állampolgároktól szerzett információi szerint a román állampolgárok által áthajtott nagyszámú birkanyáját is azért tudták a határszakaszon áthozni, mert csökkentették a határőrizeti tevékenységet. Több személy elmondta kapcsolatunknak, hogy várható a román szervek propagandaeszközeik útján ki fogják nyilvánítani azt, hogy a juhászokat a magyarok csábították át, hogy ezzel is fokozzák a Romániában meglévő húshiányt.

Hírforrásunk a továbbiakban jelentette, hogy a beutazó román állampolgárok adatai szerint a román hivatalos szervek örülnek annak, hogy az MNK területén felszámolták a munkásőrséget. A román értékelések szerint így román csapatok akadálytalanul juthatnának el a Tiszáig, ugyanis ezek után nem maradt támadási irányukban olyan lokális védelmi erő, (a munkásőrséget tekintették ennek), amely útjukat állhatná. A munkásőrség megszüntetésének a román hivatalos szervek azért is örülnek, mert a szerv híradó szolgálatának leszerelésével véleményük szerint megszűnt annak lehetősége, hogy az amatőr rádióadásokat kiszűrhessek az RSZK területén.

Megjegyzés: az információ ellenőrzése során megállapítottuk, hogy a fentebb leírt harckocsi mozgások időszakában (1989. október 13.) a román hőr. szervek az érintett határszakaszon minimálisra csökkentették a beléptetéseket az RSZK területére. (Nagylak, Ártándnál visszaküldések, Gyulánál minimális beléptetés.)

Intézkedés:

- a keletkezett információkról tájékoztatjuk a BM illetékes központi osztályát, illetve az MNVK illetékes szervét a BM III/II-11. Osztályon keresztül;
- a keletkezett információkat meglévő operatív pozíciókon keresztül folyamatosan ellenőrizzük.

Virág Sándor. r. alezredes
állambiztonsági helyettes

Hankó Pál r. fhdgy.
értékelő tiszt

1989. november 7.

R-203-6/54/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XI. 1989. november 07. (52)

Hírforrásunk 1989. november 04-én turistaként lépett be Románia területére Nagylaknál. Arad előtt a baloldalt a közútról látható műszaki alakulatnál, a korábban üresen álló gyakorló pályán 4 sorban kb. 20–30 db pontonhídverő tehergépkocsit és kb. 10–15 db sorozatvetővel felszerelt tehergépkocsit látott. Hírforrásunknak, mint gyakori kiutazónak feltűnt, hogy ezen a gyakorló pályán még soha sem látott harcjárműveket az elmúlt években.

1989. november 05-én újra belépésre jelentkezett Nagylaknál. A román FEP-en megkérdezték van-e Casco biztosítása. Közölte, hogy van, de a kötvény a lakásán található. Miután közölték, [hogy] anélkül nem léphet be, felajánlotta, hogy a gépkocsit az MNK területén hagyja, de így sem engedélyezték belépését. Ekkor, egy általa ismert Titi nevű orvos, aki a FEP-en dolgozik odament hozzá, s az alábbiakat közölte: „ne járjon ilyen sűrűn, mert elvileg havonta egy beutazás engedélyezhető”. Ezért ne a határőrökre

és a vámosokra haragudjak, hanem akik ezt a rendelkezést Bukarestben hozták. Titi elmondta még, hogy a lengyeleket és a magyarokat csak korlátozott számban lehet beengedni az RKP közeli kongresszusa miatt.

Intézkedés:

- a BM III/II-11. Osztályon keresztül tájékoztatjuk az illetékes szerveket;
- a FEP-eken működő rezidentúrákat eligazítottuk a szigorító intézkedések felderítésére és ellenőrzésére.

Virág Sándor. r. alezredes
állambiztonsági helyettes

Hankó Pál r. fhdgy.
értékelő tiszt

1989. november 13.

R-203-6/55/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XI. 1989. november 13. (53)

LBE 4-4

1989. november 03-án leadott 50. sorszámú jelentésben személyi adatokkal szereplő C. E. M. a BM Menekültügyi Hivatal Békéscsabai Befogadó Állomásán tartózkodik, s bejelentéssel élt. Elmondta, hogy 1989. 11. 04-én a békéscsabai piacon találkozott M. L. Romániából beutazó személlyel, aki ismerőse volt. M. elmondta, azt követően, hogy a juhászok áthajtották a több mint 1000 birkát, Nicu Ceaușescu Aradon járt, s azonnali hatállyal leváltotta az RKP Arad megyei I. titkárát és a Securitate Arad megyei vezetőjét. Ugyanezen a napon találkozott Co. S. román állampolgárral is, akivel 1980-as években együtt járt iskolába. Co. élénken érdeklődött hol, mikor szökött át, kik segítették eben, hol él jelenleg. Mikor elmondta, hogy a menekült táborban lakik az alábbi kérdéseket tette még fel:

- Hányan vannak a békéscsabai menekülttáborban?
- Naponta hányan érkeznek, s hányan távoznak és hová?
- Ki a tábor igazgatója, dolgozói?
- Milyen a táborban a szállás és az ételmezés?
- Ki gyakorolja a felügyeletet a tábor felett, az ENSZ, vagy a magyar hatóságok?

Nevezett a feltett kérdésekre nemleges, vagy kitérő választ adott. Co. azzal búcsúzott tőle, hogy ez év december 01. és 11. között visszajön Magyarországra, s megpróbálja keresni nevezettet.

C., aki korábban hivatásos rendőr volt, jelenleg a menekülttáborban él, menekültté nyilvánítása folyamatban van.

Intézkedés:

- az információt a BM illetékes osztályának megküldjük;
- a keletkezett információk ellenőrzését meglévő operatív kapcsolatainkon keresztül megkezdjük.

Virág Sándor. r. alezredes
állambiztonsági helyettes

Hankó Pál r. fhdgy.
értékelő tiszt

1989. november 17.

R-203-6/56/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XI. 1989. november 17. (54)

ATA 12-13

Hírforrásunk a mai napon jelentette, hogy 1989. november 16-án a reggeli órától a gyulai, valamint a nagylaki közúti határátkelőhelyeken a román határőrizeti szervek a

magyar utasokat minden indok nélkül visszaküldik, illetve nem léptetik be Románia területére.

A mai nap folyamán a fenti két határátkelőhelyen már kamionokat sem léptetnek be. Elsősorban török kamionok állnak a határon. A 15 h-i helyzetnek megfelelően kb. 50 kamion várakozik Gyulán, Nagylak területén mintegy 100 kamion. Csak nyugatnémet kamionokat léptettek be a mai napon mindkét határátkelőhelyen.

Intézkedés:

- illetékes központi osztály tájékoztatása.

Virág Sándor. r. alezredes
állambiztonsági helyettes

Hankó Pál r. fhdgy.
értékelő tiszt

1989. november 18.

R-203-6/57/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XI. 1989. november 18. (55)

HMB 12-3

Hírforrásunk a mai napon jelentette, hogy a Romániából visszatérő magyar állampolgároktól hallotta, miszerint az elmúlt hetekben Romániában több fegyverraktárt feltörték, s fegyvereket vittek el.

Az alapinformáció ellenőrzése céljából soron kívül meghallgattunk két, a mai napon Romániából menekült fiatal. B. D. [...] aki Temesvárról szökött át, elmondta, hogy november 07-én vagy 08-án Temesváron a vasútállomáson lévő fegyverraktárt törték fel, s 5 vagy 6 db félautomata 12 lövetű fegyvert vittek el ismeretlen tettesek. Temesvár tele van rendőrökkel, sorozatos házkutatásokat tartanak. Tudomása volt még arról, hogy kb. 1 hete Aradon is feltörték egy fegyverraktárt.

B. A. [...] aki Aradról szökött át, elmondta, hogy tudomása szerint november 08-án vagy 09-én feltörték az aradi vagongyár fegyverraktárát. B. elmondta még, hogy Brassóban a héten részleges munkabeszüntetések és lassító sztrájkok voltak. B. Aradon hallotta ismerősei körében, hogy az RKP kongresszusának ideje alatt jelentősen megerősítik a nyugati határon állomásozó katonai erőket. Ezt az információt katonai csapatmozgások még nem támasztották alá B. szerint.

Intézkedés:

- a határon meglévő rezidentúrákat eligazítottuk további információszerzésre, illetve ellenőrzése;
- a békéscsabai befogadó állomáson jelentkező romániai menekültek meghallgatása, további információszerzés céljából;
- illetékes központi osztály tájékoztatása.

Virág Sándor. r. alezredes
állambiztonsági helyettes

Hankó Pál r. fhdgy.
értékelő tiszt

1989. november 20.

R-203-6/58/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XI. 1989. november 20. (56)

ASZA 12-3

Forrásunk a mai napon jelentette, hogy 1989. november 13-án a kilépő Orient expresszvonaton Matica alezredes (román határőr parancsnok) elmondása szerint a vonatban szétszórtan, illetve a Curtici [Kürtös] állomáson szétszórtan röpcédulát találtak. A röpcédulák tartalma N[icolae] C[eașescu] ellenes propaganda jellegűek voltak, melyet

a Romania Libera írt alá. A röplapok román nyelvűek voltak. A magyar szolgálat ellenőrzése során nem találta fel a röpcédulákat, ezeket az ismeretlen terjesztő a közös FEP-en szórta szét. Matica alezredes közölte a magyar szervekkel, hogy amennyiben hasonló előfordul, az egész vonatot visszafordítja, a magyar határőröket kiutasítja román területről.

Intézkedés:

- az illetékes központi osztály tájékoztatása.

Virág Sándor. r. alezredes
állambiztonsági helyettes

Hankó Pál r. fhdgy.
értékelő tiszt

1989. november 28.

R-203/59/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XI. 1989. november 28. (57)

HMB 13-13

Az 1989. október 19-én leadott 47. sorszámú napi jelentésünkhöz kapcsolódva az alábbi információk keletkeztek:

Hírforrásunk 1989. november 22-én jelentkezett kilépésre a nagylaki FEP-en. A magyar szervek felhívták figyelmét, hogy a román határőrség vissza fogja küldeni. Ennek ellenére belépésre jelentkezett, ahol P. M. százados fogadta. Hírforrásunk két adag Béres-cseppet vitt neki, amit P. M. elfogadott. Megkérte, hogy nyújtson segítséget a Romániából szökni szándékozók felderítésében, illetve az okmánycsempészéssel kapcsolatosan. Hírforrásunk megbeszélte P. M.-al, hogy délután 16 óra körül jön vissza, és szeretné, ha zöld utat kapnak. Kapcsolatunk Aradon észlelte, hogy 1-B-245 rendszámú Dacia gépkocsi 1 órán át követte. 16 órakor P. M. pontosan várta a FEP-en kapcsolatunkat. Még két kollégája jelenlétében elfogadta a még megmaradt 20 literes benzinjegyet és közölte mehet. Ekkor egy 14 főből álló határőr egyenruhában lévő csoport érkezett a FEP-re. Közölték, átveszik az intézkedéseket, s mindenkit újra szigorúan ellenőriztek. Minden gépkocsit kipakoltak, az utasoknak feltartott kézzel, szétvetett lábakkal kellett állniuk, míg megmottózzák őket. Ez a szigorított ellenőrzés kb. 2 óráig tartott, mely alatt nem volt kiléptetés Románia területéről. Az ellenőrzés befejezése után P. M. közölte, utazhat vissza Magyarországra, s megkérte, hogy vigyen magával két kilogramm szaloncukrot, ha legközelebb jön.

Intézkedés:

- a BM III/II-12. Osztállyal történt koordináció alapján kapcsolatunkat eligazítottuk, hogy legközelebbi kiutazása során is keresse P. M. századost, s igyekezzen bizalmát megnyerni. Feltételezhető a keletkezett információk alapján, hogy a biztonsági szolgálat látókörébe került kapcsolatunk.

A távollévő Virág Sándor r. alezredes, áb. helyettes helyett:

Varga András r. őrgy.

Hankó Pál r. fhdgy.
értékelő tiszt

1989. december 6.

R-203-6/60/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XI. 1989. december 06. (58)

ASZA 13-13

Személyes beszélgetés során jutott tudomásunkra, hogy 1989. december 07-én Békéscsabáról az XX 89-37 frsz. szgk-val Krausz N. Tamás és Herpai Attila újságírók

Jugoszlávián keresztül Romániába indulnak. Céljuk interjú készítése Tőkés László lelkésszel. Szegeden csatlakozik hozzájuk Izsó Szilvia a Népszabadság újságírója és Molnár János a szegedi JATE könyvtárosa, aki két éve települt át hivatalosan Romániából. Molnár közvetlen munkatársa volt Tőkés Lászlónak, lelkészként dolgozott ő is Romániában áttelepülése előtt. Herpai és Krausz a nyár folyamán már készített interjút Tőkessel, melyet több napilap is közölt.

Kiutazás előtt felvették a kapcsolatot Tabajdi Csabával, aki mint nemzetiségi ügyekkel foglalkozó kormányalkalmazott ajánlotta Izsó Szilviát és Molnár Jánost, a két békéscsabai újságíró figyelmébe.

Terveik szerint turistaként érkeznek Romániába Jugoszlávián keresztül. Temesváron Molnár régi kapcsolatain keresztül közvetett úton kívánnak kapcsolatba kerülni Tőkessel, illetve ezen az úton kívánják a magnetofont is eljuttatni hozzá. Terveik szerint közvetlenül senki nem találkozik Tőkés Lászlóval.

Tervezett visszaérkezésük időpontja 1989. december 08-án délután úgy, hogy a december 09-i Népszabadságban már az interjú szerepelhessen.

Intézkedés:

- az illetékes központi osztály tájékoztatása a fentiekben foglaltakról.

Virág Sándor. r. alezredes
állambiztonsági helyettes

Hankó Pál r. fhdgy.
értékelő tiszt

1989. december 17.

R-203-6/61/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XI. 1989. december 17. (59)

ATA 12-13

Hírforrásunk a mai napon jelentette, hogy a Curtici [Kürtös] közös vasúti FEP-en belépett román állampolgároktól az alábbi információt hallotta:

1989. december 16-án délután több száz temesvári lakos és a helyi milícia erői összecsaptak. Feltehetően a Tőkés Lászlót védeni szándékozó temesváriak kerültek összetűzésbe a milíciával. A beutazó házaspár további ismeretekkel nem rendelkezett.

A mai napon soron kívül berendelték szolgálatba a Curtici közös FEP román parancsnokát Matica alezredest. Berendelése óta szigorított ellenőrzéseket foganatosítanak a határon, minden be- és kiutazó személyt motozásnak vetnek alá.

Megjegyzés: a fenti információkat megerősítette a közös FEP-en dolgozó egy másik kapcsolatunk is.

Intézkedés:

- központi illetékes osztály tájékoztatása, a keletkezett információ ellenőrzése, pontosítása.

Virág Sándor. r. alezredes
állambiztonsági helyettes

Hankó Pál r. fhdgy.
értékelő tiszt

1989. december 19.

R-203-6/63/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XI. 1989. december 19. (60)

HK13-4

Hivatalos kapcsolatunk a mai napon belépett, Orient expresszen utazó lengyel turistával beszélgetve az információt szerezte:

Temesváron december 18-án egy kisgyermek benzines palackot dobott az egyik harckocsira, mire a bent ülők szitává lótték. A lakosság és a karhatalmi erők közötti összecsapásnak jelenleg kb. 1000 halottja és 3000 sebesültje van. A sebesültek ellátása nem megoldott, mivel béke időben sem voltak a kórházak rendszeresen felszerelve. A lengyel állampolgár az információkat Temesváron hallotta, illetve személyesen észlelte.

HMB 12-4

Hírforrásunk a mai napon beszélgetést folytatott, a gyulavári FEP-en délután belépésre jelentkezett: T. G. [...] török kamionsofőrrel. Gk. frsz: 34-P-7488. T. kapcsolatunknak elmondta, hogy 17-én érkezett Temesvárra. Temesvár előtt a személygépkocsi forgalmat terelőutakra terelték, de a terelőutak teherbírása miatt a tranzitforgalom továbbra is Temesváron keresztül halad. Az éjszakai közlekedést megtiltották a körzetben. Temesvárra belépéskor minden gépkocsi rendszámát rögzítik, a gk.-ban utazók adatait leírják.

Az éjszakát Temesvár központjában élő barátnőjénél töltötte. Barátnője, aki gyári munkás elmondta, hogy semmilyen élelmiszer nincs a városban. Kb. 1500 halottról beszélnek a városban, főként fiatalok és gyermekkorúak vannak az áldozatok között. Ezt azzal indokolta barátnője, hogy főként a fiatalok vettek részt az utcai megmozdulásokban. A halottak nemzetiségi összetételére vonatkozóan az az információ terjedt el, hogy kb. 20–25 százalék magyar nemzetiségű és sok Temesváron tanuló líbiai és iraki állampolgár is van közöttük. 17-én este az utcák kihaltak voltak, forgalom nem volt. Harckocsik, katonai páncélos szállítójárművek, illetve katonai személyautók mozogtak a városban. 15–20 fős járőr osztagok mozogtak a városban, rohamsisakban, teljes fegyverzettel. 18-án este indult el Temesvárról, s az Arad felé vezető úton észlelte, hogy a jobboldalon lévő nagy vegyi üzem, mely egy vasúti kereszteződés mellett található, teljesen ki van égve, ezt barátnője is elmondta 17-én este. Arad Temesvár között azt tapasztalta, hogy semmilyen személyforgalom nincs. Az útvonalon gyakoriak a milícia részéről végrehajtott ellenőrzések, főként fényképező és filmfelvevő berendezéseket keresnek, azok feltalálásuk esetén elkobozzák. Aradra megérkezve megállapította, hogy a város nyugodt, de itt is katonai járőrök cirkálnak.

A határ felé közeledve katonai mozgást nem észlelt. A beszélgetés befejezésekor még elmondta, hogy információi szerint Bukarestben, Ploiestiben és Brassóban egyetemisták tüntettek.

Az MK területére december 19-én 13 óra körüli időben lépett be.

Intézkedés:

- keletkezett információkról tájékoztatjuk az illetékes központi osztályt;
- a határon meglévő hálózati rezidentúrákat folyamatosan beszámoltatjuk új információk felderítésére, a keletkezett információkat értékeljük, s továbbítjuk a központi osztály felé.

Virág Sándor. r. alezredes
állambiztonsági helyettes

Hankó Pál r. fhdgy.
értékelő tiszt

1989. december 27.

R-203-6/64/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XI. 1989. december 27.

ER 12-12

Bejelentés alapján jutott tudomásunkra, hogy Medgyesegyházán a helyi kisgazdapárt, SZDSZ, MSZMP, illetve a Hazafias Népfront képviselői tagságuk nevében levelet juttattak el a tanács elnökének. A levélbe foglaltak szerint törvénytelennek és erkölcstelennek tartják azt a határozatot, mi szerint az MSZMP volt községi székházát az MSZP egyedül kapta meg. A levélben december 27-i dátummal felszólítják az MSZP-t hogy hagyja el a székházát, ha nem teljesíti a kérésüket, elfoglalják azt. A tanácsnak benyújtott levelet továbbították az MTI, a rádió és a televízió felé.

Intézkedés:

- illetékes központi osztály tájékoztatása.
(Rendőri intézkedés a fenti ügyben nem történt.)

Virág Sándor. r. alezredes
állambiztonsági helyettes

Hankó Pál r. fhdgy.
értékelő tiszt

1990. január 4.

R-203-6/1/1990.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XI. 1990. január 04. (1)

HMB 14-4

Hírforrásunk a mai napon jelentette, hogy 1990. január 02-án a curtici [kürtösi] FEP-en beszélgetést folytatott a kilépő Pannónia expressz csehszlovák hálókocsi kalauzával. A magyarul jól beszélő férfi elmondta, hogy információi szerint 1990. január 07-08-án Bulgáriában jelentős demonstrációk várhatók – a romániai eseményekhez hasonló – ezért a csehszlovák államvasutak márciusig nem közlekedtetni szerelvényeit, csak Romániáig. Elmondta még, hogy a magyar hírközlő szervek nem adtak objektív tájékoztatást a csehszlovák eseményekről, mivel ott is több halálos áldozata volt a megmozdulásoknak. Ezekről a magyar sajtó nem adott hírt.

Intézkedés:

- a keletkezett információkról tájékoztatjuk az illetékes központi osztály.

Op. meghallg. 14-4

S. A. Nagyvárad, [...] sz. alatti lakos, román állampolgár 1989. december 31-én érkezett útlevéllel az MK területére. Meghallgatása során az alábbiakat mondta el: 12 éve adta be áttelepülési kérelmét. A romániai események után december 29-én családja minden tagja (felesége, két gyermeke) megkapta útlevelét, de ő nem, mivel a hivatal szerint az elveszett. December 30-án nagy tömeg követelte útlevelét a nagyváradai milícia előtt. A tömeg betörte a kaput és betódult az épületbe, ahol még akkor sem akarták kiadni az útleveleket. Ekkor két katona érkezett és kényszerítették Sime őrnagyot az útlevél kiadására. Serfőző is ekkor kapta meg útlevelét. Segélyszállítmányokkal kapcsolatban elmondta, hogy nagyon sok esetben tapasztalták Nagyváradon, a szállítmányokat korrump módon juttatták arra nem rászoruló személyeknek. Tapasztalt olyat is, hogy román rendszámú teherautókról a tovább szállítandó segélyeket a sofőrök útközben megdézsmálták.

L. J. Romániából illegális úton 1990. január 02-án érkezett személy meghallgatása során elmondta, hogy a segélyek egy részét lakóhelyén és környékén (Segesvár) a boltokba viszik, ahol ezeket mennyiségi megszámlálás nélkül árusítják. Személyesen tapasztalta, hogy csak kenőpénz árán lehet hozzájutni ezekhez az árukhoz. Elindulása előtt többektől hallotta, hogy Ceaușescu alteregóját végezték ki, s az igazi bebörtönözve még ma is él. A tömegek szerint a harcoló Securitate alakulatok megtörése miatt mutatták be az alteregó kivégzését.

Intézkedés:

- a keletkezett információkról tájékoztatjuk az illetékes központi osztály.

Virág Sándor r. alezredes
áb. helyettes.

Hankó Pál r. fhdgy.
értékelő tiszt

1990. január 16.

R-203-6/2/1990.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XI. 1990. január 16. (2)

ATA 12-4

1900. január 14-én a Romániából belépő nemzetközi gyorsvonat román nemzetiségű, Bukarestben lakó hálókocsi kalauzától szerzett információk szerint, Ion Iliescu hatalmi gépezetébe vetett bizalom a lakosság körében megrendülni látszik. A decemberi fordulatot végrehajtó fegyveres erők vezető beosztású tisztjeit Bukarest utcáin ismeretlen személyek likvidálják. N[icolae]. C[eașescu]. és feleségének kivégzésén jelen volt szemüveges orvost szintén megölték, lakását felgyújtották.

Intézkedés:

- a keletkezett információról tájékoztatjuk az illetékes központi Osztályt.

Op. meghallg. 4-4

K. J. Marosvásárhely, [...] sz. alatti lakos 1990. január 5-én érkezett útlevéllel az MK területére. Romániát nemzetiségi problémák miatt hagyta el. Meghallgatása során elmondta, hogy a forradalom kitörésekor a Securitate tisztjei elmenekültek, ám 7–10 nap múlva visszazivárogtak a városba. Egyesek milicista egyenruhában a milícián dolgoznak, mások továbbra is civilben járnak a városban. Az útlevélosztályon több volt secu ismertek fel. A városi tanácsnál 1989. december 22-én jelentkezett karszalagos nemzetőrnek. Tevékenységük során több volt secu tisztet fogtak el, akiket később a katonaság szabadon engedett. Személyesen részt vett Olteanu sec. ezr. ill. egy 65 éves nyugalmazott sec. ezr. elfogásában, de mindkét személyt kb. fél óra múlva már a városban látta sétálni, szabadon.

Negatív tapasztalata az is, hogy a külföldi segélyszállítmányok újabban kiskapukon keresztül a régi magas beosztású emberekhez kerülnek. A nemzetiségi problémák kezdenek újra éledni, a románok és a magyarok között vita alakult ki amiatt, hogy az ideiglenes vezetőségben magyarok is vannak. Ellentét alapja az is, hogy kik robbantották ki a forradalmat, emiatt késhegyig menő viták is kialakulnak.

Intézkedés:

- a keletkezett információt írásban megküldjük az illetékes központi osztálynak.

Virág Sándor r. alezredes
áb. helyettes.

Hankó Pál r. fhdgy.
értékelő tiszt

Borsod-Abaúj-Zemplén megye

1989. október 6.

R-204-18/1-114/89.

Szigorúan titkos!

II. 1989. 10. 06. (114)

HMT 12-12

HMB

1989. október 4-én a miskolci MDF küldöttválasztó gyűlést tartott, kb. 100–120 fő részvételével. Az 1989. október 21–22–23-i kongresszuson az alábbi személyek vesznek részt küldöttként: Mint az országos választmány tagjai: dr. Furmann Imre, Balácsi Tibor és Szavicskó László. Választottként: Hajdú Gábor újságíró, dr. Kiss György ügyvéd, dr. Balás István ügyvéd, Kishonthy Zsolt művészettörténész, Mile Lajos irodalomtörténész, dr. Gyurkó Péter jogász, Horváth Zoltán üzemgazdász, Dombóvári Tibor kereskedő, Gulyás István egyetemi tanársegéd, dr. Koródi István jogász, Sóvári Ernő. Kiss Péter

miskolci MDF aktivista a közeljövőben feleségével az USA-ba utazik 1 hónap időtartamra. Für Lajostól nem ismert tartalmú megbízást kapott, melyet az USA-ban való tartózkodása során kell teljesítenie.

Intézkedés:

- a BM III/III. Csfséget tájékoztatjuk.

látta:

Kolok Péter r. ezredes
főkapitány áb. helyettese

készítette:

Szuhár Dezső r. fhdgy.
tájékoztató tiszt

1989. október 16.

R-204-18/1-115/1989.

Szigorúan titkos!

II. 1989. 10. 16. (115)

1. ER 12-12

Kiegészítés az 1989. 09. 21-i 111. sz. napi jelentésünk 1. sz. információjához:³

1989. október 23-án Miskolcon az alternatív szervezetek által rendezendő ünnepség helyszínei és időpontjai az alábbiak szerint alakulnak:

14.00-kor az egyetemvárosban,

16.00-kor a sportcsarnoknál,

17.00-,or a régi pártszékháznál,

17.20-kor a Hősök terén,

18.00-kor a Petőfi téren tartanak megemlékezést, a felsorolt helyszínek egyben a demonstráció útvonalakat is jelzik. A rendezvény szónokai eddigi információink szerint azonosak a korábbi jelentésekben közltekkel.

Intézkedés:

- a BM III/III. Csfséget tájékoztatjuk;

- a rendezvény előkészületeit operatív lehetőségének révén figyelemmel kísérjük.

2. Kiegészítés az 1989. 09. 08-i 106. sz. napi jelentésünkhöz:⁴

HMT 12-14

Az MDF miskolci szervezete 1989. október 19-én 13.45 és 14.45 h. között munkásfórumot tart a Lenin Kohászati Művek 1. sz. kapuja előtt. A fórum során röpcédulákat akarnak osztani és válaszolni az esetleg felmerülő kérdésekre.

Megjegyzés: a rendezvényt feltehetően a 106. sz. napi jelentésünkben szereplő munkásgyűlés helyett szervezik. Ez a munkásgyűlés ugyanis információink szerint meghiúsult.

Intézkedés:

- a BM III/III. Csfséget tájékoztatjuk.

látta:

Kolok Péter r. ezredes
főkapitány áb. helyettese

készítette:

Szuhár Dezső r. fhdgy.
tájékoztató tiszt

1989. október 17.

R-204-18/1-116/89.

Szigorúan titkos!

II. 1989. 10. 17. (117)

1. HK 12-12

ER

A sátoraljaújhelyi MDF és Kereszténydemokrata Néppárt 1989. 10. 22-én 17-19 óra között az 1956-ban elhunytak emlékére kegyeleti megemlékezést szervez sátoraljaújhelyi gimnázium melletti téren. A demonstrációt a rendőrségen bejelentették, kb. 100–150 fő részvételére számítanak.

Intézkedés:

- a BM III/III. Csfséget tájékoztatjuk.

2. K/3 12-14

Kiegészítés a 09. 21-i 111/1. sz. információhoz.⁵

F: dr. Mizsei Béla Szolnok, [...]

C: Rajkai Zsolt Miskolc, [...]

F. tájékoztatja C-t, hogy október 23-ra Miskolcra látogat a meghívásnak eleget tesz. Kéri, hogy délelőttre szervezzenek egy gyűlést Mezőkövesden, mert ott is szeretne felszólalni.

Intézkedés:

- a BM III/III. Csfséget tájékoztatjuk.

Megjegyzés: a résztvevők alapján FKGP rendezvényről van szó.

3. TA 12-13

TA

1989. 10. 16-án Balácsi Tibor tájékoztatta Furmannt, hogy a Magyar Demokrata Keresztény Szervezet szervezésében, ill. címére Svédországból egy kamion használt ruhanemű érkezett, kb. 20 millió Ft értékben. Kérték dr. Furmannék segítségét a raktározási gond megoldásában. Dr. Furmann nem ért egyet a Magyar Demokrata Keresztény Szervezet tevékenységével és attól tart, hogy be akarnak olvadni az MDF-be.

Intézkedés:

- a BM III/III. Csfséget tájékoztatjuk.

Megjegyzés: ilyen nevű szervezetről ez ideig nem volt tudomásunk.

4. ASZA 12-14

P. M. [...] 1988. végén [...] áttelepült sormán állampolgár a bőcsi körzeti megbízottnak arról beszélt, hogy Romániában havi 1800 lei-ért dolgozott a Securitate-nek. Különösen értékes információ esetén plusz pénzt is kapott. P. eredeti foglalkozása víz- és gázszerelő. Romániában kiskereskedőként járta az országot. 1989. szeptemberben a Heves megyei Sarud községbe költözött. A román hatóságok kb. 1 hónappal ezelőtt hivatalosan engedélyezték P. két gyermekének áttelepülését. A P. ellenőrzése során keletkezett információk szerint nehezen illeszkedett be, [...] rendszeresen dicséri a román állapotokat, hangot ad román érzelmének.

Intézkedés:

- az információt megküldtük illetékességből a Heves Megyei RFK III/II. Osztálynak, a BM III/II. Csfséget tájékoztattuk.

látta:

Kolok Péter r. ezredes
főkapitány áb. helyettese

készítette:

Szuhár Dezső r. fhdgy.
tájékoztató tiszt

1989. október 18.

R-204-18/1-117/89.

II. 1989. 10. 18. (117)

Szigorúan titkos!

TA 12-14

1989. október 13-án Bogár László a HNF OT alosztályvezetője dr. Pankucsi Mártával közölte, hogy az október 23-i megemlékezés Leninvárosban 15.00 h-tól kezdődik, beszédet Vass Csaba mond. Bogár javasolta, hogy Pankucsi is legyen jelen, aki szintén szükségesnek tartja a találkozást, mert „szükség lenne tanácsra, hogy mit lehet itt tenni, mert itt elhatárolódni sem igen lehet, de együtt is elég keserves”. Bogár szerint a megbeszélésük kölcsönös előnyökkel járhatnak, mert nekik sem mindegy, hogy különösen Borsod megyében a folyamatok milyen dominanciával zajlanak. P. szerint: „úgy tűnik, hogy magunk nem tudunk itt megbirkózni”.

Intézkedés:

- a BM III/III. Csfséget tájékoztatjuk.

2. K/3 12-14

F: -

C: BAZ M. Természetvédelmi Egyesület, dr. Gyulai Iván, Miskolc.

Az ismeretlen F. tájékoztatja C-t, hogy Henryk Skolimowski által tartandó „Ecological Consciousness” című előadás időpontja megváltozik, az új időpont: október 23-án 16.30-kor lesz. Helye: [ELTE] Tanári Club Budapest V., Szerb. u. 21–23.

Intézkedés:

- a BM III/III. Csfséget tájékoztatjuk.

látta:

Kolok Péter r. ezredes
főkapitány áb. helyettese

készítette:

Szuhár Dezső r. fhdgy.
tájékoztató tiszt

1989. október 19.

R-204-18/1-118/89.

Szigorúan titkos!

II. 1989. 10. 19. (118)

1. TA 12-12

1989. 10. 17-én 10.00-kor Kishonthy Zsolt egy Szűcsné nevű személlyel beszélt a módszertani központból, aki közölte, hogy a munkásgyűlésre a szórólapok 5000 pld-ban elkészültek úgy, hogy csak 4000 db-ért kell fizetni.

2. TA 12-13

Balácsi Tibor a testvérével, Balácsi Lászlóval ugyanezen a napon történt beszélgetése során az előző információt megerősítette. Ugyanakkor elmondta, hogy október 23-ra 50000 db. szórólap készült. Hozzátette, hogy „van pénz, Amerika küld”.

Intézkedés:

- az információkról a BM III/III. Csfséget tájékoztatjuk.

3. TA 12-14

1989. 10. 18-án egy Bánhegyiné nevű nő az MDF irodából Kishonthy Zsolttal beszélt. Közölte, hogy Budapestről érkezett egy Müller György nevű szállító és hozott 3500 db. könyvet, melynek címe: Őrjítő mandragóra (Bevezetés a politikai pszichiátriába). A mű szerzői: Gázsó [L. Ferenc] + Zelei [Miklós]. A könyvért fizetni nem kell, a költségeket az országos MDF rendezte. Kizárólag az MDF terjesztésében terítik az országban. A gk. vezető (Müller) elmondása szerint október 18-án reggel nyolc teherautó indult el az említett könyvekkel az országban, konkrétan Debrecen és Győr merült fel, ahova szintén vittek. A könyv a Pallas Kiadónál készült.

Intézkedés:

- a BM III/III. Csfséget tájékoztatjuk.

4. HMB 12-14

V. É. kb. 30 éves, Erdélyből [...] áttelepült személy, szoros kapcsolatot tartott Puskás Ferenc Securitate szds-al, aki Marosvásárhelyen teljesít szolgálatot. V. – kapcsolatunk szerint – sok Securitate-nál dolgozó tisztet ismer, általában ezekben a körökben mozgott. [...]

Intézkedés:

- a BM III/II. Csfséget és a BRFK III/II-2. Osztályt tájékoztatjuk.

5. ASZA 12-12

1989. október 22-23-án Borsod megyében szervezett demonstrációkról, megemlékezésekről:

Miskolc: 1989. október 23-án az egyetemváros az 1-es (fő épülete) előtti parkolóban 14.00 órától beszédet mond Fodor Gábor, a FIDESZ központi és Simonyi Zoltán helyi képviselője. Innen a sportcsarnok elé vonulnak, ahol Csurka István mond beszédet, 16.00 órakor, majd 17.00 órakor az MSZMP székház előtt Eörsi István szónokol. A pártszékháztól a Hősök terére vonulnak, beszédet mond dr. Mizsei Béla. A demonstrációt a Petőfi téren tervezik befejezni, ahol – nem ellenőrzött információ szerint – dr. Furmann Imre fog szónokolni 18.00 órától. A szervezésben részt vesznek az MDF, FIDESZ, FKGP helyi szervezetei.

Sátoraljaújhely: a helyi MDF és Kereszténydemokrata Néppárt szervezésében október 22-én 17-19 óra között az 1956-ban elhunytak emlékére kegyeleti megemlékezést tartanak a gimnázium melletti téren. Kb. 100-150 fő részvételére számítanak.

Tokaj: a HNF-MDF szervezésében október 22-én 17.00 órakor megkoszorúzzák a Tisza hídnál lévő I. világháborús emlékművet. Az eseményre 25 db. meghívót küldtek szét.

Sárospatak: a sárospataki és sátoraljaújhelyi MDF-HNF szervezésében október 23-án 16.30 órakor a sárospataki művelődési ház előtt istentiszteletet és megemlékezést tartanak. A művelődési házban egy 1956-os témájú filmet vetítenek.

Kazinccbarcika: az MSZDP, MDF, SZDSZ szervezésében az Egressy Béni Művelődési Házban megemlékezést tartanak. Öt fő felszólalását tervezik, ebből ismert Tóth István az MDF és Balogh Béla az SZDSZ részéről. A további 3 fő emlékbeszámolót tart az 56-ban átéltekről.

Ózd: október 23-án 17.00 órától a Liszt Ferenc Művelődési Házban a demokratikus ellenzék ózdi szervezetei és a HNF szervezésében tartanak megemlékezést. A program nem ismert.

Mezőkövesd: október 22-én 17.00 órakor a „Matyó Áruház” előtti főtéren Pesti Ferenc (Szentistvánon gyógyszerész, az MDF országgyűlési képviselő jelöltje) tart megemlékezést, majd a római katolikus templomban az elhunytak emlékére misét celebrálnak. 23-án a mezőkövesdi tanács tanácskozótermében történelmi emlékülést tartanak, melynek keretében egy budapesti professzor (nem azonosított) mond beszédet.

Rudabánya: október 23-án 17.00 órakor az MDF helyi szervezete a Petőfi szobornál koszorúzási ünnepséget szervez.

Leninváros: október 23-án 15.00 órától a helyi tanács szervezésében tartanak megemlékezést, beszédet mond Vass Csaba.

A megye területén folytatott felderítő munkánk során szélsőséges kezdeményezésekre utaló információink ez ideig nem keletkeztek.

6. ASZA 12-12

Az MDF miskolci szervezete 1989. október 19-én 13.30-tól 14.30-ig előzetesen meghirdetett munkásgyűlést tartott a Lenin Kohászati Művek 1. sz. kapujánál, műszakváltáskor. Az MDF nevében felszólalók által elmondottak tartalmazták, hogy az MDF, amely először fordul Miskolcon a munkásokhoz, felajánlja segítségét a vállalati tulajdonlás új rendszerének kialakításához és érdekképviseleti szervezeteik felállításához. Hangsúlyozták, hogy nem pártot kívánnak szervezni a munkások körében. Azt akarják, hogy a munkások maguk szerveződjenek, és alakítsanak munkástanácsokat, követve a

herendi és a péti munkások példáját. Az LKM-beli munkástanácsoknak minél előbb meg kell alakulniuk, hogy részesei maradhassanak a tulajdonnak, mivel 1990 januárjától a gyár tervezetten részvénytársassággá fog alakulni. A felszólalók között volt Furmann Imre és Balácsi Tibor. A többször megismételt, hasonló tartalmú szónoklatokat tartósan, megközelítőleg összesen kb. 1000 fő kísérte figyelemmel, 1 óra időtartamra a műszakváltás idejére elosztva. A hallgatóság részéről – mely főként munkásokból tevődött össze, különösebb érdeklődés nem volt tapasztalható. Egymás közötti ironikus megjegyzések hangzottak el.

A jelenlévők között „Az MDF felhívása a diósgyőri munkásokhoz!” – mely szónoklatokban elhangzottakat és a herendi porcelángyár munkástanácsának alapszabály kivonatát tartalmazza – és „október 23” címmel – melyben a miskolci október 23-i felvonulási útvonal és a felvonulásban résztvevő ellenzéki pártok olvashatók – 4 röpcédulákat osztogattak.

Az MDF munkásgyűlés rendkívüli esemény nélkül zajlott le.

látta:
Kolak Péter r. ezredes
főkapitány áb. helyettese

készítette:
Szuhár Dezső r. fhdgy.
tájékoztató tiszt

1989. október 22.

R-204-18/1-119/1989.

Szigorúan titkos!

II. 1989. október 22. (119)

ASZA 12-12

Kiegészítés az 1989. október 19-i 118. sz. táviratunkhoz: A tervezett helyszíneken a demonstrációk megtörténtek, mindenütt az MDF szervezésében.

Mezőkövesd: kb. 400 fő jelenlétében 17.00–17.40 h-ig Vámos István a helyi MDF képviselője patetikus hangvételű beszédet mondott, melyben összehasonlította Haynau rémuralmát az 1956-os megtorlással, illetve név nélkül utalt Kádár Jánosra, valamint párhuzamot vont Kádár és Haynau között. Beszéde végén megbékélésre, emberségre, megbocsátásra hívott fel. A tömeg részéről reakció nem volt, rendbontás nélkül feloszlottak, kisebb részük átvonult a 18.00 h-tól kezdődő gyászmisére.

Tokaj: a jelzett időpontban az I. világháborús emlékműnél gyerekekkel együtt kb. 30 fő gyűlt össze. A szónok hangsúlyozta, hogy mindkét oldalon az elesettek, mártírok, köztük sorolta Kádár Jánost is, akit rákényszerítettek az általa hozott döntésekre. Az emlékművet megkoszorúzták, majd a himnusz eléneklése után feloszlottak.

Sátoraljaújhely: a jelzett időpontban és helyszínen kb. 150 fő gyűlt össze. A szónok 1948–1918–1956 között von párhuzamot. Az 1956-os forradalom halottainak emlékére emlékmű emelésére, megbékélésre hívott fel.

A megyében az évfordulóval kapcsolatban szélsőséges megnyilvánulásokról, egyéb demonstrációkról ez ideig nem keletkeztek adatok.

Intézkedés:
- a BM III/III. Csfséget tájékoztatjuk.

látta:
Kolak Péter r. ezredes
főkapitány áb. helyettese

készítette:
Szuhár Dezső r. fhdgy.
tájékoztató tiszt

1989. október 23.

II. 1989. október 23. (120)

ASZA 12-12

Kiegészítés az 1989. október 19-i 118. sz. táviratunkhoz:

A tervezett helyeken a demonstrációk megtörténtek az MDF-SZDSZ-FIDESZ szervezésében.

Miskolc: a jelzett időpontoktól jelentős eltérés nem volt. Az NME-en kb. 300, a sportcsarnoknál 2-3000, a párháznál kb. 3000, a Hősök terén kb. 1500-2000, a Petőfi téren szintén kb. 1500 fő volt jelen. Transzparenszek: „Bakonyi lőtér helyett nemzeti parkot”, „A békés átalakulást kommunista provokátorok veszélyeztetik”, „Békés reformváltást”. A szónokok a fenti szervezetek tagjai közül kerültek ki, beszédeikben párhuzamot vontak 1948-1918-1956 között és méltatták a Magyar Köztársaság kikiáltását. Támadták a szovjet csapatok magyarországi jelenlétét, ez utóbbit tetszésnyilvánítással fogadta a tömeg. Szélsőséges megnyilvánulásokra nem került sor.

A vidéki helyszíneken igen gyér volt az érdeklődés. Ózdon kb. 100-150 fő volt jelen és megállapodtak, hogy az ózdi hősök emlékére október 29-én újabb demonstrációt, megemlékezést szerveznek. Bejelentették a FIDESZ ózdi csoportjának megalakulását.

Sárospatakon, Kazincbarcikán, Rudabányán és Leninvárosban is rendkívüli esemény nélkül zajlottak a megemlékezések, csekély létszámmal.

1989. október 25.

R-204-18/1-121/89.

Szigorúan titkos!

II. 1989. 10. 25. (121)

ER 12-12

ASZA

1989. 10. 25-én 08.43-kor a Miskolci VRK. ügyeletére (07) ismeretlen férfi az alábbi fenyegető szöveget mondta: „A Pokol csárda rövid idő múlva fel fog robbanni, mivel ott van Grósz Karcsi...” Megállapítottuk, hogy a 68-149 számú Búza téri aluljáróban lévő telefonfülkéből történt a hívás. Magnószalagon rögzítve. A jelzett időpontban Grósz Károly valóban a Pokol csárdában tartózkodott 08.20-tól (reggelizett). A mai nap folyamán érkezett Borsod megyébe, magáncélú látogatásra. Intézkedésünkre a fenyegetett objektumok 09.25-kor elhagyta. A megtartott helységátvizsgálás során robbanószerkezetet nem találtunk, robbanás nem következett be.

Intézkedés:

- az elkövető felderítésére intézkedtünk.

látta:

Kolok Péter r. ezredes
főkapitány áb. helyettese

készítette:

Szuhár Dezső r. fhdgy.
tájékoztató tiszt

1989. november 3.

R-204-18/1-122/89.

Szigorúan titkos!

II. 1989. 11. 3. (122)

ASZA 12-14

J. F. [...] Magyarországra áttelepült román állampolgár meghallgatása során beszámolt egy Securitate tisztről, aki a nagyváradi Securitate-n dolgozott hivatásos tisztként. A meghallgatott szeptember és október hónapban Miskolcon, illetve lakóhelyén, Nyékládházán találkozott ezzel a személlyel. A Securitate tiszt személyleírása: 38-40 év körüli, kb. 180 cm magas, sovány testalkatú, ősz hajú férfi. Különös ismertetőjele, hogy nyakában 3 aranyláncot, a kezén 3 aranygyűrűt visel. A Securitate tiszt felajánlotta a meghallgatottnak, hogy segít iratai lefordításában és Nicu néven mutatkozott be, lakásaként a Budapest, [...] telefon: [...] címet adta meg. Felajánlotta továbbá a meghallgatottnak, hogy ha kell, tud pénzzel segíteni családtagjai áttelepüléséhez. Kb. 25 ezer forint volt nála.

Megjegyzés: az első találkozáskor a meghallgatott szólította meg Halacu Nicut azzal, hogy ismeri Nagyváradról. A második találkozás október 24-én történt, amikor Halacu Nicu lakóhelyén felkereste a meghallgatottat azzal, hogy egy 1200 tip. Zsiguli üzemanyagtartályt hegesszen meg. A tartály még jelenleg is a meghallgatottnál van.

A megadott cím és telefonszám létező, B. A-né Budapest XX. ker. [...] sz. alatti lakosé.

Intézkedés:

- az információt a 02/75. sz. csf. utasítás szerint jelentjük;
- a BM III/II-12. Osztályt tájékoztatjuk.

látta:

Kolok Péter r. ezredes
főkapitány áb. helyettese

készítette:

Szuhár Dezső r. fhdgy.
tájékoztató tiszt

1989. november 6.

R-204-18/1-123/1989.

Szigorúan titkos!

II. 1989. 11. 06. (123)

1. ER 12-12

1989. október 31-én a Szerencsi RK járőre a szerencsi MÁV állomás várótermének bejárata mellett az alábbi írógéppel írott eredeti példányú A/4 nagyságú „proklamáció” kezdetű felhívást észlelte: „Proklamáció! Magyarok! Megalakítottuk új szabad csoportunkat. Nevünk: Árpád Gyermekei. Célunk: a határainkon belüli és a határainkon kívüli egységes magyarság kialakítása, az ország semlegessé válásának elősegítése bármilyen eszközzel.” A továbbiakban 21 pontban határozzák meg követeléseiket, amely többek között nemzeti szimbólumként a magyar királyi címet, a piros-fehér sávos árpádházi lobogót, államformaként népköztársaság követelését tartalmazza. Követeli a vármegyék visszaállítását, Magyarország kilépését a Varsói Szerződésből, a szovjet csapatok azonnali kivonását Magyarországról, az országot csődbe juttató vezetők népbíróság előtti felelősségre vonását, a munkásőrség, a rendőrség, az ifjú gárda feloszlását. Vallásszabadságot, polgári egyenlőséget, a föld és a gyárak külföldieknek történő eladásának tilalmát, a TSZ földek visszaadását eredeti tulajdonosaiknak, általános fizetésrendezést, a földművelők adómentességét, végül uniót Erdéllyel követel a felhívás szerzője.

Aláírás: „Árpád Gyermekei, 1989. október” „Levélcím: Csobaj, Postafiók 12.”

Intézkedés:

- a BM III/III. Csfséget tájékoztatjuk.

2. K/3 12-14

Címzettek:

Varga József Miskolc [...], Szederkényi Ferenc Miskolc [...], Lipták András Kazincbarcika [...], Törlei András Ózd [...]

Feladó: -

Tartalma: a „Recski Szövetség” tájékoztatja „bajtársait, hogy 1989. november 11-én de. 10 órakor közgyűlést tart a Jurta Színházban.

Napirend:

- rehabilitáció helyzete,
- közelgő választások,
- alapszabály módosítás.

Aláírás: Kéri Kálmán elnök, Zimányi Tibor főtitkár.

Intézkedés:

- a BM III/III. Csfséget tájékoztatjuk.

látta:
Kolak Péter r. ezredes
főkapitány áb. helyettese

készítette:
Szuhár Dezső r. fhdgy.
tájékoztató tiszt

1989. november 13.

R-204-18/1-124/89.

Szigorúan titkos!

II. 1989. 11. 12. (124)

HMT 12-14

1989. november 7-én az MDF miskolci vezetősége elnökségi ülést tartott. Balás István bejelentése szerint a Nemzeti Kerekasztal véleménye az, hogy egyes intézményekben – pld. rendőrség, tanácsok, minisztériumok – megindult egy szakember elvándorlási folyamat. A Nemzeti Kerekasztal – Balás állítása szerint úgy foglalt állást, hogy az ország a közigazgatás működésképtelenségének határára sodródhat, ezért tervbe vették, hogy olyan jogszabályt terjesztenek elő, amely a területeken dolgozó szakembereknek garanciát szolgáltatna az állásuk, munkakörük megmaradásához. Dr. Furmann a kérdést megpróbálta eltusolni, ugyanakkor a többség azt javasolta, hogy az osztályvezetőtől alacsonyabb beosztású emberek jogi védelmet kapjanak.

Az MDF az SZDSZ-el való szembenállásának demonstrálása céljából a november 26-i népszavazás bojkottálására tervezett felszólítani.

Balázi Tibor kijelentése szerint Csurka Istvántól kapott instrukció alapján szervezett bojkott nem lesz, a tagságra rábízák, hogy elmennek-e szavazni vagy sem, ugyanakkor ordítózva követelte, hogy ne menjenek szavazni, vagy ha igen, akkor Für Lajosra szavazzanak.

Intézkedés:

- a BM III/III. Csfséget tájékoztatjuk.

Megjegyzés: az első információ egy – a Belügyminisztériumot is érintő – bomlási folyamat megindulására hívja fel a figyelmet.

látta:
Kolak Péter r. ezredes
főkapitány áb. helyettese

készítette:
Szuhár Dezső r. fhdgy.
tájékoztató tiszt

1989. november 14.

R-204-18/1-125/89.

Szigorúan titkos!

II. 1989. 11. 14. (125)

ER 12-12

ASZA

1989. november 15-én Miskolcon a Szabadság téren 18–19.00 óráig a FIDESZ miskolci csoportja szervezésében megemlékezést tartanak a brassói munkástüntetés leverésének évfordulójára, és tiltakozásul a romániai magyarság helyzete ellen. Tervezett létszám 400 fő, a rend fenntartása érdekében 10 fő rendezőt biztosítanak. A demonstrációtevét a hatóságnál késve jelentették be, ennek ellenére ez nem lett betiltva. A terv szerint beszédek hangzanak el és gyertyagyújtásra is sor kerül.

Intézkedés:

- a BM III/III. Csfséget tájékoztatjuk.

látta:
Kolak Péter r. ezredes
főkapitány áb. helyettese

készítette:
Szuhár Dezső r. fhdgy.
tájékoztató tiszt

1989. november 23.

R-204-18/1-126/89.

Szigorúan titkos!

II. 1989. november 23. (126)

TA 12-13

TA

1989. november 17-én Balácsi Tibor Kecskés Ákos, Jászberény [...] sz. alatti lakossal arról beszélt, hogy dr. Furmann Imre éppen a japán nagykövettel tárgyal a november 30-i miskolci látogatásával kapcsolatban, melyen jelen lesz Für Lajos is.

1989. 11. 22-én ismét beszélgettek, melynek alapján megállapítható, hogy 30-án a japán nagykövet a miskolci NME-re látogat és a rektor fogadja. Furmann dr. Kovács Ferenc rektorral beszélni akar arról, hogy a rektor és a két dékán a japán nagykövettel együtt őt is fogadja. Tárgyalások céljára Furmann a technikai házáat már lefoglalta.

Intézkedés:

- a BM III/III. Csfséget tájékoztatjuk.

Megjegyzés: a két külön időpontban keletkezett információ arra utal, hogy dr. Furmann előzetes megbeszélést folytatott a japán nagykövettel a miskolci látogatással kapcsolatban.

1989. november 24.

R-204-18/1-128/89.

Szigorúan titkos!

II. 1989. 11. 24. (128)

HMB 12-14

1989. nov. 24-én 13.00–17.00 között az FKGP ózdi szervezete Ózd és vonzáskörzetében kb. 20–30 szgk-val kb. 70 fő részvételével választási kampányt szervez a VRK engedélyével. Az engedélyezési kérelmet Barabás Frigyes SZDSZ és Agyagási Sándor SZDSZ tagok intézték. A szervezésben részt vesz még a FIDESZ, SZDSZ és MSZDP helyi szervezete is.

Intézkedés:

- a BM III/III. Csfséget tájékoztatjuk.

látta:

Kolok Péter r. ezredes
főkapitány áb. helyettese

készítette:

Szuhár Dezső r. fhdgy.
tájékoztató tiszt

1989. december 6.

II. 1989. december 06. (128)

1. HMT 12-14

1989. november 28-án az MDF miskolci szervezete elnökségi ülést tartott. Dr. Furmann Imre elmondta, hogy a választási kudarcból az MDF országos elnöksége levonta a következtetéseket, politikai irányvonalukon változtatni nem kívánnak, de változott a más szervezetekhez való viszonyuk. Az SZDSZ első számú ellenségükké lett, nagyobb veszélyt látnak benne, mint az MSZMP-ben. Az MDF népszavazási bojkottjával többen nem értettek egyet és emiatt bejelentették kilépésüket. Bejelentette, hogy Für Lajos elfáradt, és Borsod megyei körútját szívesen lemondaná.

Intézkedés:

- a BM III/III. Csfséget tájékoztatjuk.

2. HMT 12-14

Az 1989. november 23-i 126. sz. jelentéshez kiegészítés:

A miskolci MNE-n a japán nagykövet 14.00-kor megjelent. Főként a gazdasági kapcsolatok iránt érdeklődött, a politikai állásfoglalásokat kerülte, de kifejtette, hogy az MDF nagy választási küzdelmek előtt áll, s reméli, hogy egy év múlva a kormányban ismét találkozik az MDF képviselőivel.

Intézkedés:

- a BM III/III. Csfséget tájékoztatjuk.

1989. december 7.

R-204-18/1-129/89.

Szigorúan titkos!

II. 1989. december 7. (129)

1. ER 12-12

ASZA

1989. 12. 07-én 10.21-kor a Kazincbarcikai VRK ügyeletére (07) ismeretlen nő az alábbi fenyegető szöveget mondta: „Rendőrség? A Márkában reggeltől bomba van, 11-kor robban!”. Ezután a kapcsolat megszakadt. Az ismeretlen személy által mondottak magnószalagon rögzítve lettek, de az – a rossz hangminőség miatt – azonosításra alkalmatlan. A hívóállomás telefonszámát technikai okok miatt nem sikerült megállapítani. A fenyegetett objektum a Kazincbarcika és vidéke ÁFÉSZ 50-es sz. Márka ABC boltja, mely Kazincbarcika, Csokonai út 1. sz. alatt található. Az objektumot átvizsgáltuk, de abban robbanószerkezetet nem találtunk, robbanás nem következett be.

Intézkedés:

- a BM III/II. Csfséget tájékoztatjuk;
- az elkövető felderítésére intézkedünk.

látta:

Kolok Péter r. ezredes
főkapitány áb. helyettese

készítette:

Szuhár Dezső r. fhdgy.
tájékoztató tiszt

1989. december 20.

R-204-18/1-130/89.

Szigorúan titkos!

II. 1989. december 20. (130)

1. TA 12-14

1989. december 19-én Fábián Ferencné az MDF budapesti központjából tájékoztatta Balácsi Tibort, hogy az MDF országos választási akciót szervez az egyetemi és főiskolai hallgatók körében a második félév megkezdését követő hét végén. Az akció célja az MDF nézeteinek népszerűsítése az egyetemi hallgató körében. A választási kampány vezetője Bősze Lajos. A kampányt első lépcsőben az ország nagy egyetemlein, vidék vonatkozásában Pécsen, Szegeden, Debrecenben, Miskolcon és Sopronban tervezik központi előadókkal, ezután következnenek a kisebb főiskolák. Fábiánné megbízta Balácsit a miskolci NME-n tartandó nagygyűlés megszervezésével.

Intézkedés:

- a BM III/III. Csfséget tájékoztatjuk.

2. HMT 12-14

1989. december 19-én az MDF miskolci szervezete elnökségi ülést tartott, melyen Balácsi Tibor bejelentette, hogy a nyomdában elintézte a Kassai Fórum kinyomtatását. Kifejtette

továbbá, hogy az SZDSZ megpróbál közeledni az MDF-hez, de ezt az MDF elnöksége visszautasítja. Balácsi szerint gondok vannak a siófoki és a kaposvári MDF szervezetekkel, mert az SZDSZ olyan erős hatással van rájuk, valószínű fel fognak oszlani.

Intézkedés:

- a BM III/III. Csfséget tájékoztatjuk.

látta:

Kolok Péter r. ezredes
főkapitány áb. helyettese

készítette:

Szuhár Dezső r. fhdgy.
tájékoztató tiszt

Csongrád megye

1989. október 5.

=nr. 117 891005 11.50=

Titkos!

XII. 1989. október 05. (117)

1. K/3 12-12

Bisztrai György (1163 Budapest, [...]) az Elpidia Keresztény Bázisközösség nevében tiltakozik Gyulay Endre szeged-csanádi megyés püspöknél amiatt, hogy az egyházak képviselői a Fegyveres Erők Napjára meghívást kaptak a HM-től a Hadtörténeti Múzeumba a nemzet függetlenségéért végzett tevékenység közös megünneplésére. Kijelentette: „Tiltakozunk a trón és az oltár újabb szövetsége, az új konstantini fordulat ellen”.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-1. és III/III-7. Osztályokat.

2. K/3 12-12

Az MDF Csongrád megyei szervezete 1989. október 7-én 16.00 órától a Bartók Béla Művelődési Házban összejevetelt tart, melynek egyik napirendje a jövő évi országgyűlési választásokra képviselőjelöltek állítása.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt;
- a jelöltekről operatív úton információt gyűjtünk.

dr. Bikádi János r. szds.
áb. értékelő tiszt

dr. Várhelyi Ferenc. r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. október 6.

=nr. 118 891006 09.35=

Titkos!

XII. 1989. október 06. (118)

LBE 12-12

A szegedi Ellenzéki Kerekasztal szervezetei 1989. október 23-án 19.00 órától 21 óráig ünnepi megemlékezést, politikai nagygyűlést szerveznek Szegeden, az Aradi vértanúk terén. A rendezvényen dr. Raffay Ernő és dr. Kertész Dezső mondanak beszédet. A rendezvényen résztvevők várható létszáma 10000 fő. A rend fenntartására 100 fős rendezőgárdát a rendező társadalmi szervezetek biztosítanak. A rendezvény szervezői EK képviselője: Ökrös Tamás Szeged, [...] szám alatti lakos.

Intézkedés:

- az információs továbbítjuk a BM III/III-7. Osztálynak;

- a rendezvény előkészületeiről operatív úton információkat gyűjtünk.

dr. Bikádi János r. szds.
áb. értékelő tiszt

dr. Várhelyi Ferenc. r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. október 6.

=nr. 119 891006 14.50=

Titkos!

XII. 1989. október 06. (119)

Kiegészítő információ az 1989. október 6-án 118-as sorszámmal leadott jelentéshez:
ER 12-12

1989. október 6-án Szabó Béla szegedi MDF aktivista megkereste az MN 9145 számú alakulat parancsnokát és kérte, hogy 1989. október 23-án az Aradi vértanúk terére szervezett rendezvényen a Nagy Imre és társai emlékére állított kopjafához biztosítson díszőrséget. A parancsnok Sz.B. kérését diplomatikusan visszautasította azzal, hogy ehhez központi állásfoglalásra van szükség.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

dr. Bikádi János r. szds.
áb. értékelő tiszt

dr. Várhelyi Ferenc. r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. október 10.

=nr. 120 891010 12.00=

Titkos!

XII. 1989. október 10. (120)

ASZA 12-14

1989. október 23-án 19.00 órai kezdettel Szegeden az ifjúsági házban a „Közéleti tereferé” című előadásorozat keretében Dlusztus Imre újságíró K.Z.⁶ szegedi lakossal „levelek az elnyomatásból” témakörben beszélgetést folytat, melynek során K.Z. a hozzá érkezett panaszos levelekkel kapcsolatos véleményét fejti ki.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt;

- a megjelentek hangulatát, rendezvény utáni magatartását operatív úton ellenőrzés alatt tartjuk.

dr. Bikádi János r. szds.
áb. értékelő tiszt

dr. Várhelyi Ferenc. r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. október 12.

=nr. 121 891012 14.25=

Titkos!

XII. 1989. októbert 12. (121)

LBE 12-12

1989. október 12-én Szeged több pontján a postaládákba egy 21x15 cm-es nagyságú röpcédula volt bedobva, melynek írógéppel írt szövege: „Rohadt disznók, adjátok vissza a fegyvereinket és gyertek dolgozni! Ne a nyugattól várjátok a segítséget, mert 23-án beledöglötök!”

Intézkedés:

- az elkövető(k) kilétének megállapítására adatgyűjtést végzünk;
- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

dr. Bikádi János r. szds.
áb. értékelő tiszt

dr. Várhelyi Ferenc. r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. október 13.

=nr. 122 891013 14.00=

Titkos!

XII. 1989. október 13. (122)

K/3 12-14

Dávid József, a Független Szakszervezetek Demokratikus Ligájának aktivistája (Budapest 114. Pf. 526. 1538) arról értesíti Török Józsefet, a Szegedi Művelődési Módszertani Központ munkatársát, hogy megalakult a jogvédő-jószolgálati bizottság, melynek célja a dolgozói kollektívák független érdekvédelme.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

dr. Bikádi János r. szds.
áb. értékelő tiszt

dr. Várhelyi Ferenc. r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. október 18.

=nr. 123 891018 11.10=

Titkos!

XII. 1989. október 18. (123)

1. ASZA 12-12

Ökrös Tamás szervezésében a FIDESZ szegedi csoportja 1989. október 23-án 11.00 órai kezdettel a helyi Dugonics téren politikai nagygyűlést tart, melyen Rácz Sándor mond beszédet. A rendezvényen 5000 fő megjelenésére számítanak.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt;
- a rendezvényt operatív úton biztosítjuk.

2. TE 12-14

Az MDF 1989. október 23-án 17.00 órai kezdettel Kisteleken „forradalmi” megemlékezést tart, melyet Mucsi Mihály MDF aktivista szervez.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

3. TA 12-14

Kertész Flóra – Nagy-Britannia budapesti nagykövetségének munkatársa – arra kérte Jankó Attilát, az SZDSZ szegedi vezetőségének a tagját, hogy 1989. október 26-ra szervezzen egy vacsorát Szegeden. Az összejövetelen a szegedi ellenzék részéről (MDF, SZDSZ, FIDESZ, MSZDP) 4–5 fő megjelenését kérte, akik beszélgetést folytathatnak a követségi első titkárral és a Londonból érkező két magyar referenssel. A találkozót az „Alabárdos” étteremben kívánják megtartani.

Intézkedés:

- tájékoztattuk a helyi III/II. Osztályt és a BM III/III-7. Osztályt.

4. K/3 12-14

Névtelen feladó felelősségre vonja Csákány Bélát, a JATE rektorát. „Elvtárs mi az? Jó pontokat akarsz szerezni az ellenzéknél?” A levélben a továbbiakban kifogásolja, hogy a címzett fasiszta és reakciós tanárok rehabilitálását kezdeményezte. Figyelmezteti, hogy ne lavírozzon, csatlakozzon a kétfrontos harchoz, amit az ellenzék és a reformerek ellen kell folytatni. Felszólítja, hogy csatlakozzon a marxista platformhoz, a münnichesekhez vagy a Kádár János Társasághoz, mivel a hőzöngésnek hamar vége szakad, a csahos kutyákat elhallgattatják és az keserves lesz, legjobban az árulóknak kell félni.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

5. TE 12-14

Az MDF dél-alföldi regionális szervezetének vezetősége nem kívánja támogatni Rácz Sándor köztársasági elnöki jelölését, mivel nem tartják alkalmasnak a feladatra. Szükség esetén megpróbálják lebeszélni, sőt kampányt is indítanának ellene. Szerintük Für Lajos mögé kell az ellenzéknek felsorakoznia.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

dr. Bikádi János r. szds.
áb. értékelő tiszt

dr. Várhelyi Ferenc. r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. október 19.

=nr. 124 891019 14.00=

Titkos!

XII. 1989. október 19. (124)

1. K/3 ASZA 12-12

A kisgazdapárt szentesi szervezete kezdeményezésére 1989. október 22-én 16.00 órai kezdettel a helyi Kossuth téri református templomban az „56-os” események résztvevőinek emlékére ökumenikus istentiszteletet tartanak, majd 16.30 órai kezdettel a templom mellett kopjafát állítanak, amit megkoszorúznak. A rendezvény szervezője Imre Károly, a párt szentesi titkára.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

2. ASZA 12-12

1989. október 23-án 16.30 óra és 17.30 között az MDF hódmezővásárhelyi csoportja a helyi Kossuth téren az '56-os eseményre emlékezve nagygyűlést tart. Szervező: dr. Kovács Endre Béla MDF aktivista.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt;

- a rendezvény előkészületeiről operatív úton további információt gyűjtünk.

3. ASZA 12-14

Szegeden Ágoston József a Szakszervezetek Megyei Tanácsának nyugalmazott titkára kezdeményezésére szervezés alatt áll a kommunista párt helyi sejtje. Eddig 15–20 fő jelentkezett. Első összejövetelükön, mely az MSZP kongresszusa után egy-két nappal volt, megegyeztek, hogy a birtokukban lévő vadászfegyvereket – amellyel szinte valamennyien rendelkeznek – semmiképpen nem adják ki a kezükből.

Intézkedés:

- az információt operatív úton pontosítjuk;

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

4. TA 12-14

Az Október 23-a Bizottság nevében Lehr(?)⁷ György azzal a felhívással fordult az egyházakhoz, hogy 1989. október 22-én miséken emlékezzenek meg az '56-os eseményekről, illetve október 23-án 18.05 órakor országosan harangozzanak az '56-ban elesettek emlékére.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

5. BS 12-12

A Szeged-öthalmi szovjet alakulat illetékeseitől 1989. október 3-án írásban kapott információ szerint 1989. szeptember végén Szegeden, a Nagyalföldi Kőolaj- és Feldolgozó Vállalat klubjában egyik hálózati személyüket két magyar állampolgár arra kérte, hogy adjon pénzért el nekik kézigránátot, valamint pisztolyt vagy géppisztolyt hozzávaló lőszerrel. Az elsődleges intézkedésünk eredményeképp megállapítottuk, hogy az egyik személy B. L. [...] Szeged [...] szám alatti lakos, a másik pedig valószínűleg L. Cs. L. [...] Szeged, [...] szám alatti lakos.

Intézkedés:

- a hírforrás védelmét is figyelembe véve a két érintett személy szoros ellenőrzését megszerveztük. Ennek eredményének függvényében döntünk a további intézkedésekről.

6. Kiegészítő információ az október 6-án 118-as sorszámmal leadott jelentéshez.

K/3 12-12

Az MDF szegedi szervezete felhívással fordult három szegedi általános iskola igazgatójához, hogy október 23-án vegyenek részt a tanulókkal együtt az Aradi vértanúk terén 19.30 órakor kezdődő szervezett megemlékezésen, továbbá történelemórán a későbbiekben egy alkalommal látogassák meg az emlékhelyet és helyezzenek el ott virágot.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

7. ASZA 12-12

Az MDF makói szervezete 1989. október 23-án 16.00 és 18.00 között a helyi Kálvin utca és Bartók Béla tér sarkán lévő városi zászlórudnál megemlékezést tart, melyen 1000 fő részvételére számítanak. Az MDF 10 fős rendezőgárdát biztosít.

Intézkedés:

- a rendezvényről operatív úton információt gyűjtünk;
- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

dr. Bikádi János r. szds.
áb. értékelő tiszt

dr. Várhelyi Ferenc. r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. október 20.

=nr. 125 891020 11.00=

Titkos!

XII. 1989. október 20. (125)

1. TA 12-14

Jankó Attila és Kis-Dózsai András szegedi SZDSZ aktivisták szabadelvű klubbot kívánnak alakítani.

Intézkedés:

- az információt operatív úton pontosítjuk;

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

2. HMT, ASZA 12-12

Az MDF szegedi csoportja 1989. október 22-én 18.00 órai kezdettel a helyi Bartók Béla Múvelődési Házban '56-os megemlékezést tart.

Intézkedés:

- a résztvevők magatartását operatív úton ellenőrizzük;
- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

3. ASZA 12-14

B. I. ([...] Arad, biztosítási csoportvezető) ideiglenes tartózkodási engedélyt kérő román állampolgár 1989. október 19-én meghallgatása során elmondta, hogy tudomása szerint Oprea, Tulea, valamint Fluieras Lucian nevű Securitate tisztok járnak át Magyarországra. A Romániából személygépkocsival átjövő személyeknek minden esetben ún. „kék kártyát”, gépjármű biztosítást igazoló lapot állít ki az Adas Biztosító. Ezen a személyi adatok szerepeltetése mellett a foglalkozás is fel van tüntetve, az ügyintézés pedig 2–3 napig tart. A Securitate tisztok esetében a kártyát valós személyi adatokkal azonnal kitöltik, foglalkozásként viszont mindig valami mást, egyszerű tevékenységre utalót írnak be.

Intézkedés:

- az információról tájékoztatjuk a BM III/II-12. Osztályt;
- a látóköriünkbe került Securitate tisztokat HKA-ba vesszük, Nagylak FEP-en figyeltetésüket megszervezzük.

dr. Bikádi János r. szds.
áb. értékelő tiszt

dr. Várhelyi Ferenc. r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. október 25.

=nr. 126 891026 09.15=

XII. 1989. október 25. (126)

Titkos!

ASZA 14-14

N. Z. ideiglenes tartózkodási engedéllyel Szegeden élő román állampolgár 1989. október 24-i meghallgatása során elmondta, hogy információi szerint 1989. tavaszán Romániában megalakult az „Avram Janku Gyermekei” nevet viselő szervezet, mely valószínűleg Nicolae Ceaușescu tudtával jött létre, elnöke Manea Mănescu. Tevékenysége egyértelműen a Romániában élő különböző nemzetiségek – főként a magyarok – ellen irányul. Összejöveleiket az erdélyi magyarság, valamint Magyarország jelenlegi politikája ellene izgatnak. A tagok többsége 20–35 év körüli fiatal, akik jelképes havi 1 lei tagdíjat fizetnek. A vasgárdista öltözethez hasonló egyenruhát viselő tagok a nemzetiségek megfélemlítésére különböző akciókat szerveznek. Nevezett szemtanúja volt, amikor az aradi piacon egyik éjjel vandál módon szétverték a vásárolók áruit, illetve az azt védelmező személyeket.

Intézkedés:

- az információról tájékoztatjuk a BM III/II-12. Osztályt;
- további pontosítás, ellenőrzés végett a román menekültek körében nyílt és operatív módszerrel adatgyűjtést végzünk.

dr. Bikádi János r. szds.
áb. értékelő tiszt

dr. Várhelyi Ferenc. r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. október 30.

=Szeged nr. 131 10.30 14.00=

Titkos!

XII. 1989. október 30. (127)

ASZA 12-14

A Securitate a szabadságvesztésüket töltő elítéltek közül egyeseket Magyarországra telepít. Az útba indítás előtt az érintett személyeket Menyházára viszik, ott kettő héten keresztül kiképzésben részesítik őket. A kopaszra nyírt ügynököket eligazítják, hogy Magyarországon meghallgatásukkor azt mondják, tiltott határátlépésért voltak börtönben.

Intézkedés:

- az információról tájékoztatjuk a BM III/II-12. Osztályt;
- a román menekültek körében nyílt és operatív módszerrel az információt pontosítjuk és ellenőrizzük.

dr. Bikádi János r. szds.
áb. értékelő tiszt

dr. Várhelyi Ferenc. r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. november 2.

=Szeged nr. 132 89.11.02. 14.00=

Titkos!

XII. 1989. november 2. (128)

K/3 12-14

Az MDF Dél-Pest megyei szervezetei 1989. november 4-én 10.00 órai kezdettel a „forradalom vérbefojtásának” évfordulóján a tököli szovjet laktanyánál megemlékezést tartanak. Az emlékbeszédet Für Lajos mondja.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

dr. Bikádi János r. szds.
áb. értékelő tiszt

dr. Várhelyi Ferenc. r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. november 9.

XII. 1989. november 09. (128)

1. K/3 12-14

Az MDF 1989. november 11-én 10.00 órai kezdettel Kiskunmajsán a művelődési házban „(Mező)gazdaságunk és a vidéki önkormányzat” címmel országos tanácskozást tart.

Előadók: Szabó Tamás (az MDF gazdasági programja)
Bogárdi Zoltán (mezőgazdasági program)
Halász Péter (a vidéki önkormányzatról)
Tóth János (a népfőiskolákról)
Zacsek Gyula (az MDF piacról)

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt;
- a rendezvényről operatív úton információt gyűjtünk.

2. K/3 12-14

A Munkásörség Szeged és Környéke Baráti Kör intézőbizottsága arról értesítette tagjait, hogy a munkásörség megszűnése miatt a kör létjogosultsága is megszűnt. Javasolják a tagságnak, hogy „továbbra is vegyenek részt olyan baloldali szocialista mozgalomban,

amely az ország korszerű szocialista berendezkedését tűzi ki célul, és amely egyébként nélkülözhetetlen reformok címén nem a tőkés restaurációt szolgálja". Tájékoztatásul közlik, hogy az MSZMP 1989. november 11-én 09.00 órai kezdettel Szegedet az Eszperantó u. 1. szám alatti pártházban aktívaülést tart, amelyre a címzetteket meghívják.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

1989. november 13.

=nr. 130 891113 11.00=

Titkos!

XII. 1989. 11. 13. (130)

1. K/3 12-14

A Keresztény Értelmiségiek Szövetsége szegedi csoportja 1989. november 13-án 19.30 órai kezdettel a helyi Szent József templom hitoktató termében (Szeged, Dán u. 2.) ülést tart, melyen megbeszélik a Szegeden létesítendő keresztény óvodák, általános- és középiskolák szervezeti, oktatási és elhelyezési kérdéseit.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

2. K/3 12-14

Kristóf Csaba arról értesíti Ökrös Tamás szegedi FIDESZ aktivistát, hogy Tirts Tamás azt kezdeményezte, hogy 1989. november 15. – a brassói felkelés évfordulója – legyen az ellenállás napja. A FIDESZ napközben árusítson gyertyákat, s a befolyt összeget fordítsák a menekültek támogatására.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt;

- a helyi rendezvényről operatív úton információt gyűjtünk.

3. K/3 12-13

A szegedi KALOT népfőiskolai kar megkezdte működését. A foglalkozások ideje és helye: minden hónap első és harmadik hetének pénteki napján 16–18 óra között Szegeden a Szent József templom hitoktató termében.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt;

- a rendezvényről operatív úton információkat gyűjtünk.

4. K/3 12-14

Bill Lomax (Budapest XI. ker. [...] Kenedi János címéről) arról értesíti Jankó Attila szegedi SZDSZ aktivistát, hogy november 23-án Pécsre utazik Ormos Máriához, majd Szegeden a címzettet és barátait kívánja felkeresni. B.L. postacíme a fenti, telefonüzenteket a [...] vagy a [...] -es számon Pap Marinál lehet hagyni.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt;

- B.L. szegedi programjairól operatív úton információkat gyűjtünk.

dr. Bikádi János r. szds.
áb. értékelő tiszt

dr. Várhelyi Ferenc. r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. november 14.

=Szeged nr. 134 11.14 08.30=

Titkos!

XII. 1989. november 14. (131)

1. K/3 12-14

A „Rácz Sándor Választási Szövetség” 1989. november 14-én 19.00 órakor Budapesten (II. ker., Széher u. 7.) munkamegbeszélést tart, amelyre meghívták Ökrös Tamás szegedi FIDESZ aktivistát.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

2. K/3 12-14

A Magyar Radikális Párt országos vezetősége arról értesíti Tomasoovszky Istvánt (Szeged, [...]), hogy a párt 1989. november 18-án 17.00 órakor Budapesten a Lágymányosi Közösségi Házban nagygyűlést tart. Egyben közlik a címzettel, hogy a megkísérelt puccs ellenére a párt elnöke továbbra is Rózsa Mihály.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

3. ASZA 12-14

Az MSZMP 1989. november 15-én 15.00 órai kezdettel Szegeden az „Olajbányász” klubban aktívaülést tart. Előadó: Puja Frigyes.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

dr. Bikádi János r. szds.
áb. értékelő tiszt

dr. Várhelyi Ferenc. r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. november 14.

=Szeged nr. 135 11.14 13.45=

Titkos!

XII. 1989. november 14. (132)

EHÖF 12-14

Sz. A. D. ([...] szobafestő-mázoló kisiparos) Kiszombor, [...] szám alatti lakos 1989. november 9-én 12.30 órakor a kiszombori olajkutaknál Romániába tévedt. A román határőr járőr elfogta, majd a pordányi őrre kísérte. Nevezettet egy civil ruhás milicista részletesen kikérdezte személyi adataira vonatkozóan, valamint arra, hogy ki, milyen céllal küldte az RSZK-ba. A jegyzőkönyvi kihallgatást követően Temesvárra, a helyi milíciára szállították, ahol ismételt alapos kihallgatásnak vetették alá. Érdeklődtek arról, mit tud Tőkés Lászlóról, mi a véleménye az RSZK belpolitikai helyzetéről. Önvallomást írtak vele, melyben elítélőleg kellett nyilatkoznia a Magyar Köztársaság jelenlegi politikai és gazdasági viszonyairól, arról, hogy a pártok nem képviselik a munkásosztályt, vissza kell állítani az MSZMP hatalmát. Ki kellett jelentenie, hogy a kedvező körülményekre tekintettel az RSZK-ban szeretne letelepedni. Sz. A. D-t a hivatalos román szervek 1989. november 10-én 15.30 órakor Nadlac [Nagylak] FEP-en hazánkba irányították.

Megjegyzés: a BM Határórség 7. Kerületi Parancsnokság Felderítő Alosztálya november 13-án az eseményt a BM Határórség Országos Parancsnokságának jelentette. Elsődleges információk szerint Sz. A. D. hajlandó a hírközlő szerveknek és a tömegkommunikációs eszközöknek nyilatkozni a vele történekről.

Intézkedés:

- az információ pontosítása céljából végrehajtjuk Sz. A. D. meghallgatását.

dr. Bikádi János r. szds.
áb. értékelő tiszt

dr. Várhelyi Ferenc. r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. november 15.

Titkos!

XII. 1989. november 15. (133)

1. TA 12-14

Dr. Csoma Lajos, az MDF szegedi északi városrészi szervezetének titkára megszüntette MDF tagságát. Domonkos László újságíróval és a korábban kilépett Fejér Dénessel közösen újságcikkben kívánják leleplezni a helyi MDF-en belüli visszasságokat, a vezetőség antidemokratikus megnyilvánulásait.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

2. ASZA 12-14

1989. november 14-én Curtici [Kürtös] MÁV-CFR közös határállomásról szolgálatból hazatérő F.J.⁸ tartalékos tiszt Lökösháza állomásról telefonon jelentette, hogy a közelgő pártkongresszus alkalmából a román fegyveres erők és testületek részére a fenti naptól összetartást rendeltek el, a kongresszus időtartamára várható a határstopp elrendelése is. Az információ Deák László román hőr. őrnagytól származik.

Intézkedés:

- a romániai helyzetről operatív úton további információt gyűjtünk.

1989. november 16.

=Szeged nr. 137 11.16 12.00=

Titkos!

XII. 1989. november 16. (134)

1. TA 12-14

1989. november 21-én közelebbről nem ismert időpontban Szentesen és Csongrádon az SZDSZ a népszavazás kapcsán gyűlést tart. Meghívott előadók: Rajk László és Kőszeg Ferenc.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

2. TA 12-14

1989. november 13-án este Csanyteleken megalakult a Független Magyar Demokrata Párt helyi szervezete. A gyűlésen jelen volt Böröczky Ervin, a párt szóvivője.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

3. K/3 12-14

Az MSZMP makói intéző bizottsága „Levél elvtársainkhoz, elvtársnőinkhez” című egyoldalas írással fordul a volt tagokhoz, melyben az MSZMP-be való belépésre hívják fel őket. Hangsúlyozzák, hogy „nem a meggazdagodott vezetők, hanem a prolik, a munkások, a szegények, a kizsákmányoltak pártját, mint vörös ellenzéki pártot szervezik”. 1989. november 16-án 17.00 órakor taggyűlést tartanak Makón a művelődési házban.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

dr. Bikádi János r. szds.
áb. értékelő tiszt

dr. Várhelyi Ferenc. r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. november 17.

=nr. 138 89.11.17. 10.25=

Titkos!

XII. 1989. november 17. (135)

HMB 12-12

Pordány László, az MDF szegedi elnöke a bojkott-felhívás alapján megtiltotta, hogy MDF aktivisták a november 26-i népszavazással kapcsolatban a szavazatszedő bizottságok munkájában részt vegyenek.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

dr. Bikádi János r. szds.
áb. értékelő tiszt

dr. Várhelyi Ferenc. r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. november 20.

=nr 138 89.1120 13.50=

Titkos!

XII. 1989. november 20. (136)

TA 12-12

1989. november 21-én Csanyteleken 14.00 órától Mécs Imre és Juhász Pál részvételével SZDSZ gyűléssel egybekötött előadást tartanak a népszavazás kapcsán. Ugyanezen a napon 18.00 órától Kiskunfélegyházán nevezettek szintén előadást tartanak. Helye: a HNF művelődési ház (Kiskunfélegyháza, Petőfi tér).

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányság III/III. Osztályát;
- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

dr. Várhelyi Ferenc. r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. november 20.

XII. 1989. november 20. (137)

1. TA 12-12

1989. november 24-én Szegeden 10.00 és 19.00 óra között az SZDSZ, a FIDESZ, az FKGP és az MSZDP három helyszínen – a Dugonics téren, a Széchenyi téren és a Centrum áruház előtt – „Hyde park”-szerű demonstrációt szervez a népszavazással kapcsolatban. Az elképzelések szerint bizonyos időközönként beolvasnák a fenti szervezetek népszavazással összefüggő propaganda szövegét, továbbá bárki lehetőséget kapna politikai nézeteinek kifejtésére.

Intézkedés:

- a rendezvényről operatív úton információt gyűjtünk;
- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

2. TA 12-14

A FIDESZ szegedi csoportja 1989. december 10-én a helyi ifjúsági házban – az emberi jogok deklarációjának kikiáltása évfordulóján – egész napos rendezvényt tart.

Intézkedés:

- a rendezvényről operatív úton információt gyűjtünk;
- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

3. 1989. november 23-án a kisgazdapárt szegedi szervezete a JATE ÁJTK épületében tartja meg a „Független Ifjúság” elnevezésű ifjúsági csoportjának alakuló ülését. A szervezésbe a FIDESZ is bekapcsolódott.

Intézkedés:

- a rendezvényről operatív úton információt gyűjtünk;
- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

1989. november 23.

=nr. 141 891123 13.50=

Titkos!

XII. 1989. november 23. (138)

1. HMB 12-14

Kiegészítő információ az 1989. november 15-én 133/1. sorszámmal leadott jelentéshez:

Dr. Csoma Lajos a helyi MDF-el kapcsolatos bíráló cikkét a 48. héten a Magyar Hírlapban kívánja megjelentetni. Az írás várhatóan széles körű visszhangot fog kiváltani.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

2. HMB 12-14

1989. november 23-án 16.00 órakor az MDF országos választmányának tagjait és a helyi szervezetek elnökeit távirati úton Budapestre hívták.

Napirendi pontok:

- az oroszlányi szervezet megszűnésének tapasztalatai;
- a képviselőválasztásokkal kapcsolatos kérdések megbeszélése.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

3. ASZA 12-12

A Csongrád megyei rendőrfőkapitányt és a szegedi rendőrkapitányt Rudi Sova, a Jugoszláv SZSZK budapesti nagykövete meghívta a Jugoszlávia nemzeti ünnepe alkalmából a budapesti nagykövetségen (Budapest VI. ker. Dózsa Gy. u. 92/b.) 1989. november 29-én 12.00 órai kezdettel tartandó koktéllal. Korábban nevezettek ilyen jellegű meghívást nem kaptak.

dr. Bikádi János r. szds.
áb. értékelő tiszt

dr. Várhelyi Ferenc. r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. november 24.

=nr. 142 891124 12.10=

Titkos!

XII. 1989. november 24. (139)

TA 12-14

A FIDESZ 1989. december 16-án konferenciát szervez „Politika és vallás, politikai és lelkiség” címmel. Erre valamennyi vallási ifjúsági kisközösséget – MEVISZ, REFISZ, Regnum, Bokor, ZSISZ, stb. – meghívják. Egyik előadónak Bulányi Györgyöt kívánják felkérni. A tervezett helyszín Budapesten a József Attila Gimnázium lenne. A rendezvényt kapcsolatos kérdéseket 1989. november 28-án 19.00 órakor a budapesti FIDESZ irodában pontosítják.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. és III/III-1. Osztályokat.

dr. Bikádi János r. szds.
áb. értékelő tiszt

dr. Várhelyi Ferenc. r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. november 28.

=Szeged nr. 143 11.28 14.10=

Titkos!

XII. 1989. november 28. (140)

HMB 12-14

Kiegészítő információ az 1989. november 23-án 138/2. sorszámmal leadott jelentéshez:

1989. november 23-án Budapesten az MDF elnökök ülésén a következőket határozták el:

- Kezdeményezik, hogy mindenképpen jövő márciusban, egy időben történjen a köztársasági elnök és az országgyűlési képviselők választása.

- Követelik, hogy ez év december 11-ig oszlassák fel az országgyűlést. Ennek érdekében minden képviselőt meg kívánnak keresni, továbbá december 4-én demonstrációt terveznek a parlament elé a követelés alátámasztására.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

dr. Bikádi János r. szds.
áb. értékelő tiszt

dr. Várhelyi Ferenc. r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. november 30.

=nr. 144 89.11.30 13.50=

Titkos!

XII. 1989. november 30. (141)

TA 12-12

Szegeden 1989. december 3-án a Bálint Sándor Művelődési Házban (feltehetően 10.00 órakor) négy párti nagygyűlést szervez az SZDSZ „Népszavazás után, választások előtt” címmel.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

dr. Várhelyi Ferenc r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. december 4.

=nr. 145 891204 13.15=

Titkos!

XII. 1989. december 04. (142)

HMB 12-14

Kiegészítő információ a november 28-án 140-es sorszámmal leadott jelentéshez: Az MDF az országház előtti demonstrációt december 14-re tervezi.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

dr. Bikádi János r. szds.
áb. értékelő tiszt

dr. Várhelyi Ferenc. r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. december 13.

=Szeged nr. 146 12.13 13.30=

Titkos!

XII. 1989. december 13. (143)

ATA, HK 12-12

A Független Vasutas Szakszervezet kezdeményezésére a mozdonyvezetők 1989. december 18-án 05.00 és 08.00 között országos figyelmeztető sztrájkot akarnak tartani, mellyel a 45-60 %-os béremelési követelésüket kívánják alátámasztani. A sztrájkfelhíváshoz eddig 4200 mozdonyvezető csatlakozott. A MÁV és a szakszervezet illetékesei között december 15-én várhatóan egyeztető tárgyalás lesz.

Intézkedés:

- a tervezett akcióról további információt gyűjtünk;
- tájékoztatjuk a BM III/II-7. Osztályt.

dr. Bikádi János r. szds.
áb. értékelő tiszt

dr. Várhelyi Ferenc. r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. december 15.

=nr. 146 89.12.15. 15.50=

Titkos!

XII. 1989. december 15. (144)

HMB 12-14

Az információforrás részt vett 1989. december 10-én Budapesten az MDF szervezetek elnökeinek országos gyűlésén. Ott megállapodtak, hogy december 14-én nem tartják meg a parlament előtti demonstrációt. Ezzel szemben felkértek minden alapszervezeti elnököt arra, hogy amennyiben a parlament nem oszlatja fel önmagát, úgy – a központ jelzésére – országszerte azonnal tartanak demonstrációkat.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

dr. Bikádi János r. szds.
áb. értékelő tiszt

dr. Várhelyi Ferenc. r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. december 18.

=nr. 148 89.12.18. 17.05=

Titkos!

XII. 1989. december 18. (145)

1. TA 12-14

1989. december 18-án 18.30 órai kezdettel Szegeden az Aradi vértanúk terén – az országos felhíváshoz csatlakozva – az MDF helyi vezetőségének kezdeményezésére a temesvári események kapcsán gyertyagyújtással egybekötött szolidaritási

megemlékezést tartanak. A szervezők az idő rövidege miatt jogszerű bejelentést a rendőrségen nem tettek.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

2. ASZA 12-14

A Curtici [Kürtös] határállomáson dolgozó román állampolgárok az alábbiakról tájékoztatták az információforrást:

- Romániában a fegyveres erőknél általános mozgósítást rendeltek el.
- Temesvárt három hadosztállal körülzárták.
- Az egyetemek őrzését a Securitate tisztek végzik.
- A középületeket megerősített külső őrség veszi körül.
- December 18-ra virradó éjszaka Curtici községben felgyújtották a tanács és a RKP épületét.
- A határátkelőhelyen szigorú ellenőrzést vezettek be. December 18-án az Orient és a Pannónia expressz vonatok utasai közül 53, illetve 16 magyar és más nemzetiségű személytől megtagadták a beutazási engedélyt.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/II-12. Osztályt;
- az információforrást a romániai eseményekkel kapcsolatban további információszerző feladattal láttuk el.

dr. Bikádi János r. szds.
áb. értékelő tiszt

dr. Várhelyi Ferenc. r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. december 20.

=nr. 147 89.12.20. 15.00=

Titkos!

XII. 1989. december 20. (146)

1. ASZA 12-14

A Romániából 1989. december 19-én Nagylak nemzetközi közúti határátkelőhelyen belépett utasok elmondták, hogy a temesvári tömegmegmozdulás hangadóira, illetve a helyszínrre kirendelt a parancsot megtagadó katonákra civil ruhás Securitate tisztek hangtompítóval ellátott marokfegyverrel lőttek.

2. HK 12-14

December 18-tól a román határőrizeti szervek részére – kötelező – fegyverhasználat van elrendelve. Ugyanezen a napon észlelték Nagylak körzetében, hogy a román oldalon távcsővel ellátott figyelőszolgálatot szerveztek, amely folyamatosan ellenőrzi a magyar oldalon tapasztalható mozgásokat.

3. HMB 12-14

Kötegyántól Lökösháza irányába december 19-én délelőtt az államhatártól kb. 300 méterre egymástól 150 méter távolságban 3 db harckocsi állt a román oldalon. A lövegtoronyok Magyarország felé voltak irányítva.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/II-12. Osztályt;
- a romániai eseményekről operatív úton további információt gyűjtünk.

1989. december 21.

XII. 1989. 12. 21. (147)

1. 12-13

Romániából hazánkba beutazó két NSZK állampolgár a temesvári eseményekről szemtanúként elmondta, hogy a békésnek indult tüntetésen a tömeg első soraiban gyermekeket vezettek, bízva az erőszak elmaradásában. A katonák azonban a körülményekre való tekintet nélkül fegyverüket használták. Az eseményeket követően halottak és sebesültek tucatjai maradtak az utcán lőtt és roncsolásos sérülésekkel. December 20-án arról értesültek, hogy munkások foglalták el a temesvári vegyi üzemet, illetve Bukarestben egyetemisták tüntetést kezdeményeztek.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/II-12. Osztályt.

2. HK 12-13

December 21-én délelőtt Aradra érkezett egy gyalogsági alakulatokat szállító katonai szerelvény. A katonák kézfegyverekkel voltak felszerelve, egyéb technikai eszközt nem vittek. A városban rendőrök, katonák, valamint népi gárdisták járőröznek és szórványosan ismétlődő zavargások, illetve lövöldözés tapasztalható. A vasútállomásokon katonai komendánsok ellenőrzik a forgalmi szolgálattevők tevékenységét.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/II-12. Osztályt.

dr. Várhelyi Ferenc r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. december 22.

=nr. 148 89.12.22. 14.30=

Titkos!

XII. 1989. december 22. (148)

HK 12-14

1989. december 24-én 23.00–24.00 óra körüli időszakban a Hunnia Filmstúdió szervezésében, az MDF, SZDSZ, FIDESZ támogatásával gyászszertartást kíván tartani a nagylaki nemzetközi közúti határátkelőhely mellett, közvetlenül a román határnál. Az eseményre 5 különböző felekezeti papot hívnak meg, a gyászszertartást filmre veszik.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/II-12. Osztályt.

dr. Várhelyi Ferenc. r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

Fejér megye

1989. november 15.

R-21-5-4/20/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

VIII. 1989. 11. 15. (20)

AK 12-13

A bicskei Erbe Szálló területén lakó román menekültek 15–20 fővel megalakítottak egy „Antikommunista Liga” elnevezésű szervezetet. Vezetőik: Manea Traian és Nagy Emerik román állampolgárok. A „Liga” távlati célkitűzése a Ceaușescu család egyeduralmának, valamint a Romániában tapasztalható tarthatatlan állapotok megszüntetése, a demokratikus átalakulás előmozdítása. A szálló területén a szervezet egyébként pozitívnak értékelhető tevékenységet fejt ki. Segíti a szálló vezetőinek, alkalmazottainak

munkáját, figyelő szolgálatot szerveztek a lopások, szobafeltörések megakadályozása érdekében.

Megjegyzés: Pozsgay Imre államminiszter 1989. október 22-én az Erbe Szálló[ba]n tett látogatásán beszélgetést folytatott a „Liga” két vezetőjével, amelynek során részletes tájékoztatást kapott a szervezet célkitűzéseiről, amelyekkel egyetértett. A beszélgetés végén támogatásáról biztosította őket és javasolta a „Liga” nevének megváltoztatását, mivel csak a román kommunista párt tevékenységét kifogásolják.

Intézkedés:

- az „Antikommunista Liga” megalakulásáról és működéséről tájékoztató jelentést készítünk a BM III/II-9. és a BM III/II-12. Osztály részére;
- operatív lehetőségeinket felhasználva, figyelemmel kísérjük a szervezet tevékenységét.

(Bor Géza r. fhdgy.)
értékelő tiszt

(Marócsik Mihály r. alezredes)
főkapitány áb. helyettes

1989. november 24.

R-21-5-4/21/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

VIII. 1989. 11. 24. (21)

1. HK 12-12

John Birch angol nagykövet 1989. november 18-án Székesfehérvárra látogatott. Vele volt Chris Greenwood követségi titkár is. A látogatás célja Székesfehérvár és Edinburgh testvérvárosi kapcsolatának előkészítése. A program a tanács székházában kezdődött, ahol a tanácselnök tájékoztatást adott Székesfehérvár történelméről és jelenlegi helyzetéről. ezt múzeumlátogatás és a Videoton elektronikai vállalat megtekintése követte. Ebéd után a nagykövet látogatást tett a tóparti gimnáziumba, majd 15.00 órakor találkozott a megyében működő pártok képviselőivel. A nagykövet megnyilvánulásait, magatartása, illetve a látogatás tapasztalatai az alábbiak alapján összegezhetők:

- Hivatalba lépése óta ez az első vidéki látogatása.
- Széleskörűen tájékozódott a magyar kül- és belpolitikai helyzetről, a gazdasági életről és a reformfolyamatok irányairól.
- Konkrét ismeretekkel rendelkezik Székesfehérvár és Fejér megye helyzetéről. Nagy érdeklődést mutatott a megye és a város foglalkoztatáspolitikai helyzete, a különböző pártok működése, a vegyes vállalatok jelenlegi és jövőbeni helyzete, valamint a hadiipart kiváltani kívánó új gazdasági szféra iránt.
- A résztvevő pártok képviselőitől – MSZP, MDF, FIDESZ, MSZDP, Néppárt és SZDSZ – érdeklődött az iránt, hogy hogyan ítélik meg a magyarországi változásokat, a kormányzat jelenlegi helyzetét, illetve van-e realitása egy visszarendeződési folyamatnak, és mi a véleményük a szovjet csapatok itt tartózkodásáról.
- A pártok képviselőinek válaszai reálisnak értékelhetők, a jelenlegi helyzetnek megfelelően adtak tájékoztatást még olyan kérdésekben is, mint a szovjet katonai csapatok magyarországi jelenléte, melynek mielőbbi kivonását biztosító lépéseket sürgetnek.
- A nagykövet válaszában megköszönte a véleménynyilvánítást, külön kiemelte Pozsgay Imre szerepét a jelenlegi politikai folyamatból és hangsúlyozta, hogy Magyarországnak feltétlenül szüksége van egy köztársasági elnökre. Ezt azzal indokolta, hogy véleménye szerint jelenleg több párt működik, mint kellene, de biztató jelnek tekinti, hogy a pártok között a vélemények és érdekek egyeztetése elkezdődött.
- A látogatás befejeztével úgy foglalt állást, hogy egy testvérvárosi kapcsolat kialakítása nem csak kulturális, hanem a gazdasági szférát is érintő működésben kell, hogy

eredményes legyen. Ennek érdekében kérte a tanács elnökét, hogy nyugati mintához hasonlóan a polgármesteri hivatalon keresztül biztosítson lehetőséget, hogy angol-magyar gazdasági kapcsolatok is kialakulhassanak és megfelelően gondozást kapjanak. A testvérvárosi kapcsolat elkészítéséhez egy széleskörű információs igényt tartalmazó kérdőívet adott át azzal, hogy azt részére kitöltés után a polgármester küldje meg.

2. 1979. november 17-én Székesfehérvárott a városi tanács elnökét hivatalában felkereste Ernest Nagy (Nagy Ernő) volt székesfehérvári lakos, aki 1956-ban hagyta el az országot. Jelenleg Franciaországban él. Látogatásának célja az volt, hogy hazafias érzelmeitől indítva, szeretne egy közvetítő szerepet vállalni Székesfehérvár kulturális és gazdasági élete és a franciaországi Belfort város között. Elgondolásai között szerepel, hogy a svájci és a francia határ mentén egy magyar falut fog felépíteni. Ehhez a szükséges nemzeti sajátosságok kihangsúlyozásához Székesfehérvárról, illetve Fejér megyéből szeretne kulturális és szolgáltató szakembereket alkalmazni. Felajánlotta segítségét, hogy szívesen vállalna közvetítő szerepet a járműipar, illetve a számítástechnikai szféra magyar-francia együttműködésében. ezen célok érdekében megbeszélést folytatott a székesfehérvári Videoton és Ikarus gyár képviselőivel, elmondta, hogy elképzeléseit utazása előtt egyeztetette a belforti polgármesterrel, aki támogatásáról biztosította. Ennek nagy jelentőséget tulajdonít, mert a polgármester egyidejűleg a francia kormány jelenlegi hadügyminisztere, és megítélése szerint a következő elnökválasztáson nagy esélyei vannak.

Intézkedés:

- a jelentésben szereplő információról a BM III/II-3. Osztály tájékoztatjuk;
- a jelentésben szereplő információkat többoldalúan ellenőrizzük, a szükséges személyi adatokat és tárgyalási eredményeket beszerezzük;
- az állambiztonsági munka szervezésénél és végzésénél nagyobb súllyal vesszük figyelembe az önkormányzat erősödését, és intézkedéseket teszünk a létrejövő helyi és külföldi kapcsolatok operatív átfogására.

(dr. Csizy Csaba r. fhdgy.)
értékelő tiszt

(Marócsik Mihály r. alezredes)
főkapitány áb. helyettes

1989. december 6.

R-21-5-4/22/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

VIII. 1989. 12. 06. (22)

BS 12-12

1989. október 4-én 10.35 h-kor a csóri katonai gyakorlótéren elhelyezkedő szovjet katonai egységet 100 méterre megközelítette a DT 02-90 frsz-ú szürkés-zöld színű gépkocsi. Szovjet katonák közeledtére a gépkocsi a gyakorlótér mélysége irányába eltávozott. A vezető mellett levő utas felvevőgépre hasonlító tárggyal manipulált. 5-10 perc múlva a gépkocsi visszatért és Csór község irányába nagy sebességgel eltávozott.

A fenti időpontban a Magyar Néphadsereg légvédelmi egységei gyakorlatoztak, többek között földi célokra irányított lövéseket gyakorolták.

Az alapellenőrzést elvégezve megállapítottuk, hogy a gépkocsi Range Rover típusú, a brit nagykövetség általános használatú gépkocsija. A fent jelzett körülmény a diplomáciai testület alkalmazottainak személyes felderítésére utal.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/II-11. Osztályon keresztül a BM III/II-9. Osztályt.

(dr. Csizy Csaba r. fhdgy.)

értékelő tiszt

1990. január 9.

R-21-5-4/1/1990.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

VIII. 1990. 01. 09. (1)

ER 12-12

Manea Traian. [...] román állampolgár, Bicske, Akácfa út 7. szám (Erbe Szálló) alatti lakos 1989. október hónapban három esetben, majd 1990. január 7-én öt esetben Bicskén, különböző helyeken lévő nyilvános telefonfülkékből úgy telefonált, hogy a telefonkészülék vezetékének burkát megbontotta, majd ahhoz egy kézi telefonkészüléket csatlakoztatott. E módszerrel London [...], NSZK [...], Románia (Ploiești) [...] és Budapest [...] számokat hívta.

Megjegyzés: nevezett tevékenységét a posta fedte fel, illetve kérte és kezdeményezte a rendőri intézkedést. E tevékenységével 9600 Ft kárt okozott, így a bicskei rendőrkapitányság csalás vétsége miatt büntetőeljárást indított ellene. Kihallgatása során elmondta, a „díjnélküli telefonálási módszerhez” azért folyamodott, mert pénz nem volt és kihangsúlyozta, hogy mindig csak politikai érdekből, privát célból soha nem telefonált így. Manea Traian – az 1989. évi 20. számú napi jelentésben szerepel – az Antikommunista Liga alapító tagja, elnöke. A büntetőeljárás eddigi folyamatában bűnjelként egy noteszt foglaltak le tőle, amelyben számos név és telefonszám szerepel.

Intézkedés:

- nevezett alapellenőrzését elvégezzük, ezen belül megállapítjuk a felmerült telefonszámok tulajdonosait;
- a BM III/II-12. Osztállyal együttműködve további intézkedéseket határozunk meg az ügyben.

(Bor Géza r. fhdgy)
értékelő tiszt

(Marócsik Mihály r. alezredes)
főkapitány áb. helyettes

1989. január 10.

R-21-5-4/2/1990.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

VIII. 1990. 01. 10. (2)

HMT 12-13

A. nevű, magát Líbia magyarországi nagykövetének kiadó líbiai diplomata január 2-án egy „randevú” keretében felkereste kapcsolatunkat. Nevezett 32 éves, nő, 3 gyermek apja, alacsony, vékony alkatú, barna szemű, fekete hajú férfi. Kifogástalanul beszél angolul. A beszélgetés során kiderült, hogy információkkal rendelkezik arról, hogy a Videoton milyen katonai számítógépeket és egyéb berendezéseket szállít Líbiába. Minderről teljes természetességgel beszélt. [...]

Elmondása szerint Budapesten nem jár semmilyen szórakozóhelyre, mert nem akar „egyéb” líbiaiakkal találkozni. Munkája során egy DT 15-01 frsz-ú sötét Volvo típusú személygépkocsit használ. Megállapodtak abban, hogy legközelebb január 6-án találkoznak Székesfehérváron, az Alba Regia Szálló előtt.

Megjegyzés: A., D. J. líbiai diplomata közvetlen munkatársa, akit a BM III/II-4. Osztállyal közös terv alapján tanulmányozunk. [...]

Intézkedés:

- az ügyben a BM III/II-4. Osztállyal közösen további intézkedéseket határozzuk meg.

(Bor Géza r. fhdgy)
értékelő tiszt

(Marócsik Mihály r. alezredes)
főkapitány áb. helyettes

Győr-Sopron megye

1989. október 18.

R-61-6-38/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

I. 1989. október 18. (38)

ASZA 12-12

Zöldrendszeri operatív figyelés során állapítottuk meg a következőket:

1989. október 17-én 11.04 órakor Hegyeshalom közúti határállomáson belépett az ország területére V. A. [...] NSZK állampolgár (szerepel az 1988. V. 20-i 35. sz. napi jelentésünkben) a WN-PR 61-91 frsz-ú Mercedes típusú gépkocsival, felesége társaságában. Önellenőrzésre utaló mozgást és magatartást tanúsítva Esztergomba utazott, ahol 14.20 órakor a [...] sz. alatti házba ment be, ami dr. K. G. főállatorvos lakhelye. A gépkocsit a ház udvarán hagyta és feleségével együtt turista öltözékben, gyalogosan 16.00 órakor a város melletti Kálvária hegyi kilátóhoz ment. Onnan a városra és a domb alatti szovjet katonai objektumra kitűnő rálátás van. Kb. 1 óra időtartamot töltöttek el a kilátónál, közben V. A. a terepet tanulmányozta. Magatartása, az azonos katonai objektumok környezetébe visszatérő mozgásra utal, hogy vizuális felderítést folytathat.

Intézkedés:

- a III/2. alosztály vezetője soron kívül tájékoztatta a BM III/II-2-a. alosztály vezetőjét, a jelentést részükre megküldik.

alezredes)

(Módok Árpád r.

ért. és táj. tiszt

Jóváhagyom:

(dr. Cseszregi József r. ezredes)
főkapitány áb. helyettese

1989. december 5.

R-61-6-39/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

I. 1989. december 05. (39)

HMB 12-13

Az SZDSZ győri csoportjának november 29-i ülésén Klesitz Béla ügyvivő ismertette a POFOSZ felhívását, melyet a parlamenthez akarnak eljuttatni. Ebben követelik, hogy 1945-től napjainkig politikai bűncselekmény miatt elítéltek rehabilitálása megtörténjen. Előzetesen kijelöltek 6 főt, akiket vitára bocsátanak és közülük 1 fő lesz az, akit képviselő jelöltként indítanak a választásokra. Terveik szerint Győrben az SZDSZ-nek regionális központja lesz, ezért nem fogadták el a városi tanács által részükre felajánlott lakást, amit irodának nem alkalmas és csak egy távbeszélő vonallal rendelkezik. Az ülésen többen felvetették, hogy a rendőrség a telefonbeszélgetéseket lehallgatja, ezért a tagokat óvatosságra intették. Lazur Barna (szerepel az 1989. évi 28. számú napi jel[entés]-ben),⁹ aki az országos vezetőségben képviseli Győrt, felhívta a figyelmet arra,

hogyan a volt MSZMP székházat, valamint a rendőrség épületét figyelni kell, mivel Budapesten már nagy mennyiségű iratot semmisítettek meg. Erre az említett helyeknél folyó rakodások utalhatnak.

A győri SZDSZ csoport tagsága újabb, korábban államellenes bűncselekmény miatt elítélt személyekkel bővült. Szűk körben felmerült, hogy körükben besúgók vannak. Ennek felderítésére elképzelésük szerint létrehoznak egy 3 fős csoportot, ami egy-egy tagot huzamosabb ideig ellenőriz mindaddig, míg megbízhatóságuk tisztázódik.

Intézkedés:

- a III/III. Osztály tájékoztatta a BM III/III-7. Osztályt, a további fejleményeket operatív úton figyelemmel kísérik;
- intézkedéseket tettünk a konspiráció fokozására.

(Módok Árpád r.

alezredes)

ért. és táj. tiszt

Jóváhagyom:

(dr. Cseszregi József r. ezredes)
főkapitány áb. helyettese

1989. december 13.

R-61-6-40/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

I. 1989. december 13. (40)

ATA 12-12

1989. december 12-én a Győri 2. sz. Postahivatal Levélirányítási Osztályán a műszakváltás után Horváth Zoltán [...] csoportvezető, [...] sz. alatti lakos a jelenlévő dolgozók előtt kijelentette, hogy január 1. után az SZDSZ átveszi a posta ellenőrzését. Külön kihangsúlyozta, hogy nem irányítást, hanem valós ellenőrzést ért ez alatt. Más magyarázatot kijelentéséhez nem fűzött. A munkahelyen ismert tény, hogy Horváth az SZDSZ-nek a tagja.

Intézkedés:

- az információt megküldjük a BM III/3. Osztály vezetőjének;
- operatív erőinkkel ellenőrizzük az információban foglaltakkal kapcsolatos további fejleményeket, megállapítjuk, hogy Horváth a véleményét mire alapozva tette.

(Módok Árpád r.

alezredes)

ért. és táj. tiszt

Jóváhagyom:

(dr. Cseszregi József r. ezredes)
főkapitány áb. helyettese

1989. december 15.

R-61-6-41/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

I. 1989. december 15. (41)

1. HÜ 12-13

A FIDESZ 1989. december 1-2-3-án Békéscsabán tanácsulást tartott, 30-40 fő részvételével. A választmány tagjai közül jelen volt Deutsch Tamás és Rockenbauer Zoltán. A megbeszélés a helyi FIDESZ irodában kezdődött, ahol először a tanács működésképtelenségéről és annak okairól folyt vita. A hozzászólásokból kitűnt, hogy a

kongresszuson elhatározottakkal szemben továbbra is csak a FIDESZ választmánya folytat politikai tevékenységet a tagságtól elszakadva. Többen felvetették, hogy pontosan fogalmazzák meg a tanács jogkörét, ami terjedjen ki a választmány ellenőrzésére is. Ezután az állami támogatást igénybeviteléről következett vita, mivel a választmány álláspontja szerint a még fel nem vett hárommillió forintot a FIDESZ-nek erkölcsi megfontolásokra hivatkozva nem kell igénybe venni. Ezt a résztvevők elfogadták. Kristóf Csaba választmányi tag, a kaposvári FIDESZ csoport vezetője azt közölte, hogy a már felvett egymillió forintot felhasználták a Soros alapítványtól kapott 1,6 millió forinttal együtt és ezekről a pénzekről a választmány nem tud elszámolni.

A választmánynak az az álláspontja közelgő választásokkal kapcsolatosan, hogy a FIDESZ az SZDSZ-el közösen állít jelölteket. Vita folyt arról, hogy miként akar a FIDESZ és az SZDSZ-el koalícióra lépni, ha nem rendelkeznek a választásokra megfelelő anyagi eszközökkel. A tagság véleménye szerint a választmány tagjai tájékoztatlanyságról, felkészületlenségről tettek tanúbizonyságot a választási kampány témájában. Sor került a politikai tanácsadó testület tagjainak megválasztására, amit a jelenlévők személyi ismeretek hiányában formálisnak tartottak. A testület tagjainak névsorát a választmány állította össze. A megválasztott politikai tanácsadó testület ezek után tanácsadási joggal részt vesz a választmány ülésein.

A FIDESZ irodában lezajlott esti beszélgetések során több küldött bejelentette, hogy nem nyugszik bele a hozott döntésekre és kezdeményezni fogják a kongresszus összehívását, ahol bizalmatlansági indítványt terjesztenek be a választmány ellen.

Vasárnap az USA demokrata párti képviselőinek egy csoportja tartott előadást a választási hadjárattal kapcsolatosan.

Összességében kiderült, hogy a tanács továbbra is működésképtelen, és a FIDESZ-t az annál szűkebb választmány hatáskörét túllépve irányítja.

Intézkedés:

- a III/III. Osztály napi jelentésben tájékoztatta a BM III/III-7. Osztály vezetőjét, a további fejleményeket operatív úton figyelemmel kísérik.

2. HMB 12-14

Sz. Gy. győri lakostól a Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskola Társadalomtudományi Intézetének történelem-politológus tanárától származó közvetett információ szerint dr. R. Gy. tevékenységével kapcsolatosan az alábbi hírek kezdenek terjedni: A nyugati szociáldemokrata pártokkal folytatott tárgyalásait több esetben saját céljaira használta fel. Így pld. gépkocsit szerzett magának azzal, hogy vidéki útjaihoz van rá szüksége. Jelentős pénzüsségeket is felvett, melyeket saját céljaira használt fel. Dr. R. a gépkocsit hivatalos megbízatásra nem használja, mivel nem foglalkozik vidéki szervezéssel.

Intézkedés:

- a III/III. Osztály az információ operatív úton történő továbbfejlesztésére a szükséges intézkedéseket megteszi.

alezredes)

Jóváhagyom:
(dr. Cseszregi József r. ezredes)
főkapitány áb. helyettese

(Módok Árpád r.

ért. és táj. tiszt

Hajdú-Bihar megye

1989. október 19.

Szám: R-5/28-4/1989.

Szigorúan titkos!
„selejtezésig”

XIII. 1989. október 19. (29)

HMB 12-13

A FIDESZ Táncsics csoportja Debrecenben egy „büntetlen” éjszakát tervez, egyelőre még konkrétan meg nem határozott időpontban.

Ezen tervüket olyan módon kívánják végrehajtani, hogy az adott éjszakán folyamatosan bombariadókat jelentenek be, így a rendőri állományt nagy erővel, folyamatosan mozgásra kényszerítik. Ilyen módon (a nagy erővel az utcán lévő rendőri erők preventív hatása miatt) feltételezésük szerint az adott éjszakán a bűncselekmények száma erősen csökkenni fog.

Az SZDSZ debreceni szervezetének ügyvivői testülete Tóth Tamást – akitől az ötlet származik –, a csoport vezetőjét le akarja beszélni ezen tervük végrehajtásáról.

Intézkedés:

- operatív úton pontosítjuk az információt;
- a III/III. Csoportfőnökség ügyeleti rendszerében továbbítjuk.

Benke Gábor r. alezredes
főkapitány áb. helyettes

Durkó Zoltán r. fhdgy.
értékelő tiszt

1989. november 9.

Szám: R-5/28-4/1989.

Szigorúan titkos!
„selejtezéssig”

XIII. 1989. november 9. (30)

HMB 12-13

Romániában Érmihályfalvától egészen Nagyváradig minden útszakaszon kettes és hármas csoportokban géppisztollyal felszerelt rendőrök cirkálnak. Sok rendőrt vezényeltek határkörzetekbe, még a határtól távol is állandó készenlétben vannak. A magyar határszakaszt megerősítették, kék és piros parolinosokat [sic!] csoportosították át nagy erővel. A Biharkeresztesnél kedden este átadott gyerekek közül hírek szerint kettőt agyonverték.

Megjegyzés: értesülésünk szerint a román vezetés újabb nemzetiségellenes provokatív akciójáról van szó. A Magyarországra történő átjutás lehetőségét kívánják fokozottabban megakadályozni.

Intézkedés:

- az információt megküldjük a BM III/II-11. Osztálynak.

Benke Gábor r. alezredes
főkapitány áb. helyettes

Durkó Zoltán r. fhdgy.
értékelő tiszt

1989. november 13.

Szám: R-5/28-4/1989.

Szigorúan titkos!
„selejtezéssig”

XIII. 1989. november 13. (31)

ASZA 12-14

Az 1989. november 4-én tiltott határátlépést elkövetett K. T. [...] magyar nemzetiségű román állampolgár, a kolozsvári Babes-Bólyai Egyetem volt [...] hallgatója meghallgatása során elmondta, hogy 1989. márc. 30-án a Securitate azért, mert baráti körben politikai eseményeket, nemzetiségi helyzetet, valamint Magyarország és Erdély történelmét megtárgyalták, megfenyegették, majd beszervezték [...]. Az első találkozáson közölte kapcsolattartójával, hogy idegileg kimerült, ilyen munkát nem tud végezni. Ezután kapcsolata megszakadt, feltételezhetően dekonspirációja miatt, mert beszerzésének

tényét szüleinek és négy ismerősének is elmondta. Közöttük volt évfolyamtársa, B. J., aki véleménye szerint a Securitate embere.

Megjegyzés: a Securitate által a magyar nemzetiségű egyetemi hallgatók körében folytatott tevékenységéről szereztünk információt, melyet a BM III/II-11. Osztálynak információs jelentésben megküldünk.

Benke Gábor r. alezredes
főkapitány áb. helyettes

Durkó Zoltán r. fhdgy.
értékelő tiszt

1989. november 16.

Szám: R-5/28-4/1989.

Szigorúan titkos!
„selejtezésig”

XIII. 1989. november 16. (32)

1. ASZA 12-13

1989. november 5-én a biharkeresztesi őrs működési területén tiltott határátlépéssel érkezett Magyarországra A. G. F. [...] román nemzetiségű román állampolgár, aki a meghallgatása során az alábbiakat mondta el.

1982-ben az idegenvezetői tanfolyam elvégzése után a [...] határátkelőhelyre került idegenvezetőként, ahonnan egy Péter nevezetű magyar vámossal való baráti kapcsolata miatt elhelyezték. A nagyváradi [...] Szállodában telefonközpontos lett. A telefonközpontba kerülését követően a Securitate beszervezte. [...]

Feladata volt a telefonok lehallgatása és a beszélgetés tartalmának rögzítése, illetve a titkos kutatási akciók biztosítása. A lehallgatásra kerülő személyek nevét minden esetben a Securitate adta meg. A jelentéseket kapcsolattartójának, Crecu Jonnak¹⁰ adta át, akinek szóbeli jelentést is kellett adni.

Nevezett elmondása szerint egy titkos kutatási akcióban vett részt, melyben az volt a feladata, hogy ha a vendégek visszaérkeznek a szállodába, azt azonnal telefonon jelentenie kellett. Ebben az akcióban egy olasz turistacsoport szobáit kutatták át. Az akció biztosításában a takarítónők is részt vettek, akik az adott szobák folyosóin tartózkodtak.

Nevezett elmondta, hogy Nagyváradon az összes szállodáért egy Cokan Mircea nevezetű locotenent mazsor¹¹ (főhadnagy) volt a felelős. Telefonszáma a 11814 volt.

Telefonközpontosként az alábbi Securitate tisztakat ismerte meg: Maru Dumitru fhdgy., Constantin Aronescu ezredes, Pospescu ezredes.

Elmondása szerint a szállodában minden dolgozó a Securitatának dolgozik. A szállodában az alábbi szobák vannak betechnikázva: 107-es, 108-as és a 109-es. Ezek mind az első emeleten helyezkednek el.

Intézkedés:

- az információról tájékoztatjuk a BM III/II-11-a alosztályt, és a BM III/II-12. Osztályt.

2. ASZA 12-13

P. P. [...] magyar nemzetiségű, román állampolgár 1989. november 12-én tiltott határátlépéssel érkezett Magyarországra. A meghallgatása során elmondta, hogy 1980 tavaszán behívták a [...] Securitatera, és egy Kocsis nevezetű ezredes [...] beszervezte. Az információkat írásban kellett rögzítenie.

Nevezett feltételezése szerint a beszerzési beszélgetést és a fogadalom szövegének ismertetését, ill. az arra adott pozitív választ magnóra rögzítették. 1985-ben a kapcsolattartást egy Ghitea nevezetű főhadnagy vette át, aki több alkalommal kért írásos jelentést a margittai református lelkészről, Bartha Kálmánról, valamint a nagyváradi református püspökről. Nevezett elmondta, hogy a Securitate segítségét kényszerből és félelemből vállalta.

Intézkedés:

- az információról tájékoztatjuk a BM III/II-11-a alosztályt, és a BM III/II-12. Osztályt.

3. ASZA 12-13

J. P. [...] magyar nemzetiségű román állampolgár 1989. november 9-én tiltott határátlépéssel érkezett Magyarországra. Meghallgatása során elmondta, hogy [...] októberében vonult be sorkatonai szolgálatra Bukarestbe. Alapképzését követően Ploiești-re helyezték át, ahol az alakulat elhárító tisztje beszervezte. Az információkat írásban kellett jelentenie, [...]. A jelentéseket az elhárító tiszt diktálta le.

Leszerelése után a nagyváradi Securitate vette át, ahol egy Andrási nevezetű colonel¹² volt a kapcsolattartója, akit rendkívüli esetben a 60119-es telefonszámon kellett értesítenie. Egy év elteltével Margittára költözött, ahol egy Bötöa nevezetű locotenent vette fel vele a kapcsolatot, akinek 3 évig dolgozott. Ezt követően átvette egy Bodoga nevezetű locotenent, akivel átszökéséig tartotta a kapcsolatot. A találkozókát havonta a Securitate épületében tartották.

Intézkedés:

- az információról tájékoztatjuk a BM III/II-11-a alosztályt és a BM III/II-12. Osztályt.

Benke Gábor r. alezredes
főkapitány áb. helyettes

Durkó Zoltán r. fhdgy.
értékelő tiszt

1989. november 28.

XIII. 1989. november 28. (33)

TA 12-12

Albert János F dossziés személy, a Vállalkozók Országos Pártjának alelnöke Kiss László müncheni lakost tájékoztatja arról, hogy a pártjuknak közel 10 ezer tagja van.

A köztársasági elnökre személyi javaslatuk nincs, arra nem akarnak jelöltet állítani, azonban a választásokon indulni akarnak. Ehhez Kiss Lászlótól 3–4 millió Ft vagy DM segítséget kér, továbbá számítógépet, sokszorosítógépet. Kiss L. a célszemély kérdésére tájékoztatást nyújt arról, hogy az NSZK-ban félnek az ott lévő magyarok belépni a VP-be, erre Albert kéri Kisst, szervezzenek odakint egy összejövetelt, ők kiutazznak a kint lévő magyarság tájékoztatása céljából.

Dr. Szép Zoltán SZER tudósító interjút készít célszemélyünkkel, aki a SZER-en keresztül mutatja be az általa képviselt vállalkozók pártját, megalakulásuk idejéről, létszámáról, rövid programjáról ad tájékoztatást.

Dr. Szép az egész interjú-tervezetet nagyon rossznak tartja. (A tartalom teljes egészében megjelent a Hajdú-Bihari Naplóban.) Igen sok közhelyet, demagógiát, összefüggéstelen gondolatokat tartalmaz.

Intézkedés:

- az információt A[Albert] J[ános] ellenőrzéséhez használjuk fel;
- az információról tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

Benke Gábor r. alezredes
főkapitány áb. helyettes

Durkó Zoltán r. fhdgy.
értékelő tiszt

1989. december 4.

Szám: R-5/28-4/1989.

Szigorúan titkos!
„selejtezésig”

XIII. 1989. december 4. (34)

1. ASZA 12-12

1989. december 2-án a Hazafias Népfrent székházában Zimányi Tibor, a Recski Szövetség főtitkára és Menczel Gusztáv, a szövetség hadifogoly tagozatának vezetője tájékoztatót tartott a szövetség törekvéseiről, az 1945 és 1963 között meghurcoltak erkölcsi és anyagi kártalanításáért folytatott munkáról. Az összejövetelel mintegy 200 egykori politikai fogoly, internált, hadifogoly, valamint a Szovjetunióba hurcolt és hozzátartóik voltak jelen.

A szövetség munkájának és az egykori meghurcoltak jelentkezésének megkönnyítésére hajdú-bihari ideiglenes szervező bizottságot hozott létre, melynek tagjai Suba László és Sándor Géza.

Intézkedés:

- az információt továbbítjuk a BM III/II. Csfség ügyeleti rendszerében.

2. ASZA 12-12

1989. december 2-án az MSZDP Hajdú-Bihar és Szolnok megyei vezetői a vasárnapi területi munkaértekezlet előestéjén a debreceni Óbester borozóban beszélgettek. Jelen volt Gyuris Árpád, az MSZDP Szolnok városi titkára, Vollen József az MSZDP Hajdú-Bihar megyei szervező titkára, Horváth István, az MSZDP Szolnok megyei titkára és egy törökszentmiklósi szociáldemokrata barátjuk.

A szociáldemokrata aktivisták mielőtt asztalhoz ültek, minden vendég elé letették szórólapjukat, amely „Mit akarnak a szociáldemokraták?” címmel a pártprogram legfontosabb célkitűzéseit tartalmazza.

Este fél 11-kor váratlan dolog történt. Megjelent egy 50 év körüli szemüveges férfi második világháborút idéző, német fasiszta egyenruhában. A csizmától a barna nadrágig, a váll-lapig, a vaskeresztig, a sasos jelvényű sapkáig minden olyan volt, mint amilyenek a filmekben látni. Így járt-kelt a vendégek között, Gyuris Árpád odament hozzá és felszólította, hogy hagyja abba. Mire az ismeretlen férfi így válaszolt: „mit akartok ti”, „ez a valami!” – és öltözékére mutatott. A vendégek nemtetszésére és az üzletvezető felszólítására végül is az illető levetette sapkáját, különös öltözetét pedig fekete kabát alá rejtve távozott.

Intézkedés:

- az információt továbbítjuk a BM III/III. Csfség ügyeleti rendszerében;
- megállapítjuk az ismeretlen személy kilétét, majd be. kezdeményezésére teszünk javaslatot.

3. ASZA 12-12

Antoniewicz Roland, a Kádár János Társaság vezetője 1989. november 30-án Debrecenben járt tagtoborzás céljából. A városban felkeresett több vállalatot és intézményt, a volt KISZ és MSZMP vezetőkkel akart tárgyalni, illetve tárgyal.

A Magyar Gördülőcsapágy Művekbe nem engedték be, az üzem jelenlegi DISZ titkára röviden meghallgatta, majd elutasította a tagtoborzással kapcsolatos kéréseit.

Antoniewicz Roland járt a megyei rendőr-főkapitányságon is, ahol beszélt a volt MSZMP RFK-i titkárával.

Intézkedés:

- az információt jelentjük a BM III/III. ügyeleti rendszerében.

Benke Gábor r. alezredes
főkapitány áb. helyettes

Durkó Zoltán r. fhdgy.
értékelő tiszt

1989. december 5.

Szám: R-5/28-4/1989.

Szigorúan titkos!
„selejtezésig”

XIII. 1989. december 5. (35)

ASZA 12-13

B. F. [...] magyar nemzetiségű román állampolgár, [...] aki 1989. november 29-én Magyarországra szökött, elmondta, hogy 1982-től kishatár-átlépővel rendszeresen járt Magyarországra. 1984-ben Cirác Emil ftórm., a borsi milícia parancsnoka megkísérelte beszervezését presszióval.

Az együttműködést nem vállalta, ezért kishatár-átlépőjét bevonták. 1987-ben a helyi néptanács elnöke segítségével új kishatár-átlépőt kapott, ezután Naghi Stefan ftórm., a milícia új parancsnoka 1987 júniusában beszervezte. Részletes, konkrét személyekre is vonatkozó feladatokat kapott magyarországi útjaira [...].

1988 júniusában útlevelet kapott egy Pop nevű ezredestől azzal a feladattal, hogy a budapesti román nagykövetség előtti tüntetésen vegyen részt, szerezzen információkat a résztvevőkről, és vigyen az ott terjesztett Románia-ellenes anyagokból. Budapestre nem ment el, de ismerőseitől és újságokból szerzett információkat, melyeket átadott. Ezután is rendszeresen járt Magyarországra, a menekültek között – feladatának megfelelően – azt híresztelte, hogy hazatérésük esetén semmi bántódásuk nem lesz. Több áttelepült személyről adott információt.

Intézkedés:

- információs jelentésben tájékoztattuk a BM III/II-11. Osztályt, illetve az X-300-as területen hasznosítjuk.

Benke Gábor r. alezredes
főkapitány áb. helyettes

Durkó Zoltán r. fhdgy.
értékelő tiszt

1989. december 6.

Szám: R-5/28-4/1989.

Szigorúan titkos!
„selejtezésig”

XIII. 1989. december 06. (36)

HMT 12-13

Az ártándi FEP-nél román oldalon nagyon sok „civil ember” – nyomozó – járkal. Marosvásárhelyről is érkeztek az elmúlt héten 2 kocsival és egyenesen a román határőr parancsnokhoz mentek. Az őrk feladatait szigorították, új őrbódékat állítottak fel. Magyarországra érkező személyek elmondták, hogy Románia területén készültségbe helyezték a katonaságot és a rendőrséget.

Intézkedés:

- az információról tájékoztatjuk a BM III/II-11. Osztályt.

Benke Gábor r. alezredes
főkapitány áb. helyettes

Durkó Zoltán r. fhdgy.
értékelő tiszt

1989. december 8.

Szám. R-5/28-4/1989.
titkos!

Szigorúan

„selejtezésig”

XIII. 1989. december 08. (37)

1. HMB 12-12

Az SZDSZ a népszavazást megelőző propaganda kampányát több irányú forrásokhoz fedezte. Egy meg nem nevezett külföldi magánszemély 10000 dollárt utalt át a szervezet részére, de érkeztek további adományok külföldi és hazai személyektől is. A pártok támogatását szolgáló állami pénzeszközökhöz így szinte nem is nyúltak hozzá.

Az SZDSZ regionális központ létrehozását határozta el Debrecenben. A központ kialakítására 500000 Ft-ot biztosít a szervezet (iroda, berendezés, gépek, stb.). Az irodát főállásban várhatóan Fazekas Zoltán, a helyi szervezet egyik ügyvivője fogja irányítani. A regionális központhoz a tervek szerint Hajdú, Szabolcs, Szolnok és Békés megye tartozna. A központ kialakítása kb. 3 hét múlva kezdődik, mivel az említett összeget akkor kapják meg.

Intézkedés:

- a BM III/III. Csoportfőnökség ügyeleti rendszerében jelentjük.

2. HMB 12-12

Az SZDSZ helyi szervezete a Hajdú-Bihar megyei képviselőjelöltek listáját egyeztetés, jóváhagyás végett megküldi rövid időn belül központjuknak.

A listán az alábbi személyek szerepelnek: dr. Bertha Zoltán kritikus, Tabajdi György Pál építész üzemmérnök, dr. Gál András jogtanácsos, Fazekas Zoltán mérnök-tanár, Hodosán Róza történész, Hága Antónia magyartanár, Gajdos Pál tanár, Juhász Ferenc tanár, Mózes Mihály KLTE oktató, Burai Attiláné hajdúszoboszlói lakos és Tamás István hajdúsámsoni lakos.

Intézkedés:

- a BM III/III. Csoportfőnökség ügyeleti rendszerében jelentjük.

Benke Gábor r. alezredes
főkapitány áb. helyettes

Durkó Zoltán r. fhdgy.
értékelő tiszt

1989. december 11.

Szám: R-5/28-4/1989.

Szigorúan titkos!
„selejtezésig”

XIII. 1989. december 11. (38)

1. ASZA 12-12

M. N. román állampolgár Magyarországra történő szökése után az elsődleges vizsgálatot végzőknek elmondta, hogy [...] -ben végezte el Szebenben a határőr tiszti iskolát. Az avatást követően a nagykárolyi határőr zászlóaljhoz tartozó [...] -i pikétre¹³ került parancsnoknak, hadnagyi rendfokozattal, ahol 1987 januárjáig teljesített szolgálatot. Szolgálat teljesítése során jól elsajátította a magyar nyelvet, amelynek következménye az lett, hogy áthelyezték [...] területére, ahol parancsnoka lett a román-szovjet határon lévő átkelőhelynek.

A családtól való nagy távolság miatt több alkalommal kérte, hogy korábbi szolgálati helyére helyezték vissza, de kérvényét minden esetben elutasították. Ennek hatására [...] leszerelt. A leszerelést követően Nagykarolyban és annak térségében megfelelő munkahelyet nem talált magának, mivel Lázár Vasile alezredes elhárító tiszt ebben megakadályozta. Kötelezték arra, mivel tisztté avatását követően nem várta meg a 8 év leteltét, hogy 28 ezer leit fizessen vissza a román honvédelmi minisztériumnak.

Külön nyilatkozatban kötelezték arra, hogy az RSZK területét nem hagyhatja el, illetve arra, hogy a külföldi állampolgárokkal – szocialista országok állampolgáraival sem – kapcsolatot nem teremthet, azoknak nem nyilatkozhat az államhatáron letöltött szolgálati időről.

A napi érintkezések alkalmával – korábbi tisztársaival – folyamatos információval rendelkezett a román-magyar határon kialakult helyzetről, amelyeket az alábbiak szerint jellemzett. A ht. állomány hangulata, elégedetlensége olyan magas szintet ért el, amelyet a korábbi években nem lehetett tapasztalni. Jelenleg tudomása szerint a következő személyek leszerelési kérvénye van elbírálás alatt: P. A. fhdgy., C. N. hdgy., C. I. ftőrm., akik beszélik a magyar nyelvet is, valamint I. M. fhdgy., C. V. fhdgy., B. C. ftőrm. román anyanyelvűek. Ezek a személyek valamennyien a román-magyar határon teljesítenek szolgálatot különböző beosztásokban.

A viszonylatunkban elhelyezkedő pikétek parancsnokai és azok helyettesei közül többen foglalkoznak azzal a gondolattal, hogy hátrahagyva alegységüket – hasonlóan több román állampolgárhoz – véglegesen elhagyják Romániát, és vagy Magyarországon, vagy valamelyik nyugati országban kívánnak letelepedni. M. N. cselekménye elkövetése előtt beszélgetést folytatott P. A. hőr. fhdgy.-al [...], akinek tudtára adta, hogy el kívánja hagyni Romániát. P. rövid gondolkodás után úgy választott, hogy ő is hasonló gondolattal foglalkozik, csak még feleségét nem tudta rávenni az átszökésre. M-t tevének végrehajtásában C. I. tőrm., a [...] -i pikét pk. helyettese segítette. Konkrétan meghatározva a határátlépés helyét és idejét. A román–magyar határon bekövetkezett események határára 1988. április utolsó napjaiban a pikéteket sorállományúakkal erősítették meg. Különböző honvédségi alakulatokról a határőrséghez vezényel sorállomány Nagyváradban és Máramarosszigeten, illetve Nagyváradon levő kiképző bázison lett kiképezve. Kb. 40 napos kiképzés után vezényelték őket a határőr pikétekre, ahol rövid tájékozódás után idősebb hőr.-ökhöz beosztva, azonnal a végrehajtó szolgálatba vezényelték. Azokat a sorállományúakat, akik a magyar nyelvet csak részben is beszélték, valamennyiüket más viszonylatú határőrbrigádokhoz, illetve különböző munkát ellátó műszaki alakulatokhoz vezényelték. E viszonylatban egyes pikétek feltöltöttsége a korábbi évekhez viszonyítva 8–10-szeresére emelkedett. A megnövekedett létszámhoz viszonyítva nem voltak biztosítva a szálláshelyek.

Működési területükön levő pikétek létszáma a következőképpen alakult: Börvely: jelenlegi létszáma 120 fő, az intézkedés előtt 30 fő volt. Domahida: 64 fő, 8 fő. Csanáros: 120 fő, 20 fő. Ponyvás: 75 fő, 14 fő. Szkorisoara [Scărișoara Nouă, Piskolcliget]: 70 fő, 13 fő. Semlyén: 60 fő, 10 fő. Székelyhíd: 68 fő, 18 fő. Diószeg: 80 fő, 26 fő. Mihai Vitéz [Mihai Viteazu]: 47 fő, 8 fő, Roșiori [Biharfélegyháza]: 64 fő 11 fő.

A sorállomány létszámával párhuzamosan emelkedett a pikéteken lévő korábbi M tartalék fegyverzete. Kézigránát, távcsöves puskák, illetve golyószórók, főbb irányokban tüzérségi szögtávcsövet is felszereltek egyes magasfigyelőkbe.

Román–magyar viszonylatban a fegyverhasználatot megtiltották. Mindössze csak abban az esetben kerülhet sor fegyverhasználatra, amennyiben a járőr életét, testi épségét közvetlen veszély fenyegeti.

Intézkedés:

- információs jelentésben megküldjük a BM III/II-11. Osztálynak, op. ismereteink bővítésére felhasználjuk.

Benke Gábor r. alezredes
főkapitány áb. helyettes

Durkó Zoltán r. fhdgy.
értékelő tiszt

1989. december 14.

Szám. R-5/28-4/1989.

Szigorúan titkos!
„selejtezésig”

XIII. 1989. december 14. (39)

1. HMB 12-13

A Romániából érkezett menekültek között elterjedt az a hír, hogy a Securitate lehallgatja a magyar határőr őrsök telefonbeszélgetéseit. Szinte percnyi pontossággal tudják, hogy hol, mikor név szerint kiket fogtak el, illetve jelentkeztek az őrsökön. Otthon maradt hozzátartozóiktól kaptak ilyen visszajelzéseket.

2. HMB 12-12

K. I. román állampolgár, szentjánosi lakos férjéről lakókörnyezetében elterjedt, hogy a Securitate besúgója. K. I. kishatár-átlépővel rendszeresen átjár Magyarországra, beszélgetés során érdeklődött átszökött személyek hol- és hogyléte felől, valamint arról, hogy konkrétan hol és milyen módszerrel szöktek át. Kérdéseit azzal indokolta, hogy rosszul él a férjével és ő is át akar szökni Magyarországra.

Intézkedés:

- mindkét információt jelentjük a BM III/II-11. Osztálynak, illetve területünkön hasznosítjuk.

Benke Gábor r. alezredes
főkapitány áb. helyettes

Durkó Zoltán r. fhdgy.
értékelő tiszt

1989. december 14.

Száma: R-5/28-4/1989.

Szigorúan titkos!
„selejtezésig”

XIII. 1989. december 14. (40)

1. HK 12-13

1989. december 16-án az esti órákban – valószínűleg a Balt-Orient expresszel – Romániába kíván utazni Ara-Kovács Attila. Az SZDSZ megbízásából élelmiszert visz Romániába, néhány holland állampolgárral együtt. A vonaton interjút akarnak készíteni az utasokkal, a határállomáson és román területen beszédet fognak mondani. Szándékukról és kilépésükről hőr. FEP-et – Biharkeresztes – tájékoztatni fogják.

Intézkedés:

- a tervezett cselekményt figyelemmel kísérjük, majd a BM III/II-11. Osztályt információs jelentésben tájékoztatjuk;
- a III/III. Csfség ügyeleti rendszerében jelentjük.

Benke Gábor r. alezredes
főkapitány áb. helyettes

Durkó Zoltán r. fhdgy.
értékelő tiszt

1989. december 19.

Szám: R-5/28-4/1989.

Szigorúan titkos!
„selejtezésig”

XIII. 1989. december 19. (41)

1. HMT 12-13

A biharkeresztesi vasúti átkelőhelyen az 1989. december 17-én 22 órakor kilépő Balt-Orient nemzetközi gyorsvonatról Romániában az Episcopia Bihor [Biharpüspöki] határállomáson az utasokat leszállították a vonatról, szigorú vámellenőrzést hajtottak végre mindenkin, de ezt követően nem léptették be az utasokat, csak a hazatérő román állampolgárokat.

A zömében magyar és lengyel utasokat visszafordították, akiket 1989. dec. 18-án reggel a Magyarországra belépő Balt-Orient gyorsvonattal visszairányítottak Magyarországra.

A magyar utasok közül S. P. Szécsény, [...] sz. alatti lakos elmondta, hogy többeknek feltűnt a kocsijukban velük utazók közül egy román konzuli útleveles személy, aki az Episcopia Bihor határállomáson baráti beszélgetést kezdeményezett az ott szolgálatban lévő hivatásos sormán határőr tisztekkel, a sorállományú katonák is tisztelegtek neki. Amíg az utasok ellenőrzését folytatták, addig ez a személy a román határőr parancsnoki irodában tartózkodott, majd a dec. 18-i visszairányításukkor ez a személy is visszajött velük Magyarországra.

A visszaküldöttekkel együtt visszajött ez a személy is, aki Simon Árpád [...] Dunakeszi, [...] sz. alatti lakos, aki konzuli útlevéllal (D-126453) Magyarországon él.

Intézkedés:

- az információt megküldjük a BM III/II-11-a alosztálynak, valamint a Pest Megyei RFK III/II. Osztályának.

2. HMT 12-13

A tmt 1989. december 19-én 11.30 órakor tájékoztatott, hogy az RSZK borsi közös magyar-román közúti határátkelőhelyen 5 fő román tábornok egyenruhában megjelent, kíséretükben kb. 30 fő polgári ruhás személlyel. A szolgálatot teljesítő magyar vám- és pénzügyőri, valamint határőri állomány ezen személyekkel a korábbiakban nem találkozott. Az említett személyek ott-tartózkodási oka ez ideig ismeretlen.

Az egész határátkelőhely környékét bejárták, majd a főépületbe mentek. Az átkelőhelyen Ardeleanu Gavril alez., az átkelőhely román parancsnoka fogadta őket.

Intézkedés:

- az információt megküldjük a BM III/II-11-a alosztálynak.

Benke Gábor r. alezredes
főkapitány áb. helyettes

Durkó Zoltán r. fhdgy.
értékelő tiszt

1989. december 20.

Szám: R-5/28-4/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XIII. 1989. december 20. (42)

1. K/3 12-12

Kónya Imre, a Független Jogász Fórum választmánya nevében Gali Ákost az MDF debreceni szervezetének vezetőjét, valamint Péterné dr. Magyar Mária debreceni lakost az alábbiakról tájékoztatta.

A hazai átalakulási folyamatot az állampolgárok nem érzik következetesnek. Teszik ezt azért, mert a lassan két éve tartó átalakulási folyamat után is – különösen helyi szinten – azok ülnek az irányító, és maguknak kiváltságot nyújtó pozíciókban, akik felelősek a jelenlegi helyzetért. A közhangulat radikalizálódik. Ez lehetőséget nyújt a kommunista rendszer gyors és következetes felszámolására és arra, hogy az emberek végre érzelmileg azonosuljanak a változásokkal. Ezért el kell távolítani a különböző szintű irányító pozíciókból azokat, akiket súlyos felelősség terhel az ország mai helyzetéért és meg kell fosztani őket mindazoktól a kiváltásoktól, melyek joggal irritálják a magyar társadalmat. Nem megtorlásra, még csak nem is büntetésre van szükség, de megengedhetetlen, hogy a nemzetvesztő politikai és a dilettáns gazdaságirányítás súlyos egzisztenciális következményei kevésbé sújtsák a felelősöket, mint azokat, akik semmiről sem tehetnek, akik nem haszonélvezői, hanem éppen hogy szenvedő alanyai voltak az elmúlt évtizedeknek.

Keressük közösen azokat a jogi megoldásokat, amelyek igazságos és méltányos, de egyben következetes eljárást tesznek lehetővé. Ennek megtárgyalására 1989. december 22-én du. 5 órai kezdettel az ELTE jogi karán kerül sor, ahová meghívják a fenti nevezett személyeket.

Intézkedés:

- az információról tájékoztatjuk a BM III/III-4. Osztályt, valamint az operatív helyzet értékeléséhez használjuk fel.

2. K/3 12-12

Éliás József debreceni református lelkész publikálásra megküldte Balogh Tamás Szeged, [...] szám alatti lakosnak az általa dr. Szűrös Mátyásnak, Németh Miklósnak és dr. Glatz Ferencnek írt levelét. Abban a jelenlegi egyházi vezetés legitimitását tagadva kéri a címzetteket, hogy mondják ki, hogy akinek a püspökké, esperessé választását 1989. január 1-ig állami feltételhez kötötték, azokat a kormányzat nem tekinti egyházi vezetőknek, hanem csak azokkal hajlandó a tárgyalásokat folytatni, akiket 1990. január 1-jét követően a presbitériumok szabadon választanak meg.

Intézkedés:

- az információról tájékoztatjuk a BM III/III-1-b¹⁴ alosztályát.

Benke Gábor r. alezredes
főkapitány áb. helyettes

Durkó Zoltán r. fhdgy.
értékelő tiszt

Heves megye

1989. október 6.

Száma: 22-2-45/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XIV. 1989. október 6-án (45)

1. K/3 12-14

A kanadai Magyar Nemzeti Újjászületés Párt nevében Tar István pártelnök és Dunai Antal pártideológus, egri országgyűlési képviselőknek tanulmányozásra küldték meg pártjuk törvényjavaslatát a politikai pártokról. Céljuk, hogy dokumentumokkal segítsék a párttörvény előkészítését.

2. HMB 12-14

Az USA-ban élő „vagyonosabb” magyarok által létrehozott Magyar Szabadság Párt vezetése úgy határozott, hogy amennyiben az óhazában a reformfolyamatok elképzeléseiknek megfelelően haladnak, itthon is létrehozzák a pártot. Ennek előkészítéseként egy bécsi rendházban 2 milliárd dollár értékű anyagi-technikai bázist hoztak létre, amit Magyarországon a kedvező pillanatban kívánnak felhasználni. Nem ellenőrzött információ szerint, amennyiben hazánkban a Szabadság Párt számára kedvező fordulat következne be, úgy a párt amerikai „mecénásai” hajlandók lennének egy összegben kifizetni az ország adósságállományát.

3. K/ 12-14

A Független Kisgazdapárt „szabadegyetemének” vezetője, dr. Deme Rudolf felkérte a kisgazdák vidéki szervezeteit, hogy küldjenek politikai programjaikat támogató, felkészült agrár-értelmiségieket előadások megtartására, illetve várják, hogy ezeken minél nagyobb számban vegyenek részt a párt tagjai. A tanfolyam egyik fontos célja, hogy megfelelő ismereteket adjon a politikai hatalom átvételéhez.

4. K/3 12-13

A Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt közép-magyarországi szervezeteinek támogatásával az FKGP gyöngyösorszi szervezete a község már pártjainak, szervezeteinek egyetértésével ez év márciusban országos közadakozásra adott ki felhívást, amelynek célja a község templomkertjében felállítandó „szabadság emlékmű” anyagi feltételeinek megteremtése. Az emlékművel az 1848-as az 1956-os forradalmak és a két világháború áldozatainak, mártírjainak állítanak emléket.

Az avatási szertartásra október 22-én 15 órakor kerül sor, amelyen dr. Nagy Lajos gyöngyösi apátplébános misét celebrál, majd megszenteli az emlékművet, amelyet Vörös Vince, a kisgazdapárt országos elnöke leplez le. Meghívják az ünnepségre a különböző politikai pártok, mozgalmak egy-egy országos vezetőjét, az USA budapesti nagykövetét, a hazai és a külföldi sajtó képviselőit. Az avatáson közreműködik Bessenyei Ferenc színművész, valamint a gyöngyösorszi és a szurdokpüspöki népdalkörök. Az ünnepséget követően politikai fórumra invitálják a résztvevőket.

Az országos ünnepségről a rendező szervek október 8-án a gyöngyösorszi tanácsházán nemzetközi sajtótájékoztatót tartanak, amelyet szüreti kóstoló követ.

Intézkedés:

- az információkról tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt, a 4. pontban jelentett ünnepség előkészületeit HMB-ék útján ellenőrizzük.

Készítette: Gelencsér Géza r. szds.
ért. táj. ti.

Jóváhagyom!
Csivincsik János r. ezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. október 19.

Száma: 22-2/45/1989.
titkos!

Szigorúan

(selejtezésig)

XIV. 1989. október 19. (45)

1. HMB 12-12

Bizalmas, nem ellenőrzött információ szerint az alternatív pártok egri szervezetei október 16-án tartott koordinációs megbeszélésükön október 23-a megünneplésével kapcsolatban előzetesen az alábbiakban egyeztek meg:

16.00 h-tól a pártok külön-külön – általuk megválasztott helyen – gyülekeznek. Így a Szabad Demokraták Szövetsége a Csíky S. és a Széchenyi utcák kereszteződésében, az MDF a Dobó téren, a FIDESZ és az FKGP, KDNP pedig a Petőfi téren. A gyülekezési helyekről 17.00 órára az egri Tanárképző Főiskola elé vonulnak gyertyákkal és fáklyákkal. 17.00 h-tól kb. háromnegyed órára tervezve ünnepi megemlékezésekre kerül sor, melynek keretében Joób László egri lakos – 1956-ban Eger város katonatanácsának elnöke – mond ünnepi beszédet. 17.45 h-kor a tömeg elvonul a Széchenyi és a Csíky S. utca kereszteződéséhez, ahol a pártok képviselői 3-3 perces beszédet mondanak, azokról emlékeztetve, akik 1956-ban ezen a helyen áldozatai lettek a „pufajkások” sortüzének. Az ünnepség várható befejezése 18.15 h.

A fenti programról véglegesen október 19-én ismételt megbeszélésen döntenek.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

Készítette: Gelencsér Géza r. szds.
ért. táj. ti.

Jóváhagyom!
Csivincsik János r. ezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. november 10.

Száma: 22-2-47/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XIV. 1989. november 10-én (47)

1. K/3 12-14

Az Ökonometrikai Modellezési Tanács javaslatokat dolgozott ki a Kereszténydemokrata Néppárt politikai stratégiájára, a pártépítésre és a szervezeti szabályzat módosítására. Javasolataik alapját képező helyzet-érkelésükben megállapítják, hogy a „kommunista világmozgalom visszavonulóban van, és félév múlva nagy valószínűséggel nálunk is ellenzéknek kell kormányzati felelősséget vállalnia.”

Úgy ítélik meg, hogy a kereszténydemokraták csak a katolikus egyházi körökre támaszkodva nem tudnak bázist teremteni a nép között. Valószínűsítik, hogy a választásokig nem tudnak országos párttá alakulni, és fennáll a veszélye annak, hogy

nem érik el a parlamenti mandátumhoz szükséges 4 százalékos küszöböt sem. Ezért együttműködést javasolnak a többi hasonló szellemű párttal. A pártépítés legfőbb akadályát abban látják, hogy 70 éves, régi módon politizáló személyek kerültek a párt élére. Javasolják, hogy 65 évesnél idősebb korú párttag választott tisztséget ne tölthessen be.

2. K/3 12-14

A FIDESZ-tanács következő ülését november 11-én a Közgazdaságtudományi Egyetem Rajk László Szakkollégiumában tartja. Tirts Tamás előzetes javaslata: november 15-én, a brassói tüntetés évfordulóján a FIDESZ indítson országos akciót, az „ellenállás napján” a FIDESZ-esek áruljanak utcákon gyertyát, este a romániai diktatúra áldozatainak emlékére gyújtsanak gyertyát.

3. TA 12-14

Az Európa Parlamenti küldöttség ellenzéki pártok képviselőivel Budapesten folytatott október 30-i tárgyalásain Stuttgartba szóló 10 db fél éves ösztöndíjat ajánlott fel. Az ösztöndíjra pályázók között ott lesz dr. Lukács Tamás, a KDNP elnökségének tagja is. Ösztöndíjakat ajánlott fel az Osztrák Néppárt is kereszténydemokrata párti egyetemisták számára.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

Készítette: Gelencsér Géza r. szds.
ért. táj. ti.

Jóváhagyom!

Kazai Zoltán r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. november 13.

Száma: 22-2-48/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XIV. 1989. november 13. (48)

1. K/3 12-14

A Zsidó Diákok Magyarországi Szövetsége a Magyar Nemzet november 3-i számában jelzett megalakulást követően röpiratokat készített, amelyek a Magyar Izraeliták Országos Képviselével (MIOK) kapcsolatos állásfoglalását tartalmazza. Ebben leszögezik, hogy a MIOK erkölcsileg és politikailag is kompromittálódott az elmúlt évtizedek alatt, alkalmatlan a magyar zsidóság képviselésére. Szükségesnek tartják a magyarországi zsidó szervezetek szövetsége létrehozását, egy 12 évfolyamos zsidó iskolát is magába foglaló szövetségi centrum felépítését. A röpiratokat megküldték az izraelita hitközösségek vezetőinek.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

Készítette: Gelencsér Géza r. szds.
ért. táj. ti.

Jóváhagyom!

Kazai Zoltán r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. november 14.

Száma: 22-2-49/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XIV. 1989. november 14. (49)

1. K/3 12-14

A Radikális Párt felszólította tagságát, hogy csatlakozzanak a brassói „felkelés” évfordulójára – november 15-re – a budapesti román nagykövetség előtt tartandó békés tüntetéshez. A demonstráción más pártok és szervezetek is részt vesznek. A radikálisok vezetői tiltakozó levelet szeretnének átadni a román nagykövetnek Románia emberi jogokat sértő politikája miatt. Ilyen leveleket kívánnak eljuttatni több európai országba akkreditált román nagykövetnek is.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

Készítette: Gelencsér Géza r. szds.
ért. táj. ti.

Jóváhagyom!

Kazai Zoltán r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. november 17.

Száma: 22-2-50/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XIV. 1989. november 17. (50)

1. TA 12-14

K/3 12-14

A Kereszténydemokrata Néppárt vezetésén belül ellentétek alakultak ki. Szokolczi [György] nevű elnökségi tag proklamációt küldött szét a párt vezetőinek, amelyekben kifogásokat emel a KDNP alkotmánybíróságba jelölt jogászának személyével kapcsolatban. A vezetés egy része attól tart, hogy Szokolczi akciója pártszakadást is okozhat. Dr. Lukács Tamás egrí jogtanácsos, mint a párt elnökségének tagja, tovább folytatja parlamenti képviselők befolyásolását az irányba, hogy dr. Raft Miklós helyére a KDNP másik jelöltjét, dr. Zlinszky [János] piarista jogászt vegyék fel az alkotmánybírósági jelölőlistára. A kereszténydemokraták „titkos” tárgyalásokat folytatnak a kisgazdapártiakkal, hogy azokat „leválásszák” az SZDSZ-ről. Egy SZDSZ vezető maga is bevallotta: a kisgazdákra csak azért van szükségük, hogy megbontsák a nemzeti centrumot.

A kereszténydemokraták a nemzeti centrumhoz csatlakozva erősítik a kapcsolataikat a HNF-al és a Magyar Néppárttal is. Ez utóbbi 1989. november 18-án Budakeszin tartandó kibővített nagyválasztmányi ülésén kijelenti, hogy a nemzeti centrum érdekeinek megfelelő politikát kíván folytatni a jövőben is. Ennek megfelelően a november 26-i népszavazáson igennel szavaznak a január 7-i köztársasági elnöki választás megtartására.

A nagyválasztmányi ülés dönt arról, hogy állítsanak-e és melyik párttal közösen államfőjelöltet. Az 1990 évi parlamenti választásokon minden listás és egyéni körzetben jelöltek kívánnak állítani. Cél, hogy a néppárt legalább negyven képviselőhelyet szerezzen meg, és a négy nemzeti centrupárt kapja meg a szavazatok 51 százalékát.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

Készítette: Gelencsér Géza r. szds.
ért. táj. ti.

Jóváhagyom!
Kazai Zoltán r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. november 20.

Száma: 22-2-51/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XIV. 1989. november 20. (51)

1. TA 12-14

Az SZDSZ országos vezetőségének tagja dr. Magyar Elemér egri jogtanácsos előttünk nem ismert kapcsolatától származó olyan információkat kíván nyilvánosságra hozni, amelyek az újjászerveződő MSZMP négy vezető politikusával kapcsolatosak.

Az MDF népszavazással kapcsolatos bejelentése kellemetlenül érintette az SZDSZ vezetését. Legfőképpen azt tartják aggasztónak, hogy november 26-án szerintük azok mindenképpen elmennek szavazni, akik a munkásőrség felszámolását nem akarják, így a parlament döntésével¹⁵ ellentétes szavazati többség jöhet létre. Beismerik, hogy durva hiba volt a munkásőrség kérdését népszavazásra javasolniuk.

Elítélik, hogy miután a népszavazást követő kellő számú aláírást összegyűjtötték, a parlament gyorsan megszavazta a mőr. megszüntetését, így az országgyűlés kellemetlen és veszélyes helyzetbe hozta az SZDSZ-t, ütközőpontot teremtve más ellenzéki pártokkal való kapcsolatában. Dr. Magyar úgy döntött, hogy álláspontjuk védelmére, az MDF szándékára feleletként nyilatkozatot tesz a rádióban.

2. HMB 12-14

Gyöngyösön a környező községekben a közvélemény egy része az FKGP jelentős választási sikereit jósolja. El-elhangzó vélemények szerint a kisgazdák politikai szereplése egyre aktívabb, taglétszámuk növekszik, míg a vetélytársnak számító MDF lakosságra gyakorolt hatása jelentősen csökkent, az MSZMP és az MSZP nem élvezi az állampolgárok bizalmát. A választási harcokban a második számú esélyest többen a városi SZDSZ-ben látják, amely viszont csak a csekély erőt képviselő FIDESZ támogatására számíthat. Mások úgy vélik, hogy az MDF népszavazással kapcsolatos bejelentése nem várt fordulatot hozhat november 26-án. A szavazás bojkottálására való felszólítás nyomán keletkezett ellentmondásos helyzetet bonyolítja az a városban elterjedt hír, miszerint a mőr. épületében továbbra is dolgoznak munkásőrök.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

Készítette: Gelencsér Géza r. szds.
ért. táj. ti.

Jóváhagyom!
Kazai Zoltán r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. november 23.

Száma: 22-2-52/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XIV. 1989. november 23. (52)

1. HMB 12-14

Vadászat céljából november 14-én megyénkbe érkezett Sch. A. és Sch. J. 46 éves, nyugat-német kereskedők, élénken érdeklődtek hazánk politikai, társadalmi viszonyai iránt. Vendéglátóinknak a következő kérdéseket tették fel:

- Magyarországon hány párt működik, tagjaik milyen társadalmi réteget képviselnek?
- Milyen a rendőrség hozzáállása az ellenzéki pártokhoz?
- A rendőrségen és a katonaságnál milyen pártok működnek?
- A pártok gyűléseit ellenőrzi-e a rendőrség?
- A parasztok belépnek-e a pártokba?

Az NSZK-állampolgárok kinyilvánították azt a szándékukat, hogy találkozni kívánnak szálláshelyük – Markaz község – ellenzéki pártjának vezetőjével. A magyar vadászoknak feltűnt, hogy a nyugat-németeket nem érdekelte különösebben a vadászat.

2. K/3 12-14

A Kereszténydemokrata Néppárt főtitkára, dr. Ugrin Emese felkérte a vidéki alapszervezetek vezetőségeit, hogy vegyék fel a kapcsolatot az illetékes megyei, városi szervek vezetőivel. Tájékoztassák őket arról, hogy készen állnak részt venni a választóköri körzetek kijelölésében.

3. K/3 12-14

A Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt Bács, Békés, Heves, Nógrád, Somogy megyei, valamint budapesti szervezeteinek képviselői november 11-én Kecskeméten megvitatták a párton belüli demokrácia helyzetét, különös figyelemmel a pártkizárásokra és fegyelmi ügyekre.

Döntésük lényege a következő:

1. A politikai bizottságot és az intéző bizottságot november végéig össze kell hívni. A tanácskozás helye: Kecskemét.
2. A bizottsági ülésen adjon számot tevékenységéről a párt elnöke, főtitkára, igazgatója és főügyésze.
3. Az intézőbizottság saját tagjaiból válasszon elnököt és két helyettesét.
4. Az intézőbizottság hozzon létre egy bizottságot a pártprogram felülvizsgálatára, végleges szövegét december végéig készítse el, majd terjessze elő az 1990. január hónapban összehívandó nagyválasztmányi ülésre.
5. 1990. január végéig a bizottság készítse el a szervezeti és működési, valamint a fegyelmi szabályzatot.
6. Megyei résztvevők bevonásával új alkotmányt kell alkotni. A tervezetet a január nagyválasztmány elé kell vitára bocsátani.

A kecskeméti tanácskozáson született fenti döntést tartalmazó levelet átadták a párt elnökének.

4. K/3 12-14

Dunántúli Népi Tömörülés nevű szervezet nevében egy ismeretlen személy az MDF hatvani szervezetének tett választási stratégiai ajánlásokat. Javaslat, hogy az MDF vegye fel sürgősen a kapcsolatot a KDNP-vel, az FKGP-vel és az SZDSZ-el. Továbbá Für Lajos és Rácz Sándor egyezzenek meg, hogy csak egyikőjük induljon a köztársasági elnöki választásokon, azonban ennek bejelentése csak a Pozsgay Imrével lefolytatott TV nyilvánosság előtti vitát követően, az utolsó 24 órában kerüljön sor. Pozsgaynak a következő kérdések feltételét javasolja:

- Ön, mint baloldali, materialista – ismerve, hogy a választók nagy többsége idealista – milyen megfontolásból akar elnök lenni a 80 százalékos materialista ellenes tábornak?
- Mi arról a véleménye, hogy miután a Szovjetunióban forradalomról beszélnek, ön csak reformista, így a reformjaival már elkészt?

Ajánlja az MDF-nek azt is, hogy vegye programjába a közpénzek elherdálójának felelősségre vonását.

5. K/3 12-14

A Magyar Politikai Foglyok Szövetsége értesíti tagjait, hogy december közepésre összehívják a szövetség kongresszusát. Erre való felkészülés jegyében megyei

beszámoló- és jelölőgyűléseket tartanak. Minden 100 fő után 15 fős, minden 100 fő feletti tagság 20 fős küldöttcsoporttal képviselteti magát a kongresszuson, melynek konkrét helyéről, időpontjáról később értesítik a tagságot.

6. K/3 12-14

A Heti Világgazdaság Kiadói Részvénytársaság tekintettel a közelgő választásokra, politikai életrajzgyűjteményt kíván megjelentetni, amelyben a megyék politikai „tablója” is szerepel. A HVG Rt. a különböző pártok választott tisztségviselőinek 18 szempontos kérdőívet küldött meg kitöltésre, melyek alapján össze tudja állítani a kiadásra kerülő „választási almanach”-ot.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

Készítette: Gelencsér Géza r. szds.
ért. táj. ti.

Jóváhagyom!

Kazai Zoltán r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. november 27.

Száma: 22-2-53/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XIV. 1989. november 27. (53)

1. ER 12-14

1989. november 16-án ismeretlen tettes(ek) az alábbi fenyegető tartalmú „FIDESZ” aláírási levelet dobott be B. A. és D. I. gyöngyösi lakosok postaládájába:

„Akasztani való barom!!!

Nem feleltünk el, hogy mit csináltál 1956-ban. Ismerjük a mocskos kommunista múltadat. Ha nem hagyod abba a szervezkedést, azonnal kivégzünk családoddal együtt. Majd bemutatkozunk személyesen. FIDESZ. Ez az első és utolsó figyelmeztetés.”

A címzettek a gyöngyösi rendőrkapitányságra beszolgáltatták a leveleket és segítséget kértek a tettes(ek) felderítéséhez.

Intézkedés:

- az ügyben konzultálunk a BM III/III-3. Osztállyal;

- tekintettel arra, hogy a megfenyegetett személyek nyíltan beszolgáltatták a leveleket, a részletek tisztázása érdekében beszélgetést folytatunk velük;

- a BM III/III-3. Osztállyal folytatott konzultáció, valamint az érintettekkel folytatott beszélgetés eredményétől függően tesszük meg a további lépéseket a tettes(ek) felderítésére.

Készítette: Gelencsér Géza r. szds.
ért. táj. ti.

Jóváhagyom!

Kazai Zoltán r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. december 6.

Száma: 22-2-54/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XIV. 1989. december 6. (54)

1. TA 12-14

A Kereszténydemokrata Néppárt elnökségi tagja, dr. Lukács Tamás egri lakos kapcsolatait felkérte annak ellenőrzésére, hogy az SZDSZ egri szervezete milyen forrásból kapott 400 ezer forintot regionális szervező tevékenységének finanszírozására. Ismeretlen személy arról informálta Lukácsot, hogy az SZDSZ népszavazási propagandáját valójában nem a Hungária Biztosító támogatta, hanem a biztosítót közbeiktatva, a „Zsidó Világszövetség”. Dr. Lukácsék tisztázni akarják egy Szegeden bejegyzett, Bánkúti Géza nevű személy irányítása alatt álló amerikai-francia-svéd-magyar közös vállalat SZDSZ népszavazási hadjáratában játszott szerepét, mivel amerikai magyaroktól származó információjuk szerint a közös vállalaton keresztül kapta meg az SZDSZ a Zsidók Világszövetségétől a kiadások fedezésére szánt 30 millió forintot. A KDNP vezetésre úgy véli, hogy ez a párttörvény kijátszása. Tartva attól, hogy gyanújuk beigazolódik, szükségesnek ítéli az Európa Tanács pénzügyi támogatásának társadalmi ellenőrzés mellett felhasználását.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

Készítette: Gelencsér Géza r. szds.
ért. táj. ti.

Jóváhagyom!

Kazai Zoltán r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. december 7.

Száma: 22-2-55/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XIV. 1989. december 7. (55)

1. TA 12-14

- Az MDF mezőhegyesi szervezete tájékoztatta a Borsod és Heves megyei független politikai hetilap a Heti Hírnök egri szerkesztőségének vezetőjét, hogy Pulya Frigyes volt külügyminiszterrel kapcsolatosan gyűjtenek visszaéléseiről, miniszteri működése idején kipattant botrányos ügyekben való részvételéről információkat, amelyeket leközlnek a Békés megyei független lapban.

Tudomásuk van arról, hogy állítólag Pulya Frigyes Heves megyei tanácsi építőipari vállalatnál 1980-81-ben felfedett visszaélések egyik főszereplője volt. Személyével összefüggően az SOS gyermekfalu ügyében is merültek fel kompromittáló információk, amelyeket a mezőhegyesi MDF-szervezet jogásznője most pontosít. A mezőhegyesi MDF-esek akcióját az MSZMP egyre erősödő szerveződése váltotta ki.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

Készítette: Gelencsér Géza r. szds.
ért. táj. ti.

Jóváhagyom!

Kazai Zoltán r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. december 11.

Száma: 22-2-56/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XIV. 1989. december 11. (56)

1. TA 12-14

- A Független Kisgazdapárt Heves megyei és gyöngyösi szervezete országos tüntetésre felszólító cikket, hirdetést fog leközzöltetni a Borsod-Heves megyei független hetilapban, a Heti Hírnök december 14-i számában. A kisgazdák a december 16-án tartandó tüntetéssel követelik, hogy a parlament napirenden kívül elsőként – mielőtt még esetleg feloszlana magát – hozzon határozatot a földtörvény módosítására, amely megtiltja a földek további eladását. Indokuk, hogy a TSZ és tanácsi vezetők ellenőrizhetetlen módon titokban adnak el földeket ismerőseiknek, barátainak. A tilalom feloldását a választások utánra javasolják. Az akcióba be akarják vonni az SZDSZ-t és a FIDESZ-t is.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt;
- a tüntetés szervezését HMB-k útján ellenőrizzük.

Készítette: Gelencsér Géza r. szds.
ért. táj. ti.

Jóváhagyom!

Kazai Zoltán r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

Komárom megye

1989. október 2.

R-1/22-3/66/1989.

Szigorúan titkos!

IV. 1989. október 2. (66)

ASZA 12-12

A FIDESZ és az SZDSZ tatabányai csoportjainak szervezésében 1989. szeptember 29-én Tatabányán a munkásőrség megszüntetését követelő demonstrációra került sor. Az akción változó – kb. 22–70 fő vett részt – akiknél nemzeti színű zászlók és az alábbi szövegű transzparensok voltak láthatók:

- Jogállamiságban nem kell őrség!
- Árvíz ellen nem kell géppisztoly!
- 1957–1989. Ennyi nem elég?
- Munkásőrség 1957–1989, élet 32 évet. Béke poraira.
- Munkásőrség, vigyázz, pihenj! Oszolj!

A Centrum Áruház előtti téren felolvastak egy felhívást, amelyet a megyei munkásőrség parancsnokának címeztek, és amelyben követelik, hogy önként oszlassák fel magukat, fegyvereiket adják át a honvédségnek. Több felszólalás hangzott el különböző érvelésekkel a fenti követelést megismételve.

Esztergomban a FIDESZ helyi csoportja rendezett 1989. szeptember 29-én hasonló jellegű demonstrációt. A résztvevők – 26 fő – a Széchenyi térről rendben elvonultak a munkásőrbázis elé. Ezt megelőzően Knapp János 2 perces beszédet mondott, követelve a munkásőrség jogutód nélküli felszámolását. Transzparensaikon Miért kell a munkásokat őrizni? És a géppisztoly nem boldogít! c. feliratok voltak láthatók.

A rendezett demonstrációkról a megyei lap 1989. szeptember 30-i számában tudósítást közölt azzal a megállapítással, hogy a tatabányai nem sikerült igazán, de az ellenzéki szervezetek ígérték, „október 23-án folytatás következik”.

Az SZDSZ tatabányai csoportja a demonstráció alkalmával egy szórólapot osztogatott, amelyben 1989. október 13-án a közművelődés házába hív mindenkit, ahol ifj. Rajk László és [Tamás] Gáspár Miklós az SZDSZ tanácsának tagja kötetlen eszmecserere várja az érdeklődőket.

Intézkedés:

- a BM III/III. Csfséget tájékoztattuk.

Andrási József r. alezredes

Láttam:

dr. Cseresznyés Antal r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. október 4.

R-1/22-3/67/1989.

Szigorúan titkos!

IV. 1989. október 4. (67)

K/3 12-12

A Szolidaritás Szakszervezeti Munkásszövetség (Budapest 1132 Ditrói Mór u. 3.) arról tájékoztatta az esztergomi érseki hivatalt, hogy küldöttségük részt vett a lengyelországi Jasna Góra-ban megrendezett „munka világa” zárandoklat eseményein, ahol találkoztak a magyar alapítású pálos kolostor perjelével, dr. Rufim Abramekkel, valamint ks. kan. lic. Zenon Raczynski dziekannal¹⁶, akit meghívtak a Tatabányán 1989. október 7-én megrendezésre kerülő országos független szakszervezeti és ellenzéki találkozóra.

Arra kéri az érseki hivatalt, hogy „tisztos vendégük” (a kanonok) iránti barátságából és a független mozgalmakat segítő képviselje valaki a magyar katolikus egyházat a rendezvényen és nyújtsanak segítséget, hogy felvehessék a kapcsolatot a Magyarországon is megalakult pálos szerzetesrendekkel, abból a célból, hogy közösen tevékenykedhessenek az emberek sorsának jobbra fordulásaért.

Intézkedés:

- a BM III/III. Csfséget tájékoztattuk, s a rendezvény operatív ellenőrzésére intézkedést tettünk.

Andrási József r. alezredes

Láttam:

dr. Cseresznyés Antal r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. október 5.

R-1/22-3/68/1989.

Szigorúan titkos!

IV. 1989. október 5. (68)

HMB 12-13

Az SZDSZ 1989. október 3-án Tatabányán ún. bemutatkozó rendezvényt tartott. A kb. 50 főnyi hallgatóság előtt Pető Iván, az elmúlt 40 év úgymond hibás gazdaságpolitikájáért az MSZMP-t tette felelőssé. Bírálta Pozsgay Imrét és alkalmatlannak minősítette a köztársasági elnöki funkcióra. Az SZDSZ-ről szólva közölte, hogy taglétszámuk 5 ezer fő, ebből 60 százalék munkás.

Kérdésekre válaszolva kifejtette, hogy az SZDSZ népszavazást kezdeményez néhány vitatott kérdésben, mint pl. a munkásország és a munkahelyi pártszervek megszüntetése.

Intézkedés:

- a BM III/III. Csfséget tájékoztattuk.

Andrási József r. alezredes

Láttam:

dr. Cseresznyés Antal r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. október 6.

IV. 1989. október 6. (69)

ER 12-12

(Jelentésünk kapcsolódik a 67. sz. jelentéshez.)

Mintegy 500–1000 főnyi résztvevőre számítanak a Szolidaritás Szakszervezeti Munkásszövetség által 1989. október 7-én Tatabányán a közművelődés háza előtti térre meghirdetett „országos független szakszervezeti és ellenzéki találkozó” rendezői. Valamennyi alternatív szervezet elfogadta a meghívást. Lengyel küldöttség érkezik 30 fővel, amelyet Wałęsa helyettese vezet. Egy mikrobusz csehszlovák ún. „Charta 77-es” résztvevőre is számítanak.

A találkozó előadói:

- Debreceni József, az MDF országgyűlési képviselője;
- Vass István, az MDF országos elnökség tagja;
- Dénes János, a Szolidaritás csepeli szekciójának vezetője;
- ifj. Rajk László – más információk szerint
- Szabó Tamás, az MDF országos elnökségének tagja.

Intézkedés:

- a BM III/III. Csfséget tájékoztattuk, az operatív ellenőrzés megszervezésére intézkedtünk.

Andrási József r. alezredes

Láttam:

dr. Cseresznyés Antal r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. október 9.

IV. 1989. október 9. (70)

ASZA 12-12

A Szolidaritás Szakszervezeti Munkásszövetség által 1989. október 7-én Tatabányán rendezett „országos független szakszervezeti és ellenzéki találkozó” 70–130 fő közötti (változó létszámú) hallgatósága volt. Lengyel és csehszlovák küldöttség nem képviselte magát.

A találkozó előadói:

- Ádám Róbert, az MDF helyi szervezetének vezetője (bevezető, köszöntő és zárszó);
- Molnár János, az SZSZMSZ tatabányai szekciójának vezetője;
- Takács András, az SZSZMSZ ügyvivője;
- Vas István, az SZSZMSZ választmány tagja;
- Dénes János, az SZSZMSZ csepeli szekciójának vezetője;
- Debreceni József, az MDF országgyűlési képviselője,
- Demszky Gábor, az SZDSZ képviselője.

Az SZSZMSZ előadói az ismert ellenzéki jelmondatokat hangoztatva támadták az MSZMP-t, a SZOT-ot, mint hatalom (az MSZMP) kiszolgálóját és a munkástanácsok 1956-os mintára történő megalakítása mellett agitáltak.

Vas István választmányi tagjuk az MSZMP ülésező kongresszusára utalva kijelentette: „...egy ezerfejű hidra, egy óriási konglomerátum vajúdik... Nem tudják mit kezdjenek magukkal... Vége van ennek a pártnak.... Már is defenzívába vonul előlünk”.

Mint mondotta: „tavaly dühödt barmokkal, jahamás [sic!] rohamrendőrökkel kellett viaskodnunk, s ez ellen a mai harcok reformer kommunisták sem tiltakoztak”.

Az MDF képviselője, Debreceni József az MSZMP és az EKA megállapodását elemezve bírálta az MSZMP magatartását, de hangsúlyozta a legfontosabb eredményeket, mint: a választási tv., a Btk. és Be., valamint az alkotmány módosítása, párttörvény stb.

Az SZDSZ képviselője, Demszky Gábor kijelentette, hogy politikai szövetségesüknek tekintik az SZSZMSZ-t, majd az magyarázta, hogy miért nem írták alá a kerekasztal-megállapodást. Ez utóbbinak tartalma képezte mondanivalóját [...] ¹⁷ SZDSZ követeléseit, ami lényegében a helyszínen osztogatott szórólapokon olvasható:

- a pártszervezetek vonuljanak ki a munkahelyekről;
- az MSZMP számoljon el a tulajdonában vagy kezelésében lévő vagyonról;
- csak a szabad országgyűlési választások után kerüljön sor a köztársasági elnök megválasztására;
- oszlassák fel a munkásőrséget.

Demszky hangsúlyozta, hogy a fenti kérdésekről népszavazást kezdeményeztek, ennek érdekében aláírásgyűjtési kampányt indítottak – szerinte eddig 20000 gyűlt össze és felszólította a jelenlevőket az ívek aláírására.

Az elhangzott előadásokat követően egy Bátonyi Sándor nevű személy bejelentette a „független nemzeti értékmentő tanács” megalakulását, melynek célja a nemzeti érték, közvagyon és közérdek védelme. Példaként a mecseki uránbánya gazdasági adatait elemezgetve.

A „nagygyűlést” Ádám Róbert, az MDF helyi vezetője zárta be, hangoztatva, hogy ma forradalom zajlik az országban, ha nem is vesszük észre – és az ellenzék között a viták ellenére nagyobb az egység, mint az MSZMP-ben, ami napok múlva szét fog esni. Azt állította, hogy az SZSZMSZ szervezete Tatabányán a legnagyobb, taglétszámának 1000 főt mondott. A gyűlés kevés számú résztvevőjének okát abban látta, hogy külön műszakra rendelték be a dolgozókat.

Intézkedés:

- a operatív ellenőrzést végrehajtottuk;
- a BM III/III. Csfséget tájékoztattuk.

1989. október 10.

R-1/22-3/71/1989.

Szigorúan titkos!

IV. 1989. október 10. (71)

TA 12-12

Információnk szerint, a BM III/II-2. Osztály által „Ciba” fn. bizalmas nyomozás „Fuvaros” fn. célszemélye 1989. október 7-től a tatabányai lakásán tartózkodik, családjával együtt.

Intézkedés:

- BM III/II-2. Osztályt tájékoztattuk;
- a fenti osztállyal egyeztetve megszerveztük a célszemély Tatabányán való tartózkodásának időszakára vonatkozó többoldalú operatív ellenőrzését.

Lengyel Ferenc r. szds.

Láttam:

dr. Cseresznyés Antal r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. október 12.

R-1/22-3/72/1989.

Szigorúan titkos!

IV. 1989. októbert 12. (72)

LBE 12-12

Csillag Péter r. szds., a Komárom Megyei Rendőr-főkapitányság Bűnüldözési Osztályának beosztottja – korábban állambiztonsági operatív tiszt – 1989. október 12-én a reggeli órákban levélszekrényében egy meghívót talált, amely a Szabad Demokraták Szövetsége 1989. október 13-án megtartandó rendezvényére szól. A meghívó belső oldalára ismeretlen személy az alábbi feliratot írta: „lessük a fejed és levesszük hamarosan!!”

Intézkedés:

- BM III/III. Csfség tájékoztatása;
- az anyagot íráspriorálásra küldjük meg.

Lengyel Ferenc r. szds.
értékelő-elemző tiszt

Láttam:

dr. Cseresznyés Antal r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. október 17.

R-1/22-3/73/1989.

Szigorúan titkos!

IV. 1989. október 17. (73)

ASZA 12-12

Jelentem, hogy a 21-OD-5530¹⁸ anyagok áttanulmányozása szerint az alábbi felsorolt román állampolgárok feltételezéseink és saját elmondásuk alapján a román titkosszolgálattal kapcsolatban állhatnak:

Sz. T. ([...] magyar nemzetiségű román állampolgár) [...] sz. ai. lakos, akit elmondása szerint 1980-ban nagybányai milícia tisztje, Dragos Alexandru beszervezte [...]. Nevezett feleségének a nagybátyja B. G., a Securitate tisztje.

P. J. Gy. ([...] magyar nemzetiségű román állampolgár, rk. teológus) Esztergom, [...] sz. ai. lakos. Nevezett elmondása szerint a nyár folyamán Pannonhalmán való tartózkodása idején többször látta az 5-TM-280 frsz.-ú szgk.-t, mely tudomása szerint a Securitate gépkocsija. A Győr-Sopron MRFK III/III. Osztály információja szerint a gépkocsi utasai nekik is látókörükbe került.

G. A. [...] Esztergom, [...] sz. ai. lakos. Feltevése szerint a Securitate ügynöke a Budapesten tartózkodó M. J. (M. J.), aki Romániában az [...] igazgatójának volt a gépkocsivezetője.

N. M. [...] Tatabánya [...] sz. ai. lakos. Meghallgatása során elmondta, hogy Murg Dimitru ([...] sz. ai lakos) a nagykárolyi Securitate parancsnoka.

Információnk szerint B. Gy. [...] a Securitatenál Bukarestben gépkocsivezetőként szolgált. Jelenleg Tatabánya, [...] sz. alatt lakik.

D. L. [...] Tata, [...] sz. ai. lakos [...] között a Securitatenál volt sorkatonai szolgálaton.

K. L. [...] Oroszlány, [...] sz. ai. lakos [...] között szintén a Securitatenál volt sorkatonai szolgálaton.

Intézkedés:

- a BM III/II-12. Osztály folyamatosan tájékoztattuk;
- a fent nevezett személyek ellenőrzését egyelőre szűrő-kutató munka keretében végezzük.

HMB 12-13

Az SZDSZ tatabányai szervezete rendezésében 1989. október 13-án „kötetlen eszmecsere” zajlott le kb. 150 fő résztvevővel Tatabányán a közművelődés háza kamaratermében. Meghívott vendégek: ifj. Rajk László és Tamás Gáspár Miklós.

A rendezvényen Rajk László először az SZDSZ eddigi történetét mondta el, majd Tamás Gáspár Miklós az SZDSZ mai helyzetéről beszélve meghatározó eseményként említette

- az MSZMP kongresszusát és annak tragikomikus végkifejletét;
- az SZDSZ aláírásgyűjtő akciója hatását mai helyzetre. Szerinte az MSZMP kongresszusán semmi különös nem történt. Bevallották, hogy 40 éves kormányzásuk tökéletes kudarc volt, ezért formálisan megszüntették az eddigi pártot.

Fenntartásai hangsúlyozva kifejtette: a kommunista párt lényege nem a tagság, hanem az, hogy hatalom van a kezében. E hatalom az erőszakon alapult és az állami apparátuson, ami a kezében van. Kijelenti: „ha mi a hatalom közelébe kerülünk, akkor itt az államapparátusban nem lesz boszorkányüldözés, B-listázás, tisztogatás, mi nem a kommunisták ellen, hanem a kommunizmus ellen harcolunk. Mi nem harcolunk egyének ellen, mert a tisztességes kommunistáknak elég az egyéni tragédiája, hogy évtizedeken keresztül megtévesztették őket. A kommunista párt lényeges az apparátuson múlik, a tagságnak itt nem sok szerepe van – ezért a lényegen nem változtat az sem, hogy a tagság egy része feloszlik. Mi soha nem hittük, hogy a Kádár-féle államszocializmus megreformálható, ez az ország csak akkor lesz szabad, ha ez a rendszer véget ér”. „... Azt, hogy a párt politikai válságba került, fényesen mutatja az elnökség összetétele – csupa tapasztalatlan ember – alig van benne politikai személyiség. 40 év alatt nem tudtak utódokat teremteni.”

A népszavazással kapcsolatos aláírásgyűjtésről elmondta, hogy 67603 aláírást gyűjtöttek és nyújtottak át az országgyűlésnek. Azért kell népszavazás, hogy akarjuk-e, hogy kommunista köztársasági elnöke legyen a népnek?... Nem értenek egyet azzal, hogy a köztársasági elnök a jelenlegi koncepció szerint túl erős hatalommal rendelkezik.

Egy kérdés kapcsán kifejti: „a mostani kormány remélem belátja szakértelme hiányát, veszi a kalapján és elmegy, persze a KGB ügynökök kivételével – akikre szükség is van, mert költjük a pénzt arra, hogy külön táviratokat küldünk a KGB-nek, sokkal egyszerűbb az, hogy a KGB jelen van”.

Ismételten állás foglalt abban, hogy a fegyveres erők és a tanácsi apparátus tagjai lépjenek ki a pártból, semmilyen párt tagjai ne legyenek.

Egy másik kérdés kapcsán, mi szerint a Szovjetunió ragaszkodik a HM-BM-KÜM tárcák kommunista kezeléséhez – Rajk László kifejtette: nálunk teljesen más a helyzet, mint Lengyelországban – a frontvonal északon van: lásd NATO (ezért nem fél a román támadástól, mert 2 km után elfogyna a benzinük, meg hát amilyenek a Daciák). 3–4–5 évünk van arra, hogy a SZU belső problémákkal van elfoglalva, addig mi „le tudunk lécelni a VSZ-ből. Nekünk nem kell a SZU figyelmeztetését elfogadnunk, a hadügyet igenis meg kell szerezni és saját emberünket kell odaültetni”.

Gazdasági kérdésekre válaszolva Tamás Gáspár Miklós, mint egyetlen realitást és koncepciót, [a] mindenféle beavatkozástól mentes szabad piacgazdaságot említette, amely csakis [mint] egyének szabad közössége van jelen, ahol azonosítható a tulajdonos.

K/3 12-12

Az MDF veszprémi szervezete megküldte dr. Paskai László bíborosnak a nagy hagyományokkal rendelkező egyházi iskolák újrarendezéséről szóló állásfoglalását. Eszerint az 1949-es kommunista hatalomátvétel után az államosított oktatást „a marxista-leninista” ideológia szolgálatába állították, s ez vezetett napjaink mély erkölcsi válságához. Javasolják és kezdeményezik, Veszprémben állítsák vissza volt angolkisasszonyok és a piaristák egyházi iskoláját, már az 1991–92-es tanévtől. Ez egybeesne II. János Pál pápa magyarországi útjával is, aki bizonyára örömmel szentelné fel a megújuló tanintézeteket.

ASZA 12-12

Komáromban 1989. október 22-én a Szent István téren ünnepséget tartanak egy kápolna újrászentelése alkalmából. Az erre szóló meghívót a városszépítő egyesület bocsátotta ki. A komáromi Híd c. újság arról tájékoztatta az olvasókat, hogy az MDF helyi szervezete október 23-án emléktáblát kíván avatni az 56-os események miatt kivégzett Ács Lajos honvéd emlékének. (Helyet, időpontot az újság nem közölt.)

Intézkedés:

- a BM III/III. Csfséget tájékoztattuk.

Lengyel Ferenc r. szds.
értékelő-elemző tisztt

Láttam:
dr. Cseresznyés Antal r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. október 18.

R-1/22-3/74/1989.

Szigorúan titkos!

IV. 1989. október 18. (74)

HMB 12-13

Tagja volt annak az 54 tagú magyar delegációnak, amely a magyar református egyház szervezésében részt vett a Hollandiában 1989. IX. 15. és 21. között megrendezett „béke héten”.

Utrechtben a fogadási szertartáson a már ott tartózkodó dr. Roszik Gábor gödöllői református lelkész, FIDESZ tag, ellenzéki képviselő mondott beszédet, méltatva Gödöllő testvérvárosi kapcsolatának megkötését Hollandia egyik városával. Mint kiderült a Trouw c. helyi holland lap 1989. 09. 21-i száma interjút közölt Roszik Gáborral. Az újságcikk címének szabatos rövidített fordítása: „a kommunisták hazudnak”.

Az ünnepség programjai 12 sátorban folytatódtak, ahol a 8. sátorban az elnökségben foglalt helyet Szilágyi Rita szegedi egyetemi hallgató, aki szintén az előző napokban érkezett Hollandiába a FIDESZ képviselőjében. (Az elnökség tagjaihoz kérdéseket lehetett intézni országa fiataljainak helyzetéről.)

Az autóbusszal kiutazó 54 tagú magyar delegáció tagjait holland állampolgároknál helyezték el, akik azután tovább vitték vendégeiket az ünnepségek rendezvényeire.

A visszautazás során az egyes városok küldöttei beszámolót tartottak látogatásuk eredményeiről. Dr. Bajtay András sebészorvos – aki, mint kiderült, az MDF győri szervezetének vezetőségi tagja – és három társa Heerlenben sikeresen bővítették kapcsolataikat. A város vezetőivel való megállapodás értelmében a jövő évtől kisiskolás korú gyermekek nyelvtanulási csereüldötetését kezdi meg a győri MDF. Ezen kívül a győri MDF választási hadjáratához kész tanácsadói csoport áll rendelkezésre, akik ellenszolgáltatás nélkül hajlandók Győrbe utazni és tanácsaikkal támogatni őket.

Az új parlamenti időszakban és a koalíció megalakulása idejére egy másik csoport ajánlotta fel nemcsak pénzbeli, hanem tanácsadói szolgáltatását is a győrieknek.

Az észak-budai FIDESZ képviselője beszámolójában az ún. „Gonda-kezdeményezést” és annak kiterjesztését hangoztatta az egyházi iskolák visszaállításával.

A delegáció tagjainak hollandiai tapasztalatokról 2–3 héten belül jelentést kell készíteni a református egyház külügyi osztálya – dr. Zalatnay István – részére.

Intézkedés:

- a BM III/III. Csfséget, valamint a Győr-Sopron MRFK III/III. Osztályt tájékoztattuk.

Andrási József r. alezredes

Láttam:
dr. Cseresznyés Antal r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. október 23.

R-1/22-3/75/1989.

Szigorúan titkos!

IV. 1989. október 23. (75)

ASZA 12-12

Október 22-én Tatán a FIDESZ, az MDF, az SZDSZ, az FKGP és az Erdélyi Baráti Kör rendezésében tartottak megemlékezést az 1956-os eseményekről. A tóparton 16 órakor kopjafát avattak, ezt követően a vár udvarán folytatódott a megemlékezés – mintegy 2–300 fő résztvevővel. (Nagy részük a sétálókból, járókelőkből került ki.)

Meghívott vendégként felszólalt Mécs Imre SZDSZ-ügyvivő is, aki méltatta a népnek az orosz megszállók elleni harcát, majd ezt követő, a történelemben példa nélkül álló szörnyű megtorlásról beszélt. A Kádár-rendszer engedményeinek pedig „lelkeink megnyomorítása volt az ára”. Kijelentette: az ellenzék pozitív gesztusként értékeli, hogy október 23-án kiáltják ki a köztársaságot. Hozzátette azonban, hogy ébernek kell lenni – azért is, mert akik ide juttatták az országot, azoknak elő kell bújni, és el kell mondaniuk, hogyan történt. Ők nem akarnak embereket börtönbe zárni, csupán az igazságot szeretnék látni. Követelte, hogy október 23-át hivatalosan is nyilvánítsák nemzeti ünnepé.

Intézkedés:

- a rendezvény operatív ellenőrzést megszervezzük, a BM III/III. Csfséget tájékoztattuk.

Andrási József r. alezredes

1989. október 24.

R-1/22-3/76/1989.

Szigorúan titkos!

IV. 1989. október 24. (76)

ASZA 12-12

Jelentem, hogy a megye területén október 23-án az alábbi megemlékezésekre került sor:

Bakonyszombathely: 18 óra, a FIDESZ helyi szervezete tartott megemlékezést mintegy 9 fő részvételével.

Komáromban az MDF kezdeményezésére 17 órától a helyi plébános félórás misét celebrált a kivégzett Ács Lajos honvéd elméjére. A misén 120 fő vett részt. Emléktáblát is el akartak helyezni Ács szülőházának falára, ehhez azonban az épület fenntartója, a komáromi gyermekváros nem járult hozzá.

Tatán a helyi MDF tartott megemlékezést a városi művelődési központban 17 órától 20.15-ig. Az előadók méltatták az 56-os felkelést, mint a magyar legnagyobb nemzeti ünnepét. Üdvözölték a Magyar Népköztársaság [sic!] kikiáltását, melynek megalapozója 1956 volt, egyben hangsúlyozták a nemzeti megbékélés szükségességét.

Tatabányán 18 órától a közművelődési ház előtt, a helyi ellenzéki szervezetek – MDF, SZDSZ, FIDESZ, SZDP, FKGP – tartottak ünnepi megemlékezést, majd fáklyás felvonulást és koszorúzást a megyei könyvtár mögött korábban felállított kopjafánál, melyen kb. 500 fő vett részt.

A közművelődés háza előtt tartott ünnepi megemlékezésen Albert János (FIDESZ) mondott beszédet, mely során elmondta, hogy 1956 okt. 23-án a budapesti fiatalok néma tüntetése forradalommal változott és néhány óra alatt elsöpörte a szovjet fegyverek árnyékában kialakult kommunista rezsimet. A fiatalok pontokba foglalták követeléseiket, melyek ma is aktuálisak. Véleménye szerint a forradalom céljaiért békés eszközökkel kell küzdeniük. Olyan kormánynak kell alakulnia, mely nyíltan vállalja a Varsói Szerződésből való kilépést, és a függetlenséget.

A kopjafánál a megemlékezést az MDF tagjai tartották, melyek részben személyes élményeiket mesélték el. Fő gondolatmenetük az volt, hogy Magyarországon bizonyosodott be először, hogy a kommunizmus sem nem szükségszerű, sem nem örökre szóló, sokkal inkább egy tragikus történelmi tevékenység, mely azonban korrigálható.

Az MDF civilizáltan, békés eszközök között kívánja megvívni a forradalmat, ezért elítél minden kalandor szélsőséget, bárhonnán is jön az. Csak olyan politikát lehet folytatni, mely figyelembe veszi a realitásokat. Az MDF kész együttműködni minden olyan erővel, mely a nemzet céljait szolgálja. A hozzászólók a független Magyarországot éltették, melynek során kifejezésre juttatták, hogy nagy történelmi esemény az új államforma kihirdetése, a Magyar Köztársaság kikiáltása. Az ünnepség utolsó hozzászólója Keresztesi Károly (volt politikai elítélt volt), mely szélsőséges hangon beszélt saját sérelmeiről. Az ünnepi megemlékezés a székely himnusszal ért véget.

Össességében a megyei rendezvények rendezavarás, provokáció nélkül lezajlottak.

Intézkedés:

- a BM III/III. Csfséget tájékoztattuk.

Lengyel Ferenc r. szds.
értékelő-elemző tiszt

1989. október 27.

R-1/22-3/77/1989.

Szigorúan titkos!

IV. 1989. október 27. (77)

HMB 12-12

Október 26-án a késő délutáni órákban Esztergomban mintegy 3000–3500 fő részvételével az 1956-os események áldozatai tiszteletére emléktábla avató ünnepséget tartottak. A dekoráció nemzeti zászló volt.

Az elhangzott beszédek méltatták az áldozatok harcát, amely most békés eszközökkel folytatódik, az 1956-os eszméket az egész társadalom összefogásával kell megvalósítani. Kukorelli István alkotmányjogász beszédében szükségesnek tartotta kiemelni, hogy az előbbinek azért is nagy jelentősége van, mivel Esztergom ad helyet az alkotmánybírósnak.

Elhangzottak az 1956-os esztergomi nemzeti tanács tagjainak a nevei – közben egy 5–6 fős fiatalokból álló társaság „ruszlik haza!” kántálásba kezdett, de a tömeg nem vette át – sőt egy idős férfi „pofa be!” odaszólására abba is hagyták.

Az ünnepség az összes 1956-os áldozatokért celebrált misével fejeződött be, és a tömeg rendben elvonult.

Intézkedés:

- a BM III/III. Csfséget tájékoztattuk.

Andrási József r. alezredes

1989. október 30.

R-1/22-3/78/1989.

Szigorúan titkos!

IV. 1989. október 30. (78)

ASZA 12-12

- A Komárom megyei Dolgozók Lapja szerkesztősége hosszan tartó tanácskozás után 1989. október 28-án nyilatkozatot tett közzé, miszerint a lap pártoktól függetlenül, önálló szellemi, politikai műhelyként működő független lappá válik. „... A választások idején esélyegyenlőséget, illetve feltétel egyenlőséget biztosít valamennyi párt és tömegmozgalom számára... Együttműködik a megyei választási irodával és a választások ellenőrzést végző etikai bizottsággal.”

A dokumentumot a lap minden munkatársa (31 újságíró) aláírta.

A lap 1989. október 27-i számában az alábbiakról adott hírt: a tatabányai EKA (MDF, MSZDP, SZDSZ, FIDESZ) nyilatkozatot tett közzé, miszerint az EKA teljes jogú tagjának ismerik el a Phralipe cigányszervezet tatabányai tagszervezetét. A Szolidaritás Szakszervezet Tatabányán 436 taggal regionális szervezetet alakított.

Intézkedés:

- a BM III/III. Csfséget tájékoztattuk.

Andrási József r. alezredes

1989. november 1.

R-1/22-3/79/1989.

Szigorúan titkos!

IV. 1989. november 1. (79)

ASZA 12-12

A megyei lap mai (november 1.) számában az újságírókhoz intézett felhívást tett közzé: arra kérnek minden újságírót, hogy „ezután ne használják a Kádár János Társaság elnevezést Antoniewicz Roland és elvbarátai szervezetének megnevezésére, tartsák tiszteletben özv. Kádár Jánosné kérését. Javaslatuk, nevezzék Antoniewicz-féle társaságnak.

Ugyancsak a mai számban a lap hátoldalán olvasható a Münnich Ferenc Társaság tatabányai szervezetének felhívása a munkásokhoz, dolgozókhöz, kommunistákhoz, hogy ünnepeljék meg méltóan a NOSZF 72. évfordulóját, vegyenek ki erre a napra szabadságot, ezáltal is kifejezve, hogy továbbra is ünnepnek tartják november 7-ét.

Intézkedés:

- a BM III/III. Csfséget tájékoztattuk.

Andrási József r. alezredes

Láttam:

dr. Cseresznyés Antal r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. november 3.

R-1/22-3/80/1989.

Szigorúan titkos!

IV. 1989. november 3. (80)

HMB 12-14

Kapcsolatunk 1989. október 27-én romániai tartózkodása során Nagybányán a Mogoşa nevű szálloda előtt megismerkedett Sz. J. Nagybánya [...] sz. ai. lakossal, parkolóőrrel.

Beszélgetésük során Sz. elmondta kapcsolatunknak, hogy ismerőse egy Olaru nevű nő, nagybányai lakos, tudomása szerint a helyi Securitatevel kapcsolatban áll, mivel többször megjelent a Securitate embereivel a szállodában, hogy ott ellenőrzéseket végezzenek a külföldi állampolgárok körében.

Tudomása szerint Olaru egy Szénásiné nevű helyi lakossal ez év szeptemberében Magyarországra jöttek. Jelenleg Olaru egy pontosan nem ismert budapesti gyárban dolgozik. Szénásiné fia már korábban Magyarországra szökött.

Sz. elmondása szerint Olaru jó anyagi körülmények között élt szüleivel, még taxijuk is van, ezért érthetetlen Magyarországra való távozása.

Intézkedés:

- a BM III/II. Csfséget tájékoztatjuk.

Lengyel Ferenc r. szds.

1989. november 29.

R-1/22-3/81/89.

Szigorúan titkos!

IV. 1989. november 29. (81)

K/3 12-13

Gyaraki Gábor Békés, [...] sz. alatti lakos testvérének, Gyaraki László [...] Dorog, [...] sz. alatti lakosnak a hanglemezyár művezetőjének arról számol be, hogy lakhelyén szervezik az MSZMP-t, ami nagyon nehéz, mert az emberek tele vannak elkeseredéssel.

(Mint kiderült Gy. Gábor az MSZMP városi és megyei ideiglenes bizottságának ügyvezetője.)

Tudatja bátyjával azon véleményét, miszerint „nem biztos, hogy lesz békét átmenet, ezért szükség van a munkásőrségre és az talpra áll”. Tudni véli, hogy „a Jurta Színházban nyugati fegyverekkel rendelkező, 56-os mintára »nemzetőrség« alakult”, majd hozzáteszi: „mi »rendező gárda« címen szervezzük a munkásőr egységeket”.

Intézkedés:

- a Békés Megyei RFK III/III. Osztályát tájékoztattuk.

Andrási József r. alezredes

Láttam:

dr. Cseresznyés Antal r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. december 6.

R-1/22-3/82/1989.

Szigorúan titkos!

IV. 1989. december 6. (82)

K/3 12-12

A Kereszténydemokrata Néppárt nevében dr. Keresztes Sándor elnök azzal a kéréssel fordult Paskai bíborshoz, segítse elő, hogy az Ellenzéki Kerekasztalba tömörült pártok és szervezetek és az egyházi vezetők közötti találkozó – a parlamentben – mielőbb létrejöhessen. Közli, hogy ugyanilyen kéréssel fordult Tóth Károly püspökhöz is.

K/3 12-12

Dr. Kálmán Attila, az MDF tatabányai szervezet vezetője, egy értékelő elemzést küldött a Magyar Fórum szerkesztőségének az oroszországi szervezet feloszlásáról. Mint megállapítja, az MDF oroszországi szervezete feloszlásában az országos vezetőség népszavazási bojkott-felhívása csak „utolsó” csepp volt a pohárban. Megállapítása szerint a bojkott-felhívással több helyi szervezet sem értett egyet. Kísérletet tesznek az oroszországi szervezet újjáalakítására.

Kálmán Attila a népszavazást veszélyesnek, választási főpróbának tekinti, ami arra jó, hogy kijózanodjanak, leszálljanak a magas lóról, jobban szervezzék meg munkájukat.

HMB 12-13

Csaplár Vilmos „író” az Írószövetségben belül egy ún. „antisztálinista platform” létrehozásán fáradozik, mivel a jelenlegi szövetségben sztálinista irányzatot érez, azt egy helyben topogásnak, váltásra alkalmatlannak tartja.

HÜ 12-14

Kapcsolatunk 1989. november 10-én részt vett jogtudományi egyetem gólyabáljában, ahol találkozott Györgyi Kálmán kari dékánal, valamint Deutsch Tamással, a FIDESZ választmányának tagjával. Deutsch Tamás beszámolt a Soros György által támogatott manager-képző működéséről, amely Budafokon, a volt Törley-villában folyik. E képzésben vesznek részt a FIDESZ és az SZDSZ aktivistái is, a képzés kétszer hathónapos stúdiumból áll, melynek egyik felét Magyarországon a másik felét Angliában folytatják a hallgatók. Deutsch elmesélte, hogy a hathónapos kinti képzés alatt sok mindenre kiképezik a hallgatókat, többek között a belső és külső elhárítással kapcsolatos ismeretekre is. E képzésre azért van szükség, mert az államvédelemre, illetve valamilyen ezzel foglalkozó hivatalra minden körülmények között szükség van, de nem biztos, hogy ugyanazokkal az emberekkel kell ezt a jövőben csinálni, mint eddig. A Soros Alapítvány támogatásával az SZDSZ és a FIDESZ úgy készül, hogy bármikor szakképzett embereket tudjanak erre a munkára beállítani.

A beszélgetés során Deutsch Tamás állást foglalt a BM és a HM szervezetéről, az államelnöki funkció betöltéséről, az általuk elképzelt gazdasági kibontakozásról.

A jelentés eredetijét – terjedelmi okok miatt – futár útján postáztuk.

LBE 12-12

L. F. Tatabánya, [...] szám alatti lakos 1989. december 6-án beszolgáltatott, egy nevére címzett postai borítékot, melyen feladóként Grósz Károly Budapest, Rózsadomb 301. van feltüntetve.

A borítékon a Dolgozók Lapjából kivágott, a tatabányai MSZMP irányításáról szóló írás volt elhelyezve, melyre piros filctollal ráírták, hogy „ti piszkos kommunisták voltatok, az is maradtok! Recsk vagy 1956–61-ig: ez jár nektek!!!”. A levelet a lakása postaládájában találta december 5-én délelőtt.

LBE 12-12

1989. december 06-án Simon László Komárom, [...] szám alatti lakos beszolgáltatott egy levelet, melyben MSZP és SZDSZ szavazással kapcsolatos szórólap volt elhelyezve. A levelet a tatabányai MSZP postájával kapta 1989. november 29-én. A levélben lévő szórólapon „Rendőrséggel le!! Ütik-verik az embereket nem védik. Vissza a szakszervezetet! Le az ilyen-olyan pártokkal! Egyet! Néphadsereg döntsön!” szöveg és a népszavazás kérdéseire igen-nem szavazatok vannak feltüntetve.

Mindegyik szórólapon V. L. (J. E.) Tatabánya, [...] aláírás szerepel. A borítékon feladatóként ugyanez van feltüntetve azzal a különbséggel, hogy a cím Tata városi kórház 2890, pszichiátriai osztály.

Megjegyzés: megállapítottuk, hogy Simon László által beszolgáltatott levél feladója V. L. (J. E. [...]) Tatabánya, [...] sz. alatti lakos valós, létező személy. Azonosítása folyamatban van. Nevezett feltehetően idegbeteg.

Intézkedés:

- a BM III/III-7. Osztályt tájékoztattuk;
- a BM III/III-3. Osztálynak az anyagot megküldtük írás-priorálás és azonosítás céljából.

Lengyel Ferenc r. szds.
értékelő-elemző tiszt

Láttam:

dr. Cseresznyés Antal r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. december 7.

R-1/22-31/83/1989.

Szigorúan titkos!

IV. 1989. december 7. (83)

K/3 12-12

Az MDF országos elnöksége nevében Regős Helga megküldte a választmány tagjainak az MDF országos elnöksége 1989. november 13-i üléséről szóló beszámolót.

A 11 pontból álló beszámoló főbb témái:

A köztársasági elnök választásának költségvetése és állásfoglalás az elnökválasztás ügyében. (Megállapításuk szerint az SZDSZ „léte” függ a 4 igen szavazattól, anyagilag és erkölcsileg mindent megtesznek érte – az MDF-et mocskolják, az MDF bojkottot hirdet.)

A SZOT tárgyalásokat kezdeményezett az MDF-el. Az MDF nem zárkózik el, de a nyilvánosságot biztosítani kell. Az MDF a munkástanácsokat támogatja.

Megállapodás a BZSBT-vel, akik eldöntötték, hogy nem kívánnak párttá válni. A kezdeményezést az MDF elfogadja.

Az MDF előkészíti a választmány 20 főre való bővítését, megalkotja működési rendjét. A gödöllői szervezet sajtónyilatkozataitól az elnökség és a választmány

elhatárolja magát, bizottságot küldenek, amely kivizsgálja az ügyet, és Roszik Gábort figyelmeztetik eljárás módja miatt. (A sajtóban történő megjelentetés káros volta, erkölcsi kérdés, politikai stílusérzék hiánya.)

Krasznai Zoltán kizárását kezdeményezik, a Kapuban és a Beszélőben megjelent írásait elítélik.

Az MDF gazdasági programja december elejére elkészül. A politikai programról egy rövidített változatot idegen nyelven is kiadnak.

A képviselőjelöltek névsorát december végére ki kell alakítani. Lehetőleg minden körzetben állítsanak először jelöltet – később eldöntik ki fog visszalépni.

Tárgyalások a székházról és a pénzelosztásról – siettetni az MDF pártként való bejegyzését.

Tárgyalások a Magyar Nemzeti Bank vezetőivel, akik együttműködést ajánlottak a csőd megelőzésére (most!). A referátumot fogadják, de nem vállalnak semmit a felelősség megosztásában!

Aktuális napi kérdések között szerepelnek:

- részvétel a kereszténydemokrata frakcióban,
- Krassó György koalíciós kezdeményezésén még gondolkodnak,
- a hadsereg néhány tisztjének közeledését elfogadják,
- dr. Kapolyi Lászlónak támogató levelet nem adhatnak (az energetikai program kapcsán kérte a támogatást),
- nyilatkozatot adnak ki arról, hogy az MDF nem antiszemita,
- fogadták a CSU és a francia De Gaulle-párt képviselőit, támogatják az MDF-t,
- részt vesznek a nemzetközi menekültügyi konferencián.

Intézkedés:

- a BM III/III. Csoportfőnökséget a teljes anyag megküldésével tájékoztattuk.

Andrási József r. alezredes

dr. Cseresznyés Antal r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. december 11.

R-1/22-31/84/1989.

Szigorúan titkos!

IV. 1989. december 11. (84)

A közelmúltban ismerősünk találkozott Németh Zsolttal, a FIDESZ országos választmányának tagjával, az erdélyi magyarok megsegítésére folytatott gyűjtési akció fő koordinálójával.

Németh elmesélte, hogy az összegyűjtött és Erdélybe kijuttatott adományokért cserébe az ottani református lelkészen keresztül különböző értéktárgyak (festmények, népművészeti alkotások) érkeznek Magyarországra. Ezeket kivétel nélkül Németh Zsolt apjának budapesti régiség- és képkereskedésébe szállítják és értékesítik. az értékesítésből befolyt összeg egy része Németh apjára marad, a fennmaradt részt pedig a FIDESZ kapja meg.¹⁹

Intézkedés:

- a BM III/III-2. és 7. Osztályt tájékoztattuk.

Andrási József r. alezredes

Láttam:

dr. Cseresznyés Antal r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1989. december 14.

IV. 1989. december 14. (85)

K/3 12-12

Az MDF Országos Választmánya 1989. december 16-án tartja következő ülését a központban (Bp. VI., Ó. u. 8–10.) napirendjén szerepel többek között:

- tájékoztató az ideiglenes ügyvivő testület munkájáról és tapasztalatairól,
- a választmányi ügyrend tervezetének vitája,
- az ügyvivő testület tagjainak megválasztása,
- tájékoztató az elnökség munkájáról.

Az MDF elnökségének 1989. december 4-én tartott üléséről „belső használatra” készült beszámolóját 13 pontban foglalták össze. Főbb témák:

A választmányi kampány levezetését több reklámiroda vállalná, ezeket meg kell vizsgálni, kik jegyzik, és milyen költségek merülnek fel.

Támogatják a Recski Szövetség amiatti tiltakozását, hogy a kártérítésre vonatkozó határozatból kimaradtak a hadifoglyok (kényszermunkások) és a szovjetek által elítélt magyar állampolgárok. Ez ügyben Debreceni József képviselő szólaljon fel a parlamentben is.

Bíró Zoltán NSZK-beli útjáról szóló beszámolóban szerepel, hogy az NSZK-ban nagy súlyt helyeznek a magyar választásokra, szükség szerint segítenek az ellátási gondjainkban. (A meggyilkolt bankelnök magyar elkötelezett volt, van gazdasági erejük a támogatáshoz.)

Hivatalosan tiltakozni fognak amiatt, hogy New York Times antiszemitizmussal vádolta meg az MDF-et. Hangsúlyozni kívánják, hogy elítélik az antiszemitizmust, az elnökök gyűlésén is felvetik a témát, a jövőben pedig sajtópert fognak indítani, „élni kell a jog eszközeivel is a védelmük érdekében”.

Für Lajos a népszavazást követő új helyzetben, mint MDF társelnök folytatja a tagtoborzást. Fel kell szólítani a képviselőket a parlament önfelosztása érdekében – minden helyi szervezet írjon levelet az ügyben. A népszavazási témát lezárják.

Szisztematikus politikai harcot folytatnak az ellenségeikkel – pártközi tárgyalások, közeledések folytatása.

A képviselő jelöltek kiválasztásával kapcsolatban úgy határoztak, hogy támogatják a baráti szervezetek jelöltjeit (Bajcsy-Zs. Társ., Recski Szövetség). Folytatják az egyeztető tárgyalásokat a többiekkel.

Az MDF programja nyomdában van, 20 ezer példány készült, 90 Ft-ért fogják adni. Minden helyi szervezet vigyen 10 példányt.

Az MDF nyugdíjas fóruma javasolja kezdeményezni a szociális biztonság témakörét. Minden helyi szervezet mérje fel az érintettek körét, a helyi tanácsoknál szorgalmazzák a támogatást, segíteni kell a létminimum alatt élőket.

Az MDF elvben támogatja a világkiállítást, ha:

- az infrastruktúra jelentős mértékben javul,
- kimutathatók a hosszú távú gazdasági eredmények,
- megvalósul az „inter-citi” [sic!] vasúti összeköttetés,
- magyar iparra épül, nem behozott árukéra,
- működő tőke révén valósítható meg,
- az ÉK és DK-i részek is hasznosulnak,
- vezetői szinten a személyi kérdések is rendezőnek.

Az ügyben hivatalos állásfoglalás készül az elnökség részéről.

Az egyéb témák között szerepel többek között:

- segítségnyújtás a költségvetési vitához (Debreceni J.),
- beszámoló az egyeztető tárgyalásokról (Horváth Balázs),
- a munkásörtség ruháiról, igazolványairól (Lezsák S.),
- felelősségre vonás a gazdasági bűntényekért (Szűcs I.)

Intézkedés:

- a BM III/III-7. Osztályt az eredeti anyag megküldésével tájékoztattuk.

1989. december 22.

R-1/22-3/86/1989.

Szigorúan titkos!

IV. 1989. december 22. (86)

ASZA 12-12

Jelentem, hogy december 21-én 18 órai kezdettel Tatabányán a közművelődés háza előtt az MDF, a FIDESZ, az SZDSZ, az SZSZMSZ és a Phralipe szervek rendezésében a romániai megtorló intézkedések elleni tiltakozó gyűlést tartottak mintegy 250–300 fő részvételével.

A gyűlés első szónoka fasiszta diktátornak nevezte a román államfőt és napjainkban Romániában lezajló események bizonyítékként hozta fel arra, hogy a kommunizmus és a szocializmus felett eljár a történelem ideje.

A második szónok, Szalay Gábor, az SZDSZ helyi ügyvivője és képviselőjelöltje azt hangsúlyozta, hogy a magyar vezetés és kommunista rendszer is felelős Ceaușescu diktatúrájáért, mert ha az elmúlt 40 évben nem ilyen lojális a romániai rezsimmel, akkor ezek a változások már előtt bekövetkeztek volna, és most nem kellene ennyi embernek a vérért hullatnia.

A gyűlés végén Pordán József tanár felszólította a jelenlévőket, hogy a kitett tiltakozó aláírásgyűjtő íveket – amelyben arra vonatkozó követelés van megfogalmazva, hogy a magyar kormány azonnal lépjen fel az ENSZ-ben és az Európa Tanácsba a romániai vérengzés leállításáért, a diktatúra elszigeteléséért – írják alá.

Intézkedés:

- a BM III/III-7. Osztályt tájékoztattuk.

Andrási József r. alezredes

1989. december 28.

R-1/22-3/87/1989.

Szigorúan titkos!

IV. 1989. december 28. (87)

TK 12-12

Kapcsolatunk, aki MDF tag és közel áll az országos vezetőséghez, december 20-án az alábbiakról adott tájékoztatást:

Az MDF a saját és a nemzet jövőjét az SZDSZ-től elszakadva, illetve attól függetlenül képzeli el. A választásokon 20 százalék körüli eredményre számítanak – ez esetben koalícióra léphetnek az FKGP-vel, az MSZDP-vel, de szóba jöhet az MSZP is, amennyiben kellően el tudja magát határolni az MSZMP-től. (Az MDF egyébként alapvetően a szocializmus felé hajlik, a szónak új, igazi értelmében.)

Az MDF országos vezetősége a jelenlegi kormány maximális támogatására törekszik, mert az tanújelét adta annak, hogy a nemzet érdekeit képviseli, s így a választásokig feltétlenül hivatalban kell maradnia.

December 10-én Tatán összejövetelt tartott az FKGP helyi szervezete, amelyben Kiss János, az országos választmány tagja kijelentette: az MDF-et az MSZMP hozta létre, hogy meglegyen a saját ellenzéke. Hozzátette, az MDF nacionalista és antiszemita szervezet! A jelenlévők felháborodott reagálása után úgy helyesbített, hogy „ilyen hangok is hallhatók”.

Tatán az MDF-nek jó kapcsolata volt az SZDSZ-el és a FIDESZ-el, de az FKGP-vel kevéssé tudnak közös nevezője jutni.

Gyakorlati kérdésekben jelentkező nézeteltérések miatt a megyei ellenzéki kerekasztal nem funkcionál.

Az MDF szerint a társadalom és a gazdaság különböző vezető helyeiről az ún. „pártfunkcionáriusokat” fel kell váltani alkalmasabb és hozzáértőbb szakemberekkel.

Láttam:
dr. Cseresznyés Antal r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

1990. január 2.

R-1/22-3/1/1990.

IV. 1990. január 2. (1)

Szigorúan titkos!

HÜ 12-13

December 22-én egy megbeszélésen Dragon Pál az FKPP főtitkárhelyettese a következőkről nyilatkozott:

A Bős-Nagymaros vízlépcső ügyben az FKPP felvette a kapcsolatot a csehszlovák környezetvédőkkel, hogy azok járjanak el kormányunknál annak érdekében, hogy amíg mindkét országban nem lesznek meg a parlamenti választások, addig ne szülessen döntés.

Az EKA²⁰ véleménye is az, hogy a jelenlegi kormány már ne tárgyaljon a BNV ügyében, mivel a csehszlovákiai változások következtében más aspektusból kell azokat folytatni.

Dragon véleménye szerint amennyiben az országgyűlés választ köztársasági elnököt, nem Pozsgay Imrét fogja megválasztani, viszont ha népszavazás lesz, akkor megválasztása 100 százalékra tehető. Az EKA álláspontja szerint mindenképpen el kell venni Pozsgaytól az államminiszterséget, hogy ne rendelkezessen különleges felhatalmazással.

Az EKA közös álláspontja (az SZDSZ kivételével), hogy az új koalíciós kormány elnöke Németh Miklós legyen.

Dragon információi szerint Für Lajos végleg visszalépett az MDF köztársasági elnökjelöltségtől azzal az indokkal, hogy a rendelkezésre álló rövid időben nem tudná magát ismertté tenni.

A kormányátalakítással kapcsolatban az FKPP elnökhelyettese szerint az EKA elképzelése az, hogy gazdasági csúcsmisztériumot kell létrehozni a kül- és belkereskedelmi, valamint a pénzügyminisztérium összevonásával. Vezetőjévé az MDF szerint Farkas Lászlót, a Pénzügykutató Rt. elnök-vezérigazgatóját kellene kinevezni, de szóba jöhet Liska Dénes neve is. A szakágazatok élén államtitkárok lennének. A kereskedelmi ágazat élére továbbra is alkalmasnak tartják Beck Tamást.

A csúcsmisztérium mellé egy független szakértőkből álló tanácsadó testületet rendelnének.

A Magyar Nemzeti Bank kizárólag jegybanki funkcióval működne, az infláció megállítását garantált kölcsönkötvények kibocsátásával képzelik el, mert szerintük ezzel az intézkedéssel az adósságot el lehet tüntetni.

Dragon szerint a FIDESZ és az SZDSZ rendkívül jól kiépített kapcsolatokkal rendelkezik Romániában. Tamás Gáspár Miklós, aki jelenleg Angliában tartózkodik egy FIDESZ-SZDSZ-FKGP tárgyalócsoport élén, rövidesen Romániába fog utazni, hogy a hazai tapasztalatokat átadják az ottani demokratáknak, mivel attól tartanak, hogy a kommunista párt marad az uralkodó.

Dragon tudni véli, hogy Romániában napokon belül nyilvánosságra hozzák azt a tényt, hogy megkeresést küldtek Svájcba Mihály király hazahívása érdekében.

Nagy pert készítenek elő Emil Bobu elítélésére és nyilvánosan fogják „kinyuvasztani” Nicu Ceaușcut.

A Pilisi Parkerdőgazdaság főkönyvelő helyettesétől származó információk szerint több kormányzati és egyéb magas szintű vezető nagyobb összegekkel (30–35 ezer Ft) tartozik a gazdaságnak. Egyesek szerint részükre a számlát megküldték, míg mások szerint veszteségmentesen leírják az összegeket.

Más információk szerint Demján Sándor, a Magyar Hitelbank Rt. elnöke anyagi visszaéléseket követett el a Tungstram Rt. részvényeinek eladása kapcsán. mivel a bank közvetlenül nem vásárolhatta fel a részvényeket, egy hónapi lejáratra 6 milliárd forintot fizetett ki négy magánszemély részére, akik a részvényeket felvásárolták, majd a lejárat előtt 8 milliárd forintot felüli összegért a Magyar Hitelbank Rt-nek eladták. Az ügyeletlen személyenként kb. 250 millió Ft tiszta haszonra tettek szert.

Intézkedés:

- a BM III/III. Csfséget tájékoztattuk.

ASZA 12-12

Operatív tiszt személyes adatgyűjtése során vált ismertté, hogy Dorogi Imre, a volt oroszlanói munkásórség parancsnoka, oroszlanói lakos, egy írógéppel írt fenyegető levelet kapott, amit munkahelyére, az oroszlanói hőerőműbe küldtek. A névtelen levél gyalázkodó hangvételű és olyan kitétel szerepel benne, hogy ha nem volt elég figyelmeztetés neki a lakásajtó felgyújtása, akkor tönkreteszik őt és munkáját is. (Ismeretes, hogy 1989. év februárjában ismeretlen tettesek felgyújtották lakása ajtaját – lásd a 13. sz. jelentésünket.)

Intézkedés:

- a BM III/III-7. Osztályt tájékoztattuk, az inkriminált anyag íráspriorálásához való beszerzésére intézkedtünk.

Andrási József r. alezredes

láttam:

dr. Cseresnyés Antal r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

Nógrád megye

1989. október 20.

R-211-13-5/20

XV. 1989. 10. 20. (20)

Szigorúan titkos!

ASZA 12-12

1989. október 22-én és 23-án a megyénkben tervezett rendezvények a következők: Salgótarjánban a megyeszékhelyen október 21-én 16.00 órakor a József Attila Megyei Művelődési Központban az SZDSZ helyi szervezete filmbemutatót tervez az „Engesztelő” című film kerületítésre. A szervezők 120–130 fő részvételére számítanak.

A filmvetítést követően a tartalomról vitát, beszélgetést terveznek. A vitavezető Sipos Lajos az MDF megyei szervezetének vezetője.

Nézsán a helyi MDF megalakulása alkalmából október 22-én 15.30 órai kezdettel emlékülést tartanak. 14–15 fő részvételére számítanak. A szervező Zentai József, a helyi szervezet vezetője. A gyűlést követően a nézsai Hősök terére vonulnak, ahol dr. Kakukk Attila mond beszédet.

Hugyag községben október 22-én 17.00 órai kezdettel a FIDESZ, az MDF és az SZDSZ balassagyarmati szervezetei megemlékezést tartanak az 1956-os Ipoly parti mártír emlékműnél. A szervezők 350 fő részvételére számítanak. A megemlékezésen beszédet mond Pónyi Gyula és Rácz Sándor.

Salgótarjánban október 23-án 16.30 órától az MDF, SZDSZ és SZDP salgótarjáni szervezetei a következő rendezvényeket. Tervezik: 16.00 órától gyülekező a megyei tanács épülete előtt, ahol 16.30 órakor koszorú helyeznek el. Innen a város központjában lévő József Attila megyei művelődési központ felé vonulnak. A művelődési központ előtti téren 17.00 órától ünnepi nagygyűlést tartanak. Beszédet Jecsmenik Andor és Eörsi István mond. A szervezők mintegy 500–550 fő részvételére számítanak.

Balassagyarmaton október 23-án 17.00 órai kezdettel a Hősök terén ünnepi nagygyűlést bonyolítanak le. A nagygyűlést követően a központon végig vonulva a temetőbe mennek, ahol koszorút helyeznek el az 56-os eseményekben elhunytak tiszteletére. A balassagyarmati megmozdulást az MDF, a FIDESZ, az SZDSZ és a kisgazdapárt helyi szervezetei készítik elő. A szervezők mintegy 600 fő részvételére számítanak.

Pásztón október 23-án 18.00 órától az MDF, FIDESZ és kisgazdapárt helyi szervezetei gyertyás néma felvonulást szerveznek a város központjában. A résztvevők a vasútállomásnál gyülekeznek, ahonnan az 1914-es hősi emlékműhöz, majd a temetőbe vonulnak. Mintegy 80–100 fő részvételére számítanak.

Intézkedés:

- az események figyelemmel kísérésére intézkedés történt.

Sztaniszláv Mihály r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

Róth László r. őrgy.
ért. táj. tiszt

1989. december 11.

R-211-12-5/1989.

XV. 1989. 12. 11. (20)

Szigorúan titkos!

LBE 12-12

December 11-én 07.45 órakor Salgótarjánban a Lovász József Általános Iskolát, annak tanárát felhívta egy ismeretlen férfi. A telefonban közölte, hogy az iskolát még 11-én 12.30 órakor felrobbantja. Ezt követően a telefont letette.

Intézkedés:

- az iskola területét átvizsgáltuk, ott robbanóanyagot, lőszert nem találtunk;
- az ismeretlen elkövető felderítése érdekében az adott telefonra 3/a rendszabályt vezettünk be;
- a BM III/III. Csoportfőnökséget az estről tájékoztattuk.

Kovács István r. alezredes
áb. szerv vez. helyettese

Róth László r. őrgy.
ért. táj. tiszt

Pest megye

1989. október 2.

212-292-83/1989.

(09) Budapest, 1989. október 2. (83)

„Szigorúan titkos”

1. ATA 4

Roszik Gábor képviselő parlamenti javaslata okt. 23. nemzeti ünnepé nyilvánításáról agitatív megnyilvánulásra készítették a gödöllői MSZMP tagok, munkásőrök és IMI dolgozók egy részét. Olyan megbeszélések történnek, hogy ha a parlament elfogadja Roszik Gábor javaslatát, akkor okt. 23-án bemennek dolgozni az IMI-be.

Intézkedés:

- Pest m. III/III. Oszt. tájékoztatása.

dr. Sipos István r. alezredes

Kiss Tiborné r. fhdgy.

1989. október 3.

212-292-84/1989.

„Szigorúan titkos”

(09) Budapest, 1989. október 3. (84)

Előzmény: 77. sz. információ

1. ASZA 4

1989. szept. 26-án a dabasi művelődési házban 200–250 fő érdeklődő előtt Mark Palmer USA Bp.-i nagykövete – felesége és két tolmács társaságában – előadást tartott az USA és Magyarország kapcsolatának jelenéről és jövőjéről.

Az előadást az MDF dabasi csoportja szervezte Csontos József ref. lelkész vezetésével. A mindvégig kultúrált rendezvényen a diplomata rövid előadást tartott az USA külpolitikai törekvéseiről. Elmondta, hogy Magyarországnak van erkölcsi hitele a nyugat előtt, ezt kell kemény munkával a reformok végrehajtásával szilárdítani. Az USA segíteni fogja ebben Magyarországot.

Több, személyét és életvitelét érintő kérdés is elhangzott, amire a nagykövet rokonszenves közvetlenséggel válaszolt. Magáról egyebek között elmondta, hogy ún. keletsspecialista. Magyarországon és a Szovjetunióban is számos kapcsolattal rendelkezik, épp a közelmúltban tért vissza a SZU-ból.

A kétórás rendezvény befejezésekor Palmer kijelentette, bárhová szívesen ellátogat, előadást tart, ahová meghívják. Rendbontás, zavartkeltő politikai megnyilvánulások nem történtek az előadáson.

Intézkedés:

- tájékoztatjuk a BM III/III-7. Osztályt.

Előzmény: 78/2. sz. információ

2. HMB 1212

1989. szeptember 29-én a gödöllői műv. házban Roszik Gábor ev. lelkész, országgyűlési képviselő korábbi meghívásának eleget téve, előadást tartott Mark Palmer USA Bp.-i nagykövete. Az előadáson, amely mintegy 90 percig tartott, megközelítőleg 240–260 érdeklődő vett részt.

Az előadó elsősorban gazdasági megközelítésből világította meg azt a segítséget, melyet országa nyújt, ill. kíván nyújtani Magyarországnak ahhoz, hogy itt igazi piacgazdaság jöhessen létre.

Kérdésekre válaszolva többek között kijelentette, hogy Románia esetében bízik abban, hogy a biológia elvégzi azt, amit jelenleg már erők nem képesek megoldani. Magyarország köztársasági elnökét a magyar népnek kell megválasztani, hangzott a válasza egy kérdésre.

A nagykövet az előadása, ill. a válaszadása során mindvégig érzékelhetően ügyelt arra, hogy a provokatív színezetű kérdéseket kikerülje, mint egy esetben utalt is rá, „nem választ” adjon. Így részéről olyan új információ, amely még ismeretlen lett volna, az előadás folyamán nem hangzott el.

A magas szintű látogatás minden különösebb esemény nélkül ért véget.

Intézkedés:

- a BM III/III-7. Osztályt tájékoztatjuk.

dr. Sipos István r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

Kiss Tiborné r. fhdgy.

1989. október 9.

212-292-85/1989.

„Szigorúan titkos”

(09) Budapest, 1989. október 9. (85)

1. ASZA 12

1989. október 7-én Nagymaroson a katolikus egyház országos ifjúsági lelki gyakorlatot tartott. Kb. 2500 fő vett részt, 85 százalékuk 14–18 év közötti fiatal. A találkozó témája a katolikus családmódel és a családi életre való nevelés volt. Az előadásokat követően szekcióüléseken csoportos foglalkozásokon dolgozták fel a hallottakat.

Az összefüggésellenes, szélsőséges, ill. alkotmányba ütköző cselekmény – adataink szerint – nem történt.

Intézkedés:

- a BM III/III-1. Osztály tájékoztatása.

2. HK 12-12

Nagykőrösön az MDF szervezésében 1989. október 23-án 16 órakor a Szabadság téri Kossuth szobornál kezdődik a megemlékezés 1956 okt. 23-ról. A 30 perces ünnepi beszédet követően gyertyás felvonulás lesz a református temetőben, ahol Bartha Margit – 1956-ban véletlenül lelőtt – sírját koszorúzzák meg. Várható létszám néhány száz fő.

Intézkedés:

- a BM III/III-7. Osztály tájékoztatása.

3. HMB 12-4

Az MDF váci szervezete 1989. okt. 21-én 15 órai kezdettel a helyi zeneiskola dísztermében tartja megemlékezését az 1956 október 23-i eseményekről. A megemlékezésen ünnepi beszédet mond Fónay Jenő, majd Darvas Iván színművész mond el több verset. Ezt követően több megemlékezés hangzik el az 1956-os eseményekben részt vett helyi lakosok részéről. Brusznjai Árpád²¹ emlékére – akit 1956-os cselekményéért elítéltek és kivégeztek – a Sztáron Sándor Gimnázium falán emléktáblát helyeznek el.

Este a váci székesegyházban Brusznjai József dunakeszi plébános – aki Brusznjai Árpád testvére – tart gyászmisét.

Intézkedés:

- a BM III/III-7. Osztály tájékoztatása.

4. HMB 12-4

1989. október 8-ra virradóra a váci Konstantin téren lévő szovjet hősi emlékművet kb. 1 m magasságig újságpapírral borították be.

Ezen: „Éljen a SZU–magyar barátság, de ne itt”

„Ez a tér helye”

„Ez a tabu megszűnt”

aláírás: „FIDESZ” feliratok voltak olvashatók.

Intézkedés:

- a BM III/III-7. Osztály tájékoztatása.

dr. Sipos István r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

Kiss Tiborné r. fhdgy.

1989. október 10.

212-292-86/1989.

(09) Budapest, 1989. október 10-én (86)

„Szigorúan titkos”

1. TK 12-12

Roszik Gábor evangélikus lelkész 1989. okt. 22-én 10 órakor a gödöllői ev. templomban ünnepi istentiszteletet tart, megemlékezve az 1956-os forradalomról. Az istentisztelet után az egybegyűltek kivonulnak a temetőbe és megkoszorúzzák Balázsovics András sírját, aki a forradalom ellenségeinek gödöllői áldozata.

2. TK 12-12

Okt. 23-én 18 órakor Roszik Gábor nyitja meg azt a kiállítást a gödöllői műv. házban, amelyet a gödöllői ellenzéki kör „301-s parcella” címmel rendez az 1956-os forradalom 33. évfordulója tiszteletére.

dr. Sipos István r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

Kiss Tiborné r. fhdgy.

1989. október 13.

212-292-87/1989.

„Szigorúan titkos”

(09) Budapest 1989. október 13. (87)

Előzmény: 85/3. sz. információ

1. K/3 4

A váci ellenzéki kör értesíti kapcsolatait, hogy 1989. okt. 21-én délután (közelebbi időpont nincs megjelölve) a váci zeneiskolában „forradalmi emlékünnepekre” készülnek. Ennek keretében felavatják Brusznjai Árpád emléktábláját is.

Intézkedés:

- BM III/III-7. Osztály tájékoztatása.

2. HMT 12-4

A szentendrei MDF közölte a Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt helyi szervezetével, hogy okt. 23-án 18 órai kezdettel gyertyás demonstrációt terveznek Szentendre főterén. Az előzetes tervek szerint nem felvonulás lesz, hanem csak találkozó. Beszélgetéseket sem terveznek, legfeljebb szavakat. A találkozó tömegessé tétele érdekében tervezik, hogy a rendezvényt kihirdettetik a város iskoláiban.

Budakalászon ugyanebben az időben a katolikus templomban megemlékező istentisztelet lesz.

Intézkedés:

- BM III/III-7. Osztály tájékoztatása;

- Szentendrén a rendezvény hálózati operatív biztosítása.

3. ER 12

1989. okt. 14-én 17.00-18.00 óra között Százhalombattán a helyi MDF és kisgazdapárt megemlékezést tart és felavatja az „áldozatok emlékoszlopát” az ófalusi temetőben kb. 500 fő részvételével. Ezt követően a műv. központ színháztermében „in memoriam 1956” címmel ünnepi műsort tartanak. Részvevők. Für Lajos történész, Gyenes Judit, Maléter Pál özvegye. Az illetékes Érd-százhalombattai rendőrkapitányság hozzájárult a rendezvény megtartásához.

Intézkedés:

- BM III/III-7. Osztály tájékoztatása.

dr. Sipos István r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

Kiss Tiborné r. fhdgy.

1989. október 16.

212-292-88/1989.

„Szigorúan titkos”

(09) Budapest, 1989. október 16. (88)

1. LBE 4-12

1989. okt. 13-án Budakalászon a József A. u. 75. sz. alatti ház kerítésén lévő táblára – amit az Óbuda MGTSZ útbaigazítás céljára használ – ismeretlen elkövető fekete színű spray festékekkel horogkeresztet festett.

Intézkedés:

- a tábla lefestésére intézkedtünk;
- további adatgyűjtés;
- a BM III/III-7. Osztály tájékoztatása.

2. ASZA 12

1989. okt. 2-án a Pestvidéki Gépgyárban a 639. gyári számú MI-8 típusú helikopter hajtóművezése során a bal hajtóműnél rendellenesség volt tapasztalható. Okt. 6-án elrendelték az üzemanyagrendszer megbontását, melynek során megállapították, hogy a C 98211073 gyári számú tüzelőanyag rendszerben idegen tárgy, egy 170x170 mm-es rongydarab volt található.

A bekerülés helyszíne és időpontja a vizsgálat szerint utólag nem állapítható meg.

Intézkedés:

- a szükséges ellenőrzések elvégzése érdekében az információs bázis eligazítása megtörtént;
- a BM III/III-7. Osztály tájékoztatása.

dr. Sipos István r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

Kiss Tiborné r. fhdgy.

1989. október 17.

212-292-89/1989.

Szigorúan titkos!

(09) Budapest, 1989. október 17. (89)

1. ER 12

Az MDF szigetszentmiklósi szervezete 1989. október 23-én 18–20 óráig megemlékezést szervez Szigetszentmiklóson a munkásör lakótelepen kb. 150–200 fő részvételével, melynek során a lakótelep nevét formálisan Szent Miklós ltp.-re szándékozzák megváltoztatni.

Intézkedés:

- a BM III/III-7. Osztály tájékoztatása.

2. HMB 12-4

Az MDF szigethalmi szervezete 1989. okt. 23-ra tervezett megemlékezésének a tököli szovjet objektumon belüli része elmarad. Az MDF átértékelte az ünnepi megemlékezéseit. A megemlékezést nov. 3–4-én tartják meg, Maléter Pál és társai elfogásának idején. Nem az objektumban lévő, hanem az objektum bejáratánál lévő parkolóban lévő szabad területen, egy kis park kialakításával, ahol Maléter Pál és társai emlékére egy kopjafát állítanak fel, és ott koszorúznak. Ez a hely marad meg emlékparknak.

Intézkedés:

- BM III/III., III/IV. Csf.-ség tájékoztatása;
- III/III. Osztály tájékoztatása.

dr. Sipos István r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

Kiss Tiborné r. fhdgy.

1989. október 17.

212-292-90/1989.

Szigorúan titkos!

(09) Budapest, 1989. október 17. (90)

1. ER 12

Százhalombattán 1989. okt. 22-én 19 órakor a Barátság Művelődési Központ és Könyvtár színháztermében – az MDF szervezésében – az 1956-os népfelkelés áldozatainak emlékére „Mozart-rekviem” lesz. Megemlékezést tart Ördögh Szilveszter író. Az előadás előtt 18 órakor az óvárosi temetőben a „reformkör” koszorút helyez el az áldozatok emlékoszlopánál.

Intézkedés:

- BM III/III-7. Osztály tájékoztatása.

2. ER 12

Budapesten a XXII. kerületi művelődési ház központi színháztermében 1989. okt. 21-én 19 órakor a kerületi MDF szervezésében ünnepi Liszt hangversenyt rendeznek a „tétényi csata” emlékére. Megnyitó beszédet mond Csengey Dénes író, az MDF országos elnökségének tagja. Közreműködnek: Kereskedő Tamás és Pozsgai Zoltán zongoraművészek.

Intézkedés:

- a BM III/III-7. Osztály és
- BRFK III/III. Osztály tájékoztatása.

3. ER 12

1989. okt. 21-én az SZDSZ dunaharaszti csoportja Dunaharaszton a hősök emlékművénél kb. 100–150 fő részvételével megemlékezést tervez. 17 órakor a „Club 19” étteremben nagygyűlést terveznek, majd 8 órától a hősök emlékművénél a résztvevők egy-egy szál virágot helyeznek el.

Intézkedés:

- a BM III/III-7. Osztály tájékoztatása.

dr. Sipos István r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

Kiss Tiborné r. fhdgy.

1989. október 20.

212-292-91/1989.

„Szigorúan titkos”
(selejtezésig)

(09) Budapest, 1989. október 18. (91)

1. HMB 12-12

A gödöllői „G klub” (ellenzéki klub) szervezésében Rácz Sándor, a volt nagy-budapesti munkástanács elnöke előadást tart „Forradalom 1956–1989” címmel, a Gödöllői Agrártudományi Egyetem kollégiumában 1989. okt. 18-án 18.00 órakor. Az előadást Rácz Sándor köztársasági elnök jelöléseként szervezik.

Intézkedés:

- BM III/III-7. Osztály tájékoztatása.

2. ER 14

Az MDF dömsödi szervezete 1989. okt. 23-án 15.00 órakor Dömsödön a tanácsháza előtt megemlékezést tart 1956-ról. A résztvevők száma várhatóan 40–80 fő.

Intézkedés:

- BM III/III-7. Osztály tájékoztatása.

dr. Sipos István r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

Kiss Tiborné r. fhdgy.

1989. október 19.

212-292-92/1989.

Szigorúan titkos!

(09) Budapest, 1989. október 19-én (92)

1. ER 12

Az MDF törökbálinti szervezete 1989. okt. 23-án 18 órakor a helyi hősi emlékműnél megemlékezést tart 1956. okt. 23-ról. A résztvevők tervezett létszáma várhatóan 50-100 fő.

Intézkedés: BM III/III-7. Osztály tájékoztatása.

2. ER 12

Az MDF piliscsabai szervezete 1989. okt. 23-án megemlékezést tart 1956. okt. 23-ról. A megemlékezésen résztvevők 16 órakor gyülekeznek a helyi sportpályán, és onnan vonulnak a temetőbe, ahol koszorúkat fognak elhelyezni. A résztvevők létszámáról információval nem rendelkeznek.

Intézkedés:

- BM III/III-7. Osztályt tájékoztatása.

dr. Sipos István r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

Kiss Tiborné r. fhdgy.

1989. október 20.

212-292-93/1989.

Szigorúan titkos!

(09) Budapest, 1989. október 20. (93)

1. ER 14

Monoron 1989. október 20-án 18.45 órakor a helyi alternatív szervezetek – SZDSZ, FKGP, MDF, Magyar Október Párt, MSZDP – és a református egyház szervezésében a református templomban misét tartanak, majd a református temetőbe fáklyás felvonulást terveznek. Az esemény várható időtartama kb. egy óra. Tervezett létszám kb. 100 fő.

Intézkedés:

- BM III/III-7. Osztály tájékoztatása.

2. ER 12

Az MDF gödi szervezete bejelentette, hogy 1989. okt. 22-én 15 órakor a Münnich F. utca névtáblát „leragasztja”, helyette Nagy Imre nevét teszik fel. Várható létszám kb. 100 fő.

Intézkedés:

- BM III/III-7. Osztály tájékoztatása.

3. ASZA 12

Az MDF dunaharaszti szervezete falragaszon hirdeti, hogy az 1956-os megemlékezést 1989. okt. 21-én 15 órakor tartja a 19-es étteremben.

Intézkedés:

- BM III/III-7. Osztály tájékoztatása.

dr. Sipos István r. alezredes

Kiss Tiborné r. fhdgy.

főkapitány áb. helyettese

1989. október 20.

212-292-94/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezéssig)

(09) Budapest, 1989. október 20. (94)

1. ER 12

Az MDF abonyi szervezete bejelentette, hogy 1989. okt. 23-án 18.00 órakor gyertyát gyújt a Kossuth téren az I. világháborús emlékműnél.

Várható létszám: 60-80 fő.

Intézkedés:

- BM III/III-7. Osztály tájékoztatása.

dr. Sipos István r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

Kiss Tiborné r. fhdgy.

1989. október 31.

212-292-95/1989.

Szigorúan titkos!

(09) Budapest, 1989. október 31. (95)

Előzmény: 65. sz. napi jel.

1. HK 12-12

Kapcsolatunk 1989. okt. 13-án kelt levelében tájékoztatta a Pest Megyei RFK vezetőjét, hogy a Dugattyú-leányvállalatán²² belül az elveszett 0057-2/1989. sz. államtitkot képező irat felkutatására irányuló intézkedések nem vezettek eredményre, a kérdéses iratot nem találták meg.

A BM III/II-A Önálló Alosztályon keresztül megkért előzetes titokszakértői vélemény a fenti irattal kapcsolatban még nem érkezett meg.

dr. Sipos István r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

Kiss Tiborné r. fhdgy.

1989. november 1.

212-292-96/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezéssig)

(09) Budapest, 1989. november 1. (96)

1. HÜ 12-12

Zsámbokon kb. 25 személy részvételével 1989. nov. 2-án megalakul a kisgazdapárt helyi szervezete. A résztvevők kivétel nélkül vállalkozók. A párt megalakulására azért kerül sor, mert a helyi tanácselnök nem képviseli a vállalkozók érdekeit, sőt munkájukban akadályozza. Megalakulásukat követően a tanácselnök lemondását követelni fogják a kisgazdapárt nevében.

Intézkedés:

- a BM III/III-7. Osztály tájékoztatása.

2. HMB 12-4

Előzmény: 79/1, 89/2. sz. inf. jelentés

Az MDF helyi szervezete Maléter Pál emlékére szervezett megemlékezés (kopjafaállítás és -koszorúzás) előkészületi munkái – parképítés – folynak a tököli szovjet objektum bejáratán.

A nov. 4-re tervezett ünnepséggel kapcsolatban olyan információ jutott tudomására kapcsolatunknak, hogy ünnepi előadónak Szűrös Mátyást, a MK ideiglenes államfőjét hívták meg.

Intézkedés:

- BM III/III., III/IV. Csfség tájékoztatása;
- III/III. Osztály.

dr. Sipos István r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

Kiss Tiborné r. fhdgy.

1989. november 2.

212-292-97/1989.

Szigorúan titkos!

(09) Budapest, 1989. november 2. (97)

Előzmény: 79/1, 89/2, 96/2 sz. inf. jel.

1. ER 12

Tökölön a szovjet laktanya bejárata előtt területen az MDF helyi és környékbeli szervezetei 1989. nov. 4-én 10.00-11.30 óraker megemlékezést tartanak Maléter Pál letartóztatásának emlékére. Tervezett létszáma 1000 fő. A megemlékezést saját, 130 fős rendező gárdával kívánják biztosítani. Rendőri segítséget nem kértek. A rendezvényre vonatkozóan Mestyanek István, az MDF szigetszentmiklósi szervezetének elnöke a rendőrségen írásban tett bejelentést.

MDF rendezői csoportok:

- Ráckeve: 40 fő, vezetője: Kéri Mihály;
- Szigethalom: 20 fő, vezetője: Kocsis Gábor;
- Szigetszentmiklós: 40 fő, vezetője: Virág Róbert;
- Tököl: 30 fő, vezetője: Rácz József.

Intézkedés:

- BM III/III, III/IV. Csfség;
- BM III/III-7. Osztály;
- Pest MRFK Közl. Bizt. Oszt.
- Pest MRFK III/II. Osztály tájékoztatása.

dr. Sipos István r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

Kiss Tiborné r. fhdgy.

1989. november 6.

212-292-98/1989.

Szigorúan titkos!

(09) Budapest, 1989. november 6. (98)

Előzmény: 79/1, 89/2, 96/2, 97/1 sz. napi jel.

1. ASZA 12

Tökölön a szovjet laktanya előtti területen az MDF helyi és környékbeli szervezeteinek rendezésében 1989. nov. 4-én 10.15-től 11.30-ig megemlékezést és emlékoszlop avatást tartottak Maléter Pál letartóztatásának emlékére.

A rendezvényen kb. 200–250 fő volt jelen. A helyi MDF részéről Rácz József beszélt, majd pedig az országos MDF vezetőségéből a távollévő Für Lajos helyett Csurka István író mondott beszédet. Ezt követően Horváth Sándor színművész, az MDF választmányi tagja szavaltta el a Szózatot. Szélsőséges megnyilvánulás, rendzavarás nem történt.

Intézkedés:

- BM III/III., III/IV. Csfség, III/III-7. Osztály tájékoztatása.

2. ER 12

Gyálon 1989. nov. 4-én az MDF helyi csoportja szervezésében 18.00-19.20 óráig a katolikus templom közelében lévő területen 1848 és 1956 szabadságharcos hősei emlékére kopjafát állítottak. A rendezvényre a szentmisét követően került sor. Részvevők száma 110 fő volt. Beszédet mondott dr. Lugosfalvy Emil, az MDF dabasi szervezetének egyik vezetőségi tagja. (A megemlékezés alatt a résztvevő kb. 30 gyerek fáklyákat tartott a kezében.) Az eseményen rendzavarás, szélsőséges megnyilvánulás nem volt.

Intézkedés:

- BM III/III-7. Osztály tájékoztatása.

3. HMB 12-12

Gödöllőn 1989. okt. 31-én megalakult Mészáros Gyula (kisiparos) vezetésével a Kereszténydemokrata Néppárt. Az alakuló gyűlésen 15 személy vett részt. Az alapszabály kimondja, hogy a Kereszténydemokrata Néppárt

- világnézeti párt (keresztény állameszme),
- ellenzéki párt,
- választási párt.

Intézkedés:

- BM III/III-7. Osztály tájékoztatása.

4. TK 12-12

A gödöllői MDF elnöke, Varga Kálmán és a választmány tagja, Odorics Ferenc lemondott tisztségéről és kilépett az MDF-ből. Elhatározásukat azzal indokolták, hogy az MDF kongresszus olyan határozatokat hozott, mely egyértelműen arra utal, hogy a kommunistákkal kívánnak együttműködni. Ezért ők nem kívánnak tovább kb. 60 százaléka egyetértett a lemondás indokával és kinyilvánították, hogy a helyi SZDSZ-be kívánnak belépni. [Sic!]

dr. Sipos István r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

Kiss Tiborné r. fhdgy.

1989. november 8.

212-292-99/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

(09) Budapest, 1989. november 8. (99)

1. HÜ 12-12

Zsámbokon a kisgazdapárt 1989. nov. 3-án 40 fő részvételével megalakult. A zsámboki szervezet megalakulását az országos FKGP elismerte és nov. 6-án Pest megyei vezetőségi gyűlésen Dragon Pál, a megyei elnök biztosította a szervezet működéséhez szükséges anyagi feltételeket.

Megjegyzés. Dragon Pál személyére nyitott „Esztergályos” fn. bizalmas nyomozást lezártuk, F dosszié keretében ellenőrizzük tovább.

Intézkedés:

- BM III/III-7. Osztály tájékoztatása.

dr. Sipos István r. alezredes

Kiss Tiborné r. fhdgy.

főkapitány áb. helyettese

1989. november 13.

212-292-100/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

(09) Budapest, 1989. november 13-án (100)

1. HK 12-12

Az albertirsai 750/400 KV-os fogadóállomáson nov. 13-án 11.12 órakor gázfejlődés következtében a 7-es számú söntfolytó berendezés felrobbant. A gázvédelmi automatika működött, a rendszert kikapcsolta, személyi sérülés nem történt. A söntfolytó javított, robbanás következtében megrepedt, olajfolyás van, de tűzveszély nincs. A kár összege jelenleg nem ismert, az előző hasonló robbanásnál 10 millió forint volt.

Az OVIT és MVMT szakemberei a helyszíni vizsgálatokat megkezdték, az eddigi adatok alapján szándékosságra utaló adat nincs.

Intézkedés:

- BM III/II-6. Osztályt tájékoztattuk;
- az információs bázis eligazítása arra vonatkozóan, hogy állapítsák meg a rendkívüli esemény létrejöttének pontos körülményeit.

dr. Sipos István r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

Kiss Tiborné r. fhdgy.

1989. november 14.

212-292-101/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

(09) Budapest, 1989. november 14. (101)

1. HMB 12-12

1989. nov. 10-én Kaszap István bulányista kisközössége összejövotelt tartott Rákoskeresztúron. Ezen többek között a közeli országgyűlési képviselő- és köztársasági elnökválasztásokkal is foglalkoztak. E témához kapcsolódva készítették el a „Válasszunk?! (igen, nem, miért, hogyan?)” című anyagot, melyben szélsőséges megnyilatkozások is találhatóak. Többek között: „hihetünk-e hazaáruló tömeggyilkosoknak, amikor megígérik, hogy ezután már nem fognak bántani minket, válasszuk csak megint őket? Kitehetjük-e a majdani koalíciós kormány tiszta tagjait annak a népharagnak, amely egy kommunistákkal tűzdelt vezetés ellen várható az elkerülhetetlen gazdasági kényszerintézkedések nyomán?”

A „Válasszunk” c. anyag szerzője Demeczki Jenő Bp., [...] lakos.

Intézkedés:

- BM III/III-7. Osztály és a BM III/III-1. Osztály tájékoztatása.

2. HMB 12-12

A katonai szolgálatteljesítés megváltozott lehetőségeinek ellenére a bulányista bázisközösség ún. „katonakönyv visszaküldő akciót” szervez. Kérik tagjaikat, hogy akinek ilyen szándéka van, az december első hetében tegye meg. Eddig 50 fő jelezte katonakönyv visszaküldő szándékát.

Intézkedés:

- BM III/III-7. és a BM III/III-1. Osztály tájékoztatása.

dr. Sipos István r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

Kiss Tiborné r. fhdgy.

1989. november 16.

212-292-102/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

(09) Budapest, 1989. november 16. (102)

1. HMB 12-12

A Magyar Október Párt vezetője, Krassó György az agrártudományi egyetem „G” klub meghívására 1989. nov. 14-én az egyetemen előadás megtartására vállalkozott.

A jelzett napon a mintegy 20 fős egyetemi hallgatóság előtt a MOP 7 fős delegációja jelent meg Kálnoki József vezetésével. Bejelentették, hogy Krassó más irányú elfoglaltsága miatt nem tudott eljönni. Nevében és helyette ők hivatottak az érdeklődőket pártjuk programjáról, célkitűzéseiről, stb. tájékoztatni.

A mintegy kettő és fél órás előadás zömében Kálnoki beszélt. A MOP-ról elmondta, hogy az egyelőre nem párt, bejegyzése körül nehézségek vannak, de valójában nem is párttá alakulásuk a legfontosabb, hanem az, hogy a jelenleg már működő pártok „lelkiismerete”-ként tudjanak funkcionálni. Taglétszámukat mintegy 200–210 főre becsülik. Tagtoborzást nem csinálnak, aki akar és programjukkal egyetért, megtalálja az utat hozzájuk.

Kálnoki hangsúlyozta az előadása során, hogy nem profi politikusok és még csak nem is szakértők, mint az pl. az SZDSZ-ben megfigyelhető. Ők valamennyien a társadalomban lezajló folyamatokra „érzéken” emberek, akik az általuk felfedezett hibák ellen lépnek fel.

Előadása során Kálnoki több helyen is élesen bírálta az EKA megállapodásait kijelentve, hogy rossz kompromisszumokat kötöttek. Véleményük szerint az elkövetkező választások már eleve nem lesznek demokratikusak és titkosak. Úgy látják, hogy egyes pártok, így pl. az MDF és a FIDESZ is, már a miniszteri székek elosztásán fáradozik! Meggyőződésük, hogy a belpolitikában ismét az a helyzet következett be, hogy egyes kérdések a tömegek megkérdezése nélkül, azok háta mögött került eldöntésre. Végezetül hangsúlyozta, hogy Rácz Sándort tartják az egyetlen alkalmas személynek a köztársasági elnöki tisztségre.

Intézkedés:

- BM III/III-7. Osztály tájékoztatása.

dr. Sipos István r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

Kiss Tiborné r. fhdgy.

1989. december 5.

212-292-103/1989.

Szigorúan titkos!

(09) Budapest, 1989. december 5. (103)

1. AK 14-14

1989. november 30-án 20 órakor a Magyar Október Párt Budapest („Nádor u.”) Münnich F. u. 19. sz. alatt összejövettel tartott. Részvevők száma kb. 20–22 fő. Az összejöveten Krassó György ismertette az V. kerületi képviseléválasztással kapcsolatos terveiket. Felvetette, hogy a választási kampányt kéményseprőnek álcázott agitátorok végezzék-e? Elképzelés, hogy az utcákat „panaszládával” járnák és az emberek bedobnák panaszukat. A MOP pécsi képviselője kijelentette, hogy „nem ez kell, hanem megmutatni a népnek, hogy erősek, komolyak vagyunk, odaütni a bolsiknak”. Végül a többség megszavazta a „kéményseprő” kampányt.

Az elkövetkező 8 napra az alábbi tervben állapodtak meg:

1. A hét végén (dec. 2–3) dekoráció: az NSZK-ból hozott mikrobusz feldíszítése, kéményseprő jelmezek készítése.

2. Szórólapok, röpcédulák készítése.

3. Hétfőtől csütörtökig tea-osztás a járókelőknek, plusz egy szál virág. Öregek megsegítése a piacon, MOP feliratú jelmezben, plusz a mikrobusz megjelenése.

4. Vasárnap: általános választási plakátragasztás az V. kerületben, levélszekrényekre röpcédulák bedobása.

Egy résztvevő („kültag”) elmondta, hogy a „Szolidaritás” kedden délután 16 órakor akciót tervez. A kormánynak „mikulás ajándékot” adnak át, „egy rakás lyukas csizmást”.

A pártkassza jelenlegi vagyona állítólag 30000 Ft, amit a képviselőválasztásra el akarnak költeni.

Intézkedés:

- BM III/III-7. Osztály tájékoztatása.

dr. Sipos István r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

Kiss Tiborné r. fhdgy.

1989. december 14.

212-292/104/1989.

Szigorúan titkos!

(09) Budapest, 1989. december 14. (104)

1. ATA 12

Antoniewicz Roland 1974-ben került a Lapkiadó Vállalathoz. Abban az időben és később is Siklósi Norbert segítette elhelyezkedni elvtársai, rászoruló ismerősei rokonait. Édesapja a lapkiadó külső munkatársa volt.

Nevezett lapszemlékkel foglalkozott, majd a Magyar Hét (idegenforgalmi jellegű lap) lengyel számánál dolgozott. Később az Expressz hirdetési újságnál volt kollektor, majd 1988 közepétől lapárusító boltokban dolgozott.

Az új vezérigazgató, Német Jenő felmentette a munkavégzés alól, és úgy informáltak, hogy időközben a munkakönyvét is megkapta. A legújabb fejlemény: december 12-én felkereste a vezérigazgatót és egy lapindítási kérelmet adott át, a Kádár János Társaság nevében kíván lapot indítani. A beszélgetésen jelen volt közvetlen főnököm, a nemzetközi osztály vezetője, Sebestyén Gábor – valamikor a BM állományában dolgozott – és jelezte a vezérigazgatónak, hogy Antoniewicz Roland zsebében mini-magnó lapul.

Antoniewiczet tájékoztatták, hogy a cégbejegyzésével és a lap indításához szükséges alaptőkével lehet csak lapot indítani. Jelzések szerint Antoniewicz hosszú ideig az NDK-, jelenleg és folyamatosan román forrásokból jelentős összeghez jut, ezért is tudja 4 gyermekes családját munkaviszony nélkül, gondtalanul eltartani.

dr. Sipos István r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

Kiss Tiborné r. fhdgy.

1989. december 15.

212-292-105/1989.

Szigorúan titkos!

(09) Budapest, 1989. december 15. (105)

1. AK 14-4

A Magyar Október Párt tervbe vette a Bp. V. ker. Október 6. utca 22. sz. alatti MSZMP helyiség elfoglalását. Az akciót legkésőbb karácsonyig végre akarják hajtani.

Intézkedés:

- BM III/III-7. Osztály tájékoztatása.

2. HMB 12-4

Előzmény: 101/2

A „Bokor” katolikus bázisközösség péceli csoportja 1989. dec. 8-án Rákoskeresztúron összejövetelt tartott. Az összejövetelen elhangzott, hogy dec. 18-ig kell Merza Józsefhez eljuttatni azok névsorát, akik az idén karácsonyra visszaküldi katonakönyvüket a honvédségnek. Kaszap István kijelentette, hogy egy levél kíséretében ő maga tett eleget ennek a „bokor”-felhívásnak és közölte a Pest megyei kiegészítő parancsnoksággal, hogy passzívan sem óhajt a honvédség kötelékéhez tartozni.

Kaszap István a résztvevőknek tolmácsolta Bulányi György terveit egy „katolikus megújulási fórum” létrehozására. Ez nem csak a „Bokor” tagjait mozgatná meg, hanem a kívülállókat is. Bulányi szerint már késő is van. Aggódik az egyházi vezetők és az állam újabb szövetsége miatt, nehogy újra tudjanak uralkodni a nép felett. A szövetségnek az lesz a következménye, hogy a papi pálya újra divatba jön, jövedelmező lesz, és így módon felhígul.

Intézkedés:

- BM III/III-1., BM III/III-7. Osztály tájékoztatása.

dr. Sipos István r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

Kiss Tiborné r. fhdgy.

1989. december 20.

212-292-106/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

(09) Budapest, 1989. december 20. (106)

1. AK 14-4

Előzmény: 105/1. sz. inf. jel.

A Magyar Október Párt december 14-én pártnapot tartott. Az MSZMP-helyiség elfoglalásán túl olyan döntés született, mely szerint december végén, vagy január elején a Münnich F. utca névtábláit lefestik. A végrehajtások időpontjaiban konkrét megállapodás nem született.

Intézkedés:

- BM III/III-7. Osztály tájékoztatása.

dr. Sipos István r. alezredes
főkapitány áb. helyettese

Kiss Tiborné r. fhdgy.

Somogy megye

1989. december 20.

R-213-25/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XVI. 1989. december 20. (22)

LBE 14-13

V. L. ([...] pénzügyőr) Kaposmérő, [...] szám alatti lakos, december 14-től december 19-ig rokonainál tartózkodott Romániában, részben Temesváron, részben a várostól 6 km-re lévő Mosnița [Mosnica] helységben. Kint tartózkodása során személyesen és O. I. mosnițai lakostól közvetlen információkat szerzett a temesvári eseményekről. Elmondása szerint – melyről jegyzőkönyv készült – december 15-én pénteken kb. 150 fős tömeget látott Tőkés László lakása körül, az embereik várakoztak, sétáltak. Mosnițán tartózkodott, amikor egy ismerős tudatta velük, hogy 16-án szombaton esete a ház előtt a tömeg több ezer főre nőtt, és követelte Tőkés László helyén maradását, majd megindultak a néptanács és a pártszékház felé. O. I. és öccse elmondásából tudta meg – akik 16-án este beutaztak Temesvárra – hogy szombaton délelőtt a bukaresti USA nagykövetségről

diplomatak akarták felkeresni Tőkés Lászlót, azonban a házba nem engedték be őket. A tömeg ezen is nagyon felháborodott, de a tüntetés este kezdődött. A Securitate emberei szombaton éjjel akarták kilakoltatni Tőkéséket, a lelkes az ablakon kiabált ki a tömeghez. A tömeg ezután a néptanács és a pártszékház felé vonult és Ceaușescu-ellenes jelszavakat kiabáltak. A tömeg kb. 80–90 százaléka román nemzetiségű volt, sok egyetemista, nő és gyermek volt a tömegben. A vonulás közben a tömegközlekedési eszközöket leállították, az utazókat felszólították a csatlakozásra. Kisebb incidensek is voltak, pl. egy a rend helyreállítására felszólító polgári ruhás Securitate-tisztekből álló csoportot megverték, gépkocsijukat felborították, majd egy egyenruhás rendőroket szállító autót is összetörtek, a rendőroket megverték és bedobták őket a Béga folyóba.

Az incidensek után a tömeg egészen megvadult, törtek, zúztak, gépkocsikat borítottak fel, a Fő téren a könyvesbolt kirakatát betörve az összes Ceaușescu-könyvet máglyán elégették. O-ék elmondása szerint ekkor a vízágyúzást és gumibotozást kivéve már rendőri intézkedés nem volt, a tömeget állítólag vízágyúkkal verték szét.

Vasárnap, 17-én Temesváron a délutáni órákban ismét csoportosulni kezdtek az emberek, pl. az Aradi úti elágazónál kb. 200 fős fiatalokból álló csoport az államfőt elítélő jelszavakat kiabált. Temesvártól Arad felé haladva a várostól kb. 3 km-re egy katonai menetoszlop várakozott, tehergépkocsik, páncélozott szállító járművek álltak egymás mögött kb. 1 km hosszban, fegyveres katonákkal, tisztekkel. Az úton feltűnő volt, hogy sok személyautó haladt Arad felől Temesvár irányába.

V. L. elmondta, hogy 17-én este Nagylaknál akartak visszatérni Magyarországra, de ezt sem ott, sem a Varsánd–Gyula-i határátkelőhelynél nem tudták megoldani, mivel visszairányították őket. Útjuk során már tapasztalták, hogy egyre több rendőr-katona párosítású járőr igazoltatja őket.

Temesváron keresztül Mosnița-ba tartottak. A városba jelentős ellenőrző pontok voltak, pl. a benzinkúttól 1 km-re csak géppisztolyos katonák voltak tehergépkocsikkal, páncélozott szállítójárművekkel. A városba csak kerülő úton közlekedhettek. A városon 18-án hajnalban haladtak keresztül, a Józsefvárosi részen látták az összecsapások és pusztítások nyomait, kirakatok voltak összetörve, kirabolva, kiégett tárgyak hevertek az utcán. A város ún. vörös-csárdai részén nagy tűz volt előttük, az emberek barikádot emeltek. Amikor odaértek, emberek rohantak hozzájuk benzines palackokkal, botokkal felfegyverkezve. Románul kiabáltak, nem akarták továbbengedni őket. Amikor megtudták, hogy magyarok, szétszedték a kb. 5–600 méter hosszban összehordott vasból, kövekből rakott barikádot. Továbbhaladásuk után elkezdtek kiabálni, hogy gyorsan menjenek, mert jönnek a tankok. Mosnia felé haladva valóban találkoztak két harckocsival, melyek oldalukon katonákkal, nagy sebességgel haladtak a város felé. Mosnița-n O. I. – aki vasárnapról hétfőre virradó éjszakát Temesváron töltötte – elmondta, hogy súlyos összecsapások voltak a tömeg, valamint a rendőrség és a katonaság között. A tömegközlekedési eszközök felborításával elérték, hogy a harci járművek nem tudtak továbbhaladni, harci járműveket foglaltak el, fegyvert zsákmányoltak, harcképtelenné tettek harckocsikat. Lövöldözés tört ki, O. elmondta, hogy egy Dacia típusú gépkocsiba, melyben négyen ültek, egy harckocsi gázolt. Véleménye szerint a több száz halott között sok volt a nő és a gyermek, a sebesültek száma több ezer volt.

18-án, hétfőn, Temesváron a délelőtti órákban beszéltek egy mentős foglalkozású ismerősükkal, aki elmondta, hogy csak párttag mentősöket engedtek az összecsapások helyszínére, nehogy kitudódjon mi, történt. Elmondta, hogy a kórházakban, segélyhelyeken a súlyos sebesültek közül sokan meghaltak, mivel a legelemibb eszközök sem álltak rendelkezésre, nem volt vér, nem látták el a sebesülteket. 18-án délben próbálkoztak ismét Nagylaknál hazatérni, azonban a határátlépő helyről az aradi Securitate épületébe vitték őket, és részletesen kihallgatták romániai tartózkodásuk céljából, helyéről. Még a határon találkoztak két másik magyar férfival, akik az események alatt szintén Váradon és Temesváron voltak, ott fényképeztek. Őket is Aradra vitték és kihallgatták.

A többórás kihallgatás után a fényképezőgépből kiszedték a filmet, majd elengedték őket, a nagylaki határátlépésük már zökkenőmentes volt. A kihallgatások

alatt a másik helyiségben a Securitate tisztjei a Magyar Televízió Panoráma c. műsorát, majd a TV Híradó 3. kiadását nézték.

Intézkedés:

- tájékoztattuk a BM III/II-12. Osztályt.

dr. Riedling Lőrinc r. alezredes
főkapitányság-vezető áb. h.

László Lajos r. őrgy.

Szabolcs-Szatmár megye

1989. október 2.

R-214-23/35-1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XVII. 1989. október 02. (30)

ASZA 12-14

Szeptember 20-án Magyarországra szökött S. M. [...] magyar nemzetiségű, román állampolgár, szatmári lakos. Meghallgatása során elmondta, hogy [...] között Szatmáron a Securitatenál a technikai osztályon teljesített szolgálatot, mint hivatásos törzszakaszvezető. Feladata volt az operatív úton rögzített adatok feldolgozása. Nevezett operatív értékű adatokat közölt egy magyar állampolgárról, akit külszolgálat alatt Szatmáron a Securitate beszervezett. Adatokat közölt továbbá a Securitate személyi állományáról, épületéről, a körlet belső elhelyezéséről, az NSZK-ban élő román ügynökökről.

Intézkedés:

- S. által elmondottakat operatív úton folyamatosan ellenőrizzük;
- az információról soron kívül tájékoztatjuk a BM III/II-12. Osztályt;
- az információt – koordinálás céljából – megküldjük a BM III/II-11. Osztálynak.

dr. Koncz András r. ezredes
főkapitány áb. helyettese

Tordai Tibor r. őrnagy
elemző-értékelő főelőadó

1989. október 9.

R-214-23/36/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XVII. 1989. október 9. (31)

ASZA 12-14

B. A. [...] magyar nemzetiségű román állampolgár – aki tiltott határátlépés elkövetése után érkezett területünkre – meghallgatása során elmondta, hogy 1979–1980-ban tagja volt Szatmáron az Ady Endre Irodalmi Körnek, melynek vezetője Hatházi Zsuzsa, az Ifjúmunkás c. lap szatmári, nagyváradi és nagybányai tudósítója volt. Az irodalmi kör tagjai voltak Veres István újságíró, Kiss Sándor matematika szakos tanár, Farkas Elek fizikai dolgozó, Molnár Pál, Apai Bertalan lumpenelemek.

Baranyai állítása szerint a Securitate szatmári tisztjei, az irodalmi kör tagjai ellen eljárást indítottak, így annak működése megszűnt. Baranyai elmondta továbbá, hogy munkahelyén [...] 1–3 hónapos időközönként rendszeresen találkozott Coltis őrnaggyal, aki őt 1987 májusában [...] beszervezte. Feladata volt az [...] számítógépes központjában dolgozó külföldi személyekkel kapcsolatot tartó kollégái megfigyelése.

Intézkedés:

- B-t rövid úton a határőrség visszaadta a román hatóságoknak;

- az információt koordinálás céljából megküldjük a BM III/II-11. Osztálynak.

dr. Koncz András r. ezredes
főkapitány áb. helyettese

Tordai Tibor r. őrnagy
elemző-értékelő főelőadó

1989. október 16.

R-214-23/37/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XVII. 1989. október 16. (32)

HMB 12-12

A mai napon jelentem, hogy f. hó 18-án 18 órakor Nyíregyházán a megyei művelődési központban külpolitikai fórum megrendezésére kerül sor, melynek vendégei lesznek: Donald Kursch, az USA nagykövetség követtanácsosa, Slomo Marom, az izraeli érdekképviselő hivatalvezetője, követtanácsos, valamint Kovács László külügyminisztériumi államtitkár.

Megjegyzés: a fórumot megelőzően a vendégeket a délelőtti órákban fogadja az MSZP megyei titkára, illetve délután találkoznak az MDF nyíregyházi elnökségének tagjaival is.

Intézkedés:

- az információt hivatalos kapcsolatok útján ellenőriztük.

dr. Koncz András r. ezredes
főkapitány áb. helyettese

Tordai Tibor r. őrnagy
elemző-értékelő főelőadó

1989. október 20.

R-214-23/38-1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XVII. 1989. október 20. (33)

ASZA 12-14

F. hó 19-én B. N. [...] Nyíregyháza, [...] sz. alatti lakos meghallgatása során elmondta, hogy a Securitate [...] elsősorban magyar állampolgárok ellenőrzésére, beszerzte. Nevezett a Securitate megbízásából kishatárforgalmi engedéllyel, több esetben beutazott Magyarországra, személyek ellenőrzése, magyar nyelvű sajtótermékek beszerzése, tömegdemonstrációk ellenőrzése, román menekültek felkutatása céljából. B. legutóbb 1989. március 13-án jött Magyarországra azzal a feladattal, hogy Budapesten felkutassa M. D. cap.-t,²³ aki dezertált a Securitateből, továbbá a március 15-i Budapesten tartott ünnepségekről szerezzen információt.

Megjegyzés: B. a visszatérést megtagadta, mert ellene Romániában [...] a gazdasági rendőrség [...] büntetőeljárást folytatott. Nyíregyházán telepedett le, ahol felszolgálóként dolgozik. Saját kézzel írt vallomásában rögzítette, hogy amennyiben kinti kapcsolattartója keresi, arról tájékoztatja szervünket.

Intézkedés:

- nevezett operatív ellenőrzését megszervezzük;
- az által közölt operatív értékű információkat többoldalúan ellenőrizzük;
- a részletes meghallgatási jegyzőkönyv egy példányát megküldjük a BM III/II-12. Osztálynak.

dr. Koncz András r. ezredes
főkapitány áb. helyettese

Tordai Tibor r. őrnagy
elemző-értékelő főelőadó

1989. október 26.

R-214-23/39-1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XVII. 1989. október 26. (34)

ER 12-14

F. hó 26-án arról adtak tájékoztatást, hogy postai úton egy levél érkezett a kisvárdai rendőrkapitányság záhonyi őrsére, melyben közlik, hogy azt juttassák el az illetékesekhez, akik bevezették a kishatárátlépést. A feladó felhívja a figyelmet, hogy ha november 7-ig nem állítják le a kishatárforgalmat, akkor társaival Záhony azon pontján fognak végrehajtani robbantást, ami miatt „biztos” hogy megszüntetik a kishatárforgalmat.

Megjegyzés: a levelet, mely kézzel, nyomtatott nagybetűkkel íródott, október 23-án Kisvárára adták postára. Tartalmából arra lehet következtetni, hogy a robbantás helye feltehetően a záhonyi közúti Tisza-híd lenne. Utalás történik benne arra is, hogy a feladó által kért és tett intézkedésekről a napilapokból, vagy esetleg a televízióból értesülnek.

Intézkedés:

- BM ORFK vezetőjének helyettesét az eseményről távbeszélőn tájékoztattuk;
- Záhony térségében lévő operatív kapcsolatainkat a levél feladójának felderítése céljából eligazítjuk;
- az eredeti levelet priorálás, besorolás és szakértői véleménykérés céljából megküldjük a BM III/III-3. Osztálynak;
- az információt – koordinálás céljából – megküldjük a BM III/II-11. Osztálynak.

dr. Koncz András r. ezredes
főkapitány áb. helyettese

Tordai Tibor r. őrnagy
elemző-értékelő főelőadó

1989. december 19.

R-214-23/41-1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XVII. 1989. december 19. (35)

ASZA 12-14

Az elmúlt 24 órában elhárítási területünkre közúti határátkelőhelyen 2 magyar állampolgár tért vissza Romániából. A csengersimai közúti, valamint az ágerdőmajori vasúti határátkelőhelyen, a román határőrizeti szervek nem léptetnek be az RSZK-ba magyar állampolgárokat. Szolgálati úton Romániában járt MÁV dolgozók elmondása szerint a határ közelében (Szatmár, Nagykároly, Érmihályfalva) vasúti katonai szállításokat nem tapasztaltak, közúton azonban a korábbiaktól eltérően katonai teherautók mozgását észlelték. Nagykárolyban és Szatmáron a párt és rendőrségi épületek géppisztollyal és gázálarccal felszerelt katonák és rendőrök őrzik. A korábbiaktól eltérően a városban nagyobb a rendőri jelenlét, fokozott igazoltatásokat végeznek.

Megjegyzés: az elmúlt 24 órában területünkön tiltott határátlépés nem történt, ami arra utal, hogy az RSZK-ban megerősítették a határőrizeti tevékenységet.

Osztályunk állományában lévő operatív kapcsolatokat információszerző tevékenységre eligazítottuk, azonban elmondták, hogy az elmúlt 24 órában Romániában élő családtagjaikkal, ismerőseikkel telefon útján nem sikerült kapcsolatot teremteniük.

Intézkedés:

- az információról – soron kívül – távbeszélőn tájékoztattuk a BM III/II-12. Osztályt;
- operatív kapcsolatainkat eligazítottuk e témakörben keletkezett információk azonnali jelzésére.

dr. Koncz András r. ezredes
főkapitány áb. helyettese
távollétében
Nagy Béla r. százados
III/II. osztály vezetője

Tordai Tibor r. őrnagy
elemző-értékelő főelőadó

1989. december 19.

R-213-23/42-1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XVII 1989. december 19. (36)

EHÖF 12-14

Arról adtak tájékoztatást, hogy a RSZK területén a megyénk területével határos szakaszon a határ őrzését megerősítették, a magasfigyelőben 2 fő, a mozgó járőrök 3 fős létszámúak, melynek vezetője hivatásos állományú. A határállomáshoz vezető közutakon ellenőrző-átengedő pontokat szerveztek, melynek közelében kitörés megakadályozása céljából gumikerekű gépjárművek feltartóztatására alkalmas szöges szőnyeget helyeztek el.

Megjegyzés: Krizsán Sándor az érmihályfalvi vasúti szolgálat vezetője arról tájékoztatta a határos magyar vasúti szolgálattevőt, hogy ne indítsanak személy, illetve tehervonatot, mert magyar állampolgárt szolgálati útlevelel sem fogadnak.

A mai nap folyamán T. P. [...] budapesti lakos lépett be a Magyar Köztársaság területére, aki meghallgatása során elmondta, hogy Beszterce környékéről a katonákat Temesvár és Arad körzetébe vezényelték. Az információt rokonai kapcsolatából szerezte, akinek férje hivatásos katona.

dr. Koncz András r. ezredes
főkapitány áb. helyettese
távollétében
Nagy Béla r. százados
III/II. osztály vezetője

Tordai Tibor r. őrnagy
elemző-értékelő főelőadó

1989. december 20.

R-204-23/43/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

XVII. 1989. december 20. (37)

EHÖF 12-14

Arról adtak tájékoztatást, hogy f. hó 18-án 22 és 23 óra között Csengersima térségében az RSZK irányába tiltott határátlépést követett el:

L. S. [...] Debrecen, [...] sz. alatti és

D. L. [...] Debrecen, [...] sz. alatti lakosok.

F. hó 19-én a hajnali órákban a két személyt a román határőrizeti szervek elfogták, kihallgatták, közben mindkét személyt bántalmazták, visszaadás előtt a kihallgató tiszt nyilatkozatot íratott velük, melynek tartalma az alábbiakban összegezhető: „A magyar hatóságok által közltekkel ellentétben Romániában nyugodt, kiegyensúlyozott belső hangulatot tapasztaltunk, velünk szemben tettlegességet nem alkalmaztak, a Romániában élő magyar nemzetiségű ismerőseinktől azt hallottuk, hogy a temesvári események a magyar propagandaszerveknek Tőkés László körül kialakított hisztériakeltés során alakulhattak ki, a lakosság külső bátorítás nyomás támadt rá a rendőrségre.

Megjegyzés: a két személy további meghallgatása folyamatban van, akik a nyírbátori határőrkerületnél vannak őrizetben. Az általuk közölt nyilatkozatot a román hatóságok feltételezhetően propagandacélra használják fel.

Intézkedés:

- az információról soron kívül távbeszélőn tájékoztattuk a BM III/II-12. Osztályt.

dr. Koncz András r. ezredes
főkapitány áb. helyettese
távollétében
Nagy Béla r. százados
III/II. osztály vezetője

Tordai Tibor r. őrnagy
elemző-értékelő főelőadó

Szolnok megye

nincs jelentés

Tolna megye

nincs jelentés

Vas megye

1989. október 9.

Szám: R-217-21/26/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

VI. 1989. október 9. (26)

TK 12-12

ATA 12

1989. október 04-én 12.30 órakor Öskü felől Hajmáskérre érkezett a DT 02-90 frsz.-ú, zöld színű terepjáró gépkocsi két 40 év körüli férfival. A gépkocsi a vasútállomás felvételi épülete előtt megállt, majd a vasutas dolgozók közeledésére elindult és a rakodó mellett további két helyen megállt. Mindhárom megállás alkalmával a vezető mellett ülő utas az állomás területét, valamint a rakodón folyó katonai mozgást figyelte, fényképezte. Fenti időpontban a Nagykönyiban állomásozó szovjet katonai alakulat nehéz harci technika berakását végezte.

A jelentésben szereplő gépkocsi 13.45 órakor Veszprém állomás mellett lévő kutyatelep közelében megállt, ahonnan jó rálátás nyílt a szovjet katonai objektumra. A vasúti rendész közeledésére a gépkocsi a helyszínről távozott.

Megjegyzés: a fenti frsz.-ú gépkocsi a brit diplomáciai testület tulajdona.

Intézkedés:

- az információról tájékoztatjuk a BM III/II-3. és 9. Osztályokat.

Készítette: Hajdú Tamás r. fhdgy.
értékelő tiszt

dr. Bödi Ferdinánd r. ezredes
állambiztonsági helyettes

1989. november 30.

Szám: R-217-21/27/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

VI. 1989. november 30. (27)

HMB 12-13

1989. december 1-jén Szlovénia fővárosában, Ljubjanában kívánják megtartani a szerb-horvát-szlovén ún. „három királyság” ünnepét. Az ünnepséget és a helyszínt a szerb vezetés szorgalmazta, illetve jelölte ki. Milosevics szerb vezető kilátásba helyezte, hogy amennyiben a szlovének nem engedik az ünnepség megtartását, akkor a hadsereg be fog vonulni Ljubjanába. A szlovének szerint az ünnepség nem lesz más, mint önállósági törekvéseik elleni nacionalista szerb tüntetés. Egy Olaszországban élő szerb kereskedő 20000 db izraeli, Uzi gyártmányú géppisztolyt juttatott Szlovéniába és titokban kiosztották a nép között. A Szlovén Köztársaság elnöke kilátásba helyezte, hogy fegyveres harc esetén Ausztriától fog segítséget kérni.

Olaszország Szlovéniával határos területein riadókészültsége helyezték az olasz hadsereg egységeit.

Intézkedés:

- az információról tájékoztatjuk a BM III/II-12. Osztályt.

SAJTÓ 12

A Térkép című független nyugat-magyarországi hetilap 1989. november 30-i számában „A megfélemlített ország” címmel megjelent a cikksorozat első része, melyben egy volt romániai rendőr írja le – írói álnév alatt – visszaemlékezéseit, köztük az ügynöki beszerzés, kapcsolattartás, nyilvántartás eszközeit, módszereit.

Megjegyzés: a cikk írója 1975–1986 között őrmesterként teljesített szolgálatot a román rendőrségnél. 1988 áprilisában családjával együtt útlevelemmel jött Magyarországra, azóta menekültként élnek Szombathelyen. Szervünket folyamatosan tájékoztatta romániai múltjáról, a Securitatehoz fűződő kapcsolatáról, az általa ismert ügynökökről. 1988 novemberétől beszerzés céljából tanulmányoztuk. A tanulmányozás során magyarországi kémtevékenységére utaló információink keletkeztek, melyek alapján 1989. júliusától „Küldött” fedőnéven bizalmas nyomozást rendeltünk el tevékenységének ellenőrzésére.

Intézkedés:

- az információt a „Küldött” fn. bizalmas nyomozásban hasznosítjuk és tájékoztatjuk a BM III/II-12. Osztályt.

Készítette: Hajdú Tamás r. fhdgy.
értékelő tiszt

dr. Bödi Ferdinánd r. ezredes
állambiztonsági helyettes

Veszprém megye

1989. október 16.

R-218-176-5/89/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

Dr. Sillai Árpád r. ezredes elvtársnak!

BM állambiztonsági miniszterhelyettesi
titkárság vezetője
Budapest

Tájékoztatom vezető elvtársat, hogy N. J. I. [...] magyar nemzetiségű, román állampolgár meghallgatása során az alábbi információk jutottak tudomásunkra:

Nevezett sorkatonai szolgálatának ideje alatt [...] a Securitate ügynökeként tevékenykedett. A fedőnevet ő választotta, amely egy iskolatársa neve volt. Fedőszámot nem kapott. A kapcsolattartó tiszttel hetenként egy alkalommal találkozott.

Feladata volt: a kapcsolattartó tiszt, Nes őrgy. által megadott magyar nemzetiségű személyekről információszerzés. Az információ kérések többnyire az alábbiak voltak:

- megnevezett személy Magyarországon milyen rokoni kapcsolatokkal rendelkezik, kik ezek;
- foglalkozik-e Magyarországra, vagy nyugati országokba való kiutazás gondolatával.

Az eddig keletkezett információink alapján feltételezhető, hogy nevezettel a Securitate felvette a kapcsolatos, s feladatul kapta a magyar biztonsági szolgálatba való beépülést. Ezt támasztja alá:

- Securitateval való kapcsolatainak felfedése,
- „segítő” jellegű felajánlkozása,
- nagykárolyi megyei főkapitány, Guj ezredes, nevének említése, aki kapcsolatban áll a bukaresti DIE-vel,
- szilágysomlyói alakulat telefonszámának közlése.

Megállapítottuk, hogy ajánlkozása után Veszprémből a postánál lévő nemzetközi távhívásokra alkalmas telefonfülkéből feltehetően Romániába telefonált. A beszélgetés tartalmáról információkkal nem rendelkezünk. Nevezett 1989. szeptembertől Budapesten a műszaki egyetem hallgatója.

Intézkedés:

- BRFK III/II. Osztállyal való közös ellenőrzés megszervezése;
- X-300-as vonalon K ellenőrzések bevezetése.

Veszprém 1989. október 16.

dr. Szegvári Ferenc r. ezredes
főkapitány (áb) helyettese

Zala megye

1989. október 10.

R-5/8-8/24/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

V. 1989. október 10. (24)

HMB 12-14

HMB NSZK-ban 1989. október 6-án meglátogatta ismerősét, K. I. München [...] sz. alatti lakost. Beszélgetésük során a magatartási vonalának megfelelően panaszkodott nehéz anyagi helyzetére, s érdeklődött a kinti munkalehetőségek iránt. K. I. felvilágosította az NSZK-beli elhelyezkedési lehetőségekről, majd váratlanul bizalmaskodva hozzátette, ő is csak azért maradhatott az NSZK-ban, mert az amerikaiaknak dolgozik. Elmondotta, hogy 1981-ben, disszidálása után az amerikaiak megkeresték, s ő „vállalta a munkát”. Az amerikaiakat nagyon érdekli a záhonyi vasúti átrakó rajza, s a K. volt lakóhelyén (Tata) levő laktanyák. K. azt is elmondotta, hogy neki szerencséje volt, mert disszidálása előtt az amerikaiakat érdeklő kérdésekről előre felkészült. Amikor kihallgatták a fenti

objektumokról, úgy vette észre, hogy az amerikaiaknak nagyon sok információjuk már megvolt. Neki fényképeket mutattak, s rajta keresztül pontosítani akarták, mi milyen célt szolgált. K. elmondotta, hogy Záhonyban azért ismerős, mert a közelében született, s dolgozott is az átrakóhelyen. 1989-ben két alkalommal járt Magyarországon, s Záhonyba is elutazott, mert „szerinte csak így lehet érvényesülni”.

HMB a részletekről nem mert érdeklődni K-től, mert az a találkozásuk elején elmondotta, hogy szüleit 1984–85-ben a Komárom megyei rendőrök sokat zaklatták. A HMB ekkor adott jelentést először K-ről, s attól tartott, hogy K-nek feltűnik az érdeklődése, s egy esetleges újabb intézkedés esetén őt is meggyanúsítja az állambiztonsági szervekkel való együttműködéssel.

Megjegyzés: K. I. [...], volt Tata, [...] sz. alatti lakos, 1981-ben tagadta meg a hazatérést. Lakóhelye katonai objektum, munkahelye vasúti rakodóhely közelében volt. Korábban a MÁV-nál is dolgozott. Személye a „Piramis” fn. objektumban²⁴ meghallgatottak között a BM III/II-8. és a BM III/II-9. Osztályoknak is látókörébe került.

Intézkedés:

- a keletkezett adatokról információs jelentést készítünk a BM III/II-11. Osztálynak és felkérjük a koordináció elvégzésére is.

Láttam:

Simon Ferenc r. ezredes
állambiztonsági helyettes

Horváth Miklós r. őrnagy
értékelő tiszt

1989. október 17.

R-5/8-8/25/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

V. 1989. október 17. (25)

HMB 12-12

Az MDF zalaegerszegi szervezete október 23-án 16.00 órakor a Dísz téren nagyszabású tömegdemonstrációra készül, nagygyűléssel, műsorral egybekötve. Azt követően a szakszervezetek művelődési központjában az SZDSZ és a FIDESZ, Rosta Sándor MDF-vezető meghívott vendéggel fórumot rendez. Egyidejűleg az ottani „teaházban” 1956-os kiállítás is lesz. Ezen programok szervezésére az EKA-n belül egy külön bizottság alakult.

1989. október 23-án 17.00 órakor Keszthelyen a Fő téren az MDF helyi szervezete kb. 1000 fő részvételével nagygyűlést tart. A kultúr műsoron kívül négy fő fog szónokolni. 18.00 órától ökumenikus istentisztelet lesz a karmelita templomban.

Nagykanizsán október 23-án 17.30 órától az MDF a városközponti mozi-kertben műsorral, kopjafa állítással egybekötött megemlékezést szervez. A szónok Schmidt István (volt „Vasgárda”-tag) lesz.

Láttam:

Simon Ferenc r. ezredes
állambiztonsági helyettes

Horváth Miklós r. őrnagy
értékelő tiszt

1989. október 24.

R-5/8-8/26/1989.

Szigorúan titkos!
(selejtezésig)

V. 1989. október 24. (26)

HMB 12-14

Hivatkozva a 23. számú jelentésünkre, az abban „András” fedőnéven szereplő célszemély az elmúlt időszakban 6–7 alkalommal telefonált a HMB munkahelyére és sürgette annak Jugoszláviába történő kiutazását.

1989. október 17-én jött létre az újabb találkozó a Ljutomer-i hotel 107-es számú szobájában. „András” az alábbi új kérdéseket tette fel:

- Ki az MDF vezetője Nagykanizsán, illetve a tagok közül kiket ismer a HMB?
- Mi lesz a munkásorséggel és ki veszi át a hivatásos állományt?
- A Budapesten lévő Technika Vállalat hol van, pontosan és mivel foglalkozik?
- Milyen a kapcsolat az Agrovajdina²⁵ (Novi Sad [Újvidék]) céggel?
- Milyen az MSZP alakulása utáni helyzet Magyarországon, mi várható?
- 1989. október 23-án várható-e nagyobb megmozdulás?
- A „négyesfogat” közül (Nyers, Pozsgay, Horn, Németh) ki képviseli a szovjet érdekeket?
- A lenti, zalaegerszegi, nagykanizsai laktanyák technikai leszerelése folyik-e az 50 kilométeres határon belül?
- „András” szerint vannak SS-20-as rakéták és orosz tanácsadó tisztek Nagykanizsán. Melyik laktanyában lehetnek?
- Várható-e tartalékos behívás a katonai idő csökkentése után, a HMB-t hova biztosították le?
- A régi kommunisták hogyan reagálnak a jelenlegi helyzetre, a HMB apósának mi a véleménye?
- A bizonytalanság miatt milyen a hangulat a katonai és rendőri hivatásos állomány között?
- Ismer-e olyan jugoszláv személyt, aki bejár a nagykanizsai kapitányságra és a magyar rendőrségnek dolgozik?

A találkozó végén azzal váltak el, hogy „András” egy hét múlva telefonon jelentkezik.

Értékelés: az X-200-as terület irányából erősödött az érdeklődés a hazánkban végbemenő belpolitikai változások iránt. Továbbra is igyekeznek olyan információk birtokába kerülni, amelyek a fegyveres erők és testületek tagjaira vonatkoznak.

Intézkedés:

- Az „Alabárdos” fn. bizalmas nyomozást az intézkedése tervben foglaltak szerint folytatjuk;
- a keletkezett információkat megküldtük a BM III/II-11. Osztálynak további intézkedés céljából.

Láttam:

Simon Ferenc r. ezredes
állambiztonsági helyettes

Horváth Miklós r. őrnagy
értékelő tiszt

1989. október 24.

R-5/8-8/27/1989.

V. 1989. október 24. (27)

LBE 14-14

1989. szeptember 19-én 08.00-14.00 óra közötti időben ismeretlen elkövető dr. K. B. megyei bírósági bírónő, Zalaegerszeg, [...] szám alatti lakásának lépcsőházában lévő levélszekrénybe névtelen, fenyegető szöveget tartalmazó, címzés nélküli borítékot dobott, amelyben a Zalai Hírlap 1989. március 25-i számának 8. oldalára a következő szöveget ragasztotta: „egy biztos, megdöglesz, te korrupt koncepciós szemét kurva. Égni fog a fenyves. A halálosztó terminátor”.

Megjegyzés: az ügyben nyomozás elrendelésére feljelentés hiányában nem került sor.

Intézkedés:

- a Zala Megyei Rendőr-főkapitányság állambiztonsági szerve IIII/III. Osztálya a Btk. 232. szakasz (2) bek.-be ütköző hivatalos személy megsértés vétségének alapos gyanúja miatt „Tatár” fedőnéven rendkívüli esemény-dossziét nyitott, mivel a fenyegetettség terror jellegű. A dosszié megnyitásának célja az elkövető kilétére vonatkozó bizonyítékok beszerzése;
- az eseményről távbeszélőn tájékoztattuk a BM III/III-3. Osztályt.

Láttam:

Simon Ferenc r. ezredes
állambiztonsági helyettes

Horváth Miklós r. őrnagy
értékelő tiszt

- ¹ Lásd Müller Rolf – Takács Tibor: 1989 – vidék – állambiztonság III. *Betekintő*, 2009/3.
<http://www.betekinto.hu/Default.aspx?cikkId=121>
- ² Bază de lucru (BL): A román állambiztonság általános nyilvántartása. Adatbázis, amelyben az összes személy szerepelt, akiről feltételezték, hogy potenciálisan kifejtethetnek ellenséges tevékenységet (a megszüntetett pártok tagjai, nyugállományú katonatisztek, legionárius és egyéb politikai szervezetek tagjai, az ellenséges rádióadókat hallgatók, stb.)
- ³ Lásd Müller Rolf – Takács Tibor: i. m.
- ⁴ Lásd Uo.
- ⁵ Lásd Uo.
- ⁶ Rövidítés az eredeti iraton.
- ⁷ Az eredetiben így.
- ⁸ Rövidítés az eredeti iraton.
- ⁹ Lásd Müller Rolf – Takács Tibor: 1989 – vidék – állambiztonság II. *Betekintő*, 2009/2.
<http://www.betekinto.hu/Default.aspx?cikkId=116>
- ¹⁰ A jelentésben szereplő román neveket az eredetinek megfelelően közöljük.
- ¹¹ Helyesen: locotenent major.
- ¹² Ezredes.
- ¹³ Határőrség (a román pichet szóból).
- ¹⁴ Feltehetőleg elírás. A BM III/III-1-c alosztály foglalkozott a protestáns egyházakkal.
- ¹⁵ Az Országgyűlés 1989. október 20-án fogadta el az 1989. évi XXX. törvényt a munkásőrség megszüntetéséről. *Magyar Közlöny*, 1989. október 21. 73. sz. 1217–1218.
- ¹⁶ Esperes (lengyel).
- ¹⁷ Értelmezhetetlen karakterek.
- ¹⁸ A 21-OD-5530 számú objektum-dossziét 1988. július 21-én nyitotta a Komárom megyei állambiztonsági szerv a Jugoszláviával és Romániával kapcsolatban keletkezett anyagok gyűjtésére. A dossziét nem irattározták, így levéltárba sem került. Lásd: 3.1.5. OD-napló.
- ¹⁹ A jelentésre kézzel az alábbiakat írták: „Régebben valóban hoztak be festményeket stb., itt eladták, s ebből vásárolták meg azt, amit – segélyként – kivittek.”
- ²⁰ Feltehetőleg egy helyi Ellenzéki Kerekasztalról van szó.
- ²¹ Az eredeti szövegben – helytelenül – Brusznjai Kálmán szerepel.
- ²² Csepel Autógyár Dugattyú és Dugattyúgyűrű Gyártó Leányvállalata.
- ²³ Feltehetőleg: căpitan, azaz százados.
- ²⁴ Amerikai kihallgató-központ az NSZK-ban. Lásd ÁBTL 3.2.5. O-8-539/1–2.
- ²⁵ Helyesen: Agrovojvodina, mezőgazdasági és kerti gépeket gyártó vállalat Újvidéken.